

A tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP),
a likviditás megfelelésének belső értékelési folyamata
(ILAAP)
és felügyeleti felülvizsgálatuk

ÚTMUTATÓ A FELÜGYELT INTÉZMÉNYEK RÉSZÉRE

Utolsó felülvizsgálat: 2015. április

Első változat publikálásra került:

2008. január

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
I. Bevezetés	8
I.1 A tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)	8
I.2 Az ICAAP kialakítására vonatkozó felügyeleti elvárások	10
I.2.1 Alapelvek	10
I.3 A likviditás megfelelőségének belső értékelési folyamata (ILAAP)	13
I.4 Az ILAAP kialakítására vonatkozó felügyeleti elvárások.....	14
I.4.1 Alapelvek	14
I.5 Az ICAAP és az ILAAP felügyeleti felülvizsgálata és értékelése	14
I.6 A felügyeleti felülvizsgálat során érvényesítendő, nemzetközileg elfogadott alapelvek, szempontok.....	16
I.7 Az MNB által lefolytatott felülvizsgálati folyamatok során alkalmazott további, általános alapelvek	16
II. Az ICAAP, az ILAAP és felügyeleti felülvizsgálatuk hatálya	19
II.1 ICAAP és ILAAP megfelelés és felügyeleti felülvizsgálat egyedi szinten.....	19
II.2 ICAAP és ILAAP megfelelés és felügyeleti felülvizsgálat csoport szinten	20
III. A felülvizsgálat fokozatai és a felügyelt intézmények csoportosítása	24
III.1 Komplex ICAAP és ILAAP felülvizsgálat a komplex SREP alá tartozó intézményeknél	24
III.2 Sztenderd ICAAP felülvizsgálat és likviditás megfelelőség értékelés a kis és közepes méretű intézményeknél.....	25
III.3 Egyszerűsített ICAAP felülvizsgálat és likviditás megfelelőség értékelés a kis és közepes méretű intézményeknél.....	25
IV. Az ICAAP és ILAAP felülvizsgálatának folyamata.....	26
IV.1 A felügyeleti felülvizsgálat előkészítése	26
IV.2 Az ICAAP/ILAAP dokumentáció bekérése.....	26
IV.3 A belső tőke megfelelés és a likviditás megfelelés felügyeleti értékelése	27
IV.4 A kockázatcsökkentő intézkedések és a gazdasági tőkeszükséglet, valamint a likviditási többlettartalék meghatározása.....	28
IV.5 Közös kockázatértékelés és együttdöntési eljárás	28
IV.6 Az ICAAP és ILAAP felügyeleti felülvizsgálatok lezárása, felügyeleti intézkedések	29
IV.6.1 Az intézkedések alkalmazásának esetei a hitelintézetekkel szemben	30
IV.6.2 Az intézkedések alkalmazásának esetei a befektetési vállalkozásokkal szemben	33
IV.7 Éves értékelés a komplex SREP alá tartozó intézményeknél lefolytatott ICAAP felügyeleti felülvizsgálatok tapasztalatairól.....	35
V. Az ICAAP összetevői és felügyeleti felülvizsgálatuk.....	36
V.1 Belső irányítás és kontrollrendszerek – kockázatkezelés	36

V.1.1	Belső irányítás és kontrollrendszerek - alapelvek	36
V.1.2	Javadalmazási politika	37
V.1.3	Helyreállítási terv.....	37
V.1.4	Kockázati kultúra	38
V.1.5	Kockázati stratégia.....	38
V.1.5.1	Kockázatvállalási politika	39
V.1.5.2	Kockázati étvágy, kockázatvállalási hajlandóság megfogalmazása	39
V.1.5.3	Elérni kívánt kockázati szerkezet	40
V.1.5.4	Kockázatkezelési szervezet	40
V.1.6	Kockázatkezelési rendszer, monitoring és ellenőrzés	42
V.1.6.1	Kockázatkezelési rendszer	42
V.1.6.2	Kockázatkezelési folyamat lépései	42
V.1.7	Stratégiai kockázat.....	44
V.2	Lényeges kockázatok értékelése	45
V.2.1	Hitelkockázat	45
V.2.1.1	A hitelkockázati modell feltevései.....	48
V.2.1.2	A nemteljesítési valószínűség becslése	49
V.2.1.3	A veszteségráta becslése	50
V.2.1.4	Késedelmes tételek, várható veszteség és értékvesztés	51
V.2.1.5	Részesedések (Részvényjellegű kitétségek)	51
V.2.1.6	Speciális hitelezési kitétségek	52
V.2.1.7	Mérlegen kívüli tételek kezelése	53
V.2.1.8	Partnerkockázat.....	53
V.2.1.9	Devizahitelezés kockázata	54
V.2.1.10	Reziduális kockázat	55
V.2.1.11	Elszámolási kockázat (settlement risk)	57
V.2.1.12	Értékpapírosítás kockázata	60
V.2.1.13	Koncentrációs kockázat	61
V.2.1.14	Országkockázat	64
V.2.1.15	Hitelkockázati tőkekövetelmény számítása.....	66
V.2.2	Működési kockázat	67
V.2.2.1	Reputációs kockázat	69
V.2.2.2	Üzletvitel kockázata (Conduct risk)	70
V.2.2.3	Modellezési kockázat.....	71
V.2.3	Piaci kockázat.....	72
V.2.3.1	Piaci koncentrációs kockázat	76
V.2.4	Banki könyv kamatláb kockázata.....	77

V.2.5	Kockázatos portfóliók	79
V.2.6	Egyéb lényeges kockázatok	80
V.2.7	Külső kockázati tényezők.....	80
V.2.7.1	Gazdasági környezetből fakadó kockázat.....	80
V.2.7.2	Szabályozói környezetből adódó kockázat	81
V.2.8	Tőketervezés.....	81
V.2.8.1	Jövedelmezőség.....	82
V.3	Tőkeszükséglet meghatározása	83
V.3.1	Különbségek az alkalmazott módszerek kifinomultságában	83
V.3.2	Lehetséges eltérések az 1. és 2. pillér között	84
V.3.3	Tőkeallokáció.....	86
V.3.4	A tőkeszükséglet megállapítása a felügyeleti felülvizsgálat után.....	86
V.3.4.1	Pótlólagos többlettőke követelmény meghatározása.....	86
V.3.4.2	SREP tőkekövetelmény (TSCR).....	88
V.3.4.3	SREP tőkekövetelmény mutató	89
V.3.4.4	Teljes tőkekövetelmény (OCR)	89
V.3.4.5	Tőkemegfelelés a gazdasági cikluson keresztül.....	91
VI.	Az ILAAP összetevői és felügyeleti felülvizsgálata	92
VI.1	A likviditási és finanszírozási kockázat belső, intézmény általi értékelése.....	92
VI.2	A likviditás megfelelőségének felügyeleti felülvizsgálati folyamata.....	94
VI.2.1	A likviditási és finanszírozási kockázatok átfogó értékelése.....	94
VI.2.2	A megfelelő mennyiségű, megalapozott és hatékony likviditási fedezettség számszerűsítése	96
VII.	Stressz-tesztek	97
VII.1	Az alkalmazott kockázati modellek megbízhatósága	99
VII.2	Integrált kockázatkezelési szemlélet érvényesítése.....	99
VIII.	A kis intézmények belső tőkeszükséglet-számítására, likviditás megfelelőségére vonatkozó felügyeleti elvárások és a vonatkozó felügyeleti felülvizsgálati folyamat.....	101
VIII.1	Arányosság elvének alkalmazása.....	101
VIII.2	A kis intézmény meghatározása	101
VIII.3	Kis intézmények belső tőkeszükséglet-számítására vonatkozó felügyeleti elvárások	102
VIII.4	Kis intézmények által alkalmazott módszertanok	102
VIII.5	A belső tőkeszükséglet-számítás lépései.....	103
VIII.6	Kis hitelintézetek tipikus kockázatai	103
VIII.7	A befektetési vállalkozások esetében a szokásostól eltérő többlet kockázatot generáló tevékenységek.....	103
VIII.8	Felügyeleti felülvizsgálatok a kis intézményeknél	104

VIII.9	Felügyeleti intézkedések a kis intézményekkel szemben.....	104
VIII.9.1	Felügyeleti intézkedések kis hitelintézeteknél	105
VIII.9.2	Felügyeleti intézkedések befektetési vállalkozásoknál	106
VIII.10	A felügyeleti felülvizsgálat lezárása	107
IX.	Dokumentum-lista	108
IX.1	Összefoglaló.....	108
IX.2	A jelenlegi és a tervezett tőkehelyzet bemutatása	108
IX.3	Tőkemegfelelési számítás részletes ismertetése.....	109
IX.4	A belső tőkeszükséglet-számítási módszertan beépülése a folyamatokba.....	109
IX.5	A likviditás megfelelőségének belső értékelési folyamatának ismertetése	109
X.	Mellékletek.....	111

Rövidítések

AIRB	Advanced Internal Ratings Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer fejlett változata (PD, LGD, CCF becslés)
AMA	Advanced Measurement Approach	fejlett mérési módszer (működési kockázat)
ALCO	Asset Liability Committee	Eszköz-Forrás bizottság a likviditási kockázat menedzselésére
ASA	Alternative Standardised Approach	alternatív sztenderd módszer (működési kockázat)
AVA	Additional Valuation Adjustments	kiegészítő értékelési korrekció
BCM	Business Continuity Management	üzletmenet-folytonosság menedzsment
BIA	Basic Indicator Approach	alapmutató módszer (működési kockázat)
BSZT		2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól
CCF	Credit Conversion Factor	(hitel) egyenértékesítési (konverziós) tényező
CEBS	Committee of European Banking Supervisors	Európai Bankfelügyeleti Bizottság
CET1	Common Equity Tier 1	elsődleges alapvető tőke (részletesen lsd. CRR Második rész: Szavatoló tőke fejezet)
CCP	Central Counterparty	elszámolóház
CRCU	Credit Risk Control Unit	hitelkockázati kontroll egység
CRD	Capital Requirement Directives	2006/48/EC (módosított 2000/12) és 2006/49/EC (módosított 93/6) direktívák
CRD IV		az Európai Parlament és a Tanács 2013/36/EU irányelve a hitelintézetek tevékenységéhez való hozzáférésről és a hitelintézetek és befektetési vállalkozások prudenciális felügyeletéről, a 2002/87/EK irányelv módosításáról, a 2006/48/EK és a 2006/49/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
CRR	Capital Requirement Regulation	az Európai Parlament és a Tanács 575/2013/EU rendelete a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról
CRO	Chief Risk Officer	kockázati vezető
CVA	Credit Valuation Adjustment	hitelértékelési korrekció
DMM		devizafinanszírozás megfelelési mutató
DVP	Delivery Versus Payment	szállítás fizetés ellenében
EAD	Exposure At Default	nemteljesítés bekövetkezésekor a kockázati kitettség értéke
EBA	European Banking Authority	Európai Bankfelügyeleti Hatóság
EL	Expected Loss	várt veszteség
EGT		Európai Gazdasági Térség
FIRB	Foundation Internal Ratings Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer alap változata (PD becslés)

HPT		2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
ICAAP	Internal Capital Adequacy Assessment Process	a tőkemegfelelés belső értékelési folyamata
IG	Intergiro	
ILAAP	Internal Liquidity Adequacy Assessment Process	likviditás megfelelőségének belső értékelési folyamata
IRB	Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer
IRRBB	Interest Rate In The Banking Book	banki könyv kamatlábckockázat
JRAD	Joint Risk Assessment and Decision	közös kockázatértékelés és együttes döntés
KRI	Key Risk Indicator	kulcskockázati mutató
LCP	Liquidity Contingency Plan	likviditási üzletfolytonossági terv
LCR	Liquidity Coverage Ratio	likviditás fedezeti követelmény
LGD	Loss Given Default	nemteljesítés esetén a veszteség átlagos mértéke
LTV	Loan To Value	hitel-fedezet arány
MNB		Magyar Nemzeti Bank
NFSR	Net Stabil Funding Ratio	nettó stabil forrás ellátottsági mutató
OCR	Overall Capital Requirement	teljes tőkekövetelményt
OTC	Over The Counter	másodlagos, más néven tőzsdén kívüli vagy származtatott értékpapírpiac
PD	Probability of Default	a nemteljesítés valószínűsége
PIT	Point-In-Time	PD modell típus, amely a gazdasági ciklus pillanatnyi helyzetét figyelembe véve ad előrejelzést a PD-re teljesítési határidő
SD	Settlement Day	teljesítési határidő
SL	Specialized Lending	speciális hitelezés
SREP	Supervisory Review and Evaluation Process	Felügyeleti felülvizsgálati és értékelési folyamat
RVP	Receive versus Payment	kézhez vétel fizetés ellenében
T1	Tier 1	alapvető tőke (részletesen lsd. CRR Második rész: Szavatoló tőke fejezet)
T2	Tier 2	járulékos tőke (részletesen lsd. CRR Második rész: Szavatoló tőke fejezet)
TSA	Standardised Approach	sztenderd módszer (működési kockázat)
TREA	Total Risk Exposure Amount	teljes kockázati kitettség érték
TSCR	Total SREP Capital Requirement	SREP tőkekövetelmény
TSCR ratio		teljes SREP tőkemutató
TTC	Through-The-Cycle	PD modell típus, amelynél a PD a hosszú távú trendeket ragadja meg, egy gazdasági ciklusra jellemző átlagos értéket ad vissza
UL	Unexpected Loss	nem várt veszteség
VAR	Value at Risk	kockázatosított érték
VIR		vezetői információs rendszer

I. Bevezetés

A felügyeleti hatóság 2008-ban adta ki először a CRD hatálya alá tartozó intézmények számára a tőke megfelelés belső értékelési folyamatával (ICAAP) és ennek felügyeleti felülvizsgálatával (SREP) foglalkozó módszertani útmutatókat, amelyeket a jogszabályi változások és a gyakorlati tapasztalatok alapján rendszeresen felülvizsgált. Az útmutatók alapjául szolgáló európai szintű szabályozás a CRD IV és a CRR bevezetésével 2014-től jelentősen módosult, ezért az útmutatókat az éves felülvizsgálat során szerkezetileg jelentősen átalakítottuk és egy olyan kézikönyvet állítottunk össze, amely felöleli a tőke megfelelés (ICAAP) és a likviditás megfelelőség belső értékelési folyamatát (ILAAP)¹ és ezek felügyeleti felülvizsgálatát is. A felügyeleti értékelés folyamatának bemutatása a korábbi SREP útmutatóból került beépítésre, és egy egységes ICAAP-ILAAP-SREP útmutató kerül kiadásra. Az átalakítás során fontos szempont volt, hogy a felügyeleti elvárás és iránymutatás a továbbiakban is hatékonyan segítse az intézmények munkáját.

A felülvizsgálat gyakorlatának és módszertanának európai szintű egységesítésére törekedve az EBA kidolgozta a SREP-re vonatkozó útmutatóját². Jelen útmutató már az ezen dokumentumban meghatározott egységes európai módszertan mentén került kialakításra.

Az útmutató tartalmazza a felülvizsgálati folyamat tárgyi és időbeli hatályát, bemutatja a felülvizsgálati folyamat főbb alapelveit, kitér a felügyeleti felülvizsgálat fokozataira. Részletesen tárgyalja a tőke- és a likviditás megfelelés belső értékelési eljárásának elemeit, és iránymutatást ad a rendelkezések tartalmi értelmezésére. Ezen túlmenően ismerteti a felügyeleti szerepkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban MNB vagy Felügyelet) álláspontját arra vonatkozóan, milyen elvek és módszerek alapján kívánja az intézmények tőkeszükséglet-számítását és likviditás fedezettségét értékelni.³

Jelen útmutató elsősorban alapelveket fogalmaz meg, mivel a belső tőkeszükséglet és likviditás számítására vonatkozó szabályozói elvárások eltérőek az adott intézmény típusától, méretétől és tevékenységének összetettségétől függően. Mivel nem adható minden intézményre egységes és egyformán alkalmazható módszer, ezért az MNB az arányosság elvét szem előtt tartva alakítja ki elvárásait az egyes intézményekkel szemben.

I.1 A tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)

A tőke követelmény meghatározásával kapcsolatos hazai és európai uniós szabályozás valamennyi hitelintézet és befektetési vállalkozás számára kötelezővé teszi egy olyan belső tőkeszükséglet-számítási eljárás kifejlesztését, amelynek célja annak felmérése, hogy az intézmény saját számításai alapján mekkora összegű tőke követelményt tart szükségesnek az általa vállalt és felmerülő kockázatokból fakadó esetleges veszteségek fedezésére.⁴ A tőke megfelelés belső értékelési folyamata tehát azt hivatott biztosítani, hogy

- az intézmény kellően szofisztikált kockázatkezelési rendszert működtessen, amely megfelelően azonosítja, méri, összesíti és monitorozza az intézmény összes lényeges kockázatát, illetve
- ezek fedezetére elegendő - belső szabályok szerint meghatározott - tőkével rendelkezzen.

A belső tőkeszámítási eljárás **a CRD hatálya alá tartozó valamennyi intézményre vonatkozik**, alkalmazása a CRD szerinti minimum tőke követelmény-számítás bevezetésétől kezdve, azaz 2008. január 1-től kötelező. A belső tőke követelmény-számítási eljárás megfelelő implementálásáért, illetve annak

¹ Bár jogszabályi előírás nem kötelezi az intézményeket az ILAAP lefolytatására, az egyre terjedő nemzetközi jó gyakorlatoknak megfelelően bizonyos intézményi körben az MNB is elvárja az alkalmazását.

² Guidelines on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP)

³ Az útmutató elsősorban a CRD IV/CRR, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásának vonatkozó cikkelyein és a European Banking Authority (EBA) ebben a témában kiadott ajánlásain alapul. Az útmutató forrásmunkáihoz tartoznak a társfelügyelet, elsősorban az EU területén működő felügyelet honlapján hasonló témában közzétett anyagai is.

⁴ Article 73 of Directive 2013/36/EU

minősége vonatkozásában elsődlegesen az intézmény felső vezetése viseli a felelősséget. Ez akkor is fennáll, ha a vonatkozó eljárások csoportszinten kerülnek meghatározásra.

A tőke megfelelés belső értékelési folyamata az alábbi területeket foglalja magában:⁵

- **átfogó kockázatelemzés**, mely feltárja és értékeli az intézmény lényeges kockázatait;
- **megalapozott tőkeelemzés**, mely számszerűsíti a kockázatok mértékét és meghatározza a kockázatok fedezéséhez szükséges tőke szintjét;
- az intézmény igazgatóságának és felső **vezetésének megfelelő tájékoztatása**, illetve **bevonása** a tőke megfelelési eljárás folyamataiba;
- **megfelelő felülvizsgálati és jelentéstételi struktúra kialakítása**, amely keretében az intézmény rendszeres időközönként képes bemutatni kockázati profilját és tőke helyzetét;
- megfelelő **belső ellenőrzési mechanizmusok kiépítése**, független belső felülvizsgálat biztosítása.

Az útmutató központi fogalmai az ICAAP vonatkozásában a **tőke** és a **kockázat**. A jelenleg érvényes szabályozás az intézmény tőkével való ellátottságát alapvetően a nem várt veszteségek fedezése céljából kívánja meg⁶, amely mintegy állandó biztosítékként lehetővé teszi az intézmény prudens működését minden szokványosnak tekinthető üzleti és gazdasági helyzetben⁷. A tőkekövetelmény nagysága ezzel összhangban valamely módszer alapján számszerűsített kockázatokkal, illetve az ezekből következő lehetséges veszteség nagyságával áll összhangban.

Az ICAAP keretében a 2. pillérben a gazdaságilag szükséges tőke nagysága kerül meghatározásra, amely az intézmény által végzett üzleti tevékenységekből adódó kockázatokat a lehetséges jövőbeni veszteségek statisztikai és/vagy valószínűség-számítási becslésén keresztül ragadja meg egy adott, az intézmény által választott valószínűségi szint mellett, meghatározott (általában egyéves) időszakra vonatkozóan.

A tőke megfelelés számításakor az összes kockázati típust lefedő, aggregált gazdasági tőkeszükségletet az intézmények korábban olyan forráselemekkel is összevethették, melyeket a szabályozói (1. pilléres) tőkefogalom nem tartalmazott (pl. a jövőbeni eredmény). Az egységes felügyeleti felülvizsgálatra vonatkozó EBA útmutató alapján a 2015-ben lefolytatandó felügyeleti felülvizsgálatokban ennek figyelembe vételére már nem lesz lehetőség. **2015. január 1-étől az MNB már csak a szabályozói (1. pilléres) szavatoló tőkét fogadja el a kockázatok fedezésére rendelkezésre álló tőkeként a SREP tőke megfelelés számítása során.** A hivatkozott útmutatónak megfelelően további lényeges változás, hogy **a kockázatok közötti diverzifikáció nem vehető figyelembe** a 2. pilléres tőkekövetelmény megállapítása során.

A hitelintézeteknek és befektetési vállalkozásoknak (továbbiakban intézményeknek) az 1. pillér keretében meghatározott szabályozói tőkekövetelményen túl a 2. pillér keretében saját belső eljárásuk szerint is kell tőkekövetelményt számítaniuk. A megközelítések különbözősége miatt a kétfajta mérési módszertan általában eltér egymástól. Mivel a 2. pillérben az intézménynek az összes releváns kockázati típusára vonatkozóan tőkekövetelményt kell meghatároznia, és az 1. pilléres kockázatokra kockázatonként és összesítetten is a minimum tőkeszint az 575/2013 EU rendeletben (CRR) meghatározott szabályozói tőke, az itt nem szabályozott kockázatokra számított további tőkekövetelmény miatt a belső tőkeszámítás eredménye meghaladja a szabályozói tőkekövetelményt, a

⁵ Guidelines on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP) <http://www.eba.europa.eu/documents/10180/935249/EBA-GL-2014-13+%28Guidelines+on+SREP+methodologies+and+processes%29.pdf>

⁶ A működési kockázatok esetében mind a várt, mind a nem várt veszteségekre is fedezetet kell nyújtania a tőkének

⁷ A kockázat fogalmát explicite a bázeli ajánlás és a CRD sem definiálja, de általában a tőkével kapcsolatban a nem várt veszteséget értik alatta. Ettől függetlenül igaz azonban, hogy mind a tervezésnél, mind a tőke megfelelés vizsgálatánál a teljes veszteséget kell szembeállítani az értékvesztés, céltartalék és tőke összegével. Akkor elegendő csak a nem várt veszteség és a tőke megfelelését vizsgálni, ha biztosak lehetünk abban, hogy az értékvesztés- és céltartalék-képzés fedezetet nyújt a várható veszteségekre.

2. pillérben addicionális tőkekövetelményt megjelenítve. Az intézményektől elvárt, hogy a 2. pillérben a kockázatokra képzett tőkekövetelmény összege kockázatonként kerüljön megállapításra. Előfordulhat, hogy az 1. pilléres kockázatokra a 2. pillérben a belső tőkeszükséglet számítás alacsonyabb tőkeszükségletet eredményez, ebben az esetben a 2. pilléres tőkeszükséglet kockázatonkénti minimuma a CRR szerinti szabályozói tőke. A 2. pillérben a többlettőke követelmény szükségességét a felügyeleti felülvizsgálat során kockázatonként ítéli meg az MNB.

A 2. pilléres tőkekövetelmény-számításnak ugyanakkor nem csak az a célja, hogy az intézmény a szabályozói szintet meghaladó többlettőkét képezzen. Az MNB ennél fontosabbnak gondolja azt az ösztönző hatást, melyet az a tudatosabb, hatékonyabb kockázatkezelési technikák és belső eljárások alkalmazása révén, az intézmény kockázatainak pontosabb feltárása, mérése és jobb kezelése érdekében gyakorol. Ennek keretében az intézmények ösztönözve vannak arra is, hogy fejlesszék 1. pilléres tőkekövetelmény-számítási módszereiket is, törekedve a belső minősítésen alapuló módszerek bevezetése, illetve továbbfejlesztése felé méretük, tevékenységük jellege, nagyságrendje és összetettsége függvényében. A belső tőkemegfelelési eljárás így az intézmény mindennapos folyamataiba ágyazódva nagyban elősegítheti annak prudens működését.

1.2 Az ICAAP kialakítására vonatkozó felügyeleti elvárások

1.2.1 Alapelvek

Az alábbiakban a CEBS GL 03-as ajánlásában⁸ kidolgozott általános ICAAP alapelvek kerülnek ismertetésre, melyek minden intézmény számára útmutatóul hivatottak szolgálni belső tőkemegfelelési eljárásuk kialakításánál. Egyes alapelvek kiegészítésre kerültek az MNB rendelkezésére álló tapasztalatok alapján.

ICAAP 1: Minden intézménynek rendelkeznie kell olyan belső eljárással, amely értékeli a kockázati profiljához igazodó tőkemegfelelését (ICAAP).

Minden intézménynek rendelkeznie kell megfelelő vállalatirányítási és kockázatkezelési folyamatokkal, ideértve a stratégiát, valamint az adott intézmény tevékenységével, kockázataival összhangban levő tőkeszint elérésére és fenntartására irányuló folyamatokat is. Ennek teljesülése vizsgálható csoport- és egyedi szinten is.

ICAAP 2: Az ICAAP-ért az adott intézmény viseli a felelősséget.

Az intézmény kockázati profiljának és a működési környezetének megfelelő ICAAP eljárás kidolgozása és a tőkecélok belső meghatározása az intézmény felelőssége. Az ICAAP-et az intézmény a körülményeihez és a szükségleteinek megfelelően alakítja ki, azokat az inputokat és definíciókat használva, amelyeket az intézmény belső céljaira is használ. Az eljárásnak igazolhatóan meg kell felelnie a felügyeleti elvárásoknak is. A folyamat bármely elemének külső szereplő részére történő átadásának meg kell felelni a CEBS kiszervezésről szóló ajánlásának.⁹ Az ICAAP-ért való felelősség ugyanakkor a kiszervezett tevékenységekre való tekintet nélkül továbbra is az intézményt terheli.¹⁰

Amennyiben az intézmény csoporttag és az anyavállalat által alkalmazott módszereket, modelleket használja, akkor az adott intézmény felelős a csoportban használt módszerek, modellek helyi körülményeknek, feltételeknek megfelelő és az intézmény saját kockázati profiljához illeszkedő implementálásért és alkalmazásáért, valamint igazolnia kell az MNB felé a csoport módszertan kockázati profilnak való megfelelését. Elvárt továbbá az is, hogy az intézmény a csoport módszertant teljes körűen és részletesen is ismerje és az adott módszer, modell alkalmazása előtt vizsgálja és évente ellenőrizze annak helyi körülmények között való alkalmazhatóságát.

⁸ Guidelines on Supervisory Review Process

⁹ Guideline on Outsourcing - CP 02 revised, CEBS 2006 december 14.

¹⁰ lásd ICAAP megfelelés csoport-szinten c. fejezetet

ICAAP 3: Az alkalmazott belső tőkeszükséglet-számítási módszernek jól kidolgozottnak és dokumentálnak kell lennie. Az intézmény vezető testülete mind irányító, mind felvigyázó funkciójában felelős az ICAAP megfelelő működéséért, annak jóváhagyásáért és továbbfejlesztéséért.

Az ICAAP bevezetéséért és megtervezéséért való felelősség a vezetői testületé (mind a felvigyázói, mind pedig az irányítási funkcióban). A vezető testületek szintjén a felvigyázói funkcióknak kell jóváhagyni az ICAAP fogalmi tervét, elvi hátterét, általános módszertanát, valamint felhasználási céljait. A technikai részletek kidolgozása a menedzsment feladata.

A vezető testület (mind a felvigyázói, mind pedig irányítási funkciójában) felel a tőketervezés és tőkemenedzsment integrálásáért az intézmény kockázatkezelési kultúrájába és szemléletébe. Az intézménynek megfelelően dokumentált belső tőkemegfelelési eljárásrenddel kell rendelkeznie, melyet az intézmény felső vezetése jóváhagy, illetve felülvizsgál.

Az ICAAP eredményének meg kell jelennie a vezető testületnek szóló jelentésekben.

ICAAP 4: Az ICAAP az intézmény irányítási és döntéshozatali folyamatainak integrált részét kell, hogy képezze.

Az ICAAP-nak szerves, elválaszthatatlan részét kell képeznie az intézmény irányításának, segítve a vezető testületeket az intézmény működésében rejlő kockázatok folyamatos értékelésében. A tevékenység összetettségétől függően ez jelentheti azt, hogy az ICAAP alapján történik az üzletágak közötti tőkeallokáció, alakulnak ki a növekedési tervek, illetve akár az egyedi hiteldöntésekben is szerepet kaphat. A kisebb intézményeknél fontos továbbá, hogy az ICAAP szempontjai már a döntés-előkészítési folyamat során érvényesüljenek, mind az üzleti, mind pedig a banküzemi területen.

ICAAP 5: Mivel az ICAAP folyamatokra, eljárásokra épül, ezért a megfelelő működést rendszeresen - legalább évente egyszer - felül kell vizsgálni.

Az ICAAP felülvizsgálatát olyan rendszerességgel – de legalább évente egyszer – kell elvégezni, hogy biztosítva legyen a kockázatok megfelelő lefedettsége, és a tőkefedezet tükrözze az intézmény tényleges kockázati profilját. Az éves felülvizsgálatnak ki kell terjednie az MNB előző évi vizsgálatok előírt feladatok teljesítésére is. A vizsgálatot úgy kell megvalósítani, hogy a következő felügyeleti felülvizsgálat előtt érdemben elvégzésre kerüljön.

A tőkemegfelelés belső értékelési folyamatát intézményen belül független belső felülvizsgálatnak kell alávetni.

Bármilyen változás az intézmény stratégiai fókuszában, üzleti terveiben, működési környezetében, vagy bármilyen olyan tényezőben, amely lényegesen befolyásolja az ICAAP feltételezéseit vagy módszertanát, az ICAAP módosítását kell, hogy maga után vonja. Az intézmény üzleti életében előforduló új kockázatokot fel kell ismerni, és be kell építeni az ICAAP-ba.

ICAAP 6: A belső tőkeszükséglet-számítási folyamatnak kockázatalapúnak kell lennie.

Az intézmény tőkemegfelelése a kockázati profiljának függvénye. Az intézménynek olyan tőkecélokot kell meghatároznia, melyek az MNB számára is bizonyíthatóan megfelelnek a kockázati profiljának és a működési környezetének. Ezen felül az intézmény más szempontokat is érvényesíthet a tőketervezésben, így például a megfelelő külső minősítés elérését, fenntartását, piaci reputációs szempontokat, stratégiai célokat.

Az intézménynek egyértelműen meg kell határoznia azon kockázatait, melyek mérhetősége biztosított. Azon kockázatok esetében, melyeknél a minőségi tényezők dominálnak, a hangsúly a kockázatok kezelésére, illetve kockázatcsökkentő technikák alkalmazására helyeződik.

A belső tőkeszükséglet-számítási folyamat, illetve a kapcsolódó főbb irányító és ellenőrző funkciók akkor is az adott intézmény tényleges kockázataira kell, hogy épüljenek, ha az intézmény az 1. pillérbeli kockázatok (hitelezési, működési és piaci kockázatok) mérésére az egyszerűbb módszereket alkalmazza.

ICAAP 7: Az ICAAP-nak átfogónak, minden részletre kiterjedőnek (széleskörűnek) kell lennie.

Az intézmény rögzíteni köteles minden lényeges (materiális) kockázatát. Mivel a kockázati típusok kategorizálásának, illetve a lényegesség fogalmi meghatározásának nincs kialakult, egységes gyakorlata, az intézmény szabadon használhatja saját megközelítését és terminológiáját. Az MNB elvárja, hogy az ICAAP keretében alkalmazott megközelítéseket és fogalmi elhatárolásokat – továbbá azok eltérését a szabályozói tőkeszámítás megoldásaitól – az intézmény a felügyeleti párbeszéd során részletesen be tudja mutatni.

A belső tőkeszükséglet-számítási folyamatnak átfogónak kell lennie. Az ICAAP keretében valamennyi releváns kockázatot figyelembe kell venni, így különösen:

- az 1. pillérben szereplő hitelezési, működési és piaci kockázatot, az ICAAP-ben az 1. pillértől eltérő kezelésüket is beleértve;
- az 1. pillérben szereplő, az egyszerűbb módszerekkel kellően le nem fedett kockázatokat (pl. reziduális kockázat);
- a 2. pillérben szereplő kockázatokat (pl. banki könyv kamatkockázat, koncentrációs kockázat, stratégiai és reputációs kockázat);
- az intézményen kívül álló kockázati tényezőket (pl. gazdasági környezet megváltozása).

ICAAP 8: Az ICAAP előrettekintő és jövőorientált.

Az ICAAP-nak figyelembe kell vennie az intézmény stratégiai tervét, illetve annak makrogazdasági tényezőkkel való összhangját. Az intézménynek ki kell fejlesztenie egy belső stratégiát a tőkeszint fenntartására, amely kiterjed a hitelezési tevékenység várható alakulására, egy esetleges jövőbeni tőkeemelés lehetséges forrásaira, a tervezett osztalékpolitikára, illetve az 1. pillérben alkalmazott kockázati mértékek prociklikus hatásaira.

Az intézménynek világos és jóváhagyott tőketervvel kell rendelkeznie, amely meghatározza az intézményi célokat, azok elérésének módját és szükséges időhorizontját, a tőketervezés gyakorlatát és felelőseit. A tőketervnek azt is be kell mutatnia, hogyan tervezi az intézmény kezelni az azonnali beavatkozást igényelő váratlan helyzeteket.

ICAAP 9: Az ICAAP megfelelő mérési és értékelési eljárásokon alapul.

Az ICAAP a kockázatok megfelelő mérésén és értékelésén alapul, amely különféle megközelítések és módszerek révén biztosítható. Az MNB a módszerválasztási szabadság jegyében többféle megközelítést is elfogadhatónak tart, és nem feltétlen várja el szofisztikált gazdasági tőkeszámítási modellek alkalmazását. Az arányosság elve alapján mindemellett megköveteli, hogy a komplex, sokrétű tevékenységet folytató intézmények – egyedi és rendszerszintű kockázataikkal összhangban – megfelelően fejlett kvantitatív kockázatkezelési technikákat alkalmazzanak. A Hpt. 124.§ (3) bekezdése alapján és a CRD IV 77. cikkével is összhangban az MNB-nek ösztönöznie kell a belső módszerek használatát a hitelintézeteknél. Az MNB különösen a nagy, komplex, sok ügyféllel rendelkező intézmények esetében várja el, hogy azok fokozatosan áttérjenek a belső modell alkalmazására a tőkekövetelmény számítása során. Mivel a belső modell által számított tőkekövetelményben jobban tükröződnek az adott intézmény működésére jellemző kockázatok, mint a sztenderd módszer szerinti tőkekövetelményben, ezért ha az intézmény az ICAAP folyamatában ilyen alkalmaz, arra az MNB is jobban tud hagyatkozni az ICAAP felülvizsgálata során.

Bizonyos kockázati típusokra vonatkozóan a tőkekövetelmény számszerűsítése tipikusan nehézségbe ütközik. Ezzel együtt az MNB elvárja, hogy szakértői becslés segítségével ezen kockázati tőkeszámok is meghatározásra kerüljenek.

Fontos, hogy az intézmények az ICAAP keretében ne kizárólag kvantitatív módszerek eredményeire támaszkodjanak, hanem alkalmazzanak kvalitatív megfontolásokat és szakértői becsléseket azok értelmezése és felhasználása kapcsán.

ICAAP 10: Az ICAAP elfogadható végeredményt eredményez.

A tőke megfelelés belső értékelési folyamata az egyes kockázati típusok tőkekövetelményének meghatározását követően az intézmény a teljes gazdasági tőkeszükségletet megadja. Ennek ésszerű mértékűnek kell lennie, vagyis arányban kell állnia az intézmény tényleges kockázataival, illetve kellő összhangba hozhatónak kell lennie a szabályozói tőkekövetelmény szintjével. Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálati folyamat során a felügyeleti elvárás és az intézmény tőkeszükséglet-számítása között jelentős eltérés mutatkozik, akkor különösen fontosá válik, hogy az intézmény meggyőzően tudja bizonyítani az általa alkalmazott módszertan megfelelőségét és teljes körűségét.

I.3 A likviditás megfelelőségének belső értékelési folyamata (ILAAP)

A likviditási kockázat kezelésére vonatkozóan mind a CRD IV és a CRR, mind a Hpt. részletes szabályokat tartalmaz. A Hpt. előírásai szerint a hitelintézet a tevékenységének jellegével, nagyságrendjével és összetettségével összhangban kell, hogy kialakítsa likviditási kockázati profilját, valamint írásban rögzített hatékony eljárásrendekkel, szabályzatokkal kell rendelkeznie:

- az egyes üzletágakhoz, devizanemekhez és a csoporthoz tartozó jogi személyekhez igazítva a likviditási kockázata megfelelő - akár egy napon belüli - időtávokon történő azonosítására, mérésére, kezelésére és nyomon követésére, ideértve a likviditási költség-, nyereség- és kockázat-allokációs eljárásokat is.
- a piaci likviditási kockázatok valamennyi lényeges forrásának és hatásának mérésére és kezelésére, és a rövid pozíció hosszú pozíciót megelőző esedékességéből fakadó likviditási hiány kockázatának kezelésére,

A fentiek teljesítése érdekében – egyebek mellett – a hitelintézet irányítási jogkörrel rendelkező vezető testületének megfelelő stratégiát kell kialakítania és kockázattűrési mértéket kell meghatároznia minden érintett üzletágra. További feladata a vezető testületnek, hogy a likviditási pozíciókra és a kockázatomérséklő eszközökre vonatkozó alternatív forgatókönyvek figyelembevételével át kell tekintenie, és legalább évente egyszer felül kell vizsgálnia a finanszírozási pozícióval kapcsolatos döntéseket alátámasztó feltételezéseket. Az alternatív forgatókönyvnek ki kell térnie a mérlegen kívüli tételekre és más függő kötelezettségekre, adott esetben azon különleges célú gazdasági egységekre is, amellyel összefüggésben a hitelintézet szponzorként lép fel, vagy amelynek lényeges likviditási támogatást nyújt.

A hitelintézetnek a finanszírozási pozíciók azonosítására, mérésére, kezelésére és nyomon követésére belső szabályzatot kell kidolgoznia, amely tartalmazza az eszközökből, a forrásokból, a mérlegen kívüli tételekből - ideértve a függő kötelezettségeket is - eredő aktuális és várható pénzáramlásokat, valamint a hírnévkockázat esetleges hatásai miatti becsült pénzáramlásokat is. A hitelintézetnek likviditási kockázatot mérséklő eszközöket kell alkalmaznia, ideértve a megfelelő limitrendszer, a különféle stressz-eseménykor is fedezetet nyújtó likviditási többlettartalékokat, a kellően diversifikált finanszírozási szerkezetet, valamint különféle finanszírozási forrásokhoz való hozzáférést is, amelyeket rendszeresen - legalább évente egyszer – felül kell vizsgálnia. A hitelintézetnek rendelkeznie kell az esetleges likviditási hiányok megszüntetésére irányuló stratégiákat és végrehajtási intézkedéseket tartalmazó, az irányítási jogkörrel rendelkező vezető testület által jóváhagyott (a másik EGT-államban létrehozott fióktelepére is vonatkozó) tervekkel, amelyeket az alternatív forgatókönyvek kimenetele alapján legalább évente tesztelni és frissíteni kell.

A Hpt. előírás természetesen minden érintett intézményre vonatkozik, azonban az MNB az arányosság elvét követve a rendszerszinten jelentős intézményekkel szemben elvárja ILAAP folyamat kialakítását. A CRD IV és a CRR előírásai a befektetési vállalkozásokra is vonatkoznak, azonban az MNB itt is az arányosság elvét követi, és a tevékenységük összetettségének megfelelő folyamatok kialakítását várja el.

A likviditás megfelelés belső értékelési folyamata az alábbi területeket foglalja magában:

- az intézmény likviditási kockázat kezelési rendszere, kapcsolódó mutatói, és kulcsmutatói **megfelelőségének és megbízhatóságának belső elemzése**;
- **átfogó kockázatelemzés**, mely feltárja és értékeli az intézmény likviditási és finanszírozási kockázatait;
- **megalapozott likviditás fedezettség elemzés**, mely számszerűsíti a kockázatok mértékét és az intézmény a saját számításai alapján meghatározza a fedezésük szükséges szintjét;
- az intézmény igazgatóságának és felső **vezetésének megfelelő tájékoztatása**, illetve **bevonása** a likviditás megfelelési eljárás folyamataiba;
- **megfelelő felülvizsgálati és jelentéstételi struktúra kialakítása**, amely keretében az intézmény rendszeres időközönként képes bemutatni likviditási kockázati profilját és fedezettségét;
- **megfelelő belső ellenőrzési mechanizmusok** kiépítése, független belső felülvizsgálat biztosítása.

I.4 Az ILAAP kialakítására vonatkozó felügyeleti elvárások

Az ILAAP lefolytatására kötelezett intézményeknél az ILAAP kialakítása során az alábbi alapelveket kell figyelembe venni. Ezen alapelvek tartalmilag jelentős átfedést mutatnak az ICAAP-nél megfogalmazott, részletezett alapelvekkel.

I.4.1 Alapelvek

ILAAP 1: Az ILAAP-ért az adott intézmény viseli a felelősséget.

ILAAP 2: Az alkalmazott módszereknek jól kidolgozottak és dokumentáltak kell lenniük. Az intézmény vezető testülete mind irányító, mind felvigyázó funkciójában felelős az ILAAP megfelelő működéséért, annak jóváhagyásáért és továbbfejlesztéséért.

ILAAP 3: Az ILAAP az intézmény irányítási és döntéshozatali folyamatainak integrált részét kell, hogy képezze.

ILAAP 4: Mivel az ILAAP folyamatokra, eljárásokra épül, ezért a megfelelő működést rendszeresen - legalább évente egyszer - felül kell vizsgálni.

ILAAP 5: Az ILAAP folyamatának kockázatalapúnak kell lennie.

ILAAP 6: Az ILAAP-nak átfogónak, minden részletre kiterjedőnek (széleskörűnek) kell lennie.

ILAAP 7: Az ILAAP előrettekintő és jövőorientált.

ILAAP 8: Az ILAAP megfelelő mérési és értékelési eljárásokon alapul.

ILAAP 9: Az ILAAP elfogadható végeredményt eredményez.

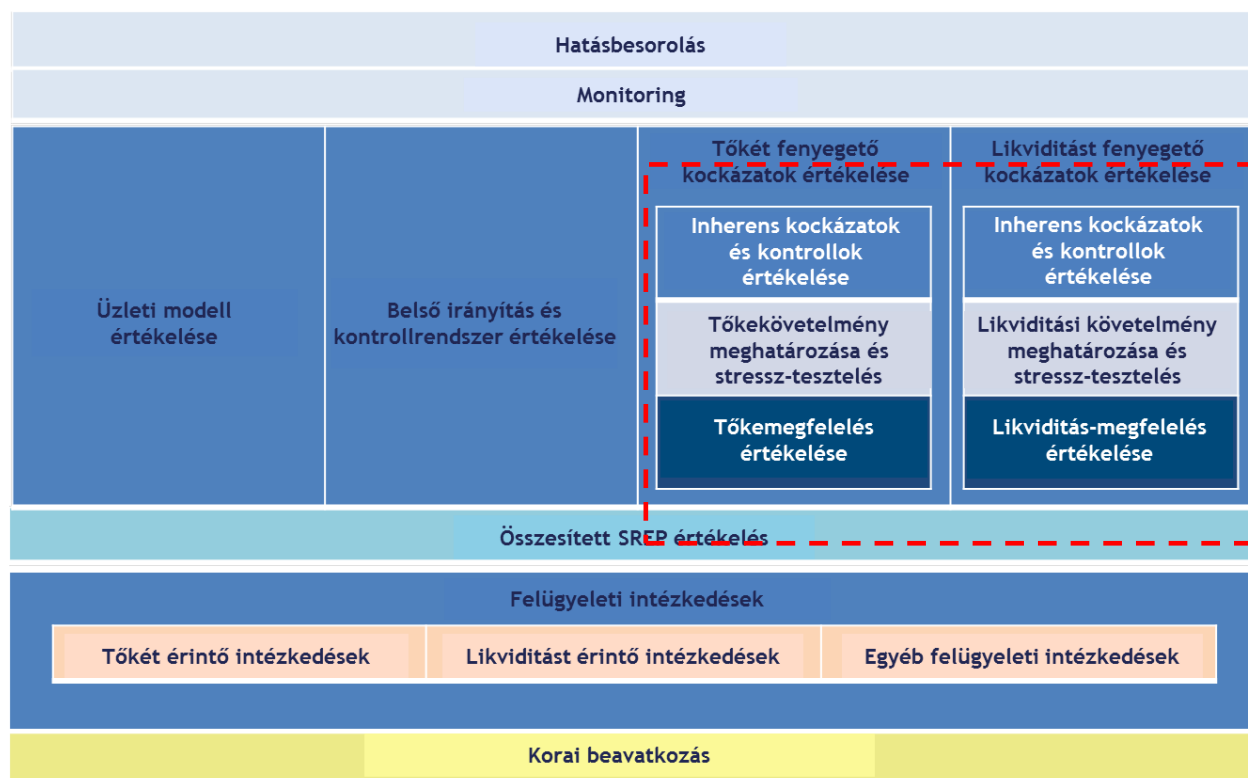
I.5 Az ICAAP és az ILAAP felügyeleti felülvizsgálata és értékelése

A tágan értelmezett felügyeleti felülvizsgálati folyamat (SREP –Supervisory Review and Evaluation Process) a nemzetközi és hazai szabályozás értelmében az intézmények üzleti modelljének, vállalatirányításának, kockázati profiljának, tőke- és likviditási helyzetének a felügyeleti hatóság részéről megvalósuló ellenőrzését és értékelését jelenti a 2. pillér alatt.

A CRD IV rendelkezéseket tartalmaz a felügyeleti felülvizsgálati folyamatra¹¹ vonatkozóan, melynek keretében az MNB megítéli, hogy az intézmény – stratégiája, szabályzatai, kialakított folyamatai és belső eljárásai alapján – elegendő tőkével rendelkezik-e az általa felvállalt kockázatok fedezésére. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat keretében az MNB elemzi az intézmény üzleti modelljét, feltérképezi az intézmény lényeges kockázati kitétségeit, vizsgálja a belső irányítást, és a belső tőkeszükséglet-, illetve likviditás megfelelés számítási eljárásának megfelelését és megbízhatóságát, valamint ellenőrzi a törvényi szabályozás minimumkövetelményeinek teljesülését. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat értelemszerűen csak akkor lehet eredményes, ha az intézmény átfogó módon és részletesen bemutatja az alkalmazott kockázati modelljeit, illetve a belső tőkeszámítás, valamint a belső likviditás megfelelés biztosításának módszertanát.

Az elmúlt évek során a felügyeleti közösség fokozatosan átértékelte a 2. pilléres folyamatok jelentőségét, felismerve, hogy az intézmények prudens és kiszámítható működése tartósan kizárólag színvonalas és széleskörű kockázatomérés és kezelési eljárások révén biztosítható, a rendelkezésre álló tőke magas szintje önmagában nem nyújt teljes körű biztonságot. Jelen útmutató révén ezzel összhangban az MNB azt kívánja hangsúlyozni, hogy a 2. pilléres ICAAP/ILAAP felülvizsgálat (az alábbi ábrán piros szaggatott vonallal jelezve) nem egy önálló folyamat, hanem az intézményfelügyeleti tevékenység integráns és kiemelten fontos része. A prudenciális szemlélet várható további erősödésével a tételes jogszabályi megfelelés mellett a szabályozás szellemiségére összpontosító felülvizsgálatok minden bizonnyal a felügyelés egyre hangsúlyosabb elemeivé fognak válni.

A következő ábra a felügyeleti felülvizsgálatra az EBA útmutatójában kialakított folyamatot mutatja be, amelynek alapján az MNB is kialakította felügyeleti felülvizsgálati folyamatait.

Az eddigi felülvizsgálatok tapasztalatait felhasználva az MNB a felülvizsgálat számos elemére vonatkozóan eljárásrendet, következetes módszertant és megalapozott álláspontot alakított ki. Az útmutató ezzel összhangban tételes elvárásokat fogalmaz meg többek között a kockázattípusok széles körére, a külső tényezők figyelembevételére, a szavatoló tőke számítására és az 1. pilléres minimumkövetelmények teljesülésére vonatkozóan. Az elvárások pontosabb és részletesebb

¹¹ 2013/36/EK 97-101. cikk

megfogalmazása reményeink szerint javítja a felügyelt intézmények tájékozottságát és kockázattudatosságát, a felülvizsgálatokat pedig gördülékenyebbé teszi.

I.6 A felügyeleti felülvizsgálat során érvényesítendő, nemzetközileg elfogadott alapelvek, szempontok

A felügyeleti felülvizsgálat nemzetközileg elfogadott alapelvei a következők:

- **Az intézmények önállóan mérik kockázati kitettségüket, illetve biztosítják a szükséges likviditási és tőkeszint fenntartását.** Az intézményeknek kockázati profiljuknak megfelelő tőkeszámítási eljárásokkal és a tőkeszint fenntartására irányuló, valamint likviditási stratégiával kell rendelkezniük.
- **Az intézmények belső eljárásait a felügyeleti hatóság felülvizsgálja.** Az MNB az intézmények belső tőkemegfelelés értékelési eljárásait, kockázati stratégiáját, tőketervét, likviditás megfelelési eljárásait és kockázatkezelési rendszerét megvizsgálja és értékeli. Ennek során megítéli, hogy az intézmény képes-e folyamatosan biztosítani a prudens működéshez szükséges tőkeszint és likviditás meglétét. Amennyiben az intézmény tőkemegfelelési vagy likviditás megfelelési eljárásait nem tartja megfelelőnek, az MNB intézkedéseket tesz.
- **Az intézmény rendelkezésre álló tőkéje meghaladja a szabályozói minimumszintet.** A felügyeleti hatóság az intézményektől elvárja, illetve megköveteli, hogy a szabályozói minimum szintnél magasabb tőkével működjenek. **A felügyeleti hatóság külön vizsgálja az LCR megfelelést, továbbá az intézmény üzleti modelljével összhangban a megfelelő mennyiségű, megalapozott és hatékony likviditási fedezettség meglétét.**
- **A felügyeleti hatóság szükség esetén beavatkozik.** A felügyeleti hatóság időben beavatkozik, illetve korrekciós intézkedéseket tesz, amennyiben az intézmény tőkemegfelelését, megfelelő tőkeellátottságát, illetve likviditását nem látja biztosítottnak.

Mivel a felülvizsgálat a felügyelt intézmények működésének egészére és összes kockázatára kiterjed, az – összhangban a pénzügyi intézmények tevékenységének komplexitásával – meglehetősen sokrétű és összetett folyamat. A felülvizsgálat gyakorlatának és módszertanának európai szintű egységesítésére törekedve az EBA kidolgozta a SREP-re vonatkozó útmutatóját, amely 2014. október 7-ig konzultációs fázisban van. Jelen útmutató már az ezen dokumentumban meghatározott egységes európai módszertan mentén került kialakításra, és a továbbiakban a felügyeleti tevékenység jelentős részét lefedő SREP folyamat ICAAP, illetve ILAAP felülvizsgálatra vonatkozó elemeire koncentrálnak. A felügyeleti felülvizsgálat során – tekintettel az intézmények egyedi sajátosságaira, a felügyelési tapasztalatokra – az MNB indokolt esetben egyedi felügyeleti szakértői döntést hoz. Az MNB az ICAAP és ILAAP értékelése során holisztikus szemléletet érvényesít, szem előtt tartva, hogy a kockázatok kezeléséhez szükséges kontrollok, valamint a kockázatok fedezéséhez elegendő tőke minden intézménynél biztosított legyen.

I.7 Az MNB által lefolytatott felülvizsgálati folyamatok során alkalmazott további, általános alapelvek

A felülvizsgálati folyamat elemei egy átgondolt és kiegyensúlyozott rendszert alkotnak, amely a nemzetközileg elfogadott alapelveken túl további általános alapelvekre épül. Ezek áthatják a felülvizsgálati folyamat egészét, és az intézményfelügyelés legtöbb területén érzékelhető hatást gyakorolnak a felügyeleti eljárásokra.

Az arányosság elve

A CRD IV és a CRR előírásai és értelmező rendelkezései alapján a felülvizsgálati folyamat egészére, illetve az összes, annak hatálya alá tartozó intézményre vonatkozik. Azt jelenti, hogy a felügyeleti elvárások mértéke és mélysége arányban kell, hogy álljon az adott intézmény típusával, üzleti modelljével, méretével, tevékenységével és kockázati kitétséggel. Mivel a CRD hatálya alá az intézmények nagyon széles köre tartozik, ezért a felügyelt intézményeknek és a felügyelő hatóságoknak egyaránt rugalmasan és belátással kell alkalmazniuk a rájuk vonatkozó jogszabályi előírásokat. A felügyeleti felülvizsgálat keretében főszabályként az intézményeknek kell demonstrálni a felügyeleti hatóságok felé, hogy az általuk választott módszertan az összes materiális kockázatra kiterjed, és azokat kellően szofisztikált módon ragadja meg.

Az arányosság elvének gyakorlati érvényesítése azt jelenti, hogy a felügyeleti felülvizsgálati folyamat mélysége és horizontja, illetve az intézménnyel folytatott dialógus jellege, formája és intenzitása intézményenként nagyon különböző lehet. Míg az egyszerű tevékenységet folytató, piaci rendszerre gyengébb hatást gyakorló intézmények esetén, korlátozott nemzetközi és piaci jelenléttel jellemezhető intézmények felügyeleti felülvizsgálata egységesített kérdőíves módszerrel és eseti vezetői konzultációkkal, illetve az átfogó vizsgálatok keretében lefolytatott felügyeleti felülvizsgálattal megoldható, addig a jelentős piaci részesedéssel rendelkező, komplex tevékenységet folytató intézménycsoportok esetében az egyedi jellemzőkre kiterjedő önálló felülvizsgálati folyamat, valamint intenzív ICAAP-SREP párbeszéd fenntartása indokolt.

A kockázatkezelés elsődleges a tőkeképzéssel, likviditási puffereképzéssel szemben

A 2. pilléres felülvizsgálati folyamat fő funkciója az intézmények kockázati folyamatainak teljes körű megismerése és materiális kockázati kitétségeinek minél pontosabb azonosítása, ami alapján meghatározható a szolvens működést biztosító tőkeszint és megítélhető az intézmény likviditási helyzete. A folyamat eredményeként a felügyelt intézmények és a felügyeleti hatóságok egyaránt pontosabb képet kapnak az intézmények kockázati profiljáról, ami kétségtelenül a megalapozott és hatékony üzleti, illetve szabályozói döntések záloga.

A felülvizsgálati folyamat fő célja ebből következően nem az intézmények tőkekövetelményének 2. pillérben megvalósuló pótlólagos emelése, vagy likviditási többletpuffer képeztetése, hanem a kockázattudatosság és a folyamatszabályozás erősítése. A felülvizsgálat folyamán az MNB határozottan érvényesíteni kívánja ezt az alapelvet: a kockázatkezelés színvonalának javítására vonatkozó előírások mellett az ICAAP tőkekövetelmény feletti pótlólagos többlettőke követelmény meghatározása ugyanis olyan ideiglenes és kényszerű felügyeleti intézkedés, amely egyrészt ellensúlyozza az intézmények kockázatmérési és kezelési hiányosságait, másrészt feltétlen ösztönzőleg hat az érintett intézmény belső tőkemegfelelési eljárásainak – általánosabban pedig kockázatkezelési rendszerének – színvonalasabb jövőbeni kialakítására.

A kockázati módszerek és elvárások folyamatos fejlődésének követése

Az MNB határozott álláspontja, hogy a mindenkor változó pénzügyi, gazdasági és kockázati viszonyok között az intézmények prudens működésének biztosítása megköveteli az alkalmazott üzleti folyamatok és kockázati módszerek folyamatos fejlesztését. A felügyelt intézményeknek ezért rendszeres időközönként szükséges újragondolniuk kockázatkezelési folyamataik megfelelőségét és tőkeszámítási, likviditási megfelelési módszereik helyénvalóságát. Ennek igényét még inkább hangsúlyossá teszi az, hogy a legjobbnak ítélt iparági és szabályozói módszerek – az elmúlt időszakban és a belátható jövőben egyaránt – jelentős fejlődésen mentek és mennek keresztül, ami a felügyeleti elvárások folyamatos bővülését és mélyülését vonja maga után.

Az MNB az intézményektől belső tőke- és likviditás megfelelési eljárásaik terén tehát kettős alkalmazkodást vár el: egyrészt igazodást a mindenkori piaci és kockázati helyzethez, másrészt folyamatos fejlesztést az iparági sztenderdekkel és szabályozói elvárásokkal összhangban. Mindebből az következik, hogy a korábbi felülvizsgálatok során megfelelőnek ítélt megközelítések és mértékek helyénvalósága egyáltalán nem biztosított automatikus módon a jelenben.

A felülvizsgálat két pillérének egyenrangúsága és egymást kiegészítő jellege

Az 1. pillérre vonatkozó jogszabályi előírások kógens módon, egységes módszertan alapján határozzák meg a tőkeszükséglet számításának módját, illetve a prudens működéséhez szükséges tőke nagyságát. Mivel az intézményi sokszínűség miatt a szabályozói pillérben¹² nem feltétlen biztosítható a tőkekövetelmény illeszkedése a tényleges kockázati kitétségekhez, ezért a felügyeleti tevékenység nem merülhet ki a szabályozói minimumkövetelményeknek való megfelelés ellenőrzésében. A 2. pilléres felülvizsgálati folyamat célja – többek között – éppen az, hogy a formális jogszabályi megfelelésen túlmenően a prudens működés biztosítása érdekében közgazdasági szempontból is felmérhető legyen az intézmények kockázati profilja és tőkefelelése.

A tőkeszámítás két pillérének egyenrangúsága és egymást kiegészítő jellege közvetlen módon következik a szabályozó azon felfogásából, miszerint az 1. és 2. pillérben lefedett kockázatok kezelése ugyanolyan fontossággal bír. Míg azonban az 1. pillérben a kockázatok egy jól körülhatárolt csoportjára vonatkozóan kötelezően alkalmazandó kockázatmérési megoldások kerültek előírásra, addig a 2. pillérben az intézmények az összes lényeges kockázatra vonatkozóan szabadon vagy diszpozitív jelleggel alkalmazhatják a kockázatalapú szemléletet. Ebből kifolyólag az 1. pillérben az MNB a jogszabályi előírásoknak való megfelelésre helyezi a hangsúlyt, a 2. pilléres felülvizsgálat során viszont alapvetően a belső tőkeszámítási folyamatok minősége, megbízhatósága és teljeskörűsége felett őrködik.

Az említett különbségek indokolják ugyan a két pillér önálló létét, azonban egyúttal rávilágítanak kölcsönös függőségükre. Az egyik pillérben szerzett kockázatkezelési tapasztalatok és kialakított módszerek (pl. hitelkockázati modellekhez használt minősítő rendszerek, paraméterbecslések) szinte kivétel nélkül sikerrel használhatók a másik pillérben is. Részben ilyen megfontolások alapján ítéli úgy az MNB, hogy bizonyos, módszertanilag igényes 1. pilléres részterületek vizsgálatát (pl. a validált fejlett módszerek vagy a szavatoló tőke elemeinek éves felülvizsgálatát) a 2. pillérben, a SREP részeként szükséges elvégezni.

¹² A továbbiakban az 1. pillér és a szabályozói pillér megjelöléseket szinonimaként használjuk.

II. Az ICAAP, az ILAAP és felügyeleti felülvizsgálatuk hatálya¹³

A tőkével és a likviditással összefüggő előírásoknak való megfelelés alkalmazási szintjeit a CRR 6-17. cikkei rögzítik. Jelenleg a likviditási előírásoknak való megfelelés tekintetében a CRR-ben leírtak csak az átmeneti időszakokra szólnak, így a kiadásra kerülő előírásokat folyamatosan figyelni kell.

A tőkeemfelelés belső értékelési eljárásának alkalmazási követelményeit a CRD 108-109. §-ai határozzák meg, az ILAAP tekintetében nincs még ilyen jogszabályi előírás. A Hpt. és a Bszt. előírásai alapján a felügyeleti felülvizsgálatot és értékelést az 575/2013/EU rendelet első rész II. címében meghatározottaknak megfelelően kell végezni, a felügyeleti felülvizsgálat hatályának igazodnia kell a prudenciális előírások teljesítésére vonatkozó alkalmazási szintekhez.

A belső tőkeszükséglet-számítás és likviditás értékelése történhet egyedi intézményi szinten, illetve csoport-szinten konszolidáltan vagy szubkonszolidáltan.

A nemzetközi bankcsoportok belső tőkeemfelelés-értékelésének felülvizsgálati folyamata ún. közös kockázatértékelés (joint risk assessment) formájában történik az illetékes felügyeletek részvételével. A közös értékelés központi intézményei az ún. felügyeleti kollégiumok, melyek keretében az adott bankcsoport felügyeletét ellátó illetékes hatóságok – a konszolidáló felügyelet vezetésével – közösen értékelik a csoporttagok kockázati kitettségét és kontrollját. A közös értékelés ún. közös döntéssel (joint decision) zárul, melyben a felügyeleti kollégium közös megegyezéssel határoz a 2. pilléres tőkeemfelelés felől, egyben megállapítja az összevont és egyedi szinten tartani szükséges szabályozói tőke nagyságát. 2014. január 1-től a közös döntési folyamat részeként a likviditás megfeleléséről is közös megegyezéssel hoz határozatot a kollégium, így a felülvizsgálati folyamat különálló, önálló eleme lesz az intézmény likviditási és finanszírozási kockázatának értékelése, és a likviditás megfelelésének értékelése. A többoldalú eljárás szabályait a Hpt. 173. §-a, illetőleg a Bszt. 173/A. §-a rögzíti.

II.1 ICAAP és ILAAP megfelelés és felügyeleti felülvizsgálat egyedi szinten

Tőkeszükséglet értékelése

A CRD 108. cikk (1) bekezdése alapján az ICAAP felügyeleti felülvizsgálatának egyedi szinten mindazon, a CRR hatálya aló tartozó intézményekre kell kiterjednie, amelyeknek egyedi szintű tőke-emfelelési belső értékelési eljárást kell lefolytatniuk és amelyeknek az MNB nem adott mentességet a tőkére vonatkozó CRR követelményeknek való megfelelés alól.

A tőkére vonatkozó előírásoknak való egyedi szintű megfelelés alól felmentés (a felügyeleti hatóság döntése alapján) csak az alábbi esetekben adható:

- az intézmény egy másik intézmény leányvállalata, és mindkettőt ugyanazon tagállam felügyeleti hatósága felügyeli, és teljesülnek a CRR 7. cikk (1) bekezdésében meghatározott további feltételek;
- egy intézmény pénzügyi holding társaság vagy vegyes pénzügyi holding társaság leányvállalata, és teljesülnek a CRR 11. cikk (1) bekezdésében meghatározott feltételek;
- az intézmény olyan anyavállalat, amely az adott tagállamban összevont felügyelet alá tartozik, továbbá teljesülnek a CRR 7. cikk (3) bekezdésében meghatározott további feltételek;
- az intézmény központi szervhez kapcsolt, és fennállnak a CRR 10. cikkében meghatározott feltételek.

¹³ Az MFB és az Eximbank nem tartozik a CRD IV/CRR hatálya alá, rájuk az ICAAP, ILAAP és a felügyeleti felülvizsgálati folyamat sem értelmezhető.

Egyedi alapú ICAAP készítése alól mentesítés adható továbbá a CRR 10. cikke (integrációra vonatkozó döntés) alapján.

Befektetési vállalkozások csoportjainak mentesítése a tőkekövetelmények összevont alapú alkalmazása alól a CRR 15. cikke szerinti történhet.

Likviditás megfelelés értékelése

A CRR alapján likviditásra vonatkozó előírásoknak való megfelelés esetében is kiindulópont az egyedi alapon történő megfelelés, miközben a likviditási adatszolgáltatás egyedi szinten történő teljesítése minden esetben követelmény. A megfelelésre vonatkozó mentesség csak a befektetési vállalkozásokra, a likviditási alcsoporthoz, illetőleg a szövetkezeti integrációhoz tartozó intézményekre lenne adható. A likviditási követelmények tekintetében azonban az MNB a 2015. október 1-jéig terjedő időszakban nem kívánt élni a CRR 6. cikkének 4. pontjában, illetőleg a CRR 8. és 10. cikkében biztosított diszkrécióval. Eltérő tartalmú jogszabályi előírás hatálybalépésig egyedi szintű ILAAP felügyeleti felülvizsgálat lefolytatását azonban az MNB nem tartja szükségesnek.

II.2 ICAAP és ILAAP megfelelés és felügyeleti felülvizsgálat csoport szinten

Tőkeszükséglet értékelése

A CRR tőkére vonatkozó előírásainak abban az esetben kell konszolidáltan is megfelelni, ha:

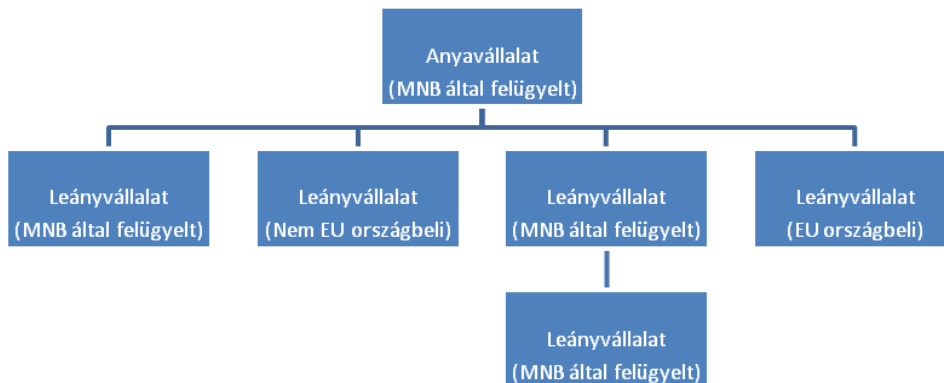
- az intézmény anyavállalatnak minősül abban a tagállamban, ahol engedélyezték, illetve ahol felügyelik;
- az intézmény pénzügyi holding társaság anyavállalat vagy vegyes pénzügyi holding társaság anyavállalat által ellenőrzött és összevont felügyelet alá tartozik;
- fennáll a CRR 22. cikke (egyéb szubkonszolidált szintű megfelelés),
- az intézmény központi szerv, a csatolt intézményeivel együtt.

A CRD 108. cikke alapján - a CRR tőkére vonatkozó előírásainak való csoport szintű megfelelés alól nem mentesített csoportoknak - ICAAP-et szubkonszolidált és EU-szintű konszolidáció szintjén is kell folytatni.

A csoport szintű ICAAP megfelelés és a felügyeleti felülvizsgálat típusai

A. A csoport EU-szintű anyavállalata Magyarországon rendelkezik székhellyel

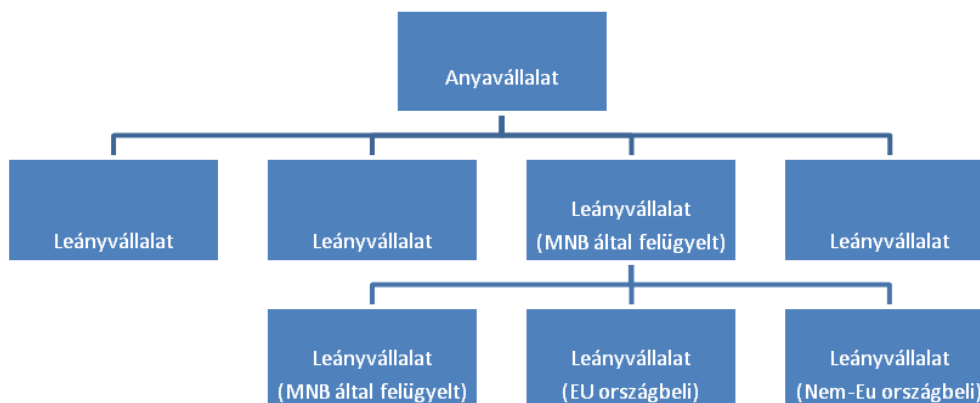
Ha az EU-szintű hitelintézeti anyavállalat, EU-szintű pénzügyi holding társaság és EU-szintű vegyes pénzügyi holding társaság anyavállalat Magyarországon rendelkezik székhellyel, akkor a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek való összevont alapú megfelelés egyetlen konszolidációs szintet jelent.

Az ICAAP felügyeleti felülvizsgálatát az MNB végzi közös döntési eljárás lefolytatásával, vagy a nélkül. A tőkével összefüggő közös döntés során a CRR 20. cikke szerint szükséges eljárni.

B. A csoport EU-szintű anyavállalata más tagállamban rendelkezik székhellyel¹⁴

Ha a csoport EU-szintű hitelintézeti anyavállalata, EU-szintű pénzügyi holding társaság és EU-szintű vegyes pénzügyi holding társaság anyavállalat más tagállamban rendelkezik székhellyel, akkor a CRD 108. cikkével összhangban az MNB elvárja a belső tőkekövetelmény-számítási követelményeknek való tagállami szintű megfelelést is, azaz, hogy a hazai leányvállalat az összevont felügyeleti körébe tartozó intézmények vonatkozásában összevont alapon is végezzen ICAAP-et. A tőkekövetelmény számítás minőségéért a hazai csoport vezetése a felelős abban az esetben is, ha a hazai csoport vonatkozásában a belső tőkekövetelmény számítási folyamatok magasabb, EU-szinten kerülnek kialakításra. Ebben az esetben az EU-szinten központilag kidolgozott stratégiáknak, folyamatoknak és rendszereknek alkalmasnak kell lennie a hazai csoportvezető intézmény összevont felügyeleti körébe tartozó intézménycsoport kockázatainak felmérésére és a kockázati profilnak megfelelő tőkekövetelmény megfizetésére, és ezt az MNB, mint host felügyelet részére elfogadható módon be kell mutatni.

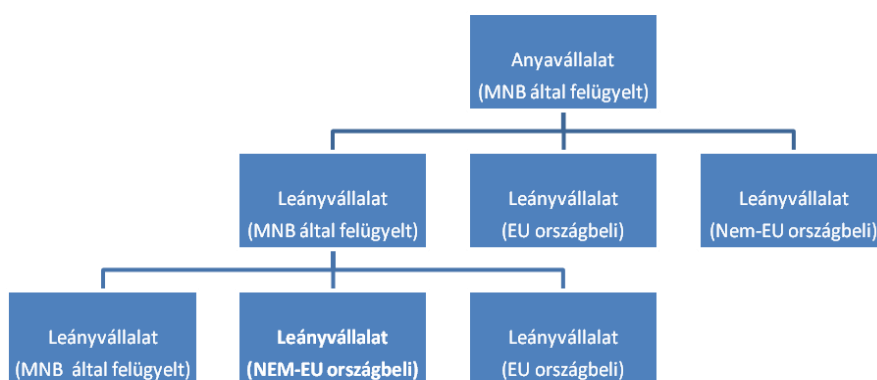
A hazai intézménycsoportok, mivel jellemzően külföldi (EU-szintű) anyavállalattal rendelkeznek, ebbe a kategóriába tartoznak, és így mind EU-szinten (az EU-szintű anyavállalat teljes csoportszintjén, konszolidáltan), mind tagállami szinten (a hazai leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézményi kör vonatkozásában) alkalmazni kell a belső tőkekövetelmény-számítási rendszert.

¹⁴ Ha az anyavállalat nem-EU országban (harmadik országban) bejegyzett, akkor a Hpt. 174. § (5)-(7), illetőleg a Bszt. 161/B. § (5)-(7) szerint kell eljárni.

Ez esetekben az MNB szerepe kettős. Egyrészt lefolytatja a szubkonsolidált szintű ICAAP felügyeleti felülvizsgálatot, jellemzően közös döntési eljárás nélkül, másrészt a jogszabályi előírásoknak megfelelő módon bekapcsolódik az EU-szintű közös döntési eljárásokba.

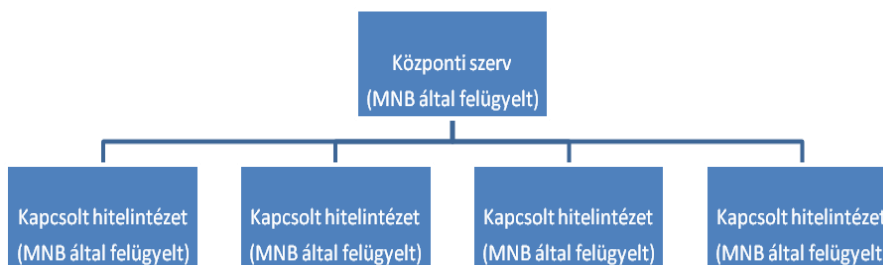
C. Egyéb szubkonsolidált szintű vizsgálat

Abban az esetben, ha egy hazai anyavállalattal rendelkező leányvállalati hitelintézetnek egy harmadik országban székhellyel rendelkező hitelintézet, befektetési vállalkozás, pénzügyi vállalkozás vagy befektetési alapkezelő leányvállalata vagy járulékos vállalkozása van, akkor a hazai leányvállalati hitelintézetnek – hazai anyavállalata csoportszintű megfelelése mellett – szubkonsolidált szinten, azaz a leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézményi kör vonatkozásában összevont alapon is meg kell felelni a belső tőkeszükséglet számítási követelményeknek. Így erre az esetre a felügyeleti felülvizsgálati folyamatnak is ki kell terjednie.

D. A központi szervhez tartósan kapcsolt hitelintézet

A CRR tőkére vonatkozó követelményeit a központi szerv a kapcsolt intézményeivel együtt csoport szinten teljesíti, vagy az intézményeknek egyedileg kell megfelelniük. A CRD 108. cikkének (1) bekezdése alapján a tőkemegfelelés belső értékelési eljárás alkalmazási szintjét is a CRR 10. cikke alapján hozott döntéshez szükséges igazítani. A magyarországi székhellyel rendelkező központi szerv esetében a felügyeleti felülvizsgálat az MNB feladata, az előzőek tekintetében hozott döntésnek megfelelően.

Likviditás megfelelés értékelése

A CRR likviditási előírásait az EU-szintű anyaintézményeknek, az EU-szintű pénzügyi holding társaság anyavállalat által ellenőrzött intézményeinek és az EU-szintű vegyes pénzügyi holding társaság anyavállalat által ellenőrzött intézményeinek az adott anyaintézményre, pénzügyi holding társaságra

vagy vegyes pénzügyi holding társaságra nézve összevontan véve is teljesíteniük kell.¹⁵ A tagállami szintű, szubkonszolidált alkalmazás egyelőre nem követelmény, kivéve a CRR 8. cikke szerinti esetekben, ha likviditási alcsoport került létrehozásra, illetőleg, ha az integráció központi szerve a likviditási követelményeknek összevont alapon felel meg.

Felügyeleti hatóságként az MNB a csoport szintű ILAAP elvégzését a komplex SREP hatálya alá tartozó intézményekre szubkonszolidált és teljes konszolidáció szintjén is indokoltnak tartja, a korábban leírtaknak megfelelően viszont egyedi ILAAP elvégzését nem, csak egyedi likviditás megfelelést vár el. A likviditás csoport szintű felügyeleti felülvizsgálata történhet közös döntési eljárás lefolytatásával, vagy a nélkül. A likviditással összefüggő közös döntés során pedig a CRR 21. cikke szerint szükséges eljárni.

¹⁵ A 2015. január 1-jéig terjedő átmeneti időszakban lehetőség van a csak befektetési vállalkozásokból álló csoportok mentesítésére. Magyarországon jelenleg nincs olyan befektetési vállalkozási csoport, amelynek EU-szintű (intézmény, pénzügyi holding társaság, vagy vegyes pénzügyi holding társaság) anyavállalata Magyarországon rendelkezne székhellyel.

III. A felülvizsgálat fokozatai és a felügyelt intézmények csoportosítása

A felülvizsgálat és az értékelés gyakoriságát, mértékét és részletezettségét a hitelintézet, befektetési vállalkozás mérete, tevékenységének jelentősége, jellege, nagyságrendje és összetettsége, üzleti modellje és kockázatai alapján határozza meg az MNB azzal, hogy a felülvizsgálatot és értékelést legalább évente egyszer el kell végezni.

A felülvizsgálat módszerének megválasztásakor az MNB az intézményeknek alapvetően két kategóriáját különbözteti meg: a komplex SREP alá tartozó nagy intézményeket, intézménycsoportokat¹⁶, illetve az egyéb – jellemzően kisebb – intézményeket. A felülvizsgálati folyamat mélysége, illetve az intézménnyel folytatott dialógus intenzitása szempontjából a felügyeleti felülvizsgálat három fokozata különíthető el:

- komplex ICAAP és ILAAP felülvizsgálatra a komplex SREP alá tartozó intézményeknél kerül sor;
- sztenderd ICAAP felülvizsgálat és likviditás megfelelés értékelés a kis és közepes méretű intézményeknél a kötelező 3-5 évenként elvégzendő átfogó vizsgálatok során kerül lefolytatásra;
- egyszerűsített ICAAP felülvizsgálat és likviditás megfelelés értékelés a kis és közepes méretű intézményeknél azokban az években kerül lefolytatásra, mikor nincs átfogó vizsgálat.

III.1 Komplex ICAAP és ILAAP felülvizsgálat a komplex SREP alá tartozó intézményeknél

Az MNB főszabály szerint komplex SREP alá tartozó intézményeknek tekinti a mérlegfőösszeg tekintetében legalább öt százalékos piaci részesedéssel rendelkező, vagy erős, illetve közepesnél erősebb kockázati hatásbesorolású intézményeket, intézménycsoportokat. Erre az intézményi körre komplex pénzügyi tevékenység végzése, jelentős piaci részesedés, aktív nemzetközi kapcsolatok, illetve fejlett kockázatkezelési- és -mérési módszerek alkalmazása jellemző. A pénzügyi közvetítésben betöltött központi szerepük okán szolvens és prudens működésük a hazai pénzügyi rendszer egésze szempontjából kulcsfontosságú lehet.

A komplex SREP alá tartozó intézmények mérete és jelentősége miatt, továbbá azok komplexitásából és fejlett intézményi eljárásaiból fakadó információs aszimmetriák okán az MNB a 2. pilléres felülvizsgálatot különösen ebben az intézményi körben tartja a prudenciális felügyeleti politika nélkülözhetetlen elemének. Ezzel összhangban a gazdasági tőkeszámítás legfejlettebb iparági sztenderdeknek megfelelő, magas módszertani igényességgel történő elvégzését várja el. A kockázati profil összetettsége és a szofisztikált kockázatmérési technikák miatt a kockázati kitettség bizonytalansága ebben az intézményi körben gyakran a felügyeleti felülvizsgálat keretében végzett felügyeleti ellenőrző számításokkal sem csökkenthető számottevően, ami a tőkekövetelmény jelentős pótlólagos emelését, illetve számottevő likviditási többlet előírásának szükségességét vonhatja maga után.

Az említett intézményi kör tevékenysége komplex felülvizsgálat keretében kerül értékelésre, amely intenzív párbeszédre, jellemzően többhetes helyszíni jelenlétre és rendszeres felsővezetői és szakértői konzultációkra épül. A felülvizsgálati folyamatnak szinte minden esetben része továbbá más uniós tagországok nemzeti felügyeleti hatóságainak részvétele: ritkábban már a helyszíni vizsgálati szakaszban is, általánosan azonban a nemzetközi felügyeleti kollégiumban történő közös kockázatértékelés és döntéshozatal révén.

A komplex ICAAP és ILAAP felülvizsgálat időzítése a home felügyeleti hatóság eljárásaihoz igazodik, évente azonos intenzitással kerül lefolytatásra, emiatt az érintett intézményi körnél az átfogó vizsgálatoktól elkülönítetten kerül lefolytatásra.

¹⁶ A komplex SREP alá tartozó intézményeket évente határozza meg az MNB.

III.2 Sztenderd ICAAP felülvizsgálat és likviditás megfelelés értékelés a kis és közepes méretű intézményeknél

Amennyiben az adott felülvizsgálati fordulóban ezen intézményi kör egyes tagjainál törvényben előírt átfogó helyszíni vizsgálatra kerül sor, úgy ennek keretében az MNB minden esetben a 2. pilléres felülvizsgálatot is lefolytatja.

Az átfogó vizsgálat keretében lefolytatott felülvizsgálat helyszíni jellegéből adódóan jóval mélyebb és részletesebb felülvizsgálatot tesz lehetővé, mint az évente lefolytatott kérdőíves felülvizsgálat, és egyben lehetőséget ad a korábbi években a kérdőívben megadott információk ellenőrzésére, valamint a kockázatok mértékének és a kockázatkezelés gyakorlatának közvetlen megítélésére. Átfogó vizsgálatra az MNB törvény¹⁷ előírásainak megfelelően 3-5 évente kerül sor az érintett intézményeknél, az átfogó vizsgálatok közötti időben évente egyszerűsített, kérdőíves felülvizsgálatot folytat le az MNB.

III.3 Egyszerűsített ICAAP felülvizsgálat és likviditás megfelelés értékelés a kis és közepes méretű intézményeknél

Az MNB egyszerűsített, kérdőíves felülvizsgálatot folytat azon egyszerű tevékenységszerkezettel jellemezhető intézményeknél, melyek piaci részaránya alacsony, nemzetközi aktivitásuk pedig nem jelentős. Ezen intézmények kockázati profilja áttekinthető, rendszerkockázatra gyakorolt hatása gyenge, kockázataik mérésére pedig nem alkalmaznak fejlett módszereket. Jellemzően befektetési vállalkozások, szakosított és szövetkezeti hitelintézetek, illetve kisebb bankok tartoznak ebbe az intézményi kategóriába.

A kis és közepes intézmények esetében a CRR és a hazai jogszabályok előírásainak való megfelelést a 2. pillérben az MNB egyszerűsített eljárás keretében biztosítja. Az ilyen intézmények nagy számára tekintettel az egyszerűsített felülvizsgálat ICAAP és a likviditás megfelelés értékelése elsősorban kérdőíves felmérésből áll, aminek eredménye jellemzően a kötelező felügyeleti adatszolgáltatás alapján az intézményről rendelkezésre álló információk, illetve a korábbi vizsgálatok tapasztalatai tükrében kerül feldolgozásra. Az eltérő tevékenységszerkezet és vonatkozó szabályozás miatt külön kérdőív készült a hitelintézetekre és a befektetési vállalkozásokra, a kérdőíveket a melléklet tartalmazza.

¹⁷ 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról

IV. Az ICAAP és ILAAP felülvizsgálatának folyamata

Ebben a fejezetben a 2. pilléres felülvizsgálat legfontosabb eleme, a belső tőkeemfelelési és likviditás megfelelési eljárások komplex felügyeleti értékelésének folyamata és formája kerül részletesen bemutatásra. Az ebben a fejezetben ismertetett eljárások a sztenderd ICAAP felülvizsgálatra az arányossági szempontok figyelembevételével értelmezendők, ahol pedig eltérés van a komplex és a sztenderd felügyeleti felülvizsgálat gyakorlatában, ott azt külön jelezzük. Az egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálati folyamatot külön fejezet mutatja be.

Az MNB fenntartja magának a jogot, hogy az éves felügyeleti felülvizsgálat elvégzése mellett legyen lehetősége ezen túl is bármikor lefolytatni részlegesen, kockázat(ok) vonatkozásában, egy vagy több intézmény tekintetében a felülvizsgálatot. A felügyeleti felülvizsgálati alapelvekkel összhangban ugyanis az éves felülvizsgálat nem feltétlenül jelenti a teljes körű felülvizsgálati folyamat elvégzését. A felülvizsgálat során a szignifikáns változások hatását kell értékelni, amelynek alapja az eltelt időszakban történt megbeszélések, helyszíni és helyszínen kívüli vizsgálatok és egyéb forrásokból származó információk összegyűjtése. Mindazonáltal előfordulhat, hogy a folyamatos felügyelés során az MNB tudomására jut egy olyan jellegű és mértékű változás, amely teljes körű felülvizsgálati folyamat lefolytatását igényelheti az adott intézménynél olyan esetben is, ahol ez előre nem volt tervezett (akár két, éves SREP vizsgálat között is).

Annak érdekében, hogy az uniós és hazai jogszabályokban, uniós ajánlásokban foglaltak a gyakorlatban is teljesülhessenek, a felülvizsgálati folyamatot körültekintően, a társfelügyelettel és a felügyelt intézményekkel egyeztetve kell kialakítani és végrehajtani.

Az alábbiakban tehát a felügyeleti felülvizsgálati folyamat kerül bemutatásra, kitérve a felülvizsgálati folyamat és felügyeleti tájékoztatás említett új formáira is.

IV.1 A felügyeleti felülvizsgálat előkészítése

A vonatkozó hazai és európai jogszabályok a felügyeleti felülvizsgálat évente történő végrehajtását írják elő. A folyamat hatékony lebonyolítása és sikere érdekében az MNB a társfelügyelettel egyeztetve a tárgyévvel megelőző év végén előre meghatározza és közzéteszi a komplex felügyeleti felülvizsgálatok vonatkozásában a felügyeleti értékelés éves menetrendjét.¹⁸ Az ICAAP és ILAAP Felülvizsgálati Menetrend (a továbbiakban Menetrend) új elem a 2. pilléres felügyelési gyakorlatban, célja az adott felülvizsgálati fordulóra (vagyis az adott évi felülvizsgálatok összességére) vonatkozóan egységes keretben megjeleníteni az intézményekkel szemben támasztott felügyeleti elvárásokat. A Menetrend tartalmazza a következő időszakra vonatkozóan a fő fókuszpontokat, illetve bármilyen más, az adott felülvizsgálati fordulóra érvényes speciális felügyeleti elvárást. A tőkeemfelelés belső értékelési folyamatára vonatkozó általános felügyeleti elvárásokat jelen Útmutató tárgyalja, a Menetrend kizárólag az adott éves felülvizsgálatra vonatkozó, időszakos sajátosságokat és fókuszpontokat részletezi. A Menetrend közzététele biztosítja, hogy az intézmények kellő ismerettel és előretekinéssel rendelkezzenek az MNB elvárásairól, fel tudjanak készülni a felügyeleti párbeszédre és kellően magas színvonalon végezzék el belső tőkeszámítási eljárásaikat.

IV.2 Az ICAAP/ILAAP dokumentáció bekérése

Az MNB az intézményektől minden felülvizsgálati fordulóban egy hivatalos, felsővezetői jóváhagyással bíró ICAAP és ILAAP dokumentációt vár el.¹⁹ A dokumentációban foglaltaknak igazodniuk kell a

¹⁸ Bevezetésére 2015. január 1-től került sor.

¹⁹ Az MNB kötelező jelleggel csak az intézmény ICAAP és ILAAP módszertani útmutatóját, illetve kapcsolódó szabályozását (kockázatvállalási politika, javadalmazási politika) teszi felsővezetői jóváhagyás tárgyává, azonban ideális esetben az MNB-hez benyújtott teljes ICAAP és ILAAP dokumentáció ilyen minősítéssel rendelkezik.

felügyeleti Útmutatóban lefektetett elvárásokhoz. Az ICAAP és ILAAP dokumentációval kapcsolatban az MNB a következőket várja el:

- tartalmazza az adott intézmény ICAAP és ILAAP módszertani útmutatóját, amely részletesen bemutatja az implementált megközelítéseket, és pontos hivatkozásokat tartalmaz az ICAAP, illetve az ILAAP dokumentáció összes elemére;
- tartalmazza az ICAAP és ILAAP Felülvizsgálati Menetrendben megjelölt kötelező elemeket;
- az ICAAP dokumentációnak tartalmaznia kell a tőkeszámítás eredményét kockázattípusonként bemutató ún. SREP áttekintő lapot;
- a rendelkezésre álló információk, dokumentumok alapján egyértelműen meghatározható legyen, mit tekint az adott intézmény az ICAAP, illetve az ILAAP részének;
- a dokumentáció részeként mellékelt adatok és számítások az ICAAP és ILAAP Felülvizsgálati Menetrendben megjelölt referencia-időszakra vonatkozzanak.

Sztenderd és komplex felügyeleti felülvizsgálat esetén a helyszíni vizsgálati szakasz kapcsán, illetve az intézménnyel folytatott párbeszéd személyre szabott jellege és intenzitása az MNB részére történő további információátadást tehet szükségessé.

IV.3 A belső tőke megfelelés és a likviditás megfelelés felügyeleti értékelése

A 2. pilléres tőke megfelelés belső és felügyeleti értékelése szorosan összekapcsolódik, hiszen a gazdasági tőkeszükséglet mértékével kapcsolatban az MNB minden felügyelt intézmény esetében párbeszédet folytat. Ennek kezdeti lépését az ICAAP és ILAAP dokumentáció MNB-hez való eljuttatása képezi, legnagyobb részét a belső tőke megfelelési, illetve likviditás megfelelési eljárások intézmények bevonásával történő feldolgozása és megvitatása teszi ki, lezáró momentuma pedig az intézmények ICAAP-jére, ILAAP-jére vonatkozó végleges álláspont kialakítása az MNB részéről. A párbeszéd intenzitása elsősorban az adott intézmény tevékenységének összetettségétől, illetve a két fél értékelése között mutatkozó különbségek mértékétől függ. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az erős hatású, komplex intézmények esetében az ICAAP és ILAAP dokumentáció befogadását és feldolgozását követően az MNB testre szabott, több hetes helyszíni egyeztetést folytat. Sztenderd ICAAP felülvizsgálat esetén az átfogó vizsgálat keretében lefolytatott ICAAP felülvizsgálat terjedelmében, intenzitásában az átfogó vizsgálatok eljárási kereteihez igazodik.

Az ICAAP-SREP dialógus célja az általános felügyeleti elvárások minél tisztább érvényesítése a gazdasági tőkeszámítás során. A módszertani szabadság jegyében az MNB minden következetes, megalapozott és kellően konzervatív belső tőkeszámítási megközelítést elfogadhatónak tart, azonban a felülvizsgálati folyamat egyensúlyosságának biztosítása érdekében előzetesen kidolgozott módszertant követve jár el. A párbeszéd struktúrája eszerint ún. „építőköcka” megközelítésre épül, vagyis a tágran értelmezett tőkeszámítás egyes elemei (pl. kockázattípusok, tőkeelemek, külső tényezők, üzleti folyamatok stb.) viszonylag pontosan definiáltak, és egymástól jórészt függetlenül kerülnek értékelésre. A módszertan bizonyos elemei a felügyeleti és intézményvédelmi rendszerek által kiadott útmutatókban lefektetésre kerülnek, más részük azonban csak az intézményi kapcsolatok fokozatos fejlődése során, gyakorlati megoldásokban és eljárási hagyományokban tud kikristályosodni.

Az ILAAP-SREP párbeszéd tekintetében egyelőre még nincsenek kidolgozott eljárások, azok a későbbiekben az MNB és az intézmények közötti kölcsönös tanulási folyamat eredményeként kerülnek majd rögzítésre.

IV.4 A kockázatcsökkentő intézkedések és a gazdasági tőkeszükséglet, valamint a likviditási többlettartalék meghatározása

Az ICAAP, ILAAP értékelésével párhuzamosan az MNB a felülvizsgálat során ellátja a felügyeleti felülvizsgálat részeként megjelölt egyéb prudenciális feladatokat is. Ezek elsősorban az 1. pilléres tőkekövetelmény-számítás validált belső minősítésen alapuló és fejlett tőkeszámítási módszereinek időszakos ellenőrzését, az adott felülvizsgálati fordulóban kiemelten fontosnak ítélt vizsgálatok elvégzését (pl. kockázatos portfóliók, felügyeleti stressz-tesztek), illetve az üzleti működés 2. pillérben értékelendő területeinek (pl. belső irányítás, javadalmazási politika) áttekintését jelentik. Az említett elemekkel kapcsolatos elvárásokat a felügyelt intézmények számára kiadott Útmutató, illetve a már hivatkozott éves Menetrend részletesen tartalmazza.

A felügyeleti felülvizsgálati folyamatok tartalmi részének végeztével az MNB a komplex felügyeleti felülvizsgálatoknál minden alkalommal, kis és közepes intézményeknél pedig az átfogó vizsgálat részeként lefolytatott sztenderd ICAAP felülvizsgálat esetén, értékelő jelentést készít (sztenderd ICAAP felülvizsgálat esetén az átfogó vizsgálati jelentés részeként²⁰), amely részletesen tartalmazza a felügyelt intézmény gazdasági tőkeszámítására és belső tőkemegfelelésére, likviditás megfelelésére vonatkozó felügyeleti megállapításokat, előírt kockázatcsökkentő intézkedéseket, továbbá az MNB által indokoltnak tartott SREP tőkeszükségletet, illetve likviditási többlettartalékokat. A vizsgálati jelentést az MNB a felügyelt intézmény számára megküldi, melynek módjában áll azt rövid, egyeztetett határidőn belül véleményezni. Az MNB az intézmény véleményét megfontolja a végső jelentés kialakítása és a kapcsolódó felügyeleti intézkedések meghozatala során, azonban újonnan javasolt módszertani változásokat, az ICAAP vagy az ILAAP részleges ismételt végrehajtására irányuló esetleges kezdeményezéseket már nem tudja méltányolni.

IV.5 Közös kockázatértékelés és együttdöntési eljárás

Több európai uniós felügyeleti hatóság illetékessége alá tartozó, az Európai Gazdasági Térségben bejegyzett és működő nemzetközi bankcsoportok esetében a kockázatok végső értékelése, az alkalmazott módszerek és tőkefogalom megvitatása, illetve a gazdasági tőkeszükséglet meghatározása, valamint a likviditás megfelelés értékelése nemzetközi felügyeleti kollégium keretei között történik. A nemzetközi felügyeleti együttműködés intézményi kereteit a hatályos CRR 20. cikke, a CRD IV. 113. cikke (amely a Hpt. 173 § és Bszt. 162§ (5) d pontban került implementálásra), a felügyeleti kollégiumok operatív működését, illetve a közös kockázatértékelési és együttdöntési eljárást pedig a Bizottság 710/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. június 23.) a 2013/36/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek megfelelően az intézményspecifikus prudenciális követelményekre vonatkozó együttes határozathozatali eljárás alkalmazási feltételeit meghatározó végrehajtás-technikai standardok megállapításáról - tartalmazza részletesen²¹.

A közös kockázatértékelés és együttdöntési eljárás (*joint risk assessment and decision*, JRAD) első lépése, hogy az illetékes nemzeti felügyelet az ICAAP és ILAAP felülvizsgálatok értékelő szakaszának végeztével a kockázatértékelés eredményét, a felülvizsgálatok következtetéseit, továbbá a CRD minimumkövetelményeinek teljesülését egy – a nemzetközi felügyeleti közösség által kidolgozott – egységes struktúrában is értelmezik, majd elküldik a konszolidáló felügyelet számára. A közös értékelés alapjául szolgáló sablonokban az egyes kockázattípusok, illetve az ICAAP részfolyamatai alapvetően egy négyfokozatú skálán, a CRD előírásainak való megfelelés pedig leíró jelleggel kerül értékelésre.

A JRAD második fő lépéseként a konszolidáló felügyelet a teljes csoport szintjén foglalja össze és szintetizálja az egységes értékelési sablonok tartalmát, majd arra alapozva vezeti és moderálja – az

²⁰ A Tőke fejezetben a SREP értékelő lap csatolásával.

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0710&from=HU>

összes illetékes felügyeleti hatóság részvételével megvalósuló – kollégiumi párbeszédet. Ennek során a kockázatértékelés, az ICAAP és ILAAP módszertanok és a CRD minimumkövetelmények minden lényeges aspektusa tárgyalásra és megvitatásra kerül, aminek eredményeként a kollégiumi tagok egységes módszertan alapján, összehasonlítható módon közösen értékelik a csoport egyes tagjainak és egészének kockázati jellemzőit és tőke megfelelését.

A JRAD lezárásaként a kollégiumi tagok teljes egyetértése esetén a konszolidáló felügyelet a társfelügyeletek hozzájárulását felhasználva a kollégium közös álláspontját ismertető értékelő jelentést készít, amely egyben tartalmazza a tőke megfelelésre és a likviditás megfelelésre vonatkozó közös döntést (*joint decision*) is. Az elkészült jelentéseket a konszolidáló felügyelet az összes érintett társfelügyeleti hatóságnak és a csoportvezető intézménynek egyaránt megküldi.

Ha a hatóságok az eljárás során a tőkekövetelmények esetében a közös kockázatértékelés rendelkezésre állását követő négy hónapon, a likviditási tartalékkövetelmények esetében egy hónapon belül nem hozzák meg, akkor EBA mediációt kell igénybe venni a vonatkozó előírásoknak megfelelően. Amennyiben a mediáció eredménytelen, akkor a csoport szavatoló tőkéjének megfeleléséről és pótlólagos tőkekövetelményéről, illetve a likviditás megfeleléséről és a pótlólagos likvid eszköz tartási kötelezettségről (a leányvállalatok kockázatelemzésének és a társfelügyeletek véleményének figyelembevételével) a konszolidáló felügyelet, a helyi intézmények esetében pedig a host felügyeletek döntenek.

IV.6 Az ICAAP és ILAAP felügyeleti felülvizsgálatok lezárása, felügyeleti intézkedések

A 2. pilléres felülvizsgálati folyamatot főszabály szerint az intézmény részére készített felülvizsgálati jelentés, SREP áttekintő lap, illetve (a résztvevő felek egyetértése vagy megállapodása esetén) az ún. prudenciális levél megküldése zárja le.²²

A prudenciális levél az MNB olyan egyedi eszköze, amely az értékelő jelentésben foglaltakra támaszkodva és hivatkozva rögzíti az elvárt 2. pilléres tőke megfelelés minimális szintjét.

A prudenciális levél tartalma a következő:

- vezetői összefoglaló,
- kockázatértékelés a fő kockázatcsoportokra,
- ICAAP felülvizsgálat alapján szükségesnek tartott tőke,
- ILAAP felülvizsgálat alapján szükségesnek tartott likviditási követelmények,
- összefoglaló az elvárt kockázatenyhítő intézkedésekről, kiemelve a legfontosabb felügyeleti elvárásokat.

A felügyeleti felülvizsgálat után az MNB megállapítja az intézmény számára előírt SREP tőkekövetelményt (TSCR), a teljes SREP mutatót (TSCR ratio) és a teljes tőkekövetelményt (OCR). Az új szabályozásnak megfelelően az MNB azt is előírja, hogy ezeket a kötelezettségeket milyen típusú tőkével kell az intézményeknek a tőkekövetelményeket teljesítenie.

Az ICAAP felügyeleti felülvizsgálati folyamatának eredményeit a SREP áttekintő lapon dokumentálni kell. Amennyiben a felülvizsgálat során olyan körülmény merül fel (így különösen, ha az intézmény nem tesz eleget a felügyeleti elvárásoknak), amely felügyeleti intézkedések alkalmazását teszi szükségessé, akkor határozat kiadására kerül sor.

Felügyeleti intézkedések meghozatalát indokolják különösen az alábbi körülmények:

²² Kis és közepes intézmények esetében – az ilyen intézmények számasságára tekintettel – csak abban az esetben készül vizsgálati jelentés, ha a felügyeleti felülvizsgálat átfogó vizsgálat keretében valósul meg.

- a felügyelt intézmény nem fogadja el az MNB részéről szükségesnek ítélt kockázatcsökkentő intézkedéseket vagy a megállapított SREP tőkekövetelmény szintjét,
- az MNB a jogszabályi előírásoknak megfelelő tőkemegfelelést nem látja biztosítottnak,
- a hitelintézet egynél többször nyújtott már az 575/2013/EU rendelet 248. cikke szerinti burkolt támogatást, és ezzel nem ér el jelentős kockázat-transzferálást,
- az MNB megállapítja, hogy egy - általa megállapított mértékű - hirtelen és váratlan kamatlábváltozás figyelembevételével számított üzleti érték (eszköz-, idegen forrás- és mérlegen kívüli pozíciói várható nettó pénzáramlásának jelenértéke) a szavatoló tőke több mint húsz százalékaival csökkenne a kamatlábváltozás figyelembevétele nélkül számított üzleti értékéhez viszonyítva a kamatláb hirtelen és nem várt, 200 bázispontos vagy az EBA által meghatározott egyéb változás eredményeként,
- az értékelés alapján az intézmény által elkészített helyreállítási terv hiányos vagy a végrehajtásának akadályai lehetnek,
- az MNB súlyos hiányosságokat tár fel az intézmény belső módszerének kockázat-megállapításával kapcsolatban,
- az MNB megállapítja, hogy az intézmény által alkalmazott belső módszer már nem felel meg a rá vonatkozó követelményeknek,
- a belső modell alkalmazásakor fennáll annak veszélye, hogy az intézmény nem képes meghatározott határidőn belül megfelelni a követelményeknek és nem tudja kielégítően bizonyítani, hogy a meg nem felelés hatásai nem jelentősek,
- a piaci kockázat esetén az intézmény által alkalmazott belső modell alkalmazásakor a túllépések száma jelzi, hogy a belső modell nem vagy már nem kellőképpen pontos.

IV.6.1 Az intézkedések alkalmazásának esetei a hitelintézetekkel szemben

Az intézkedés jogalapja	Lehetséges intézkedések
Az MNB mérlegelésén alapuló esetkörök	
A hitelintézet megsérti a Hpt, a prudens működésre vonatkozó jogszabályok, valamint a tevékenységére vonatkozó egyéb jogszabályok előírásait, vagy tevékenységét nyilvánvalóan nem elvárható gondossággal végzi, így különösen, ha szavatoló tőkéje nem biztosítja a kockázatok fedezetét, vagy nem éri el hitelintézet esetében a 79. § (2) bekezdésben foglalt mértéket. (Hpt. 184. § (1) bekezdés)	A Hpt. 185. § (1) bekezdésében meghatározott valamennyi intézkedés alkalmazható, így különösen az MNB kötelezheti a pénzügyi intézményt rendkívüli intézkedési terv kidolgozására és végrehajtására, továbbá előírhatja rendkívüli adatszolgáltatási kötelezettség teljesítését. (185. § (1) bekezdés a-h) pontjai)
Az MNB többlettőke-követelményt írhat elő a hitelintézet számára a következő esetekben: - a hitelintézet nem teljesíti a belső tőkemegfelelési eljárásra, a helyreállítási tervre vagy a nagykockázat vállalására vonatkozó követelményeket, - a hitelintézet tőkekövetelménye nem fedez egyes kockázatokat,	Az MNB többlettőke-követelményt írhat elő a hitelintézetnek. A többlettőke-követelmény mértékének meghatározásakor irányadó szempontok: - a hitelintézet belső tőkemegfelelés értékelési folyamatának mennyiségi és minőségi szempontjai, - a hitelintézet irányítási és kockázatkezelési

<ul style="list-style-type: none"> - a már alkalmazott intézkedések előreláthatóan nem javítanak kellő mértékben a hitelintézet rendszerein, eljárásain vagy stratégiáin, - a hitelintézet által alkalmazott módszerre vonatkozó követelmények nem teljesítése nem megfelelő tőkekövetelményt eredményez, - a hitelintézet valószínűsíthetően alulbecsli a kockázatait, - a hitelintézet tájékoztatja az MNB-t, hogy a stressz-teszt eredményei jelentősen meghaladják a korrelációkereskedési portfólióra vonatkozó tőkekövetelményüket. (Hpt. 186. § (1) bekezdés) 	<p>rendszerének megfelelősége,</p> <ul style="list-style-type: none"> - a hitelintézetnél végrehajtott felügyeleti felülvizsgálat eredménye, és - a hitelintézet rendszerszintű kockázata. <p>A hitelintézet számára előírt többlettőkekövetelmény nem lehet magasabb, mint a 79. § (2) bekezdés a) pontja szerinti tőkekövetelmény másfélszerese.</p>
Felügyeleti intézkedések alkalmazásának kötelező esetei	
<p>A hitelintézet szavatoló tőkéje nem éri el a hitelintézet esetében a 79. § (2) bekezdésben rögzített tőkekövetelmény nyolcvan százalékát.</p>	<p>A Hpt. 185. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott valamennyi intézkedés, illetve a 189. §-ban felsorolt valamennyi kivételes intézkedés alkalmazható.</p>
<p>A hitelintézet szavatoló tőkéje nem biztosítja a kockázatok fedezetét és megbízható kezelését, vagy</p> <ul style="list-style-type: none"> - irányítási rendszere, vállalatirányítási rendszere és kockázatkezelése, belső tőkemegfelelés értékelési folyamata, nagykockázatainak kezelése nem felel meg az e törvényben, valamint a prudens működésre vonatkozó jogszabályban meghatározott követelményeknek.²³ (Hpt. 184.§ (7) bekezdés) 	<p>A Hpt. 185. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott valamennyi intézkedés, illetve a 189. §-ban felsorolt valamennyi kivételes intézkedés alkalmazható.</p>
<p>A hitelintézet egynél többször nyújtott már az 575/2013/EU rendelet 248. cikke szerinti burkolt támogatást, és ezzel nem ér el jelentős kockázat-transzferálást. (Hpt. 177.§ (10) bekezdés)</p>	<p>A Hpt. 185. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott valamennyi intézkedés.</p>
<p>Az MNB megállapítja, hogy a hitelintézet az Hpt. 177. § (5) bekezdés h) pontja szerinti kamatlábváltozás figyelembevételével számított üzleti értéke (eszköz-, idegen forrás- és mérlegen kívüli pozíciói várható nettó pénzáramlásának jelenértéke) a szavatoló tőke több mint húsz százalékkal csökkenne a kamatlábváltozás figyelembevétele nélkül számított üzleti értékéhez viszonyítva a kamatláb hirtelen és nem várt, 200 bázispontos vagy az EBA által meghatározott</p>	<p>A Hpt. 185. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott valamennyi intézkedés.</p>

²³ Ha a hitelintézet összevont alapú felügyelet alá tartozik, illetve a hitelintézetre az összevont alapú felügyelet kiterjed, az MNB a vele szemben alkalmazandó kivételes intézkedés előtt – az alábbi kivétellel - előzetesen egyeztet azon EGT-állam illetékes felügyeleti hatóságával, amelynek székhelyén olyan hitelintézet található, amelyre a hitelintézettel együttesen az összevont alapú felügyelet kiterjed. A kivételes intézkedésről szóló határozat meghozatala előtt az MNB nem köteles egyeztetni a másik EGT-állam illetékes felügyeleti hatóságával, ha az egyeztetéshez szükséges időtartam veszélyezteti a határozat végrehajthatóságát. Ebben az esetben a határozat meghozataláról az MNB a másik EGT-állam illetékes felügyeleti hatóságát haladéktalanul tájékoztatja.

egyéb változás eredményeként. (Hpt. 177. § (12) bekezdés)	
Az MNB a hitelintézet helyreállítási tervének értékelése után azt hiányosnak minősíti vagy az MNB megítélése szerint a végrehajtásnak akadályai lehetnek.	Hpt. 177. § (16) bekezdés alapján az MNB kötelezi a hitelintézetet a helyreállítási terv három hónapon belüli átdolgozására.
Az MNB súlyos hiányosságokat tár fel a hitelintézet belső módszerének kockázat-megállapításával kapcsolatban. ²⁴	A Hpt. a 179. § (3) bekezdés alapján az MNB <ul style="list-style-type: none"> - előírja a hitelintézet számára a módszertan korrigálását, vagy - meghozza a megfelelő intézkedést a hiányosság következményének enyhítése érdekében, többek között magasabb szorzótényezők, többlettőke-követelmény előírása vagy egyéb megfelelő és hatékony eszköz alkalmazása révén.
Az MNB megállapítja, hogy a hitelintézet által alkalmazott belső módszer már nem felel meg a rá vonatkozó követelményeknek.	Az MNB a Hpt. a 179. § (4) bekezdés alapján előírja a hitelintézet számára, hogy <ul style="list-style-type: none"> - bizonyítsa, hogy a meg nem felelés hatásai nem jelentősek, vagy - készítsen a megfelelés helyreállítására vonatkozó tervet határidő megjelölésével. (Ezen esetben a hitelintézet módosítja a tervet, ha az MNB álláspontja szerint a tervben meghatározottak alapján nem valószínűsíthető a vonatkozó követelményeknek való teljes megfelelés biztosítása vagy a kitűzött határidő nem megfelelő.)
Bizonyíthatóan fennáll annak veszélye, hogy a hitelintézet nem képes meghatározott határidőn belül megfelelni a követelményeknek és nem tudja kielégítően bizonyítani, hogy a meg nem felelés hatásai nem jelentősek.	Az MNB 179. § (6) bekezdés alapján: <ul style="list-style-type: none"> - visszavonja a belső módszer alkalmazására vonatkozó engedélyt, - korlátozza az engedélyt azokra a területekre, amelyeknél megfelel a követelményeknek vagy meghatározott határidőn belül újra megfelel a követelményeknek.
A piaci kockázatnál a hitelintézet által alkalmazott belső modell alkalmazásakor a túllépések száma jelzi, hogy a belső modell nem vagy már nem kellőképpen pontos.	Az MNB a 179. § (7) bekezdés alapján <ul style="list-style-type: none"> - visszavonja a belső modell alkalmazására vonatkozó engedélyt, vagy - megfelelő intézkedést hoz a belső modell azonnali kiigazításának biztosítása érdekében.

²⁴ A Hpt. 179. § (1) Az MNB legalább háromévente felülvizsgálja a hitelintézet által használt, a tőkekövetelmények kiszámításához engedélyezett belső módszereket, azok alkalmazásához szükséges követelmények teljesülését, a módszerek kidolgozottságát és naprakészségét.

IV.6.2 Az intézkedések alkalmazásának esetei a befektetési vállalkozásokkal szemben

Az intézkedés jogalapja	Lehetséges intézkedések
Az MNB mérlegelésén alapuló esetkörök	
A Bszt.-ben foglalt kötelezettségek sérelme.	<p>Az MNB a befektetési vállalkozást többlettőke-követelmény elérésére kötelezheti. A többlettőke-követelmény mértékének meghatározásakor irányadó szempontok:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a befektetési vállalkozás belső tőke megfelelés értékelési folyamatának mennyiségi és minőségi szempontjai, - a befektetési vállalkozás irányítási és kockázatkezelési rendszerének megfelelősége és - a befektetési vállalkozásnál végrehajtott felügyeleti felülvizsgálat eredménye. (Bszt. 162. § (10) bekezdés)
Felügyeleti intézkedések alkalmazásának kötelező esetei	
A befektetési vállalkozás egynél többször nyújtott már az 575/2013/EU rendelet 248. cikke szerinti burkolt támogatást, és ezzel nem ér el jelentős kockázatranszferálást. (Bszt. 162. § 10 bekezdés)	A Bszt. 164. § szerinti intézkedések.
Az MNB a felügyeleti felülvizsgálat és értékelés során azt állapítja meg, hogy a befektetési vállalkozás az (5) bekezdés h) pontja szerinti kamatlábváltozás figyelembevételével számított üzleti értéke (eszköz-, idegen forrás- és mérlegen kívüli pozíciói várható nettó pénzáramlásának jelenértéke) a szavatoló tőke több mint 20 százalékkal csökkenne a kamatlábváltozás figyelembevétele nélkül számított üzleti értékéhez viszonyítva, a kamatláb hirtelen és nem várt, 200 bázispontos vagy az EBA által meghatározott egyéb változás eredményeként. (Bszt. 162.§ (12) bekezdés)	A Bszt. 164. § szerinti intézkedések.
Az MNB a befektetési vállalkozás helyreállítási tervének értékelése után azt hiányosnak minősíti vagy az MNB megítélése szerint a végrehajtásnak akadályai lehetnek.	Bszt. 162. § (17) bekezdés alapján az MNB kötelezi a befektetési vállalkozást a helyreállítási terv három hónapon belüli átdolgozására.
Az MNB súlyos hiányosságokat tár fel a befektetési vállalkozás belső módszerének kockázat-megállapításával kapcsolatban ²⁵ .	<p>Az MNB a Bszt. 163/A. § (3) bekezdése alapján</p> <ul style="list-style-type: none"> - előírja a befektetési vállalkozás számára a módszertan korrigálását, vagy - meghozza a megfelelő intézkedést a hiányosság következményének enyhítése érdekében, többek

²⁵ Bszt. 163/A. § (1) Az MNB legalább háromévente felülvizsgálja a befektetési vállalkozás által használt, a tőkekövetelmények kiszámításához engedélyezett belső módszereket, azok alkalmazásához szükséges követelmények teljesülését, a módszerek kidolgozottságát és naprakészségét.

	között magasabb szorzótényezők, többlettőke-követelmény előírása vagy egyéb megfelelő és hatékony eszköz alkalmazása révén.
Az MNB megállapítja, hogy a befektetési vállalkozás által alkalmazott belső módszer már nem felel meg a rá vonatkozó követelményeknek.	<p>Az MNB Bszt. 163/A.§ (4) bekezdés alapján előírja a befektetési vállalkozás számára, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - bizonyítsa, hogy a meg nem felelés hatásai nem jelentősek, vagy - készítse a megfelelés helyreállítására vonatkozó tervet határidő megjelölésével. (Ezen esetben a befektetési vállalkozás módosítja a tervet, ha az MNB álláspontja szerint a tervben meghatározottak alapján nem valószínűsíthető a vonatkozó követelményeknek való teljes megfelelés biztosítása vagy a kitűzött határidő nem megfelelő.)
Bizonyíthatóan fennáll annak veszélye, hogy a befektetési vállalkozás nem képes meghatározott határidőn belül megfelelni a követelményeknek és nem tudja kielégítően bizonyítani, hogy a meg nem felelés hatásai nem jelentősek.	<p>Az MNB Bszt. 163/A. § (6) bekezdés alapján</p> <ul style="list-style-type: none"> - visszavonja a belső módszer alkalmazására vonatkozó engedélyt, - korlátozza az engedélyt azokra a területekre, amelyeknél megfelel a követelményeknek vagy meghatározott határidőn belül újra megfelel a követelményeknek.
A piaci kockázatnál a befektetési vállalkozás által alkalmazott belső modell alkalmazásakor a túllépések száma jelzi, hogy a belső modell nem vagy már nem kellőképpen pontos.	<p>Az MNB a Bszt. 163/A. § (7) bekezdés alapján</p> <ul style="list-style-type: none"> - visszavonja a belső modell alkalmazására vonatkozó engedélyt, vagy - megfelelő intézkedést hoz a belső modell azonnali kiigazításának biztosítása érdekében.

A nemzetközi intézménycsoportok felülvizsgálatát szabályozó közös kockázatértékelési és együttdöntési eljárás esetén az ICAAP és ILAAP felülvizsgálatok lezárását a 2. pilléres tőke megfelelésre vonatkozó közös döntés konszolidáló felügyelet általi, kollégiumi tagok egyetértésével történő meghozatala jelenti. A közös döntés – amennyiben a konszolidáló felügyelet által készített, csoportszintű kockázatelemzését tartalmazó jelentés felügyeleti hatóságoknak történő megküldésétől számított négy hónapon belül megszületik – az adott „home” felügyeleti ország jogrendjében elfogadott formában az érintett nemzeti felügyelet joghatósága alatt közvetlen módon hatályosul.²⁶ A konszolidáló felügyelet a bankcsoport legfelső vezetését, az érintett társfelügyelet pedig az illetékességi körükbe tartozó leányvállalatokat mindazonáltal prudenciális levélben is tájékoztatják a közös kockázatértékelés eredményéről, a szabályozói tőke minimálisan előírt szintjéről, továbbá a releváns kockázatcsökkentő intézkedésekről.

A prudenciális levél vagy határozat elküldése, illetve meghozatala minden esetben a felügyeleti felülvizsgálat lezárását jelenti. Két okból is előfordulhat ugyanakkor, hogy az intézmények számára az adott felülvizsgálati fordulóban ezt követően is folytatódik a felügyeleti párbeszéd. Egyrészt az ICAAP, illetve ILAAP felügyeleti felülvizsgálati jelentés jellemzően számos olyan kockázatkezelési és módszertani elvárást megfogalmazhat, melyek teljesítésének határideje megelőzi a következő felülvizsgálat kezdetét. Ezek végrehajtásának ellenőrzése sok esetben az MNB és az intézmények közel folyamatos

²⁶ Ellenkező esetben az intézmény tőke megfeleléséről tagállami hatáskörben az egyes társfelügyeletet hivatottak határozni.

kapcsolattartását igénylik a 2. pillérben. Másrészt különösen indokolt és kivételes esetben az intézmények kezdeményezhetik az előírt tőkearány évközi felülvizsgálatát. Ennek tipikus esete, ha az intézmény piaci pozíciójában, üzleti tevékenységében, kockázati profiljában vagy kockázatkezelési rendszerében olyan mélyreható változások történnek, melyek számottevő változást eredményeznek a gazdasági tőkeszükséglet – szabályozói tőkekövetelményhez viszonyított relatív – mértékében.

Az éves felügyeleti felülvizsgálat lezárását követő felügyeleti intézkedést az MNB nyomon követi, az előírt feladatok teljesítését, a többlet tőke szintjének fenntartását, az esetleges tőkeemelés megtörténtét, a határidők betartását ellenőrzi. A tőkeszint monitorozása az adatszolgáltatás alapján történik, az egyéb előírt feladatok esetében a megvalósítás felülvizsgálatára vagy a következő ICAAP, illetve ILAAP felülvizsgálat keretében, vagy a lezárás során meghatározott konkrét időpontot követően kerül sor.

IV.7 Éves értékelés a komplex SREP alá tartozó intézményeknél lefolytatott ICAAP felügyeleti felülvizsgálatok tapasztalatairól

Az intézmények részletesebb tájékoztatása és hatékonyabb orientálása céljából, továbbá a felügyeleti felülvizsgálatok egyenszilárdságának és intézmények közötti konzisztenciájának erősítése végett az MNB minden felülvizsgálati fordulót követően összefoglaló jelentést készít és hoz nyilvánosságra a komplex ICAAP felülvizsgálatok tapasztalatairól. Az ún. ICAAP Értékelés a komplex SREP alá tartozó intézmények vonatkozásában kockázattípusonként, összefoglaló és általános jelleggel mutatja be az elmúlt évi felülvizsgálati folyamat eredményét, az 1. és 2. pilléres ICAAP és SREP tőkekövetelmények egymáshoz való viszonyát, a felügyeleti stressz-tesztek eredményeit, a kockázatos portfóliók felépülését, a vizsgálatok során tapasztalt fő problémákat, továbbá a belső tőkeszámítási folyamatok javítását szolgáló általános módszertani megfontolásokat.

V. Az ICAAP összetevői és felügyeleti felülvizsgálatuk

V.1 Belső irányítás és kontrollrendszerek – kockázatkezelés

Az ICAAP felügyeleti felülvizsgálata során az MNB értékeli az intézmény belső irányítási és kontroll funkcióinak működését, és amennyiben gyenge színvonalúnak minősíti, akkor többlet tőke tartását és a kockázatkezelés színvonala javításának előírását tarthatja szükségesnek. Az irányítási és kontroll funkciók kialakításával és működtetésével kapcsolatban az alábbiakban ismertetett alapelvek betartása szükséges, melyekkel kapcsolatban részletes szabályozást a Hpt., a Bszt. és a belső védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről, a pénzügyi szervezetek irányítási és kontroll funkcióiról szóló MNB ajánlás tartalmaz.

V.1.1 Belső irányítás és kontrollrendszerek - alapelvek

Az intézményeknek olyan belső védelmi vonalakat kell kialakítaniuk és működtetniük, amelyek elősegítik:

- a szervezet prudens, megbízható és hatékony, a jogszabályoknak és belső szabályzatoknak megfelelő működését,
- a szervezet eszközeinek, a tulajdonosok és az ügyfelek intézménnyel összefüggő gazdasági érdekeinek, valamint társadalmi céljainak védelmét,
- ezek révén az intézmény zavartalan és eredményes működését, az intézménnyel szembeni bizalom fenntartását.

Az intézmény belső védelmi vonalainak legfontosabb feladata, hogy preventív és proaktív módon járuljon hozzá a fenti célok teljesüléséhez azáltal, hogy az intézmény működése során esetlegesen keletkező problémákat, hiányosságokat a lehető legkorábbi fázisban - lehetőség szerint már a keletkezésükkor - azonosítsák és kezeljék, biztosítva a megoldás gyorsaságát és hatékonyságát. A belső védelmi vonalak emellett elsődleges szűrő szerepet töltenek be a pénzügyi közvetítő rendszer biztonságos működését garantáló védelmi hálóban.

A pénzügyi intézmények belső védelmi vonalait a felelős belső irányítás (internal governance) és a belső kontroll (internal control) funkciók alkotják.

A felelős belső irányítás megvalósítását az intézmény a megfelelő szervezeti felépítés, szervezet, testületi rendszer kialakításával és működtetésével, irányítási (management) és felügyelési (supervision) funkciók gyakorlásával biztosítja. A felügyelési funkció gyakorlása magában foglalja a nyomon követési, az ellenőrzési és számonkérési feladatok ellátását. A felelős belső irányítás (internal governance) a felelős vállalatirányítás (corporate governance) részeként értelmezendő, és annyiban szűkebb annál, hogy nem fedi le a tulajdonosokkal és az intézmény egyéb partnereivel való kapcsolatokat.

A belső kontroll funkciók közé sorolhatók a kockázat kontroll funkció (risk control function), a compliance funkció (compliance function) és a belső ellenőrzési funkció (internal audit function).

A pénzügyi intézménynek a belső védelmi vonalait, valamint az azok részét képező egyes elemeket a vonatkozó jogszabályi előírások figyelembevételével, továbbá az intézmény által folytatott szolgáltatási tevékenységek sajátosságaival – beleértve a szervezeti formából adódó jellemzőket is – kiterjedtségével, összetettségével és kockázataival összhangban kell kialakítani és működtetni.

A pénzügyi csoportok esetében a belső védelmi vonalakat csoport szinten is ki kell alakítani és működtetni kell. Ennek során a belső védelmi vonalat alkotó valamennyi részterületen (felelős belső irányítás, belső kontroll funkciók) tekintettel kell lenni a csoportként történő szolgáltatásnyújtás és működés sajátosságaira, valamint a csoport, illetőleg az ahhoz tartozó intézmények kockázataira.

Valamely tevékenység/szolgáltatás vagy funkció - a kiszervezési politika keretein belül megvalósuló - kiszervezésekor a pénzügyi intézménynek a belső védelmi vonalakat alkotó irányítási és kontroll szempontokat is figyelembe kell vennie, és a kiszervezett tevékenységet/szolgáltatást vagy funkciót annak megfelelően kell kezelnie. Bármely – jogszabály által lehetővé tett – szolgáltatás/tevékenység vagy funkció kiszervezésekor tekintettel kell lenni arra, hogy az adott területért való felelősség továbbra is a pénzügyi intézmény vezetésénél marad.

A pénzügyi intézmény vezetésének a belső védelmi vonalakat, valamint az azok részét képező egyes részrendszerek működését rendszeresen felül kell vizsgálnia és gondoskodnia kell az esetlegesen szükségessé váló korrekciós lépések megtételéről.

V.1.2 Javadalmazási politika

Az intézményeknek a kockázati profilra szakmai tevékenységük révén lényeges hatással bíró munkavállalók tekintetében a hatékony kockázatkezeléssel összhangban álló javadalmazási politikát és gyakorlatot kell létrehozniuk. A javadalmazási politikára vonatkozó jogszabályi, illetve felügyeleti elvárások szerint a javadalmazási politikának összhangban kell lennie az intézmény üzleti stratégiájával, célkitűzéseivel, értékeivel és hosszú távú érdekeivel. A javadalmazási politika hatálya az intézmény vezető állású személyeire, valamint a belső szabályzatban meghatározott kockázatvállalási és ellenőrzési funkciót betöltő munkavállalóira és az előzőekkel azonos javadalmazási kategóriába tartozó azon munkavállalókra terjed ki, akik tevékenysége lényeges hatást gyakorol az intézmény kockázatvállalására. A javadalmazási politikának törekednie kell arra, hogy az alkalmazottak személyes érdekeit összehangolja az érintett intézmény hosszú távú érdekeivel. A javadalmazási politikának összhangban kell lennie a hatékony és eredményes kockázatkezeléssel is, és elő kell segítenie annak alkalmazását, és nem ösztönözhet az intézmény kockázattűrő képességét meghaladó kockázatok vállalására.

Amennyiben az intézmény a Hpt.-ben, Bszt.-ben megfogalmazottak alapján az arányosság elvét alkalmazva alakítja ki javadalmazási politikáját, azt megfelelően dokumentálnia és indokolnia kell tudni az MNB felé.

V.1.3 Helyreállítási terv

Az intézményeknek a Hpt. 6. § (1) bekezdés 39. pontjának, illetve a Bszt. 4. § (2) bekezdés 94. pontjának megfelelően rendelkezniük kell egy olyan, saját maguk által készített tervvel, amelyben foglalt intézkedési lehetőségek a likviditást vagy a fizetőképességet (szolvenciát) súlyosan veszélyeztető állapot esetén - rendkívüli állami pénzügyi támogatás vagy a jegybanki feladatkörében eljáró MNB rendkívüli likviditási hitelének igénybevétele nélkül - biztosítják az adott intézmény pénzügyi helyzetének stabilizálódását. A helyreállítási tervet jelentős változás bekövetkezése esetén, de legalább évente felül kell vizsgálni és szükség esetén módosítani. A helyreállítási terv elkészítésére, tartalmára vonatkozó előírásokat a vonatkozó MNB módszertani útmutató tartalmazza.

A felülvizsgálat során az MNB az alábbi szempontok szerint értékeli a helyreállítási terveket:

- teljesség: naprakész-e a terv, tesztelték-e különböző stressz-szenáriókon, az indikátorok pontosan meghatározzák-e a beavatkozási pontokat;
- minőség: egyértelműség, követhetőség, konzisztencia, releváns információk;
- hitelesség: reális és valószínű szenáriók, időhorizont, több intézkedés, intézkedések megvalósíthatósága.

V.1.4 Kockázati kultúra

A kockázat a pénzügyi szervezetek tevékenységének szerves része. Ennek megfelelően elvárt, hogy a pénzügyi szervezet olyan integrált és az intézmény/csoport egészére kiterjedő kockázati kultúrát teremtsen, amely az intézmény/csoport kockázati étvágyával, kockázattűrési mértékével összhangban biztosítja a felmerülő kockázatok azonosítását, mérését és kezelését.

A kockázati kultúra megteremtésének elsődleges eszközeit a belső politikák, szabályozások és iránymutatások, a kommunikáció és az alkalmazottak képzése jelentik.

A szervezeten belül a kockázatkezelés nem kizárólagosan a kockázati szakértők vagy a kockázatkezelési szervezeti egység feladata; valamennyi munkavállalónak ismernie szükséges az intézménynél felmerülő kockázatok kezelésével összefüggésben felmerülő szerepét.

Az MNB fontosnak tartja a kockázati politikákkal, eljárásokkal és kontrollokkal összhangban álló napi szintű kockázatkezelési gyakorlatot.

Az MNB olyan átfogó szemléletű kockázatkezelési gyakorlat megvalósítását tartja követendőnek, amely:

- az intézmény/csoport egészére, valamennyi szervezeti egységére, üzleti területére, intézményére és tevékenységére kiterjed,
- a kockázatok belső gazdasági tartalmából indul ki,
- minden, az intézmény szempontjából releváns kockázatot kezel, a hitel-, a piaci-, a likviditási- és a működési kockázat mellett pl. a koncentrációs-, a reputációs, és a stratégiai kockázatokat is lefedi,
- lehetővé teszi a kockázatok alulról felfelé és felülről lefelé történő, üzleti területeken és jelentési vonalakon átívelő összegzését, illetőleg lebontását is, az intézményen és a csoporton belül azonos tartalmi és módszertani keretek között történő értékelését és elvárt szinten tartását.

A kockázatkezelésnek biztosítania kell, hogy az intézmény a kockázatok azonosításán, mérésén vagy értékelésén és nyomon követésén alapuló, megalapozott döntéseket hozzon.

V.1.5 Kockázati stratégia

A belső tőkeszükséglet-számítási rendszer tervezése során az intézménynek ki kell alakítania a kockázatokhoz és a kockázatkezeléshez való viszonyát, amit a felső vezetés által összeállított, és a vezető testületek által jóváhagyott kockázati stratégiában kell összefoglalnia. Ennek mind terjedelmét, mind tartalmát tekintve összhangban kell állnia az intézmény méretével és tevékenységével.²⁷

A kockázati stratégiának tartalmaznia kell az anyaintézmény ICAAP-pel kapcsolatos elvárásait is. Ezzel összhangban a kockázati stratégiában csoportszinten kell meghatározni a főbb kockázati faktorokat, a felvállalható kockázatok típusát és még elfogadható mértékét. Szükséges továbbá a csoport kockázati stratégiájának konzisztens lebontása az egyes leányvállalatokra vonatkozóan.

²⁷ Az arányosság elve az ICAAP felülvizsgálat során egy kiemelt szempont. A belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó elvárások mértéke függ az adott intézmény: típusától, üzleti modelljétől, méretétől, tevékenységének összetettségétől, és annak kockázatosságától. A kockázati stratégia terjedelmére és mélységére is ezen szempontokat kell alkalmazni.

Az intézményt irányító testület és vezetőség feladata, hogy meghatározza az intézmény (csoport) üzleti és kockázati stratégiáját szolgáló kockázati étvágyat és kockázati tolerancia szinteket. A kockázati étvágy és tolerancia meghatározásánál szükséges valamennyi kockázat számbavétele, melyeket az intézmény felvállal – ide értve a mérlegen kívüli tevékenységekben rejlő kockázatokat is.

A kockázati étvágy és kockázati tolerancia kialakításának folyamata ki kell, hogy terjedjen azok felülvizsgálatára és módosításaira is, amennyire a környezeti, üzleti, kockázati információk, elemzések ezeket megkívánják.

A kockázati étvágy és kockázati tolerancia meghatározása különböző formában kerülhet kifejezésre akár minőségi, vagy mennyiségi elvárásként (pl. jövedelmezőség, kockázati mutatók (KRI, limitek). Kitérhet azokra a területekre is, ahol az intézmény kockázat tűrése minimális (pl. diszpreferált ágazatok, termékek).

A kockázati étvágyban és kockázati toleranciaként meghatározásra kerülő célok és elvárások teljesítését rendszeresen mérni kell, ezáltal biztosítva (még stressz körülmények között is), hogy a felállított limitek, a kockázati mutatók, kialakított limitrendszerek, stb. konzisztensek legyenek az intézmény kockázati étvágójával és kockázati toleranciájával. Az intézmény kockázati étvágya alapján határozza meg a tervezés során, hogy a kockázatok fedezésére szolgáló tőke hány százalékát és miként alokálja az egyes portfóliók között.

V.1.5.3 Elérni kívánt kockázati szerkezet

A kockázati étvágy szerint meghatározott kockázati preferenciát össze kell vetni az üzleti stratégiákkal. A stratégiai szinten meghatározott kockázat-hozam viszony (trade-off) érvényesülését ellenőrizni kell. Mindehhez eszközül egy megfelelően kialakított limit- és mutatórendszer szolgálhat. Ennek keretében szükséges:

- A limitrendszer és a mutatórendszer további szintekhez rendelése. (Az aggregált limitek hozzárendelése kockázattípusokhoz, ill. mélyebb szintekhez);
- Részletes követelmények, módszerek kidolgozása, vagy utalás azok részletes szabályozására. Az intézményeknek a kockázati térképükön be kell tudni mutatni, hogy a meghatározott kockázat elemekre hogyan határoznak meg belső tőkét, illetve hogy a kockázatokat milyen belső folyamatokkal kezelik (négy szem elve, KRI-k, triggererek beépítése), hogyan követik nyomon (monitoring).

A kockázati étvágy alakulása, ill. a vállalt kockázatok mértéke az egyes dimenziókat reprezentáló mutatókon keresztül követhető, ellenőrizhető. Így biztosítható az elérni kívánt kockázati szerkezet folyamatos kontrollja, az aktuálissal való összevetése.

V.1.5.4 Kockázatkezelési szervezet

A kockázati stratégia feladata a fentiekén túl, hogy meghatározza annak a folyamatnak a szervezeti kereteit, amely alapján a kockázati étvágy kialakítható, a vállalt kockázatok mértéke nyomon követhető, és folyamatosan karbantartható. A kockázatkezelés szervezeti elkülönülése, felépítése, függetlensége, döntési kompetenciája, felügyelési funkciójának bemutatása kellő hangsúlyt kell, hogy kapjon a kockázati stratégiában.

A kockázatkezelési tevékenység nem korlátozódhat csak a kockázatkezelési területre. A kockázattudatos kultúrájú intézmény irányító testületének, vezetésének és alkalmazottainak is felelőssége az intézmény kockázatainak kezelése. Ezen belül, a kockázatkezelés dedikált szervezete a kockázatkezelési terület.

A kockázatkezelési szervezet legyen széleskörű (minden tevékenységre, tagra kiterjedő) és független (mindazon területektől, melyek tevékenységét kockázati szempontból ellenőrzi). Irányítását kockázati

vezető (CRO) végezze (vagy megfelelő magas szakmai rangú vezető az intézmény méretarányosságát figyelembe véve). A kockázati vezető felelőssége kiterjed az egész szervezetre, annak kockázatkezelésére. A kockázati vezetőnek a függetlenségét biztosítani kell a szervezetben (szervezeti alá-fölé rendeltség, jelentési kötelezettség, döntéshozatal), ami lehetővé teszi számára ellenvélemény (vétő) kialakítását, fenntartását a kockázati döntéshozatal folyamatában.

A kockázati vezetőnek kulcs szerepe van az intézmény vezető testületében a kockázati kultúra, stratégia, politika, étvágy kialakításában és a napi kockázatkezelési feladatok ezek alapján történő elvégzésében.

A kockázati vezetőnek és a kockázati területen dolgozóknak (az intézmény tevékenységének megfelelő komplexitásban) megfelelő szakértelemmel és gyakorlattal kell rendelkezniük, hogy az intézmény kockázatainak azonosítását, mérését, a belső minősítő rendszereket, elemzési eszközöket, az új termékek kockázatait kezelni és irányítani tudják. Az intézményt irányító testület, vezetés feladata, hogy a kockázatkezelési feladatok ellátásához szükséges erőforrások (létszámban és minőségben), valamint az IT támogatottság rendelkezésre álljanak.

A belső ellenőrzés feladatkörébe tartozik felülvizsgálni, hogy a kockázatkontrollal foglalkozó területek függetlensége a szervezeten belül biztosított-e.

A hitelkockázati kontroll egységnek (CRCU) többek között, a következő feladatokat kell elvégeznie:

- kockázatmérő- és -értékelő rendszerek kialakítása,
- a kockázat minősítési kritériumoknak és a modellfejlesztésnek a folyamatos felülvizsgálata,
- a kockázati besorolási szintek megfelelőségének az ellenőrzése,
- a koncentrációk ágazati, portfólió szintű, valamint földrajzi régiók szerinti értékelése,
- a modell használatának az értékelése,
- az override-oknak, valamint a kivételeknek az értékelése,
- számszerűsítés folyamatának áttekintése és felülvizsgálata,
- a jelenlegi és a várható besorolások közötti eltérések,
- benchmarkolás külső adatforráshoz.

Az intézményi ICAAP kockázatkezelési szervezet fejezetében szükséges:

- a pontos felelősségi- és hatásköröket definiálni, elkerülve a hatásköri ütközéseket,
- a kockázatkezelési folyamatokat bemutatni,
- az arányosság figyelembevételével a kockázatkezelést alosztályokra tagolni (a szervezeti felépítés átláthatóságának és funkcionalitásának mértékét, a szegregáció szintjét, az üzleti terület, a back office és a kockázatkezelés szervezeti szétválasztásának mértékét meghatározni és bemutatni),
- a belső ellenőrzés és kontroll, compliance funkciót bemutatni (a belső kontroll funkciók függetlenségének mértékét a felügyelt, ellenőrzött tevékenységektől),
- a VIR, controlling, belső információs rendszert bemutatni,
- a riportálás jellegét, annak tartalmát és rendszerességét meghatározni különböző szinteken,
- a kockázati stratégia, a kockázattudatosság szervezeten belüli terjesztését bemutatni, (tájékoztatás, képzés),
- a csoportszintű kockázatkezelést, koordinációt alkalmazni és bemutatni,
- a kockázatkezelési rendszernek megfelelő javadalmazási politikát alkalmazni és bemutatni.

Azoknál a hitelintézeteknél, amelyek a mérlegfőösszeg tekintetében legalább öt százalékos piaci részesedéssel rendelkeznek, a Hpt. vonatkozó előírásai alapján fel kell állítani és működtetni kell

- a kockázatvállalási-kockázatkezelési bizottságot, amely folyamatosan figyelemmel kíséri a hitelintézet kockázatvállalási stratégiáját és kockázatvállalási hajlandóságát;
- hatékony, átfogó és független, a hitelintézet minden jelentős kockázatára kiterjedő kockázati ellenőrzési funkcióért felelős szervezeti egységet, amelynek feladata a kockázatok azonosításának, mérésének és megfelelő jelentésének biztosítása; a kockázatkezelési stratégia kidolgozásában és a kockázatkezelési döntések meghozatalában való részvétel; és a hitelintézet kockázatairól átfogó áttekintés biztosítása.

V.1.6 Kockázatkezelési rendszer, monitoring és ellenőrzés

V.1.6.1 Kockázatkezelési rendszer

A belső tőkeszükséglet-számítási rendszer működéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy az intézmény megfelelő kockázatkezelési struktúrával rendelkezzen, illetve ennek fejlesztése, felülvizsgálata biztosított legyen.

A belső tőkeszükséglet-számítási folyamatba integrált kockázatkezelési folyamat alapvetően öt lépésből áll. Ezek a lépések egy olyan ellenőrzési körfolyamatot alkotnak, amelyek folyamatos visszacsatolásokkal és előzetes mérésekkel is kiegészülnek.

V.1.6.2 Kockázatkezelési folyamat lépései

1. A kockázatok teljes körű feltárása

Az összes lehetséges kockázat feltárása, nevesítése és rögzítése azért fontos lépés, mert megalapozza és meghatározza a kockázatkezelési folyamat további menetét és lépéseit, hiszen csak azon kockázatokat tudja az intézmény kézben tartani és kezelni, amelyekről tudomása van. Az intézmény megbecsülheti a számára meghatározó lényeges kockázatokat, amelyek az egyes intézmények nagyságának, profiljának, tevékenységének összetettségének tevékenységi komplexitásának fényében különbözőek lehetnek. Az intézmény köteles rögzíteni és dokumentálni a kockázatteltárás során megismert kockázatokat (pl. Kockázatkezelési szabályzat keretein belül).

Ezt követi a feltárt kockázatok mérésére alkalmas rendszerek és folyamatok definiálása, meghatározása, illetve az ehhez szükséges adatok definiálása, és kinyerése a rendelkezésre álló rendszerekből, adatbázisokból. A kockázatok feltárását szolgáló folyamatnak kellően rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy a későbbiek során újonnan feltárt kockázatokat is kezelni lehessen a keretein belül.

2. A kockázat mértékének meghatározása (a kockázatok és fedezeti tényezők számszerűsítése)

A kockázatok mértékének meghatározása azért elengedhetetlen, hogy az intézmény a döntéshozatal során, illetve a kockázati kontroll funkciót ellátók a döntéshozatal során objektív viszonyítási alappal rendelkezzenek. A kockázatok számszerűsítése azért is fontos, mert segíti az intézményt a kockázatviselési tűrőképességének meghatározásában, másrésztől szükséges a független kontroll funkció működésének felméréséhez.

A kockázatok számszerűsítése mellett és ezzel összefüggésben az intézménynek számszerűsítania kell a kockázatok fedezetéül szolgáló, az intézmény által elfogadott meglévő vagy potenciális forráselemeket (tőke és tőkeként viselkedő elemek) is, valamint azokat a folyamatokat, amelyek befolyásolják a számításba bevont elemek értékét (pl. az intézmény által figyelembe vett eredmény stabilitása, rejtett tartalékok, stb.).

A kockázatok azonosítása és mérése során az intézménynek olyan előre- (például stressz-tesztek) és visszatekintő eszközöket szükséges alkalmaznia, amelyekkel képes a kockázati koncentrációk kiszűrésére is. Az előretekintő eszközökkel azonosíthatóak a válsághelyzetek esetén felmerülő kockázatok; a visszatekintő eszközök alkalmazásával összevethető az intézmény kockázati profilja és kockázati étvágya/kockázattűrő képessége.

A kockázatok értékelésében a mennyiségi információk és adatok mellett a minőségi szempontok figyelembe vétele is indokolt (például szakértői értékelések, a kockázatok mérésére alkalmazott modellek feltételezései, korlátai).

Elvárt, hogy a kockázatkezelési tevékenységgel összefüggésben az intézmény jól meghatározott, megfelelően dokumentált és az intézmény vezetése által jóváhagyott belső jelentési rendszerrel rendelkezzen. A belső jelentési rendszer feladata, hogy az intézmény vezetése és a kockázatkezelésben, a kockázati kontroll funkció megvalósításában érintett személyek/szervezeti egységek a kockázatok kiterjedtségéről (méretéről és típusáról), továbbá a kockázatok azonosításáról, méréséről vagy értékeléséről és nyomon követéséről megfelelő időben, pontos, áttekinthető, érthető, releváns és használható információkhoz jussanak.

3. Kockázatok és a kockázatcsökkentő eszközök összevetése

A kockázatok számszerűsítését követően összesíteni kell az így kapott egyedi kockázati kitétségeket. Ez alapján számítható az intézmény teljes kockázati kitétsége a belső tőkeszükséglet-számítási rendszeren belül. Ebben a lépésben kell megbizonyosodni arról, hogy egy kockázati tényező sem maradt ki a folyamat során, valamint nincs ismétlődés és lehetséges az egyedi kockázati kitétségek összesítése. Ezen túl fontos az egyedi kockázatok egymásra hatásra vonatkozó feltételezések felülvizsgálata is.

A döntéshozóknak naprakész információval kell rendelkezniük a kockázatkezelési folyamat által megállapított tényekről, hogy tisztában legyenek az intézmény helyzetével és megtehessek a szükséges lépéseket a kockázatok kezelése érdekében. A kockázatkezelési döntéseket a kockázatok és a fedezetek összevetését követően lehet hozni. A kockázattűrő képesség meghatározásához fontos a kockázati profil átláthatósága és érthetősége.

A kockázatkezelés hatékony eszköze a megelőzés. Ennek egyik formáját képezik az előzetesen felállított limitek. Minden egyes független, kockázatvállaló szervezeti egység részére meg kell határozni azt a maximális limitet, amíg még vállalhat kockázatot. Az előzetes szabályozás keretein belül szükséges válságtervek készítése is, amely különleges, váratlan helyzeteket és az ilyen helyzetekre megalkotott stressz-teszteket mutat be.

4. Kockázat monitoring

A kockázati monitoring azt jelenti, hogy az intézmény meggyőződik arról, hogy a (tényleges) kockázati profilja megegyezik a (tervezett, elvárt) preferenciáival.²⁸ A monitoring során az előre meghatározott limitek kihasználtságát is ellenőrzik és ki kell térni arra is, hogy a növekvő limit kihasználtság, vagy az esetleges limit túllépések milyen következményekkel járhatnak.

A nem számszerűsíthető kockázatok esetében a folyamathoz kötődő elvárások vagy minőségi követelmények monitoringja történik meg. Az intézmény belső (kockázati) jelentésben összegzi a monitoring eredményét. Ezért az ICAAP belső jelentési folyamatában meghatározó jelentőségű a különálló üzleti területek és az egész intézmény kockázati pozíciójának felméréséhez szükséges adatok beszerzése és előkészítése (kockázatok és azok mérséklésére szolgáló eszközök). Ezeket a jelentéseket rendszeresen el kell készíteni, tekintettel azok igényeire is, akiknek készül (intézmény menedzsmentje és üzleti területek vezetői).

²⁸ A kitűzött terveket és tényeket megfelelő időközönként össze kell vetni.

5. Utólagos ellenőrzés, visszajelzés

A belső jelentések fontos alapját képezik az utólagos ellenőrzések során megtett intézkedéseknek. Az utólagos ellenőrzés célja, hogy a ténylegesen felmerült kockázatok figyelembevételével aktív befolyást lehessen gyakorolni a korábban megfogalmazott kockázati pozíciókra és megtervezett intézkedésekre. Ez a következőképpen valósulhat meg:

- kockázat csökkentéssel, a kockázat hatásainak csökkentése érdekében tett lépésekkel (pl. plusz fedezet bevonása hitelügyleteknél, biztosítás, stb.);
- kockázat transzferálásával, vagyis kinnlevőség harmadik fél részére történő átadásával (pl. követelés-eladás, fedezeti ügyletek);
- a kockázati tőke újra allokálásával, vagyis limit-emeléssel. Ez csak úgy lehetséges, ha más egységek nem használták ki teljesen a saját limitjüket, vagy az intézmény pótlólagos tőkét tud hozzárendelni az ügylet fedezésére. Bizonyos üzleti megfontolások miatt alkalmazható, az intézmény kockázatviselési képességétől függően;
- fedezeti tőke emelésével, pótlólagos tőkebevonással (pl. tőkeemelés, részvény kibocsátás).

Az utólagos ellenőrzés az utolsó lépés a kockázatkezelési folyamatban, ugyanakkor az alapja lehet a további lépéseknek.

Az ICAAP felülvizsgálata során az MNB értékeli az intézmény kockázatkezelési rendszerét, valamint megítéli, hogy milyen minőségű a felsővezetés ICAAP-re vonatkozó tájékoztatása, hogyan jelenik meg az ICAAP a VIR riportokban, mennyire épül bele a döntési folyamatokba és a bank mindennapi tevékenységébe. Amennyiben az MNB a kockázatkezelési rendszert gyenge színvonalúnak minősíti, a kockázatkezelés minőségének javítására vonatkozó feladatok előírása mellett a kapcsolódó kockázatra többlet tőke tartását tarthatja szükségesnek.

V.1.7 Stratégiai kockázat

A stratégiai kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely az üzleti környezet változásából vagy helytelen üzleti döntésekből, kockázatos üzleti modell kialakításából, vagy az üzleti környezet változásának figyelmen kívül hagyásából származik.

A stratégiai kockázat jellemző forrása például a piaci környezetnek nem megfelelő üzleti növekedésre vagy piaci részarányra való törekvés, a változó környezethez való megfelelő ütemű és tartalmú igazodás hiánya, a helyesen megválasztott célokhoz alkalmatlan eszközök hozzárendelése, rossz időzítésű igazodás a változó üzleti környezetben, vagy a stratégiai céloknak nem megfelelő tartalmú konkrét intézkedések.

Stratégiai kockázatra utalhat, ha az intézmény vezetése által készített üzleti tervek nem reálisak, nem az aktuális gazdasági környezet figyelembe vételével készültek. Jelentős mértékű stratégiai kockázatot jelenthet, ha az intézmény a szolgáltatási és üzleti teljesítményt érdemi módon befolyásoló kérdésekben huzamosabb ideig szemben halad a gazdasági környezet jól meghatározó követelményeivel vagy irányzataival, vagy ha a környezet jól azonosítható lényegi változása ellenére elmulasztja stratégiájának felülvizsgálatát.

ICAAP felülvizsgálat

A stratégiai vagy üzleti kockázatot az MNB minden intézmény esetében materiálisnak tekinti. Ugyan a kockázati tőkekövetelmény számszerűsítése leggyakrabban a nettó eredményt alakító tényezők változékonyságára épülő kockázatotott érték (VaR) módszerén alapul, az MNB az ilyen jellegű

megközelítéseket – a statisztikai megközelítés túlsúlya, illetve az előrettekintő szemlélet és mögöttes narratíva hiánya miatt – nem igazán tartja igazán megfelelőnek a kockázati kitettség meghatározására. Inkább azt várja az intézményektől, hogy a vállalat-gazdaságtan és stratégiai menedzsment ismert módszereit (pl. SWOT-elemzés, Porter-i öttényező modell, stb.) is felhasználva kíséreljék meg azonosítani önmaguk és üzleti környezetük kockázati szempontból releváns jellemzőit, alkalmas stressz-szenáriókra támaszkodva gondolják végig a kedvezőtlen stratégiai és alkalmazkodási folyamatok lehetséges következményeit, illetve számszerűsítsék az ebből fakadó potenciális veszteségeket.

V.2 Lényeges kockázatok értékelése

A következő fejezetben az intézmények működésében megjelenő alapvető kockázatokat tekintjük át azzal a céllal, hogy támpontot adjunk a belső tőkeszükséglet-számítási folyamatban az intézmény lényeges kockázatainak azonosításához, és a kockázatok méréséhez. Az egyes kockázatok tekintetében megadjuk a kockázat definícióját, lehetséges elemeit (kockázatszegmensek) és a kockázat kezelésére vonatkozó alapvető elvárásokat. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat során sem lehet figyelmen kívül hagyni azonban a közvetlenül hatályos CRR fő rendelkezéseit, amely számos esetben támpontot biztosít a 2. pilléres elvárások vonatkozásában.

Az intézményeknek törekedniük kell arra, hogy minden lényeges kockázatukat megfeleltessék az Útmutató jelen fejezetében ismertetett tartalmú kockázatoknak, és csak abban az esetben jelenítsenek meg eltérő megnevezésű, speciális kockázatot az „egyéb kockázatok” fejezetnek megfelelően, ha azt a kockázat itt bemutatottaktól eltérő tartalma indokolja.

Az intézményeknek arra is törekedniük kell, hogy lényeges kockázataik feltérképezését követően integrált kockázatkezelési szemléletet alkalmazva kialakítsák kockázataik egységes, egészen történő áttekintését, hiszen az egyes kockázatok sok esetben nehezen szétválaszthatóak, egymásra gyakorolt hatásuk erőteljes lehet, illetve az egyik fajtájú kockázat a környezeti hatások eredményeképpen másik fajtájú kockázattá alakulhat át (példa erre a deviza alapú hiteltermékekben rejlő deviza árfolyamkockázat megnövekedésének hatása a hitelkockázatra).

Alapvető feltétel továbbá, hogy az intézmények megbízható és konzisztens adatokkal rendelkezzenek (megfelelő adatminőség), amely hozzájárul kockázataik hatékony értékeléséhez és felülvizsgálatához.

V.2.1 Hitelkockázat

A hitelkockázat a szerződéses partnerek nem- (vagy nem a szerződési feltételek szerinti) teljesítéséből fakadó, azaz az intézménnyel szemben fennálló (mérlegben lévő vagy mérlegen kívüli) kötelezettségek teljesítésének mulasztásából eredő, jövedelmezőséget és tőkehelyzetet érintő veszteségek veszélye.

A szűkebb értelemben vett hitelkockázatot, azaz a hitel-, halasztott pénzügyi teljesítés vagy más hiteljellegű jogviszonyból fakadó fizetési kötelezettség nem- vagy nem szerződésszerű teljesítésének kockázatát üzletszerűen a hitelintézetek, pénzügyi vállalkozások és bizonyos befektetési szolgáltatók vállalják.

Az ICAAP-ben az intézmény lefekteti hitelkockázati tőkeszámítási eljárását, a kockázatok (inherens és kontroll oldali) felmérésére, monitoringjára vonatkozó eljárási rendszerét, és annak igazolási eljárását, hogy a számított tőkeszükséglet összességében megfelelő tőkét biztosít az előre nem látható/váratlan hitelkockázati veszteségekkel szemben.

Inherens kockázat

A hitelkockázat az általános és tipikus okok szerint az alábbi kockázati szegmensekre bontható:

- hitelkockázat

- banki kölcsönökkel kapcsolatos nemfizetési kockázat,
- bizonyos (tipikusan kötvény) befektetések kockázata (a kifizetések nem a szerződésnek megfelelően történnek),
- egyéb szerződéses partner, szolgáltatást igénybe vevő ügyfél nemfizetési kockázata,
- felhígulási kockázat,
- kártyaelfogadói kockázat: a bankkártyával, hitelkártyával teljesített fizetéseknél többféle kockázat is felmerülhet, amelyeket a hitelintézeteknek kezelniük kell. A nemzetközi bankkártya-társaságok szerződéseikben jellemzően előírják, hogy a kártyaelfogadó hitelintézet köteles helytállni a vele szerződésben álló elfogadóhelyeken a kártyabirtokosok felhatalmazása vagy tudomása nélkül végrehajtott tranzakciók, valamint a nem teljesített szolgáltatások ellenértékéig, melyre a fedezet csak akkor biztosított, amennyiben a szerződött kereskedő pénzforgalmi számláján a chargeback eljárás keretében vitatott összeg rendelkezésre áll, ellenkező esetben a vitatott összeg az elfogadó bank vesztesége. (A kártyás fizetésekhez kapcsolódó csalási, visszaélési, adathalásznati kockázatokat a működési kockázatnál kell kezelni.),
- partnerkockázat (professzionális pénz- és tőkepiaci szereplőkkel szembeni hitelkockázat),
- speciális hitelezési kitétségek (olyan portfóliók, amelyeknél különös gondosságot és tájékozottságot vár el az MNB az intézményektől),
- devizahitelezés kockázata,
- koncentrációs kockázat (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- országgkockázat (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- elszámolási kockázat (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- reziduális kockázat (1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok” fejezetben),
- értékpapírosítási kockázat (1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok” fejezetben),
- a biztosító nemfizetésének kockázata.

Kontroll

A hitelkockázat kezelésére vonatkozó általános szabályok:

- A hitelnyújtásnak megbízható és jól meghatározott kritériumokon kell alapulnia. A hitelek jóváhagyási, módosítási, megújítási és refinanszírozási eljárását egyértelműen kell szabályozni.
- A különböző hitelkockázatot hordozó portfóliók és kitétségek folyamatos nyomon követését és ellenőrzését, beleértve a problémás hitelek azonosítását és kezelését, illetve a megfelelő értékelési korrekciók végrehajtását, értékvesztések és céltartalékok képzését, hatékony rendszerek működtetésével kell végrehajtani.
- A hitelportfóliók diverzifikációjának az intézmény célpiacaihoz és átfogó hitelstratégiájához kell illeszkednie.

Tőkeszámítás

A CRD, illetve a CRR a banki könyvben szereplő kockázatvállalások hitelkockázatának szabályozói tőkekövetelmény számítására három megközelítést tesz lehetővé. A belső minősítéseken alapuló módszerek (internal ratings based approaches) – melynek két változata az alap- és fejlett módszer – alkalmazásához felügyeleti engedély szükséges.²⁹

A harmadik, legegyszerűbb megközelítés pedig a sztenderd módszer (standardised approach). A sztenderd módszert használó intézményekkel szemben elvárás, hogy az adott kitétségi osztályba sorolás megfeleltetése szabályzatokkal, dokumentációkkal alátámasztható legyen. Különösen fontos a lakossági portfólióba sorolás feltételeinek lefektetése szabályzati szinten (konstrukciós utasításokban/kockázatvállalási szabályzatban, stb.), valamint az egyéb termékjellemzők meghatározása (sztenderd termékek). A szabályzatnak ki kell terjednie a granularitás³⁰ meghatározására is.

A tőkekövetelmény számítása során a granularitás kezelésével összefüggésben a következő kezelési megoldásokat fogadja el az MNB:

- a termékek „kvázi poolokba” sorolása, azaz az azonosan „viselkedő” termékek (azonos, sztenderd kondíciók, limitált összeghatár, stb.) azonosítása. Érdemes meghatározni egy minimális ügyletszámot az egyes poolokra a granularitás teljesülése érdekében.
- A CRR 123. cikk a) és c) pontjainak, valamint albekezdéseinek megfelelő lakossági portfólióba tartozó kitétség halmaz egy szerződésre eső átlagos hitel nagyságának meghatározása, és ehhez valamilyen szórásküszöb megadása.

Az intézményeknek tehát oly módon kell meghatározni lakossági kitétségeiket, hogy az egyes kitétségek kockázataikat tekintve a portfólió egészéhez képest kellően kis arányt képviseljenek. Ennek mérése érdekében az intézmények a portfólió koncentrációját mérő mutatószámokat alkalmazhatnak.

A nemfizetési kockázat esetében az 1. pillér még az AIRB esetén sem engedi meg „valódi” (portfólióhatásokat is tükröző) hitelkockázati modellek alkalmazását, melyekre a 2. pillér esetében lehetőség nyílik. Több ilyen modell elérhető a piacon (pl. Creditmetrics, Creditrisk+), amelyek jellemzően drága, jelentős szakértelmet és adatokat igénylő módszerek, általában csak nagyobb intézmények esetén kifizetődőek és elég jelentős – bár a használat rövid története miatt nem pontosan ismert - modellkockázatot hordozhatnak³¹. Az MNB tapasztalatai szerint e modellek – erényeik mellett – jelentős (modell)kockázatot hordoznak, melyek forrása jelentős részben a kalibráció nehézsége. E modellek megítélésekor az MNB egyik fontos eszköze a benchmark-ként használt IRB modell – nem kellően granuláris kitétségek esetén annak szimulációjával, így a legfontosabb portfólióhatások is megjeleníthetők.

ICAAP felülvizsgálat

A hitelezési kockázatok a CRD hatálya alá tartozó hitelintézetek legfontosabb kockázatát jelentik, és az összes kockázati kitétség, valamint a tőkeszükséglet döntő hányadát adják. Az MNB ezzel összhangban különös hangsúlyt fektet a hitelkockázati tényezők teljeskörű azonosítására és adekvát számbavételére, illetve a hitelkockázati tőkeszükséglet prudens meghatározására.

Megállapítható, hogy az elmúlt évek során az intézmények kockázattudatossága folyamatosan javult, a 2. pillérben alkalmazott hitelkockázati módszerek pedig számottevően fejlődtek és finomodtak. Ezen kedvező tendenciák minél szélesebb intézményi körben való kibontakozásának ösztönzése végett az MNB jelen Útmutatóban a korábbi felülvizsgálatok tapasztalatait felhasználva a felügyeleti elvárások

²⁹ A hitelkockázat kezelés fejlett módszereinek jóváhagyásáról a Validációs Kézikönyv I. és III. kötete ad bővebb információt.

³⁰ CRR 123. cikk b) pontja szerint: „a kitétségnek jelentős számú, hasonló jellegzetességekkel bíró kitétség egyikének kell lennie, ami által lényegesen csökkennek az ilyen kölcsönnyújtáshoz kapcsolódó kockázatok”

³¹ Tulajdonképpen ezért nem fogadható el szabályozási célra.

részletes és pontos megfogalmazásával minden intézmény számára támpontokat és segítséget kíván nyújtani a fejlett módszereken alapuló belső hitelkockázati tőkeszámítás sikeres elvégzéséhez.

A hitelkockázat súlyára és komplexitására tekintettel, ezzel párhuzamosan automatikusan pótlólagos tőkekövetelmény kerül előírásra azon komplex ICAAP felülvizsgálat alá tartozó intézmények esetében, melyek nem alkalmaznak belső minősítésen és számításokon alapuló, kockázatérzékeny módszereket a 2. pillérben. A többlettőke előírásának indoka jellemzően a kockázati kitettség nem kellő mélységű és szofisztikáltságú felméréséből fakadó potenciális kockázat(ok).

A hitelezési folyamatok és a tőkeszámítás komplexitása, továbbá a lehetséges következetes és prudens megközelítések sokszínűsége miatt nem határozható meg pontosan az MNB 2. pilléres felülvizsgálat során követett értékelési módszertana. Ismertethető ugyanakkor a hitelkockázati modellek minden egyes eleméhez és területéhez tartozóan azon általános szempontok köre, melyek a prudens számbavétel szükségszerű előfeltételeit jelentik. A következőkben ezek kerülnek összefoglaló jelleggel bemutatásra.

V.2.1.1 A hitelkockázati modell feltevései

A fejlett tőkeszámítási modellek a hitelminőség változását valamilyen mögöttes faktornak tulajdonítják, melynek szélsőséges kilengéséhez tartozó, a portfólió jellemzőitől függő stresszelt veszteség adja meg a tőkekövetelmény kiindulópontját. A szabályozói pillérben is engedélyezett IRB-modell egy rendszerkockázati faktorról dolgozik, az ügyletek nemteljesítővé válásának változására való érzékenységet pedig jogszabályban rögzített korrelációs együttható határozza meg. Ezzel szemben a leginkább elterjedt 2. pilléres hitelkockázati modellekben az intézményeknek lehetőségük van a kockázati faktorok azonosítására, azok számának és együttmozgásának meghatározására, illetve hitelminősítésre gyakorolt hatásuk jellegének és erősségének megválasztására. A Creditrisk+ modellben például a nemteljesítési valószínűségek (*probability of default*, PD) szórása jeleníti meg a mögöttes faktor(ok)ra való érzékenységet, míg a többfaktoros Merton-modell alapú portfóliómodellek esetén a faktorsúlyok és az eszközkorrelációk határozzák meg azt.

A 2. pillérben IRB-modellt használó intézményektől az MNB általánosságban a CRR validált IRB-módszerrel szemben támasztott minimumkövetelményeinek teljesülését várja el, és szem előtt tartja a kockázati módszerek és elvárások folyamatos fejlődésére vonatkozó alapelvet is. Amennyiben az adott intézmény az 1. pillérben sztenderd módszerrel számítja a tőkekövetelményt, az MNB elvárja az IRB-modell által lefedett kitettségek teljeskörűségének demonstrálását, illetve a kitettségek számbavételének szabályozói pillértől való esetleges eltéréseinek bemutatását. Amennyiben az adott intézmény az 1. pillérben is ugyanazt az IRB-módszert alkalmazza, úgy a hitelkockázat vonatkozásában az MNB az alkalmazott modell potenciális gyengeségeinek és érzékeny elemeinek minél pontosabb azonosítását tartja a legfontosabb 2. pilléres feladatnak.

A 2. pillérben az IRB-modelltől eltérő megközelítést alkalmazó intézmények esetében az MNB a következőket várja el:

- A választott mögöttes kockázati faktorról vagy faktorokkal kapcsolatban demonstrálják mind az intézmény kitettségeinek hitelminőségét ténylegesen meghatározó külső tényezőkkel, mind pedig a nemteljesítési (default) ráták idősorával való szoros együttmozgást. A nemteljesítési folyamatoktól nagyrészt független faktorok választása esetén ugyanis magasabb eszközkorrelációk alkalmazásával sem lehet elkerülni a kockázati kitettség alulbecslését.
- A hitelminőség kockázati faktorra való érzékenységének kalibrálása a megfelelő adatmennyiség hiányában igen nehéz feladat, s elkerülhetetlenné teszi szakértői becslések alkalmazását. Ennek során prudens módon, a statisztikai bizonytalanságok figyelembevételével kell eljárni, amit az eszközkorrelációk stresszidőszakban tapasztalt

instabillá válása különösen indokoltá tesz. Mivel a nemteljesítési ráták érzékenysége – pl. a PD-k relatív szórása a Creditrisk+ modellben, az eszközkorreláció a Merton-féle portfóliómodellben – az egyszektoros megközelítések esetében viszonylag egyszerűen megfeleltethető az IRB-modell korrelációs együtthatójának, ezért az MNB ezen összehasonlítás elvégzését elvárja az intézményektől.³²

- Egynél több rendszerkockázati tényezővel dolgozó, többszektoros modellek esetében a faktorok közötti kapcsolatok, illetve az ügyletek egyes tényezőkre való érzékenységének (faktorsúlyok) meghatározása bizonyul kényes feladatnak. A kockázati faktorok együttes eloszlásának prudens módon történő megragadása megfigyelhető faktorok választása esetén az empirikus korrelációk instabilitása, látens faktorok esetén pedig a dekompozíció modellezési nehézségei miatt vonható kétségbe. Ezért többfaktoros modellek alkalmazása esetén az MNB elvárja, hogy az intézmények
 - az ügyletek kockázati sajátosságain túlmenően azok valamilyen egyéb csoportképző jellemzőjét (pl. iparági besorolás a vállalati portfólión, árfolyamkockázat a lakossági modellekben) is használják fel a modellezés során;
 - a modellfeltevések eredményezte diverzifikációs hatást minden esetben számszerűsíteni tudják, vagyis a kockázati faktorok tökéletes együttmozgása esetére is határozzák meg a stresszelt veszteség mértékét.
- Az intézményeknek demonstrálniuk kell a 2. pilléres modell által lefedett kitétségek teljeskörűségét, részletesen kitérve a szabályozói pillértől való eltérésekre és azok indokára. Az MNB ezen kívül az 1. pillérben validált IRB-módszert használó intézményektől a következőket várja el:
 - a 2. pilléres hitelkockázati modell mechanizmusát nem befolyásoló paraméterek – nemteljesítéskori kitétség (EAD), nemteljesítéskori veszteségráta (LGD) és hitelegyenértékesítési faktor (CCF) – vonatkozásában számszerűsítsék az 1. pillértől való eltérés hatásait;
 - tegyék lehetővé a kétféle módszertanban használt paraméterek (EAD, PD, LGD, lejárat tényező, stb.) és a tőkeszámítási eredmények (kockázattal súlyozott eszközérték, várható veszteség, tőkekövetelmény) tranzakciószintű – de legalább minősítő modellek és/vagy minősítési kategóriák mentén történő – összehasonlítását.

V.2.1.2 A nemteljesítési valószínűség becslése

A hitelkockázati tőkemodellek legtöbbje a portfólióelemek általános kockázati jellemzőinek tükrében határozza meg a veszteségek lehetséges legnagyobb mértékét. Az egyik legfontosabb kockázati mutató az ügylet nemteljesítési valószínűsége, amely lehet feltételes vagy feltétlen: előbbi a hitelminőség egy adott időpillanatra és/vagy környezeti helyzetre vonatkoztatott állapotát, utóbbi pedig az ügyletet általános vagy „fundamentális” nemteljesítési kockázat mértékét tükrözi³³. A nemteljesítési definícióját a CRR 178. cikke tartalmazza.

Ugyan bizonyos alkalmazásoknál (pl. árazás, céltartalékolás) célszerű lehet a feltételes PD-k használata, az ismert tőkeszámítási modellek bemeneti változói a feltétlen nemteljesítési valószínűségek, vagyis az ügyletek hosszú távú, gazdasági cikluson átívelő, átlagos PD-i. A nemteljesítési valószínűségek becslése tehát csak akkor megfelelő, ha az intézmények

³² A nemteljesítési ráták szórásával kapcsolatban általános empirikus tény, hogy a gazdaság állapotára való érzékenység a nemteljesítési valószínűség növekedésével csökken. A Creditrisk+ modellben ezért célszerű lehet a relatív szórást eltérőnek választani az egyes PD-sávokban.

³³ A szakirodalom a feltételes, rövid távú nemteljesítési valószínűséget gyakran PIT (*point-in-time*) PD-nek nevezi, szemben a hosszú távú, átlagos TTC (*through-the-cycle*) PD-vel.

- a PD mértékét kellően hosszú, többéves idősor alapján, a jogszabályi keretnek megfelelő nemteljesítési definíció mentén határozzák meg;
- a múltbeli nemteljesítési adatoknak nem csupán egyszerű átlagolását végzik el, hanem (megfelelő súlyozás alkalmazásával) biztosítják a cikluson történő átívelés figyelembevételét;
- a becslés statisztikai bizonytalanságát konzervatív korrekcióval, előrettekintő szemléletben ellensúlyozzák.

Az MNB elvárja továbbá, hogy a PD-becslés ne eseti megoldásokon és eljárásokon keresztül, hanem az ICAAP dokumentációban rögzített részletes módszertan alapján történjen – az éves visszaméréshez és újrakalibrációhoz hasonlóan. Amennyiben továbbá a becslés során felhasznált adatok nem felelnek meg a PD-fogalom követelményeinek (pl. NPL-arányok használata), úgy részletesen alá kell támasztani a becslés során alkalmazott feltevéseket.

V.2.1.3 A veszteségráta becslése

A nemteljesítési valószínűséggel azonos fontosságú kockázati jellemző a nemteljesítéskori veszteségráta. Az LGD becslésénél az MNB – a PD-becsléssel ellentétben – nem a hosszú távú átlagok alkalmazását, hanem kedvezőtlen (ún. downturn) helyzetekben várható értékek használatát tartja logikailag következetes megoldásnak. Mivel a hazai intézmények többsége számos portfóliószegmens vonatkozásában nem rendelkezik elégséges, tényleges megtérüléseket tükröző veszteségadattal az LGD megbízható statisztikai becsléséhez, ezért gyakran konzervatív szakértői feltevésekre kell hagyatkozni. Ezek során különös tekintettel kell lenni az alábbiakra:

- A becsléshez fel kell használni az ügyletek nemteljesítő kategóriába kerülését követő státuszának (pl. visszagyógyulás, követelés- vagy fedezetértékesítés, lezárás) megfigyelt jellemzőit és megoszlását. A megfelelő downturn becsléshez nem elégséges egyszerűen kivetíteni a múltbeli trendeket – a válság kirobbanása óta eltelt időszak sajátosságait, illetve a megtérülési feltételek lehetséges változásait alaposan mérlegelni kell.
- Nem elégséges továbbá kizárólag a már lezárt ügyletekkel foglalkozni, hiszen számos portfólió esetében a valaha nemteljesítő kategóriába került ügyletek döntő része jelenleg is lezárásra vagy értékesítésre vár. A még lezáratlan kitétségek esetében a becslés során tekintettel kell lenni arra, hogy a hosszú ideje késelemben lévő ügyleteken nem várható olyan mértékű és kimenetelű megtérülés, mint a viszonylag gyorsan lezárt ügyleteken. Az MNB ezért elvárja, hogy a lezárt és lezáratlan ügyletek készségi jellemzői összehasonlításra kerüljenek.
- PD-ben nemlineáris tőkefüggvény alkalmazása esetén (mint pl. az IRB-modell) az MNB aggályos megközelítésnek tartja a nemteljesítő ügyletek visszagyógyulását, illetve átstrukturálását az LGD-t befolyásoló megtérülésként értelmezni. Ennek oka, hogy az ilyen ügyletek portfólión belüli magas részaránya – a tőkefüggvény PD-szerinti nemlinearitása okán – a tőkekövetelmény alulbecslését eredményezheti. Ilyen esetekben ezért az MNB az említett „technikai” nemteljesítő állomány hatásának az LGD becslése során történő figyelmen kívül hagyását látja célravezetőnek.³⁴
- Amennyiben az LGD-becslés nem tényleges megtérülési adatokon történik, úgy nem elégséges a fedezettségi szintek közvetlen módon történő (pl. a kitétséget a fedezet likvidációs értékével összevető), kizárólagos áttekintése. Az MNB ilyen helyzetben a fedezetértékek, a külső környezeti hatások (pl. árfolyam-leértékelődés) és a fedezettségi szintek (LTV) együttes, ügyletszintű számbavételét tartja megbízható és célravezető

³⁴ A tőkeszámítás során az LGD-t érintő korrekció hiányával összhangban indokolt lehet a bemeneti PD-k arányos csökkentése.

módszerek. Ennek hiányában elfogadhatónak ítélt olyan szimulációs módszereket is, melyek a fedezettségi szint adott portfólióra jellemző tapasztalati eloszlásait használják fel.

Az intézményeknek az LGD-becslés részletes módszertanát, illetve annak legalább éves rendszerességgel történő felülvizsgálati menetrendjét – a PD-becsléshez hasonlóan – az ICAAP dokumentációban rögzíteniük kell. Az MNB elvárja továbbá az intézményektől, hogy az LGD becslése során a várt megtérülések kapcsolata a kitettség csoportképző jellemzőivel (pl. a kitettség nagyságával, a késedelem mértékével, a behajtási idő hosszával vagy a behajtási költségek mértékével) is kerüljön elemzésre.

V.2.1.4 Késedelmes tételek, várható veszteség és értékvesztés

A kockázati kitettség fontos részét képezik a késedelmes és nemteljesítő kategóriába került tételek, melyekhez a teljesítő portfólióból kiinduló fejlett módszerek – az IRB-számítástól a már említett modellekig – általában nem rendelnek tőkekövetelményt. A késedelmes tételeken realizálandó veszteségek – csakúgy, mint az élő portfólió várható veszteségének – fedezetét a szabályozói logikában eredendően értékvesztésen és tartalékképzésen keresztül kell biztosítani.³⁵ Amennyiben viszont a kockázati paraméterek alapján számított, teljes portfólión várható veszteség meghaladja a megképzett értékvesztés mértékét, úgy a kettő különbsége tőkeszükségletet növelő tételként (sztenderd és IRB módszer esetén is), kerül elszámolásra.

Az MNB a felülvizsgálat keretében elvárja, hogy az intézmények a 2. pillérben felmérjék a késedelmes tételek kockázatát, és azok vonatkozásában demonstrálják az elkönnyvelt veszteségek és megképzett tartalékok elégséges mértékét.

Az MNB mindamelllett üdvözlendőnek tartaná, ha az intézmények értékvesztési és tartalékképzési eljárásaik kialakításakor a hitelkockázati paraméterek értékét, a tapasztalati megtérülési rátákat, illetve a gazdasági, piaci és jogi környezet várható változásait egyaránt figyelembe vennék. Erre ösztönzést jelent az is, hogy a 2. pillérben az egyes portfóliószegmenseken adódó értékvesztési többletek és hiányok kölcsönös elszámolása („nettósítása”) nem engedélyezett automatikusan, hanem mérlegelés tárgyát képezi. Az MNB ilyen esetben azt méri fel, miért és milyen mértékben indokolt az értékvesztés-többlet elszámolása más portfóliók várható veszteségeinek fedezésére.

V.2.1.5 Részesedések (Részvényjellegű kitettségek)

A kitettségek teljes számbavétele megköveteli a részesedések kockázatának felmérését is. Ezt nem elégséges csak azok könyv szerinti értékére alapozni, hanem az adott részesedés természetének megfelelő kockázati mértéket kell alkalmazni. Amennyiben például a részesedések mögött jövedelemtermelő vagy értékesítendő ingatlanportfólió áll, úgy annak a kockázatát be kell vonni az ilyen portfólióelemek vagy biztosítékok esetében alkalmazott gazdasági tőkeszámításba.

A részesedésekre (részvényjellegű kitettségekre) vonatkozó belső kockázatmérési módszerek alkalmazása esetén továbbá nem lehet figyelmen kívül hagyni a CRR (155. cikk) vonatkozó rendelkezéseit. Különösen az egyszerű súlyozási módszer kapcsán tartja az MNB fontosnak megjegyezni az alábbiakat:

- A tőzsdén forgalmazott részvényekre és részesedést megtestesítő értékpapírokra (befektetési jegyekre) vonatkozó, CRR-ben meghatározott kockázati súly, illetve várható veszteségérték érvényesítését csak abban az esetben fogadja el, ha a kitettség esetében a magas közkézhányad és a forgalom alátámasztja a kedvezményes súlyok alkalmazását.

³⁵ Lásd a 2013. évi CCXXXVII. törvény (Hpt.) 84. §-ának és 250/2000. (XII.24.) Kormányrendelet VI. fejezetének vonatkozó rendelkezéseit.

- A közvetlen befektetések és részesedések kockázati paramétereinek megválasztásakor a CRR 165. cikk rendelkezései tekinthetők irányadónak, melyektől való eltéréseket az intézményeknek minden esetben indokolniuk kell.

V.2.1.6 Speciális hitelezési kitétségek

A speciális hitelezési kitétségek (SL) – jellemzően projekthitelek – esetében azok sajátosságaira tekintettel az MNB különös gondosságot és tájékozottságot vár el az intézményektől. Ebből kifolyólag az intézményeknek

- behatóan és tételesen kell ismerniük az ilyen kitétségeik speciális sajátosságait és kockázati jellemzőit,
- a szegmentációs elveket átgondoltan kell kialakítaniuk és következetesen alkalmazniuk,
- a belső paraméterbecslési eljárások során tekintettel kell lenniük az ilyen kitétségek jellemzően kis számából, illetve a minősítési kategóriák alacsony betöltöttségéből fakadó becslési bizonytalanságokra.

Az MNB ezért száznál kisebb elemszámú portfólió esetén a speciális hitelezési ügyletekre kialakított, a hitelminőséget egyszerű súlyozással figyelembe vevő slotting-módszert tekinti irányadónak, az attól való eltérések bemutatását pedig elvárja az intézményektől. Megfelelő kitétségszám és adatellátottság esetén az MNB a slotting módszernél szofisztikáltabb megközelítések alkalmazhatóságának vizsgálatát is az intézmények feladatának tekinti.

A projekthitelezés kiemelt kezelését a hitelkockázaton belül több tényező is indokolja. Az ilyen típusú hitelezési tevékenységnél a futamidő alatt általában a kamatok és díjak megfizetése történik meg, míg a tőketörlesztés egésze, vagy döntő – 60% vagy annál nagyobb arányú – része a futamidő lejáratakor esedékes. A projekthitelezésnél a kockázat a finanszírozott projekt jövedelmezőségétől függ.

Az MNB elvárja az intézményektől az ingatlanfinanszírozási portfólió esetében is a 2. pillér alatti egységes, a vállalatoktól elkülönített kezelését mind a szegmentáció, a rating, a paraméterbecslés, a tőkeszámítás és mind a riportolás tekintetében³⁶. A PD becslésekor, illetve a tőkeszámításhoz használt érték meghatározásakor az intézményeknek tekintettel kell lenniük a becsléshez használt minta nagyságára, a becslés bizonytalanságának az alacsony mintaelemszám miatti növekedésére.

Az elmúlt időszakban a bankrendszer legnagyobb hitelezési veszteségei a speciális hitelezési kitétségek, a rossz minőségű ingatlanfinanszírozási portfólió koncentrációjának felépüléséből származtak. Általánosan elmondható az is, hogy a nemteljesítő ingatlanfinanszírozási kitétségek esetében a bankok nem jártak el körültekintően a kockázatok felmérésekor, a szükséges értékvesztést időben elnyújtva számolták el. Az MNB ezért kiemelt figyelmet fordít a nemteljesítő ingatlanfinanszírozási portfóliók kockázatának megfelelő számszerűsítésére, a kockázatok tőkével és értékvesztéssel való fedezettségére. Az MNB e tekintetben elsősorban azt várja el az intézményektől, hogy olyan kockázatmérési modelleket alakítsanak ki, amelyekkel az intézmény a portfólió működésében – és a jövedelemtermelő ingatlanok esetében mindenekelőtt a kitétségek által termelt pénzáramlást illetően – jelentkező kockázatokat megfelelően képesek azonosítani, és amelyek a várható veszteség értékén túl a behajtás során esetleg felmerülő további nem várt veszteségeknek és a szükséges tőkekövetelménynek adekvát számítását biztosítani képesek.

A megfelelő ingatlanfinanszírozási modell hiányában az MNB felügyeleti minimum-elvárásként azt a megközelítést alkalmazza, mely szerint a nemteljesítő ingatlanfinanszírozási portfólió értékvesztéssel és biztosítékkal nem fedezett részét tőkével fedezendő potenciális veszteségnek tekinti. Figyelembe véve,

³⁶ A szegmentációt illetően a CRR-t tartjuk itt is irányadónak.

hogy az ingatlanfinanszírozási kitétségek esetében a hitel visszafizetésének elsődleges forrását az ingatlan által generált jövedelem képezi, valamint az ingatlan értéke kifejezi annak jövedelemtermelő képességét, az MNB szükségesnek tartja, hogy amennyiben ezen kitétségeknél az értékvesztéssel és biztosítékkal való együttes fedezettség nem éri el a kitétség 100%-át, akkor az intézmény a különbözetet tőkével fedezze. Mivel a projektingatlan-biztosíték piaci értékbecslése általában nem veszi figyelembe az olyan nem várt, kedvezőtlen körülményeket (így pl. további árfolyam-stresszt, a bérleti díj további csökkenését, romló ingatlanpiaci körülményeket), amelyek a várt megtérülést tovább ronthatják, ezért az MNB konzervatív, stresszelt cash-flow pálya mentén történő hozamalapú biztosítéki érték meghatározást vár el. Ennek hiányában az MNB a likvidációs értéket veszi alapul, függetlenül attól, hogy a nemteljesítő projekt kezelése likvidációs szemléletű, azaz a megtérülés a projekt/projektingatlan eladásából származik-e majd, vagy going concern, ahol a kitétség részleges leírása után a projekt cash-flow-jából térül majd meg a bank. Az olyan – értékvesztésben esetlegesen figyelembe vehető – várható cash-flow, mely nem a projektingatlan hasznosításából származik (pl. múltban is tapasztalt szponzori befizetés, kezességvállalás) csak különösen indokolt esetben vehető figyelembe a projekt nem várt veszteségének, kockázatának számítása során.

V.2.1.7 Mérlegen kívüli tételek kezelése

A hitelkitétségek teljeskörű számbavételének igénye a mérlegen kívüli tételek megfelelő kezelését is megköveteli. Az MNB minden intézményt ösztönöz saját belső paraméterbecslés elvégzésére, ennek hiányában az eredeti bázeli szabályozásban szereplő hitel-egyenértékesítési tényezőket és az iparági tapasztalatokat tekinti irányadónak. Kockázatérzékeny belső módszer esetén elvárja továbbá, hogy az alkalmazott megközelítés legyen tekintettel arra a tapasztalati tényre, miszerint a default valószínűség növekedésével a hitelkeret terhére történő lehívások valószínűsége is megnövekszik. A választott megközelítéstől függetlenül az MNB szükségesnek tartja az intézmények arra vonatkozó elemzéseinek megismerését, milyen mértékben kerültek lehívásra a mérlegen kívüli kitétségek a nemteljesítések bekövetkezésének pillanatáig.

V.2.1.8 Partnerkockázat

A partnerkockázat az abból származó potenciális veszteség, hogy az adott ügylet partnere nem teljesíti szerződéses kötelezettségét az ügylet lezárása (a pénzáramlások végleges elszámolása) előtt. E kockázat, a hitelkockázat egy fajtájaként jellemzően a származtatott, illetve repó és egyéb értékpapír-finanszírozási ügyleteket érinti. Szintén sajátos jellemzője a partnerkockázatnak a bilaterális jelleg, vagyis az, hogy az adott ügyletben résztvevő partnerek szempontjából az egyes pozíciók ellentétes irányú (piaci) kockázati profillal rendelkezhetnek, ami – többek között – megteremti a pozíciók és elszámolások nettósításának lehetőségét. A partnerkockázatból származó potenciális veszteség –a partner nem teljesítése mellett – az ügyletben szereplő piaci instrumentum piaci (valós) értékének negatív irányú változásában jelenik meg a követeléssel rendelkező fél számára.

A partnerkockázatokhoz kapcsolódó tőkeszükséglet számszerűsítése során alkalmazott eljárás elemei lényegében a közvetlen hitelezési (default) kockázat lépéseivel egyeznek meg, azaz a tőkeszükséglet a – hitelezési – kockázattal súlyozott kitétség arányában kerül meghatározásra. Fő különbség a kockázati kitétség (EAD) számításában van, amelyre vonatkozóan a bázeli szabályozás (CRR) több módszer alkalmazását is lehetővé teszi. A kitétség meghatározását követően kerül sor a kockázati súlyozásra. Az MNB fontos szempontnak tartja és elvárja, hogy az intézmények biztosítsák a partnerkockázati és a direkt hitelezési (default) kockázati számítások során használt ügyfél- (partner-) kockázati súlyok konzisztens kezelését, azaz mindkét számítás során adott ügyfél (partner) esetében azonos kockázati súlyt alkalmazzanak. (Nem megengedhető pl. sztenderd kockázati súlyok alkalmazása a partnerkockázati számításoknál, miközben a direkt hitelezési kockázatokra vonatkozóan az intézmény IRB súlyokkal

számol ugyanarra a partnerre.) A partnerkockázat kezelésében alkalmazott nettósítás használata felügyeleti engedélyhez kötött.

A 2014. elejétől hatályba lépett szabályozói változások nyomán a számszerűsítendő partnerkockázati kockázatok köre, illetve a kitétségekhez kapcsolódó szavatoló tőke követelmény kibővült. Az intézményeknek tőkét kell képezniük a hitelértékelési korrekciós kockázatokhoz (továbbiakban: CVA) kapcsolódóan és ugyancsak tőkeszükséglettel jár(hat)nak a központi szerződő féllel szembeni partner kockázati kitétségek. Az intézményeknek a partnerkockázatok kezelésére szolgáló szabályozásukat, folyamataikat, módszereiket, eljárásaikat és rendszereiket olyan módon kell kialakítaniuk (vagy fejleszteniük) és működtetniük, hogy azok megfelelő módon tartalmazzák a partnerkockázatok újonnan megjelenő elemeit is, különös tekintettel a CVA-hoz kapcsolódó kockázatokra.

V.2.1.9 Devizahitelezés kockázata

A hitelkockázat értékelése során az intézményeknek a hitelkockázaton belül külön kell értékelniük a fedezettel nem rendelkező ügyfelek³⁷ felé fennálló, devizában denominált kitétségekből eredő hitelkockázatot, valamint annak materialitását. A deviza alapú hitelezés kockázatának jellemzője a piaci kockázat és a hitelkockázat között fennálló nem-lineáris viszony, mivel a devizaárfolyam emelkedéséből eredő piaci kockázat aránytalanul nagy hatást gyakorolhat egy intézmény devizahitel portfóliójának hitelkockázatára, esetenként jelentősen befolyásolva az intézmény teljes kockázati profilját. A devizában történő hitelezés magasabb reziduális kockázatot is okozhat abban az esetben, ha a hitel fedezetének értéke nem követi az árfolyam-emelkedésből származó kitétség-érték növekedést, emellett egy intézmény a hitelkockázat koncentrációjával is szembesülhet, ha hitelportfóliójának nagy része ugyanabban a devizában, vagy erősen korreláló devizanemekben denominált.

Materiálisnak tekinthető a devizahitelezés kockázata abban az esetben, ha a fedezettel nem rendelkező ügyfelek felé fennálló, devizában denominált kitétségek az intézmény teljes hitelállományának legalább 10%-át teszik ki (a teljes hitelállomány alatt e tekintetben a nem pénzügyi vállalatok és a lakossági ügyfelek felé fennálló összes hitel portfóliója értendő), abban az esetben, ha az így definiált teljes hitelállomány az intézmény teljes eszközállományának legalább 25%-át adja.

Az MNB elvárja, hogy az intézmények megfelelő kockázatkezelési mechanizmusokat működtessenek a devizahitelezés kockázatainak mérésében és kontrollálásában:

- határozzák meg a devizahitelezéssel kapcsolatos kockázati étvágyukat, és a kockázatvállalás során tartásuk be az abban meghatározott limiteket;
- a kockázat azonosítási és monitorozási, riportolási folyamatok fedjék le a devizahitelezés kockázatait is;
- az adóminősítés során vegyék figyelembe a természetes fedezettel nem rendelkező adósok minősítésénél a devizában denominált hitelek addicionális kockázatát, valamint az árfolyammozgások következményét;
- biztosítsák az árfolyammozgások hatásának folyamatos monitorozását a devizában denominált portfóliók hitelkockázatára;
- rendszeres időközönként vizsgálják felül a deviza hitelt felvevő ügyfelek fedezeti pozícióját.

Az MNB elvárja, hogy az intézmények az ICAAP-ben külön térjenek ki a természetes fedezettel nem rendelkező ügyfelek felé fennálló devizahitelezésből eredő kockázatokra:

³⁷ „fedezettel nem rendelkező kölcsönfelvevő”: a hitel és a fedezet devizaneme közötti eltérésnek kitett, természetes vagy pénzügyi fedezettel nem rendelkező kölcsönfelvevő; a természetes fedezetek körébe tartoznak különösen azok az esetek, melyekben a kölcsönfelvevő devizajövedelemmel (pl. átutalások/exportbevételek) rendelkezik, a pénzügyi fedezet pedig rendszerint pénzügyi intézménnyel fennálló szerződést feltételez;

- a piaci kockázat és hitelkockázat között fennálló nem lineáris viszonyt megfelelő folyamatokkal értékeljük,
- prudens, előretékintő módon határozzák meg a kapcsolódó tőkeszükségletet, figyelembe véve a koncentrációs kockázatot is (domináns devizák);
- a tőketervezés során vegyék figyelembe a megfelelően stresszelt környezeti változók következtében keletkező jövőbeni tőkeigényt.
- A stressz tesztek során alkalmaznak kellően súlyos scenáriókat.

Az ICAAP felülvizsgálat során a devizahitelezés kockázatkezelése kapcsán az MNB értékeli az inherens kockázatot (érintett kitétség aránya a teljes portfólióban, koncentrációk, érintett portfólió minőségi jellemzői), továbbá azt, hogy a devizahitelezés kockázatának kockázatkezelési és tőkeszámítási folyamatai megfelelően kialakítottak-e, és értékeli a kockázat fedezéséhez számított tőkeszükséglet megfelelőségét.

Amennyiben az intézmény kapcsolódó folyamataiban hiányosságokat azonosít az MNB, vagy az intézmény nem tudja megfelelően alátámasztani a vonatkozó kockázat tőkeszükségletének megfelelőségét, az MNB a kockázatok megfelelő kezelése érdekében előírásokat állapít meg, valamint tőkekövetelmény-többletet írhat elő. A tőkekövetelmény-többletek megállapítását az MNB a komplex SREP vizsgálat alá tartozó intézmények esetében a vonatkozó hitelkockázati modellek paraméterezésében érvényesíti az azonosított kockázatok mértéke és a hiányosságok súlyossága alapján szigorodó mértékben. Az MNB a sztenderd és egyszerűsített módszertant alkalmazó intézmények esetében hasonló elvek alapján az érintett portfólió 1. pilléres tőkeszükségletének százalékban meghatározott emelésével írja elő a többletkövetelményeket.

•

V.2.1.10 Reziduális kockázat

A reziduális kockázat a hitelkitétségek mögötti fedezetek nagyarányú leértékelődésének vagy korlátozott érvényesíthetőségének kockázata. A reziduális kockázat más megfogalmazásban annak a kockázata, hogy a hitelintézet által alkalmazott elismert hitelkockázat-mérséklési technikák a vártnál kevésbé bizonyulnak hatékonyak.

A CRR lehetőséget ad arra, hogy az intézmény a hitelkockázat tőkekövetelményének mérséklésére kockázatcsökkentő technikát alkalmazzon. Miközben az intézmények fedezetek alkalmazásával a hitelkockázatukat csökkentik, maguk a fedezetek újabb kockázatot jelenthetnek (a fedezettel kapcsolatos jogi, dokumentációs, likviditási kockázat), amely a kockázatcsökkentés hatását ronthatja.

Ez a helyzet például akkor,

- ha az ügyfél nem-teljesítését követően a fedezet érvényesítése akadályokba ütközik vagy túlságosan időigényes;
- ha a biztosítékok értékelése nem volt megfelelő (pl. túlértékelés).

A reziduális kockázatot írásbeli eljárásrendekkel és szabályzatokkal kell kezelni. Az intézményeknek bizonyítaniuk kell az MNB számára, hogy megfelelő kockázatkezelési folyamatokkal rendelkeznek a hitelkockázat-csökkentő fedezetek alkalmazásából eredő kockázatok ellenőrzésére. Az intézményeknek megfelelő irányítási, ellenőrzési rendszerekkel, értékelési eljárásokkal, belső szabályzatokkal, kijelölt felelősökkel kell rendelkezniük a felmerülő kockázatok prudens kezelése érdekében, és az eljárásokat rendszeresen felül kell vizsgálniuk.

Amennyiben az MNB az intézmény által az 1. pillérben alkalmazott eljárásokat, módszereket nem tartja megfelelőnek és teljes körűnek, akkor intézkedést (pl. a fedezetek volatilitására vonatkozó „hair cut”-ok megváltoztatása) és szükség esetén többlet tőkét írhat elő a reziduális kockázatok fedezésére.

ICAAP felülvizsgálat

A reziduális kockázat szoros kapcsolatban van a veszteségráták becslése során alkalmazott megközelítéssel, hiszen kellően konzervatív LGD-becslés esetén a hitelkockázati tőkekövetelményben már közvetlen módon megjelennek az említett kockázatok.

Az MNB a reziduális kockázatok számbavételének módját és tőkekövetelményét részben tehát csak az LGD-becslés módszertanának tükrében képes megítélni. Léteznek ugyanakkor a reziduális kockázatokkal kapcsolatosan olyan felügyeleti elvárások is, melyek a messzemenően konzervatív veszteségrátákat alkalmazó intézményeket is kötelezik. Ezek a következők:

- Az intézmények a reziduális kockázatok felmérésekor lépjenek túl az LGD-becslés statisztikai szemléletű megközelítésmódján, és vegyék számba, illetve elemezzék részletesen azon kockázati faktorokat, melyek felelősek lehetnek a fedezetek esetleges jövőbeni leértékelődéséért vagy korlátozott érvényesíthetőségéért.
- Készítsenek rendszeres elemzést a fedezeteken tapasztalt megtérülésekről, és számszerűsítsék a fedezetek értékcsökkenéséből, korlátozott érvényesíthetőségéből származó potenciális veszteségeket.
- Dolgozzanak ki részletes módszertant a fedezetérték-diszkontok és a tartalékképzési szabályok felülvizsgálatára vonatkozóan.

V.2.1.11 *Elszámolási kockázat (settlement risk)*

Az elszámolási kockázat annak a kockázata, hogy egy átutalási rendszeren keresztül lebonyolított elszámolás nem a várt módon teljesül.³⁸ Az elszámolási kockázat magában foglalhat hitel- és likviditási kockázati elemeket is.

A treasury tranzakciók, a kereskedési könyvi tételek (ügyletek), illetve a befektetési szolgáltatási tevékenység keretében kötött tőkepiaci ügyletek a hitelezési és a likviditási kockázat sajátos elegyét alkotó elszámolási kockázatot hordoznak magukban. Az intézmény számára kockázatot jelent, hogy szerződő partnere nem – vagy csak késedelmesen – teljesíti kötelezettségét (pl. fizetés, illetve értékpapír-szállítás). Az intézmények közötti szoros üzleti kapcsolatok következtében ez előidézheti, hogy az eredetileg teljesítő sem képes időben teljesíteni harmadik féllel szembeni tranzakcióiban (pl. a pénzügyi instrumentum rendelkezésre nem állása, illetve likviditási problémák miatt).

Az 1. pillérben megjelenő elszámolási/leszállítási kockázat – a CRR a szállítási határidőt követő ötödik naptól (SD+5) pótlólagos tőkekövetelmény-képzést ír elő a (még) nem teljesült ügylet árkülönbözetére – az értékpapír-tranzakciók elszámolásához kapcsolódó kockázatoknak nagyon szűk értelmezését jelenti. A 2. pillérben az MNB által alkalmazott definíció az elszámolási kockázatot az értékpapír-elszámolási rendszerek sajátosságaitól függő, a tranzakciók elszámolása során felmerülő hitelezési és likviditási kockázatok összességéként értelmezi.

A magyar piacon normál piaci körülmények között az értékpapír-elszámolásokban bekövetkező nem szerződés szerinti teljesítések többnyire technikai jellegűek; késedelemmel történik meg az ügyletek elszámolása.³⁹ (Ennek egyik oka például a hosszú, többszereplős letétkezelői láncolatokban való értékpapír-szállítás.) Tekintettel arra, hogy az elszámolási napot követő négy napon belül teljesített (elszámolt) ügyletek is pótlási többletköltséggel járhatnak, illetve hordozhatnak magukban számottevő

³⁸ A CEBS GL 03 szerint elszámolási kockázat (settlement risk) az a kockázat, amely abból ered, hogy míg a hitelintézet (befektetési szolgáltató) teljesíti szállítási, illetve fizetési kötelezettségét, nem kapja meg a várt módon a partnertől az ellenértéket.

³⁹ Az értékpapír-elszámolásokhoz kapcsolódóan piaci szereplők különböző mértékű kockázatot vállalnak attól függően, hogy az adott ügylet elszámolása garantált-e (CCP részvételével zajlik), milyen módon kerül elszámolásra, illetve hogy hány piacot, elszámolási rendszert érint. A cross-border, illetve multi-market értékpapír elszámolások – különösen a rendszerek interoperabilitásának hiányából fakadó – nehézségei fokozott kockázatot rejtenek magukban, s a letétkezelői láncolatok is a pótlási költség és a likviditási kockázat relevanciájára hívja fel a figyelmet.

tőke-, illetve likviditási kockázatot, az MNB az ICAAP keretében ezek nyomon követését, kezelését is szükségesnek ítéli. A CRR a nyitva szállítás kapcsán ugyan előírja, hogy az első (szerződés szerinti) fizetéstől vagy szállítási szakasztól a második (szerződés szerinti) kifizetést vagy szállítási szakaszt követő négy napon belül kockázatként kell kezelni az egyoldalúan teljesített tranzakciót, azonban az MNB – az elszámolások kockázatának összetevőiből kiindulva – ennél tágabb definíciót használ, melyet a 2. pillérben kíván érvényesíteni.

A szerződéses érték kockázata (principal risk), abban az esetben fordul elő, ha a tranzakcióban résztvevő nem kapja vissza a nem-teljesítő számára átranzferált eszközt (pénzt vagy értékpapírt).

A pótlási költség kockázata (replacement cost risk, pre-settlement risk) a szerződéses érték kockázatánál kisebb mértékű, de a jelenlegi elszámolási rendszerekben nagyobb gyakorlati relevanciával rendelkező kockázati típus. A pótlási költség kockázat tőkekövetelményének számításában a CRR 378. cikkében leírt teljesítési/szállítási kockázat 5-15 napos késedelem esetén számítandó tőkekövetelményének alapul vételét elfogadhatónak tartja az MNB. A kockázat mértékét tehát – ex post – az árfolyam változékonysága, valamint az ügyletkötés és szerződés szerinti teljesítés napja határozza meg. A partner nem-teljesítése (default-ja) az ügyleten elérhető árfolyamnyereség (értékpapír-eladásnál a bekerülési érték – korigálva a kamatokkal – és a szerződéses ár különbségének) elmaradását jelentheti, vagyis a szerződéses ár és a nem-teljesítéskori árfolyam különbségeként meghatározott pótlási költség kiegészülhet az árfolyam-nyereség elmaradásának „alternatív költségével” is – ha az ügyletet rosszabb árfolyamon (vagy egyáltalán nem) kerül újrakötésre.

A kapcsolódó likviditási kockázat annak kockázata, hogy a partner kötelezettségének teljes mértékben (a szerződéses összegben) nem tud határidőben eleget tenni, melynek következménye lehet, hogy

- az időben teljesítő eladónak további szerződéses kötelezettsége(i) kielégítéséhez más likviditási forrást kell keresnie (kölcsönfelvétel, vagy bizonyos eszközök értékesítése),
- az időben teljesítő vevőnek az adott pénzügyi instrumentumot más forrásból kell megszereznie, hogy a további tranzakció(k)ban szállítani tudjon.

A feszített likviditású intézmények számára a nagy értékű tranzakciónál bekövetkező nem-teljesítések (késedelmes teljesítések) jelentős problémát okozhatnak. Ezzel a kockázati típussal a különösen kevésbé likvid piaccal rendelkező pénzügyi instrumentumok esetén kell számolni (ekkor az instrumentum beszerzése ugyanis nehezebb, gyakoribb a késedelmes szállítás).

Az elszámolási kockázat számszerűsítése, kezelése, a kapcsolódó tőkeszükséglet számítása

Miután az elszámolási kockázat hitel- és likviditási kockázatból tevődik össze, kézenfekvő a kockázat építőköve-modellel történő számszerűsítése. A likviditási és a hitelezési kockázat fejezetekben kifejtett módszerek felhasználhatók, azonban azokat az elszámolási kockázat sajátosságainak megfelelően kell alkalmazni, kombinálni.

A szerződéses érték kockázata a hitelkockázat „hagyományos” típusának tekinthető, az ott bemutatott módszerek a mérésére használhatók. A szerződéses érték kockázatát ugyanakkor megszüntetheti, illetve csökkentheti a DVP (delivery versus payment), illetve RVP (receive versus payment) elvű elszámolás, valamint a központi szerződő fél⁴⁰ (central counterparty, CCP) partnerek közé állása. Mivel az elszámolási rendszerek mechanizmusai – ezen eszközök, elvek alkalmazásával – többnyire biztosítják a szerződéses érték kockázat minimalizálását⁴¹, az elszámolóházakon (CCP-ken) keresztüli értékpapír-

⁴⁰ A központi szerződő fél olyan szervezet, amely közvetlenül vagy közvetve a tranzakcióban részt vevő partnerek közé áll, hogy azok jogait és kötelezettségeit átvegye oly módon, hogy közvetlenül vagy közvetve minden vevővel szemben eladóként, illetve minden eladóval szemben vevőként áll.

⁴¹ Az elszámolóházak nemteljesítések (késedelmes teljesítések) esetén az elszámolások (elszámolási rendszer) biztonsága, a határidőben nem teljesített ügylet mielőbbi elszámolása-teljesítése érdekében rászegítő mechanizmusokat alkalmaznak. A KELER háromlépcsős rászegítő mechanizmust alkalmaz; (1) ha a nemteljesítés megbízói alszámlán következett be, a KELER a befektetési szolgáltató saját alszámlájáról átvezeti

elszámolások hitelkockázata a pótlási költségre koncentrálódik. Az elszámolóházakon kívül bilaterálisan elszámolt ügyletek során azonban – a partner minősítésétől függően – szükséges figyelembe venni, monitorozni és kezelni a szerződéses érték kockázatát is; ez esetben ugyanis nincs olyan, az ügyletkötő felek között álló harmadik fél, illetve mechanizmus, amely biztosíthatná a DVP (RVP) elv érvényesülését. E tekintetben az intézménytől elvárt a limit- és partnerminősítési rendszerek alkalmazása, és a megfelelő monitoring tevékenység.

Minél nagyobb a távolság az értékpapír-ügyletben az eladó és vevő között, minél hosszabb a (letétkezelői) láncolat, annál nagyobb a valószínűsége a rész-, késedelmes, illetve nem-teljesítésnek; ekkor a partner- (hitelezési) kockázat hatványozódik. Ha az intézmény elszámolási ügynöki szolgáltatásokat is nyújt ügyfeleinek (alklíringtagjainak), további kockázata származik abból, hogy mint általános klíringtag az elszámolóházzal szemben helyt áll az alklíringtagért (csak ő áll szerződéses jogviszonyban az elszámolóházzal). Ezen kockázat limitek előírásával, megfelelő fedezet előírásával, monitoring rendszer kidolgozásával megfelelő szinten tartható.

A pótlási költség kockázat mértéke függ az intézmény más befektetési szolgáltatókkal kötött megállapodásaitól. A keretszerződések (pl. értékpapír-kölcsönzésre) megfelelő kockázatkezelő eszközök lehetnek. Ha az intézmény nem rendelkezik megfelelő eljárással ezen kockázati típus kezelésére, akkor volatilis piac esetében indokolt lehet a pótlólagos tőkeképzés.

A pótlási költség kockázat mértéke ex post pontosan meghatározható (a fent bemutatottak szerint); ex ante becsülhető, relatív nagysága tekintetében pedig a piac volatilitásának mértéke az irányadó. Az MNB az alábbi képletet tekinti a pótlási költség kockázat fedezetéül szolgáló tőke számításához kiindulópontként:

(Átlagos napi árfolyamváltozás) * (késés max. napja) * (szerződés szerinti érték) * (nem-teljesítés valószínűsége)

- a nemteljesítés valószínűsége és a napi átlagos árfolyamváltozás historikus adatokból becsülhető,
- a késés maximális napjainak száma tekintetében figyelembe veendő, hogy a KELER KSZF az általa garantált spot ügyletek és a derivatív ügyletek esetén az elszámolási ciklus utolsó napján kényszerbeszerzési eljárást indít. Pénzoldali nem-teljesítés esetén a KELER elszámolási hitelt nyújt a klíringtagnak, illetve a Tőzsdei Elszámolási Alapból biztosítja az ügylet fedezetét.⁴²

A fent említetteknek megfelelően a hitelezési kockázathoz kapcsolódó likviditási kockázat különösen akkor bír (nagyobb) relevanciával, ha az intézmény alacsonyabb likviditási rátával működik, illetve ha az adott pénzügyi instrumentum piaca kevésbé likvid. A multilaterális nettósítással történő elszámolás ugyanakkor képes a likviditási kockázat csökkentésére, illetve alacsony szinten tartására.

A kockázat számszerűsítése a likviditási kockázat fejezetben bemutatott eszközökkel történhet, vagy más módszerek (ügyleti limitek, kereskedett termékek körének limitálása) alkalmazásával csökkenthető.

ICAAP felülvizsgálat

Az elszámolási kockázat az átutalási rendszereken keresztül lebonyolított elszámolás nem várt módon történő teljesülésének kockázatát jelenti, így szoros kapcsolatban áll a hitelezési és likviditási kockázatokkal. A CRR a szabályozói pillérben nagyon szűken – csak értékpapír-tranzakciók árkülönbözetére vonatkozóan – értelmezi az elszámolási kockázatot. Ezzel szemben a 2. pillérben az MNB által alkalmazott definíció az elszámolási kockázatot az értékpapír-elszámolási rendszerek

a nemteljesített értékpapírt/értékpapírokat; (2) a KELER a központi értékpapír-kölcsönzési rendszeren keresztül megkísérli megszerezni a szükséges értékpapírt/értékpapírokat; (3) örökített korrekciós DVP ügyletet hoz létre a nemteljesítővel és a vétlen féllel.

⁴² A KELER pénz-, illetve értékpapír-oldali nemteljesítés esetén alkalmazott eljárásáról részletesen lásd a KELER Általános Üzletszabályzatát.

sajátosságaitól függő, a tranzakciók elszámolása során felmerülő hitelezési és likviditási kockázatok összességéként értelmezi. Ide tartozik továbbá minden OTC tranzakció nem szerződés szerinti teljesítésének kockázata, ideértve az értékpapír-ügyleteken túlmenően a devizaügyletek, és minden más értékpapír-finanszírozó, hosszú elszámolású, derivatív és termékek közötti nettósítással teljesített ügylet tőzsdei vagy OTC elszámolása során keletkező kitétségeket.

Az elszámolási kockázaton belül a szerződéses érték kockázatát hitelkockázati eszközökkel, a pótlási költség kockázatát pedig likviditási és piaci kockázati eszközökkel célszerű meghatározni, majd ezeket egységes szemléletben megragadni.⁴³ Az elszámolási kockázatra vonatkozó belső módszertan hiányában az MNB az adott intézmény elszámolóházi forgalma alapján, annak bizonyos arányában határozza meg a kockázati tőkekövetelményt.

V.2.1.12 Értékpapírosítás kockázata⁴⁴

Az értékpapírosítási ügyletekből fakadó kockázatokat, amelyekkel kapcsolatban az intézmények befektetőként, kezdeményezőként vagy szponzorként lépnek fel, megfelelő szabályzatokkal és eljárásrendekkel kell értékelni és kezelni, különösen annak biztosítására, hogy az ügylet gazdasági tartalma teljes mértékben tükröződjön a kockázatértékelési és –kezelési döntésekben. Lejárat előtti visszaadás lehetőségét biztosító rendelkezést tartalmazó, rülirozó megállapodásból származó kitétségek értékpapírosítását kezdeményező intézményeknek a terv szerinti és lejárat előtti visszafizetés hatásait is kezelő likviditási tervekkel kell rendelkezniük.

ICAAP felülvizsgálat

A felülvizsgálat és értékelés kiterjed arra, hogy az intézmény által az általa értékpapírosított eszközökre vonatkozóan tartott szavatoló tőke mértéke megfelel-e az ügylet gazdasági tartalma alapján – beleértve az átadott kockázat mértékét is –indokolt mértéknek.

Az intézményeknek olyan belső módszerekkel kell rendelkezniük, amelyek lehetővé teszik az egyes kötelezettségek, értékpapírok vagy értékpapírosítási pozíciók jelentette hitelkockázat, valamint a portfóliószintű hitelkockázat felmérését. A belső módszerek nem hagyatkozhatnak kizárólag vagy automatikusan a külső hitelminősítésekre.

A felügyeleti értékelés kiindulópontját alapvetően a CRR rendelkezései és az EBA vonatkozó iránymutatásai⁴⁵ képezik.

A 2010. december 31-én megjelent, a CRD 122a. cikkének alkalmazásáról szóló CEBS iránymutatások célja, hogy további részletekkel szolgáljon a 122a. cikkben meghatározott kockázat-megtartással, előzetes vizsgálat igazolásával és kockázatkezelési gyakorlatokkal kapcsolatos követelményekről, illetve, hogy az iránymutatások megfogalmazásával elősegítse a felügyeleti gyakorlatok konvergenciáját.

⁴³ Elméleti szempontból ezen túlmenően elfogadhatónak tartja az MNB az elszámolási kockázat működési kockázati veszteségesemények alapján történő azonosítását és számszerűsítését is, azonban minden esetben elvárja a veszteséget kiváltó mögöttes hitelkockázati és piaci tényezők vizsgálatát is.

⁴⁴ Az értékpapírosítás témakörével a CRR 5. fejezete, illetve az EBA által kiadott iránymutatások foglalkoznak részletesen, valamint a CRD IV 82. cikke.

⁴⁵ A 2010. december 31-én megjelent, a CRD (2009/111/EK irányelv) 122a. cikkének alkalmazásáról szóló CEBS iránymutatások további részletekkel szolgálnak a 122a. cikkben meghatározott kockázat-megtartással, előzetes vizsgálat igazolásával és kockázatkezelési gyakorlatokkal kapcsolatos követelményekről. Ezen kívül, a 2014. júl. 7-én megjelent, CRR 243. és 244. cikkeiben meghatározott jelentős hitelkockázat átruházásáról szóló EBA iránymutatások (EBA/GL/2014/05) követelményeket határoznak meg azon kezdeményező intézmények számára, akik az értékpapírosított kitétségekhez tartozó jelentős mértékű hitelkockázatot harmadik félre kívánják átruházni, illetve, (a CRR 243. cikk (4) bekezdése és a 244. cikk (4) bekezdésében meghatározottak szerint) bizonyítani kívánják, hogy a szavatoló tőke követelmények csökkentését a hitelkockázat harmadik félre történő átruházása indokolja.

A 2014. júl. 7-én megjelent, CRR 243. és 244. cikkeiben meghatározott jelentős hitelkockázat átruházásáról szóló EBA iránymutatások (EBA/GL/2014/05) célja, hogy

1. követelményeket határozzon meg azon kezdeményező intézmények számára, akik az értékpapírosított kitettségekhez tartozó jelentős mértékű hitelkockázatot 3. félre kívánják átruházni, illetve, (a CRR 243. cikk (4) bekezdése és a 244. cikk (4) bekezdésében meghatározottak szerint) bizonyítani kívánják, hogy a szavatoló tőke követelmények csökkentését a hitelkockázat 3. félre történő átruházása indokolja, valamint
2. iránymutatást adjon az illetékes hatóságok számára a tranzakció megfelelő értékelésének elvégzéséhez (a CRR 243. cikk (2) bekezdés és 244. cikk (2) bekezdés alapján), illetve (a CRR 243. cikk (4) bekezdése és a 244. cikk (4) bekezdésében meghatározottak szerint) a hitelkockázat harmadik félre történő - a csökkentésnek megfelelő mértékű – átruházásának értékeléséhez.

Ha a kezdeményező intézmény a kitettségeihez tartozó hitelkockázat jelentős részét 3. félre átruházza, akkor azzal arányosan a szavatoló tőke követelményét is csökkentheti. Az illetékes hatóságok ezzel kapcsolatban fontos hatáskörrel rendelkeznek. Egyrészt, engedélyezik a kezdeményezőnek, hogy a jelentős hitelkockázatot átruházottnak tekintse, ha bizonyítani tudja, hogy a szavatoló tőke követelménynek a csökkentését a hitelkockázat 3. félre történő átruházása indokolja, másrészt eseti alapon dönthetnek úgy, hogy a jelentős mértékű hitelkockázat nem tekinthető 3. félre átruházottnak (ha a kockázattal súlyozott kitettségértékek csökkentését nem indokolja a hitelkockázat 3. félre történő átruházása).

Az értékpapírosítási ügyletekből fakadó összes kockázatot, amelyet az intézmények kockázataadóként, kockázataátvevőként vagy szponzorként vállalnak fel, a 2. pillérben értékelni és kezelni szükséges.

Az MNB az ICAAP felülvizsgálat keretében elvárja, hogy az intézmények materialitástól függetlenül az összes értékpapírosított pozícióba betekintést engedjenek, továbbá demonstrálják az értékpapírosítás alapjául szolgáló mögöttes portfólió kockázatainak módszeres nyomkövetését. A vonatkozó kockázati súlyok, illetve tőkekövetelmény megállapítása során az MNB a CRR-ben meghatározott rendelkezések betartására, a folyamat minőségére, annak eredményére, az értékpapírosított pozíció üzleti funkciójára, továbbá a kockázatban osztozók érdekazonosságára tekintettel jár el.

V.2.1.13 Koncentrációs kockázat

A kockázatok koncentrációja azt a kockázati kitettséget jelenti, amely egy adott kockázaton belül (intra-risk), vagy különböző kockázattípusoknál együttesen (inter-risk) jelentkezve (1) képes olyan mértékű veszteséget okozni, mely veszélyezteti az intézmény üzletszerű (szokásos és elvárható jövedelmezőségű folyamatos) működését; vagy (2) lényegi változást okoz az intézmény kockázati profiljában. Míg a koncentrációs kockázatok kezelése korábban főként a hitelkockázati koncentrációkra összpontosított (piaci kockázati koncentrációt jellemzően kezelték a piaci kockázati modellek)⁴⁶, addig a válság rávilágított arra, hogy a kockázati koncentrációk gyakran több kockázattípuson (hitelezési, piaci, működési, likviditási) keresztül, egymással szoros kölcsönhatásban fejtik ki hatásukat. Mivel az együttes hatás meghaladhatja azt a mértéket, mely a kockázatok egymástól elkülönített kezeléséből fakadna, szükséges, hogy a koncentrációs kockázatok kezelése integrált szemléletmódban történjen.

A kockázatok koncentrációja nagymértékű veszteségek forrása lehet, ezért az MNB elvárja, hogy a kockázatok mérési és kezelési folyamatának mindig szerves részét képezze a koncentrációs kockázatok kezelése, amit írásban rögzített eljárásrendekkel és szabályzatokkal kell alátámasztani. Ezeknek legalább a következőkre kell kiterjedniük:

- Minden intézménynek a felsővezetés által jóváhagyott kockázatvállalási politikával és eljárásrenddel kell rendelkeznie a koncentrációs kockázatokra vonatkozóan. A kockázatvállalási politikát rendszeresen felül kell vizsgálni, a felülvizsgálat során pedig

⁴⁶ Ennek megfelelően a koncentrációs kockázat nem teljes egészében a 2. pillérben lefedett kockázatnak tekinthető.

mindenképpen figyelembe kell venni az intézmény kockázati étvágyának és a gazdálkodás környezeti feltételeinek változását is.

- Az intézményeknek olyan belső koncentrációs kockázat azonosítási és -mérési rendszereket/módszereket kell alkalmazniuk, amelyek megfelelnek az adott intézmény tevékenysége sajátosságainak, méretének és összetettségének, és amelyek képesek feltárni a koncentrációk több kockázattípuson keresztül jelentkező kölcsönhatását is.
- A mérőszámok különösen hasznos kiegészítői a stressz-tesztek. Normális üzletmenet esetén a koncentrációs kockázatok ritkán okoznak problémát, a koncentrációk ilyenkor háttérben maradnak. Ezért különösen fontos a koncentrációs veszélyek feltárása stressz-tesztekkel.
- Az intézményeknek a koncentrációs kockázatokra vonatkozóan olyan limit-rendszereket kell üzemeltetniük, amelyek összhangban vannak az adott intézmény kockázati étvágyával és kockázati profiljával.
- Az intézményeknek megfelelő intézkedési rendszerrel kell rendelkezniük annak érdekében, hogy a koncentrációs kockázatokra vonatkozó politikákat, eljárásrendeket és limiteket figyelni, értékelni, kezelni, míg a kockázatokat csökkenteni tudják.
- Az intézményeknek tudniuk kell értékelni azoknak a feltételezéseknek a megfelelőségét, amelyek alapján a koncentrációs kockázatok fedezésére a belső tőkeallokációs folyamat során allokkált tőke szintje meghatározásra kerül.

A koncentrációs kockázatok kézben tartására alkalmas módszerek:

- Koncentrációs mérőszámok szerinti limitek alkalmazása, amelynél a limitek kialakításához az intézménynek világos kockázatvállalási politikával kell rendelkeznie, és folyamatos monitoringot kell biztosítani. (A hitelezés koncentrációs kockázatának esetében a CRR nagykockázati előírásai megfelelő kiindulópontok, de azokat érdemes kiegészíteni iparági, ország- és termék-/ügylet koncentrációs mérésekkel.)
- A kockázatok piaci instrumentumokká való átalakítása és „eladása” során az intézmény strukturált értékpapírosítás vagy hitelderivatívák, biztosítékok, garanciák, stb. által nyújtott védelmet vásárol.
- Sok intézmény a szabályozói tőkeelváráson túl is allokkál tőkét a koncentrációs kockázatok fedezetére, de gyakran nem elkülönülten, hanem a „hordozó” kockázatokba integrálva.

ICAAP felülvizsgálat

A kitettségek koncentrációja fontos kockázati tényező, hiszen nem tökéletesen diverzifikált egyedi és részkockázatok esetén a tőkeszámítás során alkalmazott mögöttes feltevések igen gyakran sérülhetnek, a kockázati tőkekövetelmény alulbecslését eredményezve. Hitelkockázat esetében például a portfólió tökéletes granularitását feltételező IRB-módszer már viszonylag mérsékelt szektorális vagy terméktípus szerinti koncentráció esetén is akár 20-40 százalékkal alulbecsülheti a valós tőkekövetelményt.

Mivel a kitettségek koncentrációja számos különböző dimenzióban jelentkezhet (egyedi ügylethez kapcsolódóan, földrajzi, szektorális, terméktípus szerint, denominációhoz kötötten, kockázatokon belül vagy azok között stb.), a koncentráció azonosítása és prudens számbavétele igen összetett feladat. Az iparágban elterjedt kockázatkezelési módszerek széles köre alakult ki, azonban ezek mindegyikével szemben támaszthatók aggályok: a koncentrációs limitek például a mögöttes kockázati faktorok együttmozgását hajlamosak figyelmen kívül hagyni, a széles körben alkalmazott koncentrációs indexek (pl. a Herfindahl-Hirschman index) pedig általában a portfólióelemek eltérő kockázati jellemzőitől vonatkoztatnak el.

A nemzetközi felügyeleti közösség iránymutatása alapján a koncentrációs kockázat nem értelmezhető pusztán a hitelkockázat származékos elemeként, hanem a legtöbb kockázattípus vonatkozásában felmérésre és kezelésre szorul. Az MNB ezért azt várja el az intézményektől, hogy a hivatkozott EBA iránymutatással összhangban a koncentrációs kockázatot minél szélesebb eszköztár segítségével (átgondolt és effektív limitrendszer alkalmazásával, rendszeres koncentrációs elemzés készítésével, stressz-tesztekkel és alternatív modellszámításokkal, indokolt esetben pedig a folyamatokba történő beavatkozással stb.), a kockázatok lehető legszélesebb körére vonatkoztatva mérjék fel és kezeljék.

Az MNB minden intézmény esetében vélelmezi a koncentrációs kockázat materialitását, az intézményekre hárítva ennek ellenkezőjének bizonyítási kényszerét. A koncentrációs kockázat tőkekövetelményét az MNB az alkalmazott tőkeszámítási modellek feltevéseire alapozva, az imént hivatkozott módszerek következetes alkalmazására, illetve azok számszerű eredményére tekintettel határozza meg. Ezek hiányában a kitétségek eloszlására és jellemzőire tekintettel, a 2. pilléres kockázati módszerek ismeretében, érzékenység-vizsgálatokkal és szimulációs eljárásokat alkalmazva számszerűsíti a gazdasági tőkeszükséglet indokolt mértékét.

Hitelezés koncentrációs kockázata

A hitelkockázatok koncentrációja az egyes ügyfelekkel és kereskedelmi partnerekkel szembeni olyan követelés-eloszlást jelenti, amikor az ügyfelek/partnerek viszonylag kisszámú csoportjának vagy nagyobb csoportjának közös okra/okokra visszavezethető nem-teljesítése veszélyezteti az intézmény üzletszerű (szokásos és elvárható jövedelmezőségű folyamatos) működését. Az egyes ügyfelek és kereskedelmi partnerek kifejezés nem csupán az egyedi ügyfeleket/partnereket fedi le, hanem az egymással szoros (tulajdonosi és/vagy finanszírozási) kapcsolatban álló egyedi ügyfelek/partnerek csoportjait is.⁴⁷

A gyakorlat az egyedileg jelölt (megnevezett) „kisszámú csoport” eseteire a nagykockázati kitétség megnevezést használja.⁴⁸ A koncentráció tágabb értelmezése magában foglalja a következőket is: ágazati koncentráció, a földrajzi koncentráció, adott külföldi devizanemben fennálló koncentráció, illetve a hitelkockázat csökkentő eszközök koncentrációja (hitelkockázat csökkentő eszközök fajtájának vagy kibocsátójának koncentrációja), stb.

A definícióból következően a koncentrációs kockázatoknak két fő köre van:

- az egyes ügyféllel/ügyfélcsoporttal szemben fennálló kockázat vállalás koncentrációja (nagykockázat-vállalás): az ügyfelek vagy partnerek viszonylag kisszámú csoportjának való kitétség nem-teljesítése a veszély forrása,
- az okozati (sector) koncentráció: a közös okra/okokra visszavezethető együttes nem-teljesítés veszélye.

A Hpt. 108. § 5) bekezdés a) pontja minden hitelintézetre előírja a hitelkockázat-mérséklés alkalmazásából származó kockázati koncentráció kezelésére vonatkozóan, hogy írásban rögzített hatékony eljárásrendekkel, szabályzatokkal kell rendelkezniük az ügyféllel, a kapcsolatban álló ügyfelek csoportjával, a partnerrel (ideértve a központi szerződő felet is), az ugyanazon gazdasági ágazatbeli, régióbeli vagy ugyanazon tevékenységet folytató partnerekkel, ügyfelekkel szembeni kitétségekből.

A hitelkockázatok koncentrációs kockázatának tárgyalásakor érdemes külön említeni a fejlett módszert használó intézményeket, melyek esetében a fő problémát az jelenti, hogy a kockázattal súlyozott eszközérték kiszámításához használt IRB-tőkefüggvény teljesen granulált portfóliót feltételez, így az intézmény portfóliójára vonatkozó tényleges hitelkockázati tőkekövetelményt elméletileg alulbecsli. Éppen ezért minden intézmény esetében felmerül az említett torzítás mértékének kérdése, amely a 2. pillérben pótlólagos tőkekövetelmény megállapítását teheti szükségessé. Ennek megítélése – mind az

⁴⁷ Lsd. CRR 4. cikk (1) bekezdés 39.

⁴⁸ A CRR 395. cikke szabályozza a nagykockázat vállalását.

intézmény, mind pedig az MNB részéről – a kockázatok mértékének, valamint az alkalmazott kockázatmérési és -kezelési eszközök megfelelőségének függvényében történik.

A kisebb, valamint speciális tevékenységet végző intézmények (pl. jelzálogbankok) esetében különösen fontos a koncentrációs kockázatok kezelésének vizsgálata és felülvizsgálata. A kisebb méret és a speciális tevékenység önmagában még nem ok a nagyobb koncentrációs kockázat feltételezésére, mert a szűkebb piac és a specializált tevékenység hátrányait olyan komparatív előnyök ellensúlyozhatják, mint a mélyebb piacismeret és a nagyobb jártasság. Ugyanakkor a közös kockázati okra visszavezethető sokakra ez az intézményi kör sokkal érzékenyebb, ezért a többlettőke-igény szükségességének kérdése ebben az intézményi körben mindig releváns kérdést jelent, azzal a kiegészítéssel, hogy a kisebb intézményeknél nagyobb figyelmet érdemes fordítani a kockázatkonzentrációk értékelésére, mint a nagyobbaknál.

A hitelkockázati koncentráció méréséhez használt mérőszámok:

- az első „X” legnagyobb kitettség összegének aránya egy „megfelelően kiválasztott” mértékszámhoz (például: mérlegfőösszeg, szavatoló tőke, összes kitettség),
- egy közös ok bekövetkeztekor várható nem-teljesítések összegének aránya egy „megfelelően kiválasztott” mértékszámhoz (érzékenységvizsgálat),
- portfóliók koncentrációs mérőszámai (Gini koefficiens, Hirschman-Herfindahl index),
- portfóliók korrelációi és varianciái/kovarianciái.
- A szofisztikált intézmények nem feltétlenül végeznek elkülönült koncentrációs méréseket, hanem a koncentrációk kezelését a kockázatkezelés integrált rendszereiben oldják meg.

A nagykockázat limit túllépése esetén alkalmazott felügyeleti intézkedések

2014. január 1-jétől a CRR nem ad lehetőséget a nagykockázati korlát túllépésére, már nem teszi lehetővé, hogy a korábbi gyakorlatnak megfelelően a túllépés megszűntetéséig a túllépés mértékét az intézmény levonja a szavatoló tőkéjéből. Így, ha ilyen esemény bekövetkezik, akkor azt az intézménynek jelentenie kell a felügyeleti hatóság számára, amely a CRR 396. cikk (1) bekezdésének megfelelően kötelezi az intézményt a túllépés azonnali vagy határidőn belüli megszüntetésére. Amennyiben határidőn belül nem történik meg a túllépés megszüntetése, az MNB bírságot alkalmaz.

Az MNB a felügyeleti felülvizsgálati folyamat során vizsgálja a nagykockázat limiteknek való megfelelést. Amennyiben a túllépés az ICAAP felülvizsgálat során fennáll, a túllépés mértékét a koncentrációs kockázat keretében többlet-tőkekövetelményként írhatja elő.

V.2.1.14 Országkockázat

Az országkockázat olyan veszteség felmerülésének veszélyét jelenti, melyet az országban bekövetkező valamilyen, az adott ország (kormányzat) által kontrollálható, de a hitelező/befektető által nem kontrollálható esemény generál (gazdasági, politikai, stb.).

Az országkockázat alkotó elemei az alábbiak:

- transzfer-kockázat, amely azt a kockázatot jelenti, hogy a szerződés kötelezettje (kölsön felvevője, értékpapír vevője, stb.) nem tud eleget tenni fizetési kötelezettségének a szerződés szerinti devizában, miközben rendelkezik a szükséges pénzüsszeggel a helyi devizában,
- szuverén kockázat, amely annak az országnak a fizetéseképtelenségéből adódik, amellyel szemben az intézménynek kitettsége van,

- collective debtor risk (kollektív adóskockázat), amely abból fakad, hogy az egész országot érintő esemény az adósok nagy körének nem-teljesítéséhez vezet.

Az országgockázat egyes elemei a CRR-ben megjelennek:

- az egy adóshoz tartozó, de különböző devizában denominált kitettségek eltérő adósminősítési osztályba kerülhetnek besorolásra – transzferkockázat figyelembe vételénél,
- a központi bankkal szembeni kitettségek kockázati súlya közötti differenciálás denomináció alapján,
- a collective debtor risk a nem-teljesítések korrelációjának figyelembe vételével beépítésre kerül a hitelkockázatokhoz kapcsolódó koncentrációs kockázatok mérésébe.

Az országgockázat kezeléséhez a hitelintézet, illetve a befektetési szolgáltató országgockázat-kezelési szabályzatban kell rögzítse:

- az ország-limitet az egyes országok tekintetében,
- az ország-limitek megállapításához figyelembe vett tényezőket és információforrásokat,
- az ország-limitek elfogadásáért felelős személyt vagy szervezeti egységet,
- a meghatározott ország-limitek ellenőrzéséért felelős személyt vagy szervezeti egységet,
- az ország-limitek felülvizsgálatának rendszerét, gyakoriságát.

Az országgockázat tőkekövetelményére vonatkozó konkrét rendeleti előírás megszűnésével a fenti – a kockázatkezelési rendszerekre vonatkozó - elvárásokon túlmenően az MNB a 2. pillér részeként, az országgockázat fedezésére pótlólagos tőkekövetelményt ír elő az alábbiak szerint:

- ahol a CRR-ben a központi kormányzattal szembeni kockázatok súlyozása 50%, ott az intézmény tőkealapjának 75%-a és 100%-a közötti országgockázati kitettségek esetén a többlet tőkekövetelmény 20%, a tőkealapot meghaladó kitettségek esetén 100%;
- ahol a CRR-ben a központi kormányzattal szembeni kockázatok súlyozása 100%, ott az intézmény tőkealapjának 50%-a és 100%-a közötti országgockázati kitettségek esetén a többlet tőkekövetelmény 25%, a tőkealapot meghaladó kitettségek esetén 100%;
- ahol a CRR-ben a központi kormányzattal szembeni kockázatok súlyozása 150%, ott az intézmény tőkealapjának 20%-a és 100%-a közötti országgockázati kitettségek esetén a többlet tőkekövetelmény 30%, a tőkealapot meghaladó kitettségek esetén 100%;
- ahol a CRR-ben a központi kormányzattal szembeni kockázatok súlyozása 0 vagy 20%, ott nem kerül sor többlet tőkekövetelmény előírására.

Azon intézmények esetében, amelyek olyan fejlett kockázatomérési és -kezelési rendszert alkalmaznak, amely az országgockázatok megfelelő mérésére és kezelésére is kiterjed, valamint a belső tőkeallokációs módszerük az országgockázatot megfelelően kezeli, lehetőség van arra, hogy az intézmény ne a fenti, hanem saját, belső tőkeallokációs módszerével határozza meg az országgockázat tőkekövetelményét. Amennyiben az intézmény meggyőzően igazolja az MNB számára, hogy belső tőkeallokációs rendszere kellően figyelembe veszi az országgockázatból fakadó potenciális veszteségeket, akkor az MNB azt elfogadja az országgockázat tőkefedezésének módszeréül. Amennyiben ez nem történik meg, akkor akár a belső minősítést alkalmazó intézmények, akár a sztenderd módszert alkalmazó intézmények egyaránt a tételesen előírt pótlólagos tőkekövetelménnyel kell rendelkezzenek az ország kockázatok fedezésére.

ICAAP felülvizsgálat

Az országgockázat kiterjed mindazon hitelezéssel összefüggő kockázatokra, melyek forrása a Magyarországon kívüli országokban bekövetkező, a hitelnyújtó szempontjából potenciális veszteséget

eredményező gazdasági, szabályozói, politikai vagy társadalmi folyamatok. Ennyiben sokkal tágabb fogalom, mint a szuverén kormányok fizetőképességét megragadó szuverén kockázat, hiszen azon kívül a transzferkockázatot és a kollektív adóskockázat bizonyos formáit is magában foglalja.

Az MNB elvárja, hogy a Magyarországon kívül materiális kitétségekkel rendelkező intézmények az országhoz tartozó szabályzatban rögzített effektív limitrendszer alkalmazásával kezeljék, továbbá a tőkeszámítási modellparaméterek megfelelő kalibrálása révén vagy alkalmas stressz-elemzések eredményeit felhasználva addicionális tőkeképzéssel is fedezzék. Ennek hiányában az MNB az Útmutatóban lefektetett súlyozásos megközelítésből kiindulva, indokolt esetben pedig további konzervatív módszerek alapján pótlólagos tőkekövetelményt ír elő az ICAAP felülvizsgálat keretében.

Nemzetközi bankcsoportok esetében nem mindig határozható meg egyértelműen, mely kitétségek tekintendők országhoz tartozó szempontból relevánsnak. Az MNB főszabály szerint

- „host” felügyeleti minőségben nem tekinti az országhoz tartozó kitétségek érvényessége alá tartozóknak a magyarországi devizabelföldi adósokkal szembeni kitétségeket;
- konszolidáló felügyeleti minőségben országhoz tartozó szempontból relevánsnak tekinti a hazai intézmények külföldi országban bejegyzett leányvállalatai által az adott ország devizabelföldi adósaival szemben vállalt kitétségeket.

V.2.1.15 Hitelkockázati tőkekövetelmény számítása

Belső minősítésen alapuló hitelkockázati modellek használata esetén a 2. pilléres tőkeszükséglet alapvetően a kitétségek hosszú távú (TTC), ill. visszaeséskori (downturn) kockázati paraméterei, a hitelportfólió kitétségi jellemzői és a tőkeszámítási modell mögöttes feltevései alapján, a teljesítő portfólió nem várt veszteségeként (UL) számítható. A tőkeszámítási modell eredménye csak abban az esetben fordítható le automatikusan hitelkockázati tőkekövetelményre, ha a portfólió várt vesztesége (EL) értékvesztés megképzése vagy céltartalékolás révén teljes mértékben fedezésre kerül. Mivel az indokolt céltartalékképzés mértéke jellemzően a feltételes, rövid távú (PIT) PD és LGD segítségével kerül számszerűsítésre, a két érték általában eltér (de az eltérésnek lehetnek egyéb okai is).

Az „értékvesztés-EL (portfólió várt vesztesége)” különbséggel a CRR az 1. pillérben a rendelkezésre álló tőke megfelelő korrigálását⁴⁹ írja elő. A CRR alapján a várható veszteség és az értékvesztés közötti negatív eltérést (hiányt) le kell vonni az IRB-t alkalmazó bankok esetén a CET 1 tőkéből, többletet pedig az RWA 0,6%-ának mértékéig járulékos tőkeként lehet figyelembe venni.

A 2. pillérben az EBA új, egységes SREP-ről szóló iránymutatásának⁵⁰ 324. pontja szerint az értékvesztéssel nem megfelelően fedezett várható veszteséget (EL) tőkekövetelménnyel kell fedezni. Az iránymutatás alapján az a szabályozói szándék, hogy a szavatoló tőke se minőségi, se mennyiségi szempontból ne térhessen el az 1. és a 2. pillérben. Ennek megfelelően az ICAAP felülvizsgálat során számított értékvesztés hiányt, (illetve az IRB-t alkalmazó bankok esetében annak az 1. pilléres értékhez mért különbségét) tőkekövetelmény formájában írja elő az MNB mind a sztenderd, mind az IRB-t alkalmazó bankok esetében 2015. évtől.

Amennyiben az ICAAP felülvizsgálat során az 1. pillérben IRB-t alkalmazó bankok esetében a felülvizsgálat az IRB kockázati paraméterek nem megfelelő megállapítását tárja fel, és ebből adódik az IRB shortfall különbség a 2. pillérben, akkor a banknak az 1. pilléres modelljében szükséges kezelnie a vizsgálatot követően a jelentésben vagy felügyeleti határozatban rögzített, modellt érintő releváns megállapításokat. Az MNB azonban a nem megfelelően megállapított paraméterek miatt le nem fedett kockázatok fedezésére pótlólagos tőkekövetelményt ír elő azzal, hogy amennyiben a bank az MNB

⁴⁹ a tőke értékvesztés-hiánnyal való csökkentését ill. az értékvesztés-többlet (egy részével) való növelését

⁵⁰ <http://www.eba.europa.eu/documents/10180/935249/EBA-GL-2014-13+%28Guidelines+on+SREP+methodologies+and+processes%29.pdf>

előírásainak megfelelően módosítja az 1. pilléres modelljét, akkor ez a többlet-tőkekövetelmény az MNB által felülvizsgálható.

V.2.2 Működési kockázat

Működési kockázat⁵¹ a CRR 4. cikk (1) bekezdés 52. pontja szerint a nem megfelelő vagy rosszul működő belső folyamatokból és rendszerekből, személyek nem megfelelő feladatellátásából, vagy külső eseményekből eredő veszteség kockázata, amely magában foglalja a jogi kockázatot is.

Az ICAAP keretében az intézmény lefekteti működési kockázati tőkeszámítási eljárását, a kockázatok (inherens és kontroll oldali) felmérésére, monitoringjára vonatkozó eljárási rendszerét, illetve annak igazolási eljárását, hogy a számított tőkeszükséglet és a kockázatkezelési rendszer prudens módon képes eliminálni az intézmény valószínűsíthető és nem várt működési kockázati veszteségeit.

Inherens kockázat

A veszély materializálódása a működési kockázati események, melyek jogszabályi szinten (CRR 324. cikk) tipizáltak (kockázatszegmensek):

- belső csalás;
- külső csalás;
- munkáltatói gyakorlat és munkahelyi biztonság;
- ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat;
- tárgyi eszközöket ért károk;
- üzletmenet fennakadása és rendszerhiba;
- végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés.

A lehetséges kockázati események (a felsorolt eseménytípusokba sorolható szcenáriók) jellemzőek a különféle intézményi tevékenységekre, illetve azok végzésének módjára (munkafolyamatokra). Ezen tevékenységeket a CRR 317. cikk 2. táblázat nyolc üzletágba csoportosítja (a sztenderd/fejlett tőkeszámítási módszer választása esetén kötelezően elkülönítendő üzletágak vannak). A potenciális kockázati események hatásaként keletkező anyagi károk megjelenési formája lehet leírás, jogi költségek, bírságok, meg nem térült visszereset, ügyfél- és egyéb kártérítés, tárgyi eszköz vesztesége/pótlása. A károk mértéke összefügg a végzett tevékenységek mindenkor jellemző volumenadataival. A működési kockázatból eredő, minden intézményi tevékenységre kiterjedően becsült károk nagysága az intézmény inherens működési kockázata.

Kontroll

A működési kockázatok kezelése, az egyes tevékenységek és eseménytípusok jellegéhez igazodóan, a kockázati események, illetve a károk bekövetkezésének megelőzésére (folyamatba épített és vezetői ellenőrzés, védelmi rendszerek), a kritikus helyzetek kezelésére (azonnali intézkedési tervek, üzletmenet-folytonosság menedzsment (BCM)), illetve az esetleges károk enyhítésére szolgáló intézkedésekre (biztosítások) irányul. A kockázatkezelési rendszerét, annak irányítását és ellenőrzését az intézménynek működési kockázataival arányos módon kell kialakítania, és a vonatkozó belső szabályozásokkal, eljárásrendekkel kell megalapoznia. A kontroll eljárások rendszerének kockázatokkal arányos kiépítésével és működtetésével az intézmény kitettségét elfogadható, teherbíró

⁵¹ A működési kockázatról a Validációs Kézikönyv II. kötete ad részletes útmutatást.

képességének/kockázati étvágyának megfelelő mértékűre korlátozza. Az arányos kockázatkezelési gyakorlat megköveteli a működési kockázatok monitorozását (a folyamatokra jellemző kulcskockázati mutatók (KRI-k) követése, incidensregiszter, elemzés, beavatkozások révén). A működési kockázat kezelésében kiemelt szerepe van továbbá az adatgyűjtésnek, forgatókönyvek alkalmazásának, a tapasztalatok üzleti folyamatokba történő visszacsatolásainak. A kontroll minősége befolyásolja a valószínűsíthető károk mértékét.

Tőkeszámítás

A számított (és megképzett) tőke az inherens kockázatok és az ezeket mérséklő kontroll eredményeképpen fennálló – időben változó mértékű – nettó kockázatot hivatott pufferként lefedni.

Az alkalmazott kockázatkezelési gyakorlat mellett valószínűsíthető anyagi károk ellentételezésére képzendő tőke szükséges mértékének meghatározásához saját modellen alapuló fejlett módszer (AMA), vagy fix arányszámokon nyugvó egyszerűbb módszerek: ún. alapmutató (BIA), valamint sztenderd (TSA) és alternatív sztenderd (ASA) módszerek használhatók (a TSA/ASA felügyeleti engedélyhez kötöttek, az AMA használata a validációt követően szintén felügyeleti engedélyhez kötött).

A fejlett mérési módszer (AMA) esetében a kockázatokhoz kötött számszerűsítések és minősítések keretében, átfogó rendszerben kell a működési kockázati események veszélyének becslése során az egyéb körülmények hatását is értékelni. Így számolni kell szélsőséges scenárió (stresszhelyzet) lehetőségével, hatásával, a kényszerű vagy szándékolt stratégiaváltások, a szabályozási környezet változása okozta hatásokkal is. A kockázati események bekövetkezési valószínűségét vagy hatását is értékelni kell az egyes tevékenységek/munkafolyamatok értékelésének folyamatában.

Egyszerűbb (BIA, illetve TSA, ASA) módszerek alkalmazása esetén is követelmény, hogy a vállalatirányítási rendszer részét képezze a működési kockázatok teljes körű áttekintése, ésszerű mérséklése. Az intézmény által számított tőke elégségességének igazolását alátámasztó eljárással is rendelkeznie kell az intézménynek, amely nem elégséges, ha csak a ténylegesen bekövetkezett károkkal való összevetésre épül, hanem a kockázatok rendszerszerű felmérését is tartalmaznia kell. Mivel a tőkeszükséglet számítása itt csak közelítő eredményt ad, és esetenként (pl. alacsony jövedelmezőséggel rendelkező intézményeknél) a tényleges működési kockázattal szemben alacsonyabb tőkeértéket eredményezhet, a számítást további elemzéssel kell kiegészíteni, és szükség esetén a tőkekövetelményt növelni kell.

A működési kockázatok azonosítását, mérését, kezelését, elemzését célzó rendszereket – intézménycsoport esetén – ki kell építeni az összevont felügyelet alá tartozó intézményi körre. Az AMA alapján csoportszinten számított működési kockázati tőkekövetelmény, illetve a tőke allokálására eljárást kell kidolgozni, mely alkalmas arra, hogy megfelelően tükrözze az egyes leányvállalatok működési kockázatát és a konszolidált tőkekötelezettséghez való hozzájárulását.

ICAAP felülvizsgálat

A működési kockázat mérése terén az intézmények szinte kizárólag a következő, meglehetősen letisztult iparági gyakorlat egyikét követik: vagy meglehetősen kockázat-érzéketlen módon, az üzleti eredményhez igazodó irányadó mutató alapján számítják a tőkekövetelményt (BIA és TSA módszer), vagy jóval szofisztikáltabb és kockázatérzékenyebb módon, a lehetséges veszteségek valószínűségi eloszlását felhasználva számszerűsítik a tőkefedezet mértékét (AMA). Az MNB tapasztalatai szerint a kockázattudatosság és kockázatkezelés terén minőségi különbség mutatkozik a fejlett módszert alkalmazó intézmények javára – elsősorban annak okán, hogy a veszteségeloszlás-alapú megközelítés megköveteli az intézmény működésének és folyamatainak részletes és teljeskörű felmérését és értékelését. Az MNB ezért a komplex ICAAP felülvizsgálat alá tartozó intézmények részéről elvárja, hogy a 2. pillérben gondosan mérjék fel működési profiljukat és kockázataikat, erre támaszkodva pedig

legalább a veszteségadat-gyűjtés, a scenárió-elemzés, a kockázati kontroll és a veszteségeloszlás meghatározásának területén törekedjenek a fejlett módszerekkel szemben támasztott szabályozói elvárásoknak megfelelni.

Az MNB korábbi tapasztalatai alapján az intézményeknek különösen az alábbiakra érdemes tekintettel lenniük:

- csoportszinten megvalósuló tőkeszámítás esetén az intézménynek fel kell mérnie saját (egyedi) kockázati kitétséget is, továbbá ismernie kell a tőkeszükséglet érzékenységét a modell bemeneti változóinak módosulására;
- amennyiben az intézmény az anyaintézmény által üzemeltetett belső modell segítségével, a holding tőkekövetelmény helyi szintre allokált részeként határozza meg tőkekövetelményét, úgy az intézménynek kvalitatív és kvantitatív eszközök segítségével bizonyítania kell a felügyeleti hatóság felé, hogy az allokált tőkekövetelmény adekvát módon fedi az intézmény működési kockázati profilját;
- a tőkeszámításban felhasznált veszteségadatok teljességét és reprezentativitását – csakúgy, mint az illesztett függvények és alkalmazott scenáriók paramétereinek megfelelőségét – demonstrálni kell;
- a hitelezéshez kapcsolódó működési kockázati veszteségeket fel kell dolgozni és statisztikai jellemzőiket az MNB számára be kell mutatni;
- a belső tőkekövetelmény számításához felhasznált információk (veszteségadatok, önértékelési eredmények, stressz-tesztek, KRI-mutatók stb.) a kockázati kitétség mérséklése végett a kockázatkezelés során felhasználásra kerülnek;
- a pénzügyi kereskedési tevékenységgel kapcsolatos működési kockázati kitétség csökkentése érdekében kialakításra kell, hogy kerüljenek az előírt megfelelő irányítási és eljárási szabályok, adatrögzítési protokollok, értékelési jellemzők, ösztönzési és ellenőrző mechanizmusok.

Mivel a működési kockázati fejlett módszerek esetén az adatgazdálkodási, folyamatszervezési és kontrollfunkciók legalább annyira hangsúlyosak, mint az alkalmazott tőkeszámítási modell specifikációja, ezért az MNB a fejlett módszer eredményét csak akkor tudja tőkekövetelményként elfogadni, ha az említett területeken az intézmény átgondolt és magas színvonalú munkát végez. Ez feltételezi többek között

- az adatgyűjtés teljességét, konzisztenciáját és zártságát,
- a belső és külső veszteségadatok jellemzőinek, illetve az önértékelés és scenárióelemzés eredményének rendszeres feldolgozását és értelmezését, illetve ezek alapján a megfelelő kockázatcsökkentő intézkedések meghozatalát és végrehajtását,
- illetve a működési kockázatkezelési funkciónak – annak végrehajtó szerepe mellett – a felsővezetői döntéshozatal során érvényesített hatékony érdekképviselését.

V.2.2.1 Reputációs kockázat

A működési kockázaton belül kell értékelni a reputációs kockázatot is. A reputációs kockázat a likviditást, a tőkét vagy a jövedelmezőséget közvetve érintő olyan kockázat, amely a pénzügyi intézményről kialakult kedvezőtlen fogyasztói, üzletpartneri, részvényesi, befektetői vagy hatósági véleményből származik, és az intézmény külső megítélésének a kívánatos szinttől való elmaradásában nyilvánul meg.

A reputációs kockázat forrása lehet az iparágra jellemző szolgáltatási normáknak való megfelelés hiánya, ígérvények nem teljesítése, az ügyfélbarát kiszolgálás és a tisztességes piaci magatartás hiánya, az

alacsony vagy lemaradó szolgáltatási színvonal, az indokolatlanul magas költségek, a piaci körülményeknek vagy az ügyfélközösségnek nem megfelelő szolgáltatási stílus, a nem megfelelő üzleti viselkedés illetve a kedvezőtlen hatósági vélemény vagy intézkedések.

Jelentős mértékű reputációs kockázatra utalhatnak az intézmény teljesítményét, színvonalát megítélő külső személyek vagy szervezetek több irányból érkező, nagy számú, visszatérően elhangzó, széles körű nyilvánosságot kapott negatív nyilatkozatai, illetve az olyan események vagy az intézmény olyan teljesítményei, amelyek az említett nyilatkozatok alapjául szolgálhatnak.

Lehetnek olyan külső tényezők is, amelyek annak ellenére okoznak reputációs kockázatot, hogy függetlenek az adott bank tevékenységétől (pl. anyabank megítélése, más intézmény miatt a teljes szektor megítélése romlott, stb.).

ICAAP felülvizsgálat

A reputációs kockázat felmérésének részeként az MNB kettős elvárást támaszt az intézményekkel szemben. Egyrészt elvárja, hogy a felügyeleti párbeszéd során adjanak számot a potenciálisan reputációs kockázatot hordozó (vagy éppen azt csökkentő) legfontosabb intézményi sajátosságokról. Ilyenek lehetnek többek között például a következők:

- az MNB, a Gazdasági Versenyhivatal és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által kibocsátott nyilvános, intézményt terhelő elmarasztaló határozatai, intézkedései és kiszabott büntetései,
- a beérkezett ügyfélpanaszok számának, tárgyának, kezelésének általános statisztikai jellemzői,
- a folyamatban lévő és lezárt büntetőjogi és polgári peres eljárások,
- továbbá az intézmény legfontosabb társadalmi és karitatív tevékenységei.

Az MNB másrészt azt várja el, hogy az intézmények tételesen gondolják végig a közvetlen reputációs kockázatot hordozó lehetséges helyzeteket (pl. kedvezőtlen médiavisszhang stb.), illetve azok potenciális következményeit, és a megfelelő intézményi folyamatokra (pl. sajtófigyelés) és akciótervekre hivatkozva demonstrálják azok hatékony észlelésének és kezelésének valószínűsíthetőségét.

A reputációs kockázatokat az MNB álláspontja szerint inkább hatékony folyamatokkal, mintsem tőkével célszerű fedezni. Aggasztó intézményi gyakorlat esetén – a megfelelő folyamatszabályozás megteremtéséig, illetve a korábbi gyakorlatból fakadó, már nem mérsékelhető veszteségek fedezésének céljából – az MNB mindamelllett átmeneti jelleggel pótlólagos tőkeképzést is szükségesnek tarthat.

V.2.2.2 Üzletvitel kockázata (Conduct risk)

"Üzletvitel kockázata", avagy "conduct risk" a működési kockázatok közé tartozó jogi kockázatok része, a pénzügyi szolgáltatások nyújtásában a szolgáltatások nem megfelelő kínálatából vagy szándékosan folytatott, meg nem engedhető magatartásból adódó kockázat. Ide sorolhatóak a fogyasztók terhére elkövetett visszaélésekből, tisztességtelen gyakorlatokból (pl. egyoldalú kamatemelések, termék megszüntetést, szolgáltató váltást büntető díjak, tisztességtelen díjak, jutalékok), nem etikus gyakorlatokból, ügyfélpanaszok nem megfelelő kezeléséből, félreértékesítésből, agresszív értékesítésből, erőltetett keresztértékesítésből, stb. eredő jogi kockázatok. Ezen kívül bizonyos, az intézmény által potenciálisan elkövethető visszaélések kockázata is ide tartozik, mint pl. az irányadó kamatlábak, devizaárfolyamok, indexek vagy más pénzügyi eszközök manipulációja.

ICAAP felülvizsgálat

Az MNB elvárja, hogy az intézmények mérjék fel a nem kellően jogszerű, vagy nem etikus üzletvitelből eredő jogi kockázataikat, azonosítsák a piaci helyzetükből, stratégiájukból eredő olyan potenciális veszélyeket, amelyek üzletviteli kockázat kiváltói lehetnek. Elvárja, hogy a felügyeleti párbeszéd során adjanak számot a potenciálisan kockázatot hordozó (vagy éppen azt csökkentő) legfontosabb intézményi sajátosságokról.

Megnövekedett kockázatra utalhatnak többek között a megnövekedett ügyfélpanaszok, peres ügyek, perköltségek, az intézményre tisztességtelen/jogszabályba ütköző magatartás miatt kiszabott hatósági bírságok, az intézmény vezető tisztségviselőire kiszabott személyi bírságok, valamint a szektor más intézményére kirótt hatósági bírságok.

Az üzletvitelből adódó kockázatokat etikus, jogszabályok mentén kialakított, hatékony folyamatokkal kell kontrollálni. Aggasztó intézményi gyakorlat esetén – a megfelelő folyamatok megteremtéséig, illetve a korábbi gyakorlatból fakadó, már nem mérsékelhető veszteségek fedezésének céljából – az MNB pótlólagos tőkeképzést is szükségesnek tart.

V.2.2.3 Modellezési kockázat

A modellezési kockázat annak a kockázata, hogy a modellek hibáiból kifolyólag gazdasági veszteséget okozó döntéseket (pl. elbírálás, árazás) hoz az intézmény. A modellhibák mögött nem feltétlenül, illetve nem elsősorban hanyagságot kell keresni, hanem a tudás korlátait, kevés adatot, vagy a múltbeli adatokból nem kiolvasható változásokat: egyszerűen azt a tényt, hogy a modellek sohasem tökéletesek.

A modellkockázat számszerűsítése igen nehéz, gyakorlatilag többnyire megoldhatatlan feladat, mert egyrészt magukat a modellhibákat kell megbecsülni, másrészt ezek gazdasági kihatásait. A modellhibákat érzékenységvizsgálatokkal, stressz-tesztekkel valamelyest körül lehet határolni, ezek gazdasági veszteséggé transzformálása viszont már igen nehéz feladat. Ezért ezen kockázat esetén nem a tőkével való fedezés, hanem a kockázatkezeléssel való védekezés ajánlott. Az érzékenységvizsgálatokkal megalapozott konzervativizmus, valamint (az 1. pillérben is megkívánt) szubjektív elemek alkalmazása, illetve a modellek teljesítményének folyamatos monitoringja lehet a biztosíték a káros hatások kivédésére.

Az egyszerűbb tőkeszámítási módszerek alkalmazása (hitelezési kockázat alulbecslése sztenderd módszer alkalmazása esetén, ill. működési kockázat alulbecslése BIA és sztenderd módszer esetén) is vezethet a tényleges kockázatoknál alacsonyabb tőkekövetelmény számításához. Az alkalmazott módszerek esetleges hiányosságait az intézménynek fel kell mérnie és a belső tőkeszámítás során figyelembe kell vennie.

Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálat úgy ítéli meg, hogy az intézmény által alkalmazott módszerek és eljárások nem kielégítőek, illetve az intézmény kimutatott minimum tőkeszükséglete nem elegendő a kockázatok fedezetére, az MNB a 2. pillérben az ICAAP felülvizsgálata során a kockázatkontroll minősége javításának előírásán túl – kellő indoklás mellett – pótlólagos tőkefedezetet írhat elő.

ICAAP felülvizsgálat

Az MNB a tőkeszámítási eljárások inherens bizonytalanságából vagy azok gondatlan alkalmazásából fakadó kockázatot mindenkor materiálisnak tekinti, ideértve a sztenderd módszereket, validált belső minősítésen alapuló modelleket vagy elterjedt iparági megközelítéseket alkalmazó intézmények esetét is. A modellkockázat kezelése kapcsán ebből kifolyólag az intézmények feladata, hogy

- az alkalmazott és alternatív megközelítések mechanizmusával, általános és speciálisan rájuk érvényes sajátosságaival egyaránt tisztában legyenek, továbbá meg tudják indokolni választásukat;
- érzékenységvizsgálatokkal és stressz-tesztekkel törekedjenek a kockázati kitettség minél pontosabb körülhatárolására és jobb alátámasztására;
- kellően konzervatív paraméterekkel ellensúlyozzák a modellhibák esetleges tőkecsökkentő hatását;
- folyamatosan kövessék figyelemmel a modell teljesítményét, a valóságnak való megfelelését, és alkalmazzanak azonnali korrekciókat problémák észlelése esetén.

A független (akár a belső ellenőrzés vagy az anyabank által végrehajtott) modell validáció kockázatcsökkentő tényező lehet. A kockázati kitettség nem kellően alátámasztott modell segítségével történő, átgondolatlan vagy indokolatlanul leegyszerűsítő számbavétele esetén, a megkívánt konzervativizmus és monitorozás hiányában az MNB alternatív megközelítések eredményét gondosan felhasználva modellkockázati tőkekövetelményt ír elő a felügyeleti felülvizsgálat keretében.

V.2.3 Piaci kockázat

Piaci kockázat a mérlegen belüli és mérlegen kívüli pozíciókon a piaci árak változásából (kötvények, értékpapírok, áruk, devizák árfolyamának vagy a pozíciókat érintő kamatlábak megváltozásából) fakadó veszteségek jelenbeli és/vagy jövőbeli veszélye.

A kereskedési könyvet vezető intézményeknek a tőke megfelelés belső értékelési folyamata során fel kell mérniük, hogy a felmerülő piaci kockázataikat a kialakított eljárásaik, alkalmazott modelljeik megfelelően kezelik-e, illetve hogy a piaci kockázatokra elkülönített tőke minden időpontban fedezi-e ezeket a kockázatokat. Mivel az intézménynek folyamatosan biztosítania kell a tőke megfelelést, ezért szükséges, hogy az ICAAP a belső kockázatomérési és kezelési eljárásokra épüljön, és szerves részét képezze az intézmény belső irányítási rendszerének. Az intézménynek világos, egyértelmű stratégiával kell rendelkeznie, amely magában foglalja a kamat-, illetve árfolyamkockázat menedzselésére vonatkozó irányelveket.⁵²

Inherens kockázat

A piaci kockázat elemei:

- Pozíciókockázat: kereskedési könyvi kamat- és árfolyamkockázat
 - hitelviszonyt megtestesítő instrumentumok egyedi és általános kockázata
 - tulajdoni részesedést megtestesítő instrumentumok egyedi és általános kockázata
 - értékpapírosítási és korreláció kereskedési pozíciók egyedi kockázata
- a tevékenység egészében meglévő devizaárfolyam-kockázat;
- a tevékenység egészében meglévő árukockázat;
- hitelértékelési korrekciós kockázat (CVA).

⁵² Az MNB az intézménytől tevékenységének összetettségével és kockázataival arányos erőfeszítést vár el. Az arányosság elve szerint az intézménynek az általa vállalt piaci kockázatainak és így a kereskedési könyvben nyilvántartott pozícióinak komplexitásával arányos körültekintéssel kell az ICAAP-jét elkészítenie. Természetesen, ha egy intézmény nem vezet kereskedési könyvet, vagy csak nagyon kevés pozícióval vezet azt, de a banki könyvi árfolyamkockázata, esetleg árukockázata számottevő, akkor ezekre a kockázatokra tekintettel egy részletesebb eljárás kidolgozása és alkalmazása az elvárás.

A kereskedési könyv elemei azok a pénzügyi eszközökből vagy áruból álló pozíciók, amelyeket az intézmény kereskedési szándékkal vagy a kereskedési könyv elemeinek fedezése céljából tart.

Kontroll

Az intézmény vezetőségének rendszeresen át kell tekintenie a mérlegben szereplő tételeket, a mérleg szerkezetét, a külső környezetet, valamint a külső és belső változásokra megfelelő időben kell reagálnia. Célszerű az intézménynek erre a feladatra önálló egységet, egy Eszköz- és Forrásgazdálkodási Bizottságot (ALCO) létrehoznia. A bizottságnak figyelemmel kell kísérnie és rendszeresen ellenőriznie kell a hitelintézet likviditási kockázatán túl a részvény-, kamat-, devizapozíciókat, a különböző egyensúlyi mérlegeket (kamat-, deviza-, likviditási mérleg), a főbb állományok változásait, a különböző eszközcsoportok hozamainak változásait és mindezek eredményhatásait, valamint a kereskedési könyvi pozíciókat.

Az intézménynek a felsővezetés által elfogadott részvénypozíciós kockázatkezelési politikával is rendelkeznie kell, amelyben meghatározza a saját számlás részvénypozíció tartásának célját és indokát, a pozícióként birtokban tartható részvények és részvénnyel kapcsolatos derivatívák körét, a saját számlás portfólió nagyságát és összetételét, a spekulációs tevékenység jövedelmezőségi célkitűzéseit és nyereségességi elvárásait, valamint a részvénypozíciós kockázatkezelés főbb módszereit.

Az intézménynek devizaárfolyam kockázat-kezelési politikát kell készítenie, amely kiterjed a kockázat keletkezésének és a kockázatvállalás módjának meghatározására, a főbb devizakockázatokat okozó ügyletek azonosítására, a devizaárfolyam-kockázatot befolyásoló mérlegen kívüli tevékenységekre, a devizapozíciók értékelésére (különös tekintettel a deviza opciókra), a felvállalható devizapozíciók mértékére, a nyereségességi célkitűzéseire, valamint a devizaárfolyam-kockázat kezelésének főbb módszereire.

A piaci kockázatokat az intézménynek megfelelő kontrollmechanizmusokkal kell a kereskedési stratégia által megengedett mértéken belül tartania. A kereskedési könyvi árfolyam- és kamatpozíció, továbbá áru- és devizakockázatok kontrollálása érdekében az intézményeknek megfelelő limitrendszert kell működtetnie. A portfóliókra vonatkozó eredmény, a nyitott pozíciók, illetve a limitek kihasználtságának mérése lehetővé teszi a szervezeti egységek (deszek) eredményének mérését és összehasonlítását adott limitkihasználtsági és kockázati szint, illetve átlagos nyitott pozíció mellett, ami elősegíti a kockázati tőke allokációjának tervezését.

A limittúllépések figyelemmel kísérése és rögzítése a piaci kockázat kezelés feladata. Ezen folyamatokról és szankciókról szabályzatban kell rendelkezni.

A nyitott pozícióhoz rendelt volumenlimitek az egyes pénzügyi portfóliókon belül pénzügyi eszközökre allokálhatók, míg bizonyos veszteség- és kockázati mértékeken alapuló limitek (pl. VaR) csak az egyes portfóliókban elhelyezkedő eszközök összesítésére értelmezhetők. A VaR- limitek megállapítása a portfólió valószínűsített maximális vesztesége alapján történik meghatározott tartási periódusra vonatkozóan, adott konfidencia-intervallum mellett, normál piaci körülményeket feltételezve.

Ez alapesetben napon belüli és overnight limiteket tartalmaz üzletkötőkre, devizanemekre és a különféle kereskedési pozíciókra vonatkozóan. A limitrendszer működésével kapcsolatban rendszeres beszámolót kell készíteni a felsővezetés számára. A fentiekén túl rendszeresen elemezni kell a kereskedési portfólióban levő pozíciók piacképességét a rájuk vonatkozó piaci árak rendelkezésre állása, piaci forgalom és piacnagyság alapján. A jelentősebb portfólióval rendelkező, a termékkört rendszeresen bővítő intézmény esetén elvárás, hogy rendelkezzen eljárásrenddel az új termékek kezelésére vonatkozóan is. A kereskedési stratégia, a vonatkozó lényeges kockázatokat érintő politikák és a kereskedési könyv tartalmának összevetését rendszeresen el kell végezni, és erről be kell számolni a felső vezetésnek. Amikor az intézmény az ICAAP eredményeit ismerteti az MNB-vel, akkor a visszamérésre vonatkozó dokumentációt csatolni kell.

A hitelértékelési korrekció (CVA) tőkekövetelményének a meghatározásakor az MNB lényegesnek ítéli meg az intézmény értékpapír-finanszírozási ügyletekből származó CVA kitettséget, amennyiben:

- ezen ügyletek kockázati kitettségének tőkekövetelménye meghaladja az intézmény szavatoló tőkéjének az 1%-át, vagy
- ezen ügyletek kockázattal súlyozott elvi főösszege meghaladja az intézmény szavatoló tőkéjének a 10%-át.

A piaci kockázatok kimutatásában a kereskedési könyv tartalmának pontos és következetes meghatározásán felül kulcsszerepet játszik a pozíciók prudens értéken⁵³ történő nyilvántartása is.

A prudens érték meghatározásának kiindulópontja a valós érték, amelyet minden nap meg kell állapítani. Az ármeghatározásnak a kereskedési tevékenységtől teljes mértékben függetlennek kell lennie, amikor csak lehetséges, piaci árakból kell kiindulnia. Ha a piaci árazás nem áll rendelkezésre, akkor az intézményeknek konzervatív módon, modellalapú árazással kell árazniuk a pozíciókat. A szabályozás értelmében a piaci alapon, vagy a modellek segítségével meghatározott árakat az intézményeknek rendszeresen (legalább havonta), utóellenőrzés keretében validálnia kell. Ezt kiegészíthetik ad-hoc vizsgálatok is. A piaci és modell-alapú árak utóellenőrzéséről, illetve a megbízhatóság egyéb módszerekkel való ellenőrzéséről a felső vezetés számára rendszeres jelentéseket kell készíteni. Ezeket szintén áttekinti az MNB az ICAAP értékelése során.

Az ár-meghatározási folyamat részeként az intézménynek rendelkeznie kell egy olyan eljárásrendszerrel is, ami az ún. árazási tartalékok megképzésének szabályait rögzíti. Ezek a tartalékok szolgálnak arra, hogy az intézmény tőkét különítsen el olyan események, jelenségek kockázatainak fedezésére, melyek a piacok vagy a belső folyamatok tökéletlenségeiből adódhatnak. A szabályozás kimondja, hogy ezen eljárásrend keretében minimálisan a következő tartalékok megképzésének indokoltságáról kell dönteni: nem realizált kamatnyereség, pozíciózárási költségek, működési kockázatok, lejárat előtti törlesztés, befektetési és finanszírozási költségek, jövőbeni igazgatási költségek, és ahol modell alapú az árazás, ott a modell-kockázat. Ugyancsak formális eljárás keretében kell áttekinteni, hogy a könyvekben tartott, illikviddé váló pozíciókra⁵⁴ mekkora tartalék megképzése indokolt⁵⁵.

A prudens értékelés outputja a kiegészítő értékelési korrekció (AVA), ami a valós érték kiigazítását eredményezi. Amennyiben a prudens értékelés a valós értéknél alacsonyabb értéket eredményez, akkor a különbség abszolút értékét le kell vonni a szavatoló tőkéből.

Tőkeszámítás

A kockázatok mérése és a kockázatokra elkülönített tőkeszükséglet meghatározása a kereskedési könyvi, illetve a tevékenység egészében felmerülő árfolyam- és árukockázat esetén a szabályozói módszerekkel történő kockázatfelmérést, illetve az ehhez tartozó átfogó kockázati tőkekövetelmény meghatározását jelenti.

A jelentős kereskedési portfólióval, összetettebb pozíciókkal rendelkező nagyobb intézményre vonatkozóan elvárás, hogy a piaci kockázatok kimutatása pontosabb, kockázatterékenyebb módszerekkel történjen. Ilyen intézmények esetében tehát attól függetlenül, hogy a felügyeleti jelentéstételi kötelezettségnek az intézmény mely módszer szerint tesz eleget (sztenderd vagy belső modell-módszer), elvárható, hogy az ICAAP részeként valamilyen fejlett, kockázatot-érték (VaR) alapon működő módszertant fejlesszen ki és alkalmazzon. Utóbbi esetben elfogadott, ha a belső modell

⁵³ A pozíció prudens értéke azzal az árral megállapított érték, amelyen vagy amelynél jobb áron 90%-os konfidencia szint mellett le lehet zárni a pozíciót.

⁵⁴ Az illikviditás származhat piaci tökéletlenségéből, de akár az intézmény maga is előidézheti, pl. túlzottan koncentrált portfólió tartásával.

⁵⁵ Amennyiben azt intézmény úgy látja, hogy ezen tartalékolás kérdését a számviteli rendelkezések megnyugtatóan rendezik, akkor (a számviteli előírásokhoz viszonyított) addicionális tőke megképzésének kötelezettsége nem előírás.

alkalmazásakor az intézmény a kockázatait (megítélése szerint) jobban tükröző paramétereket⁵⁶ használja, és nem a szabályozásban rögzítetteket. Az ilyen eltéréseket azonban minden esetben megfelelően indokolni szükséges.

Az EBA két fontos iránymutatást⁵⁷ adott ki a piaci kockázat szabályozói tőkekövetelményét belső modell módszerrel (Internal Model Approach) számító intézmények számára. A „Guidelines on Stressed Value At Risk” iránymutatásokat tartalmaz a stressz periódus meghatározására, a stresszelt VaR módszertanra és a use tesztre. A „Guidelines on the Incremental Default and Migration Risk Charge” iránymutatásokat tartalmaz az IRC modellezés módszereire, a default és a migrációs események összefüggéseire, a rating változásainak hatására az eredménykimutatásban, a likviditási horizontra, az IRC modell validálására és use tesztjére. Az incremental risk charge (IRC) kiegészíti az alkalmazott VaR modellt. Az MNB a belső modelleket használó intézményektől elvárja, hogy az EBA hivatkozott két iránymutatását a modell kialakítása során figyelembe vegyék.

A belső modelleket használók számára alapkövetelmény, hogy megtörténjen a modell teljesítményének rendszeres visszamérése⁵⁸ és értékelése. A visszamérés és értékelés eredményeit a piaci kockázatkezelésért felelős felsővezetői testületnek rendszeresen át kell tekintenie. A belső modellek korlátaira tekintettel az intézménynek rendszeres stressz-tesztet és extrém eseményeket vizsgáló forgatókönyv-elemzéseket kell végeznie, melyek eredményeit, következtetéseit szintén át kell tekinteni felsővezetői szinten is.

Amennyiben az intézmény más 2. pillér alatti kockázatot (pl.: banki könyv kamatláb-kockázata, piaci likviditási kockázat, stb.) is a piaci kockázat kockázatkezelése során fedez, az MNB elvárja, hogy a piaci kockázatkezelési szabályzatokban ezen kockázatok kezelése is részletesen ismertetésre kerüljön.

ICAAP felülvizsgálat

A piaci kockázatok feltérképezése az ICAAP keretében ideális esetben valamilyen kockázatérzékeny belső módszerrel történik. Ezt indokolja a hitelintézeti tevékenység alapvető jellege és funkciója, továbbá a piaci kockázati faktorok összetett kapcsolata és magas dimenzionalitása. Az MNB az ICAAP felülvizsgálat keretében ezzel összhangban elvárja, hogy minden materiális kereskedési portfólióval rendelkező intézmény a portfólió összetettségével arányosan, az összes lényeges kockázati tényezőre vonatkozóan historikus vagy matematikai-statisztikai módszerekkel is felmérje kockázati kitettségét. Az MNB a komplex ICAAP felülvizsgálat alá tartozó intézmények esetében ennek hiányában az adott kitettség-profilhoz igazodó mértékű pótlólagos tőkeszükségletet ír elő a kereskedési és banki könyvben jelentkező piaci kockázatok fedezeteként.

A belső tőkeszámítás szemléletmódjával összhangban az MNB nem jelöli ki a megvalósítás konkrét módszerét, s az intézmények számára egyaránt lehetővé teszi a variancia-kovariancia-alapú, historikus vagy szimulációkra épülő megközelítések alkalmazását. Az arányossági elv érvényesítése mellett ugyanakkor a komplex ICAAP felülvizsgálat alá tartozó intézmények esetében csak a következő feltételek fennállása esetén találja teljes mértékben megfelelőnek a piaci kockázatok kezelését a 2. pillérben:

- a napi és helyi szintű kockázatmérést rendszeres visszamérés egészíti ki, amely során utólagosan összehasonlításra kerül a modell által generált kockázati mértéknek és a portfólió tényleges múltbeli értékváltozásának viszonya;
- a belső kereskedési és kitettség-vállalási limitek az intézmény kockázati étvágyával és a kockázatmérési rendszer szofisztikáltságával egyaránt összhangban vannak;

⁵⁶ Pl. tartási periódus, konfidencia intervallum, korrekciós tényező, stb.

⁵⁷ EBA Guidelines on Stressed Value At Risk (Stressed VaR) EBA/GL/2012/2 és EBA Guidelines on the Incremental Default and Migration Risk Charge (IRC) EBA/GL/2012/3

⁵⁸ A visszamérés alatt a kereskedési stratégia és a kereskedési könyv tartalma (utólagos) összevetésének eredménye értendő.

- a napi kockázatmérést időszakos stressz-tesztelési program egészíti ki, amely kiterjed az összes releváns kockázati faktor változásának vizsgálatára;
- a piaci kockázati adatbázis folyamatosan frissítésre, az alkalmazott sokkok mértéke pedig újraértékelésre kerül;
- a modellezéshez felhasznált piaci kockázati tényezők köre kiterjed a kereskedési könyvi pozíció inherens kockázataira, különösen pedig
 - a releváns kockázati faktorokra,
 - a származtatott termékek nemlineáris sajátosságaira,
 - a származtatott termékek hitelértékelési korrekciós kockázatára,
 - a hozamgörbe szerkezetéből adódó sajátosságokra,
 - a devizaárfolyamok és eszközárak volatilitásából fakadó kockázatokra,
 - szuverén kockázati tényezőkre,
 - a koncentrációs kockázatokra;
- a kockázati tényezők közötti empirikus korrelációk alkalmazása, a normalitás feltételezése, illetve a tartási periódus (pl. az idő négyzetgyökével történő) skálázás útján történő figyelembevétele esetén az alkalmazott módszer helyénvalósága demonstrálásra kerül;
- a pozíciós kitétségek számviteli megközelítéstől eltérő, közgazdasági módszerekkel (pl. NPV módszer) történő azonosítása esetén a kétféle kitétségfogalom összehasonlításra, részletes ismertetésre kerül;
- az intézmény rendelkezik „stresszelt kockázatotott érték” mutatóval is⁵⁹.

Az MNB a korábbi felülvizsgálatok során gyakran találta elégtelennek a tőkeszámítást kiegészítő piaci stressz-tesztek keretében alkalmazott kockázati faktorok körét, a stresszelési mértékeket és kockázati módszereket. Különösen a kockázatok jelentős részét figyelmen kívül hagyó, kizárólag párhuzamos hozamgörbe-eltolásokra épülő stresszelési gyakorlatot tartja hibásnak. Ilyen esetekben a felülvizsgálat során az MNB saját maga által kialakított scenáriók eredményhatásának számszerűsítését is kérheti az intézményektől. Nehezen értékelhető, nem transzparens vagy következtelen számítások esetén a pozíciók és a kockázati limitek figyelembe vételével az MNB addicionális tőkekövetelményt állapít meg.

V.2.3.1 Piaci koncentrációs kockázat

A piaci koncentráció forrása, hogy a kockázati mértékekhez tartozó kitétségek korreláltak lehetnek (pl.: az intézmény által birtokolt részvények árai bizonyos szinten együttmozognak). A piaci koncentrációs kockázat legtöbbször csak stressz környezetben jelentkezik, normál körülmények között a hatás elhanyagolható lehet. Ezért az intézménynek fel kell mérnie különböző kvantitatív eszközökkel (érzékenységvizsgálatok, stressz-tesztek), hogy a könyveiben milyen mértékű a koncentráció⁶⁰, vagyis azt, hogyan hatnak a korrelációk változásai a portfóliójának az értékére.

A legtöbb intézmény által az ICAAP során alkalmazott VaR modellek nem számolnak a piaci koncentrációs kockázattal, mivel ezek a modellek normál üzletmeneti feltételezésekből indulnak ki. Ezért az MNB elvárja, hogy az intézmény a piaci koncentrációit térképezze fel, és ezt az aspektust a kockázatkezelési folyamataiba is építse be.

⁵⁹ Az EBA kiadott iránymutatásai szerint a belső modellt alkalmazó intézmények számára a stresszelt VAR modellek kialakítására (EBA Guidelines on Stressed Value At Risk (Stressed VAR) EBA/GL/2012/2

⁶⁰ Megjegyezzük, hogy a nettó pozíciók is gyakran félrevezetőek lehetnek, Számos esetben mögöttük nagy bruttó kitétségek találhatók, melyekből az intézménynek jelentős kockázatai származhatnak.

V.2.4 Banki könyv kamatláb kockázata

A banki könyvi kamatláb kockázat annak lehetősége, hogy a banki könyvi pozíciókból származó jövedelem és/vagy a bank gazdasági tőkeértéke kedvezőtlenül változik a piaci kamatlábak változásának következtében.

Banki könyvi pozíciónak tekintendő minden mérleg- és mérleg alatti pozíció, amely nem tartozik a kereskedési könyvbe, azaz jellemzően a hitel- és betétállományok, a nem kereskedési célú értékpapír-portfólió és bankközi ügyletek, befektetések, más követelések és kötelezettségek, nem kereskedési célú származtatott ügyletek stb.

A jövedelmi hatás kimutatására többféle mutatószám alkalmazható, amelyek közül a leginkább elterjedt a nettó kamatbevétel és a nettó kamat marzs mutatók használata. A mutatókon kívül bármely más, a bank jövedelmi helyzetét, illetve annak változását számszerűsítő ráta, jelzőszám használható, amennyiben igazolhatóan alkalmas a jövedelmi helyzet jelenbeli és becsült jövőbeli alakulásának kimutatására és minden, a jövedelmezőséget lényegesen befolyásoló elemet figyelembe vesz.

A bank gazdasági tőkeértéke a banki könyvet alkotó eszköz-, forrás- és mérleg alatti tételek teljes pénzáramlásainak nettó jelenértékeként számítandó, oly módon, hogy az eszköz- és forrás pénzáramlásokat ellenkező előjellel, a mérleg alatti tételeket a pozíció irányának megfelelő előjellel kell figyelembe venni. A teljes pénzáramlás azt jelenti, hogy a számításba minden, az egyes pozíciók végső (tényleges vagy becsült) lejáratáig megjelenő pénzáramlást be kell vonni.

A banki mérlegben lévő kamatláb kockázat forrását tekintve az alábbi négy főbb típusba sorolható:

- újraárazási kockázat: a követelések és kötelezettségek és mérleg alatti tételek átárazási szerkezetének időbeli eltéréséből származó kockázat;
- bázis kockázat: két, az eszközök, források és mérleg alatti tételek árazásának alapjául szolgáló instrumentum, illetve az árazott tétel és az instrumentum kamatlábjának változása közötti kapcsolat, korreláció megváltozásából származó kockázat;
- hozamgörbe-kockázat: a hozamgörbe alakjának és meredekségének változásából származó kockázat;
- opciós kockázat: a banki termékekben rejlő rejtett vagy explicit, a termék kamatkockázatát befolyásoló tulajdonságaira vonatkozó opciókból származó kockázat.

A banki könyv esetében a fentiek közül a kamatláb kockázat a leggyakoribb, míg a hatását tekintve legjelentősebb forrását általában az újraárazási kockázat jelenti.

A banki könyv kamatláb kockázatot kezelő modellekkel szembeni elvárások

A banki könyvi kamatláb kockázatot az MNB minden intézmény esetében materiális kockázatnak tekinti, és elvárja annak alkalmas modellel történő mérését és kezelését, az alábbi szempontok szerint:

- A modellek képesek a kamatláb kockázat rövidebb távú jövedelmi és hosszabb távú tőkeértékre gyakorolt hatásának mérésére, általánosan elfogadott, ismert kockázat kezelési módszertant, eljárást alkalmaznak.
- Képesek értékelni és számszerűsíteni a kereskedési könyvbe nem sorolt követelésekkel, kötelezettségekkel és mérlegén kívüli tételekkel kapcsolatban felmerülő összes kamatláb kockázati típust.
- Kiterjednek valamennyi kamatláb kockázatnak kitett mérlegén belüli és mérlegén kívüli tételre, valamint a kamatozó eszközökön, forrásokon és a kereskedési könyvbe nem sorolt mérlegén kívüli tételeken kívül a piaci kamatlábak változására érzékeny nem kamatjellegű

bevételekre és kiadásokra (díjak és jutalékok) is, amennyiben azok a jövedelem alakulásában releváns szerepet játszanak.

- A kamatláb kockázat jövedelmi és tőkehatásának lehető legpontosabb meghatározása érdekében a felhasznált adatok (állományok, kamatlábak, lejáratú árazási információk, opciók, stb.) megfelelően, az intézmény tevékenységeinek és kockázatainak jellegével és nagyságrendjével összhangban specifikáltak és a hitelintézet nyilvántartásaiban megfelelő pontossággal és időben rendelkezésre állnak, illetve azokból előállíthatók.
- Az alapul szolgáló feltételezések megalapozottak, megfelelően dokumentáltak és kellő időbeni állandósággal rendelkeznek. Ez különösen az új termékek és azon követelések/kötelezettségek esetében fontos szempont, amelyek lejáratú vagy újraárazódási ideje eltér az eredeti szerződési feltételektől vagy szerződés szerint nem meghatározottak. A jelentősebb változások dokumentáltak és az ügyvezetés jóváhagyásához kötöttek.
- A banki könyvi kamatláb kockázatnak a kezelése szerves része a hitelintézet kockázatkezelési tevékenységének. Az ügyvezetés és az igazgatóság a kamatláb kockázattal kapcsolatos döntései során figyelembe veszi a kockázatkezelési modellből származó információkat.
- A nemzetközi ajánlások alapján elvárt, ún. sztenderd kamatláb-sokkok részét képezik a hitelintézet banki könyvi kamatláb kockázatkezelési gyakorlatának.
- Az intézmény olyan informatikai rendszert működtet, amely megfelelően támogatja a kamatláb kockázat méréséhez, kontrolljához és jelentéséhez szükséges eljárásokat és folyamatokat, mind egyedi, mind helyi csoportszinten.

A banki könyv kamatláb kockázatához kapcsolódó stressz-tesztek

Az MNB a banki könyvi kamatláb kockázatkezelés részeként elvárja, hogy az intézmények rendszeres stressz-elemzéseket végezzenek, melyek megmutatják egy, a kamat környezetben bekövetkező jelentős változás lehetséges hatásait az intézmény rövid távú jövedelmezőségére, illetve hosszú távú gazdasági tőkeértékére. A stressz-tesztnek legalább egy hirtelen bekövetkező, azonnali és a megváltozott kamatszintet tartó, a hozamgörbék különböző mértékű párhuzamos eltolódását magában foglaló forgatókönyvet kell tartalmaznia. Az alapnak tekintett párhuzamos hozamgörbe-sokk forgatókönyvén túlmenően, a kockázatok teljesebb felmérése érdekében ajánlott a kamatlábak további stressz-szerű alakulásának, a hozamgörbék alakjának és meredekségének változását szimuláló forgatókönyvek alkalmazása.

Elvárt, hogy az intézmény a banki könyvre vonatkozóan külön sztenderd kamatláb-sokkokat modellezzen minden olyan devizanemre, amelyekben denominált, és nem a kereskedési könyvben nyilvántartott eszközeinek, forrásainak és mérlegen kívüli devizális ügyleteinek összege meghaladja az összes banki könyvi tétel volumenének 5%-át.

Az MNB elvárja, hogy az alkalmazott kamatláb-sokkok mértékének meghatározásakor az intézmény figyelembe vegye - minden érintett devizanem esetén - a kamatlábak aktuális szintjét, a múltban tapasztalt kamatlábváltozások nagyságát, a kamatlábváltozások volatilitásának alakulását és a vonatkozó nemzetközi ajánlásokat. A sztenderd kamatláb kamatláb-sokk mértékére vonatkozó nemzetközi szabályozói ajánlás a következő:

- G10-es ország devizájában lévő kitettség esetén +/- 200 bázispontos párhuzamos kamatsokk;
- nem G10-es ország devizájában lévő kitettség esetén párhuzamos hozamgörbe-eltolás, ahol az eltolás mértéke az 1. és a 99. percentilise a megfigyelt kamatlábváltozásoknak (minimum 5 éves adatsort és 1 éves (240 napos) tartási periódust tekintve).

Amennyiben nem G10-es ország devizája esetén a számított sokk értéke nem éri el a +200 vagy a –200 bázispontot, ott ezen értékek tekintendők irányadónak.

A sztenderd kamatláb-sokkok modellezése minimumkövetelmény, amelyet a fentiek szerint az intézmény sajátosságaihoz igazodó más megközelítésekkel ajánlott kiegészíteni.

Az MNB elvárja, hogy a banki könyvben megjelenő kamatláb-kockázatok kezelésére a hitelintézetek a kockázati helyzetüknek megfelelő kontrollt jelentő eljárásokkal, folyamatokkal rendelkezzenek, továbbá meghatározzák a számszerűsített kockázatok tőkeigényét, illetve a kockázatok fedezetére tőkét allokáljanak.

Amennyiben a banki könyv kamatláb-kockázatára vonatkozó sztenderd kamatláb-sokkok a hitelintézet gazdasági értékének a szavatoló tőkéje 20%-ánál nagyobb potenciális csökkenését jelzik, a hitelintézetnek intézkedéseket kell tennie kamatláb-kockázati kitettségének csökkentése érdekében. Az intézkedések a tőke növelésére és a kockázati kitettség csökkentésére egyaránt irányulhatnak. Ezek hiányában az MNB kezdeményezi a hitelintézet kockázati kitettségének csökkentését, illetve a kockázatkezelési folyamatok megerősítését. Ezen lépések megtétele előtt azonban minden esetben mérlegeli az intézmény saját maga által megtett intézkedéseinek elégségességét, ez alapján pedig a felügyeleti beavatkozás megfelelő formáját és eszközét.

ICAAP felülvizsgálat

A banki könyvi kamatláb-kockázatot az MNB minden intézmény esetében materiális 2. pilléres kockázatnak tekinti, és elvárja annak alkalmas módszerrel történő számszerűsítését. A kockázati kitettség meghatározása során – az Útmutatóban és az EBA vonatkozó ajánlásában foglaltaknak megfelelően – az újraárazódási kockázatot, a báziskockázatot, a hozamgörbe- és opciós kockázatot egyaránt fel kell mérni, a jövedelemhatásokon túlmenően pedig minden esetben az értékhatásokat is értékelni kell.

Az MNB módszertani elvárásait illetően a piaci kockázatnál leírtak az irányadók, különösen a stressz-tesztek fontossága és igényessége tekintetében, illetve a pótlólagos tőkeképzés mértéke kapcsán. Amennyiben a felügyeleti elvárások ezen a téren nem teljesülnek, úgy az ICAAP felülvizsgálat keretében az MNB pótlólagos scenáriók vagy kockázati tényezők hatásának vizsgálatát is kérheti az intézménytől.

A számított tőkeszükséglet megítélése során az MNB eredendően ez utóbbi eredményéből indul ki, azonban figyelembe veheti az egyéb 2. pilléres kockázatok számbavételének módját (pl. üzleti környezet kockázata), illetve a rendelkezésre álló szavatoló tőke számítása során alkalmazott feltevéseket (pl. évközi nyereség beszámítása).

V.2.5 Kockázatos portfóliók

Az MNB minden évben megjelenteti a kockázatos portfóliókról szóló tájékoztatóját, amelyben az adott időszakra vonatkozóan azokat a portfóliókat, kockázatt vállalásokat mutatja be, amelyek az elemzési – felügyelési információk alapján, megítélése szerint a magyar piacon jelenlévő és különös felügyeleti aggodalomra okot adó kockázatot jelentenek, ezért kezelésükhöz elvárható és indokolt a többlettőke tartása az érintett intézményektől. Főszabályként az MNB a kockázatos portfóliókban megjelölt kockázatok, tevékenységek vonatkozásában a fennálló teljes portfólióra írja elő a többlettőke követelményt, amennyiben ettől eltér az MNB, azt mindig külön jelzi.

A tájékoztatóban megfogalmazott többlettőke követelmények előírásával az MNB több célt kíván elérni: egyes kockázatok esetében felhívja az intézmények figyelmét arra, hogy az érintett tevékenység kockázatát jelentősnek tartja és az intézmény kockázatkezelésétől függően 0-100% többlettőke követelményt írhat elő; más kockázatok esetében a cél a piac védelme a kockázat kontrollálatlan terjedésétől. Utóbbi esetben az előírt többlettőke követelmény az intézmény kockázatkezelésének színvonalától függően 50-100% lehet. Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálat során az intézmény

kellően alátámasztja az általa használt modell vagy a kialakított gyakorlat megfelelőségét, az MNB eltérhet a tájékoztatóban foglaltaktól egyes kockázatos portfóliók vonatkozásában.

V.2.6 Egyéb lényeges kockázatok

Az ICAAP 7. alapelvének elvárása, hogy az intézmény belső tőkeallokációs folyamata minden, a korábbiakban nem definiált, de az intézmény szempontjából lényeges kockázatra terjedjen ki. Ilyen lehet pl. a stratégiai kockázat, de minden egyéb, jelen dokumentumban nem nevesített kockázatot az intézménynek figyelembe kell vennie, amennyiben tevékenységében az tetten érhető, és lényegesnek tekinthető. Megjelenhetnek itt olyan, az intézmény speciális tevékenységéből, vagy speciális ügyfélköréből eredő kockázatok, amelyek adott intézményre speciálisan jellemzőek, de a szokásos kockázatdefiníciókon kívül esnek. Az egyéb lényeges kockázatokat az intézmény saját terminológiája szerint definiálhatja, a definíciót, és valamint a kockázat mérésére és kezelésére kialakított eljárásokat azonban részletesen be kell tudni mutatni az MNB számára.

Az egyéb kockázatok tekintetében az MNB nem ad részletes felsorolást és kockázatdefiníciókat, az intézmény saját felelőssége, hogy egyéb jellemző kockázatait feltérképezze, amihez a megfelelő kockázatteljáró mechanizmust ki kell dolgoznia. Vizsgálnia kell a feltárt kockázat lényegességét, és a vizsgálat eredményét, és annak alátámasztását az MNB-nek be kell tudnia mutatnia.

Lényegesség: egy intézmény tevékenységéhez mérten jelentőséggel bíró (számottevőnek tekinthető) minden olyan kockázat, mely befolyásolja az üzleti célok elérését. Az egyéb kockázatok általában nem, vagy nehezen számszerűsíthető kockázatok, ezért mérésük és kezelésük jellemzően minőségi módszerekkel végezhető el. Emiatt javasolt felmérésükre és kezelésükre részletes módszertan kidolgozása, amely meghatározza azokat a módszereket és eljárásokat, amelyekkel a kockázat feltárható, és mértéke kézben tartható.

Ezek a kockázatok erős kapcsolatban lehetnek egyéb kockázatokkal is, vagy úgy, hogy növelik azokat (pl. a stratégiai kockázat növelheti a hitelezési kockázatot), vagy alapkockázatok eskalálódásából keletkeznek (pl. magas operációs kockázatot jelentő IT problémák, amennyiben ügyfélrendszereket érintenek, a reputációs kockázat gyors növekedését eredményezhetik). Az egyéb kockázatok lényegességének megítélése tehát nagyban szubjektív. A benyújtott dokumentáció alapján, a felügyeleti felülvizsgálat, valamint az intézmény és az MNB közötti párbeszéd során alakítja ki az MNB az álláspontját.

V.2.7 Külső kockázati tényezők

Az ICAAP-SREP párbeszéd negyedik eleme a külső tényezők figyelembe vétele. Az eddigiekben statikusan vizsgált, a vállalt kockázatokhoz illeszkedő tőkeszükségletet a külső tényezők figyelembevétele helyezi dinamikus szemléletbe, hiszen a tőkének nemcsak adott időpontban kell megfelelő szintűnek lennie, hanem folyamatosan, az esetleges kedvezőtlen gazdasági fordulatok, az üzlet kedvezőtlen alakulása esetén is biztosítania kell a biztonságos működést. A tőkeszükséglet alakulására hatással van a gazdasági környezet (pl. gazdasági visszaesések), a szabályozói környezet, stb.. Ezen tényezők figyelembevételének eszköze a tőke tervezés, amely biztosítja, hogy a szükséges tőkeellátottság meghatározásához megfelelő időhorizontot végigtekintve jusson el az intézmény. A gazdasági visszaesések esetén szükséges tőke meghatározásához az egyes kockázatokra elvégzett stressz-tesztek alapján van lehetőség. Az előretétekintés alapján várható tőkeigénynek megfelelően a szükséges tőkeellátottságot korrigálni kell.

V.2.7.1 Gazdasági környezetből fakadó kockázat

A gazdasági környezetből fakadó kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely

- a nemzetközi, nemzeti, regionális, illetve egyes iparágakban vagy jövedelemtulajdonosi szektorokban, pénzügyi és egyéb piacokon tapasztalható gazdasági/üzleti növekedés jelentős változásából;
- a kereslet-kínálati egyensúly megbomlása miatt a termék-, szolgáltatási és eszközárak, illetve árfolyamok változásából;
- a befektetési eszközök hozamainak változásából; vagy
- a pénzügyi intézmények működtetéséhez szükséges erőforrások költségszintjének változásából származik.

A gazdasági környezetből fakadó kockázat közvetlenül általában stratégiai, hitel- vagy piaci kockázatként jelenik meg. Jellemző forrása a gazdasági, üzleti vagy piaci növekedés visszaesése, ezen belül a ciklusok keretében bekövetkező visszaesés.

Jelentős mértékű kockázatot jelenthet a gazdasági növekedés megszokott trendjét megtörő makrogazdasági kiigazítás, az infláció, a kamatszint és/vagy a valutaárfolyamok jelentősebb mértékű elmozdulása vagy volatilitásának érdemi növekedése, illetve a makrogazdasági folyamatoknak a szokásos mértéket meghaladó ciklikus kilengése. A gazdasági környezetből származó kockázatok méréséhez célszerű külön erre a célra kifejlesztett stressz-tesztet alkalmazni.

V.2.7.2 Szabályozói környezetből adódó kockázat

A szabályozói környezetből adódó kockázat tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely a nemzetközi vagy nemzeti hatóságok által előírt kötelező szabályok változásából fakad. Jellemző példái a tevékenységi szabályok és korlátozások, a gazdálkodásra és a nyilvántartásra vonatkozó szabályok, az ügyfelek kezelésével kapcsolatos eljárási szabályok, a piaci viselkedésre vonatkozó szabályok, illetve az adózás és a támogatási rendszerek változása.

Jelentős mértékű szabályozási kockázatra utal, ha a szabályozás változása az intézmény tevékenységének érdemi részét adó tevékenység üzletméretét, annak szokásos bővülését vagy eredményességét alapjaiban veszélyezteti, illetve ha valamely intézményi reform vagy makrogazdasági kiigazítás kapcsán több területen a szabályozás egyaránt kedvezőtlen változására kerül sor. A szabályozási környezet változásából fakadó kockázat csökkentése érdekében az intézmények számára ajánlott nem csak a hazai, hanem az EU-szintű jogszabály-előkészítés rendszeres nyomon követése, így különösen a CRD IV és a CRR csomaghoz kapcsolódó végrehajtási rendeletek megjelenésének figyelése.

ICAAP felülvizsgálat

A felügyeleti felülvizsgálat keretében az MNB értékeli, hogy az intézmény mennyire vette figyelembe a gazdasági és a szabályozói környezetből eredő kockázatokat az ICAAP során. Az intézménytől elvárt, hogy törekedjen a megfelelő tájékozottságra, kövesse nyomon a gazdasági és szabályozói környezet változásait és az aktuális, valamint a prognosztizált külső környezeti tényezőket építse be a stratégiájába és tervezési folyamataiba (pl. üzleti és tőke-tervek, stb.). Az MNB saját maga is értékeli a makrogazdasági folyamatokat, piaci trendeket és felméri az egyes intézmények stratégiai törekvéseit, terveit és mindezek figyelembe vételével ítéli meg az egyes intézményeknél a külső kockázati tényezők kezelését.

V.2.8 Tőke-tervezés

A tőke-tervezés célja, hogy az intézmény felkészüljön arra, hogy tőkeellátottságát változó körülmények között, akár gazdasági recesszió idején is képes legyen biztosítani.

A tőke-tervezésnek át kell tekintenie

- az intézmény aktuális tőkeigényét,
- a tervezett tőkefelhasználást,
- a megcélzott és fenntartani kívánt tőkeszintet (figyelembe véve az intézmény stratégiáját és kockázati étvágát, valamint a várható külső körülményeket),
- a tőkemenedzsmet eszközeit: a tőke növelésére felhasználható belső (jövedelemtermelő képesség) és külső forrásokat,
- a tőkeellátottság biztosításának egyéb felhasználható eszközeit (pl. osztalék-kifizetés tervezése, mérlegtételek tervezése, stb.).

A tőketervezés belső forrásainak felméréséhez át kell tekinteni az intézmény gazdálkodásából eredő kockázatokat (üzleti teljesítmény alakulása az üzleti tervek viszonylatában, jövedelmezőség, jövedelemtermelő képesség alakulása).

A tőketervet a szabályozói tőkekövetelmények mindhárom szintjére el kell készíteni (elsődleges alapvető tőke, alapvető tőke és teljes tőke). A tőketerv figyelembe veszi az intézmény szavatoló tőkájének aktuális belső struktúráját, valamint kitér az elérni kívánt célokhoz szükséges ideális struktúra megvalósításához szükséges lépésekre is.

A tervezés során figyelemmel kell lenni a hazai és nemzetközi szabályozási környezetből⁶¹ fakadó változások banki tőkét érintő hatására, valamint a CRD IV és a CRR szerinti jogszabályi tőkekövetelményeket érintő előírásokra (különös tekintettel azok fokozatos alkalmazására, ideértve a kombinált pufferkövetelmények bevezetésére is).

A tőketerv időtávlátára az MNB 3-5 év előretekinést vár el, az intézmény összetettségének függvényében. Kis intézményeknél elegendő a három éves előretekinés, nagy intézményeknél elvárt az öt éves előretekinés. A tőketerv szükség szerinti, de minimum éves felülvizsgálata, a körülményekhez való igazítása indokolt.

A tőketervezés során a körülmények kedvezőtlen alakulása hatásainak vizsgálatára indokolt stressz-tesztek használata.

A tőketervezést normál körülmények között is el kell végeznie az intézménynek, de a Hpt. 96. §-a részletes követelményeket is előír tőkefenntartási terv készítésére, amennyiben az intézmény nem felel meg a kombinált pufferkövetelménynek. A Hpt. 108. § 5) bekezdése alapján az intézményektől elvárt továbbá, hogy írásban rögzített, hatékony eljárásrendekkel, szabályzatokkal rendelkezzenek a túlzott tőkeáttételi kockázat azonosítására, kezelésére és ellenőrzésére, különösen annak érdekében, hogy a hitelintézet elővigyázatosan kezelje a várt vagy realizált veszteségek miatti szavatoló tőke csökkenés okán bekövetkező tőkeáttétel növekedés kockázatát, és ezáltal ellenálljon a különböző stressz helyzetekben jelentkező túlzott tőkeáttétel kockázatának.

A tőketervezéssel kapcsolatban az egységes EU szintű elvárások a közeljövőben kerülnek elfogadásra.

V.2.8.1 Jövedelmezőség

Jövedelmezőségi kockázatot az intézmény jövedelemtermelő szerkezetének nem megfelelő kialakítása, diverzifikáltsága, illetve a megfelelő szintű jövedelemtermelő képesség elérésére és tartós fenntartására irányuló képességének hiánya eredményez. A jövedelmezőségi kockázat mérésére, illetve kezelésére számos eszköz (stressz-tesztek, kockázati étvágban szereplő kockázati mutatók tovább bontása és rendszeres monitoringja, triggerek felállítása és allokációs mechanizmus kiépítése, stb.) áll az intézmények rendelkezésére.

⁶¹ Ilyen például a szavatoló tőkéről szóló RTS, illetve a [10/2014. számú MNB elnöki rendelet egyes, a CRR-hez kapcsolódó előírásokról](#)

Az intézmények jövedelmezőségi vizsgálata elválaszthatatlan részét képezi a tőkehelyzet megítélésének. Különböző jövedelemtermelő-képesség mellett például egyes kockázati faktorok prudenciális szempontból vett jelentősége (pl. stratégiai kockázat), a céltartalék-képzés indokolt szintje vagy egy krízishelyzetre adott optimális intézményi reakció egyaránt jelentősen eltérhet egymástól. Mivel a jövedelmezőség szintje nagyon szoros kapcsolatban állhat az intézmény kockázati kitétségi szintjével és portfóliójának minőségével, ezért az MNB az ICAAP keretében a kockázatterékeny jövedelmezőségi mutatók (pl. RAROC) kialakítását és következetes alkalmazását is elvárja az intézményektől.

ICAAP felülvizsgálat

A jövedelmezőség és a tőke tervezés szerepe annak biztosítása, hogy dinamikus szemléletben is képes legyen alkotni az intézmény helyzetéről, különös tekintettel a kockázati viszonyokra és a tőkemegfelelés közeljövőben várható alakulására.

A tőke tervezés a jövedelmezőségi szinttel, az üzleti és kockázati folyamatokkal összhangban vázolja fel a tőke helyzet várható alakulását középtávon. A felügyeleti felülvizsgálat során az MNB elvárja, hogy a bemutatott tőke terv a szabályozói és a gazdasági tőkemegfelelésre egyaránt vonatkozzon, és legalább két – egy legvalószínűbb és egy kedvezőtlen (stressz) – scenárió vonatkozásában ismertesse a tőke helyzet és a tőkemegfelelés várható alakulását a szabályozás által előírt mindhárom tőkeszinten (elsődleges alapvető, alapvető és teljes tőke). Amennyiben a valószínűsíthető jövőbeli tőke igény biztosítása külső tőkebevonással oldható meg, úgy erre vonatkozóan az intézményeknek megalapozott és konkrét elképzelésekkel kell rendelkezniük.

A megfelelően elvégzett tőke tervezés hangsúlyosan támaszkodik az alkalmazott 2. pilléres kockázati módszertanra, különösen pedig – a külső környezeti hatások számszerűsítése kapcsán – a stressz-tesztek eredményére. Az MNB az intézmények fontos kockázatkezelési feladatának ítéli az eredménytélékek kockázati szempontú értékelését, az egyes kockázattípusok kapcsán szerzett ismeretek tőke tervezés során történő felhasználását. Ez különösen azért fontos, mert az eredmény tervezése során bizonyos értelemben önkéntelenül is egységes szemléletben kerülnek számbavételre az ICAAP keretében egyedileg kezelt kockázatok (pl. a kamateredményt a piaci és hitelezési kockázatok egyszerre mozgatják).

Az MNB az ICAAP felülvizsgálat folyamán a jövedelmezőség és a dinamikus tőkemegfelelés kapcsán feltárt hiányosságok és problémák esetén – azok szoros kapcsolatára és a köztük lévő átváltásra tekintettel – mérlegeli a legalkalmasabb beavatkozási módot. Ez gyakran nem a tőke követelmény pótlólagos emelésében vagy tőkebevonás előírásában ölt testet, hanem a kockázati kitétségi szabályozott csökkentésének elrendelésében.

V.3 Tőkeszükséglet meghatározása

A 2. pillérben az intézménynek legjobb tudása szerint saját magának kell meghatároznia, hogy mekkora tőkére (gazdasági tőke) van szüksége pillanatnyi és potenciális kockázatai fedezéséhez. A tőkeszámításnál figyelembe kell venni minden, az intézmény számára lényeges kockázatot és a kockázatok egymásra gyakorolt hatását (integrált kockázatkezelési szemlélet), és hogy a kockázatok fedezetéséhez milyen arányú és minőségű tőke szükséges.

V.3.1 Különbségek az alkalmazott módszerek kifinomultságában

Az intézmény által választható módszer kifinomultsága függhet

- magának az intézménynek a nagyságától és bonyolultságától (az arányosság elve értelmében a kisebb és egyszerűbb intézmények esetén a kifinomult és bonyolult tőkeszámítási módszerek alkalmazása nem elvárás);

- a kockázat intézményen belüli súlyától, fontosságától (egy intézmény alkalmazhat elhanyagolható kockázataira nagyon egyszerű – biztonsági pótlék jellegű – megközelítéseket, lényeges kockázataira pedig kifinomult modelleket);
- a rendelkezésre álló (főleg szellemi) erőforrásoktól. Elvárt, hogy az intézmény alaposan értse az általa alkalmazott módszereket, tehát ne alkalmazzon olyan módszereket, amelyek kellő elsajátításához nem volt kellő ereje/ideje. (Ez szorosan összefügg az első ponttal: a nagyobb intézményeknek általában nagyobb kapacitások állnak rendelkezésére.);
- az intézmény kockázati étvágától. Mindenképpen elvárható, hogy egy nagyobb kockázatokat vállaló intézmény – legalább jelentős kockázatai tekintetében – kifinomultabb, pontosabb becsléseket eredményező módszereket alkalmazzon, mint egy kockázatkerülő intézmény.

Az intézmények komplexitásától és kockázati étvágától függően tehát többféle eljárás is alkalmazható a tőkeszükséglet meghatározására. A legegyszerűbb esetben ki lehet indulni pl. az 1. pillérben meghatározott tőkekövetelményből, és azt – lényegében egy konzervatív pótlék formájában – kiegészíteni az ott nem (vagy nem megfelelően) kezelt kockázatokhoz hozzárendelt tőkével. Ebben az esetben is elvárt azonban, hogy az intézmény bizonyítsa, hogy egyrészt az 1. pillérbeli módszerek elég jó közelítést adnak az ott kezelt kockázatokra, másrészt a többi kockázat elhanyagolható ezekhez képest.

A komplexebb kockázati profillal rendelkező intézmények esetében elképzelhető, hogy az összes lényeges kockázat tőkeszükségletét belső modellel határozzák meg - függetlenül attól, melyik pillérhez tartoznak - , és elvárt, hogy az összesített tőkeszükséglet meghatározásánál figyelembe vegyék az egyes kockázatok közötti együttmozgásokat (korrelációkat) is.

V.3.2 Lehetséges eltérések az 1. és 2. pillér között

Ugyanazon (1. pillérbeli) kockázatok 1. és 2. pillérbeli kezelése eltérhet egymástól.⁶² Elképzelhető például, hogy egy intézmény portfóliómodellt (pl. Creditmetrics, Creditrisk+) alkalmaz a 2. pillérben az 1. pillér portfólió-független megközelítése helyett⁶³, vagy – ahogyan az ma sem ritkaság – a piaci kockázatokat belső célokra belső modellel határozzák meg, míg az 1. pillérben (a szabályozói tőkeszámításra) a sztenderd módszert alkalmazzák.

A módszerválasztás szabadsága azonban nem csak a tőkekövetelmény meghatározására szolgáló módszerek megválasztásának szabadságát jelenti, hanem a megközelítés, és a kockázati mérőszám megválasztásának szabadságát is. A tőkeszámítás módszerére – azon kívül, hogy szempontokat ad arra, hogy milyen kockázatokat kell figyelembe venni – a CRD IV, illetve a CRR nem tartalmaz előírást vagy ajánlást, sőt kifejezetten a módszertani sokszínűséget hangsúlyozza. Ennek indoka nem kis mértékben az a törekvés, hogy ha egy intézmény az eddigiekben már az új előírásoknak lényegében megfelelő tőkeszámítási módszereket alkalmazott (ami nem ritkaság a fejlettebb intézmények között), akkor ezeket ne kelljen pusztán a CRD IV, CRR bevezetésének következtében lecserélnie. Ennek a szabadságnak azonban (a CRD IV és a CRR alapfilozófiájának megfelelően) ára van: az intézménynek meg kell tudnia indokolni az MNB számára a módszerválasztás helyességét és indokoltságát.

A tőkeszükséglet meghatározásánál vagy a folyamatos üzletmenet (going concern) vagy a felszámolás (gone concern) elvét szokták alkalmazni.

A folyamatos üzletmenetből kiinduló esetben olyan nagyságú tőkére van szükség, amely biztosítja az üzlet folytatását még jelentősebb veszteségek elszenvedése esetén is (ez az elv tehát az üzlet fenntartásában érdekelt tulajdonosok és alkalmazottak nézőpontját tükrözi). Ezen rendszerek esetén

⁶² Értelmszerűen általában a második pillérbeli kezelésnél elvárt a kifinomultabb megközelítés.

⁶³ Ez az egyik leglényegesebb különbség. Az 1. pillérben a hitelkockázatra nem lehet a diverzifikációs hatásokat is figyelembevevő belső modellt alkalmazni.

tipikusan meghatároznak egy közbülső, figyelmeztető tőkeszintet is, mely alá kerülés még közvetlenül nem veszélyezteti a folyamatos üzletvitelt, de felhívja a figyelmet arra, hogy a tőke szintje tovább már csak kismértékben csökkenthető; ennek megakadályozása érdekében intézkedésekre van szükség.

Ezen megközelítés alkalmazásához nem elég a pillanatnyi helyzet ismerete, hanem valamilyen feltételezésekkel (még ha többnyire nagyon egyszerűekkel is) az üzlet jövőbeni alakulását is figyelembe kell venni. A gondolkodásmódhoz hozzátartozik egy időtáv rögzítése is, amelyen belül a folyamatos üzletvitelt „garantálni” akarja az intézmény. Ezen időszak ésszerű hosszának meghatározásába többek között olyan tényezők is belejátszanak, mint az esetleges tőkehiány pótlásának ideje vagy a hitelminősítő intézetek minősítési periódusa. Elvileg tehát ez az időtáv is szabadon választható, a gyakorlatban azonban különféle okokból általában egy évnek szokták tekinteni. Különbséget kell tenni a tartási periódus és a tőkeszámítás időhorizontja között (különösen gyorsan felszámolható portfóliók, mint pl. kereskedési célú portfóliók) esetén, és ez utóbbira vonatkozó tőkeszükséglet levezetéséhez további feltételezésekre van szükség.

A felszámolási megközelítés esetén olyan nagyságú és összetételű tőkére van szükség, amely egy azonnali felszámolás esetén biztosítja az összes kötelezettség teljesítését (itt a banki betétesek és hitelezők szemléletmódja érvényesül). Ekkor elég a jelenlegi helyzet ismerete, és az időtáv csak úgy jön szóba, mint a pozíciók megszüntetéséhez szükséges idő, ami eszköztípusonként igen eltérő lehet (pl. a kereskedési célú portfóliók esetén szokásosan alkalmazott 10 napos tartási idő, a hitelkockázatoknál alkalmazott egyéves periódus).

A kockázati mértéket illetően a „hagyományos” szórás mellett egyre elterjedtebb a VAR, illetve konzisztensebb változatainak (pl. expected shortfall) alkalmazása. A VAR típusú mérőszámokhoz hozzátartozik egy konfidenciaszint rögzítése is, és magától értetődő kíváncsi, hogy ez a szint azonos legyen a különböző kockázattípusok esetén (bár éppen az 1. pillérben más a hitel-, ill. a piaci kockázathoz tartozó szint.)

Ha a fenti lehetőségek közül a folyamatos üzletmenetből kiinduló elvet és VAR típusú kockázati mérőszámot választja az intézmény, akkor a tőkeszükségletet úgy kell meghatározni, hogy egy meghatározott biztonsági szinten adott időtávra nyújtson fedezetet a potenciális kockázatokra.⁶⁴

Felmerült az a kérdés, hogy a gazdasági tőke számítás során lehet-e az 1. pillérben megkívántnál alacsonyabb konfidenciaszinttel számolni. Az MNB az ICAAP tőkeszámítás során a 99,9%-os konfidenciaszint használatát várja el. Az intézmény az ICAAP során alkalmazhat az 1. pillértől eltérő konfidencia szintet, azonban ebben az esetben az eredményei nem összehasonlíthatóak. Az összehasonlíthatóságot biztosítani kell az intézménynek, azaz a kockázatonkénti tőkeszámítást az 1. pillérben meghatározott konfidencia szinteken is be kell tudni mutatnia.⁶⁵ Magasabb konfidencia szint alkalmazása konzervatívabb szemléletet tükröz, ezt az MNB elfogadja az 1. pillérrel történő összehasonlítás során.

További kérdés, hogy az egyes kockázatok esetén lehet-e eltérő tartási periódust alkalmazni. Az eltérő tartási periódus a felszámolási szemléletben természetes, mivel az egyes portfóliótípusok felszámolási ideje is különböző (ezzel magyarázhatók pl. az első pillérbeli tartási időkülönbségek).

A tőke definícióját illetően az 1. pillérben alkalmazott (általában az érvényes számviteli szabályokra épülő) szavatoló tőke definíciótól eltérően 2014. december 31-ig a 2. pillér keretében szűk körben lehetőség volt arra, hogy a bank olyan saját tőke definíciót alkalmazzon, amely az eszközök és a források tényleges értékét, ill. az egyes tőkeelemek kockázatviselő képességét megítélése szerint jobban kifejezi.

Figyelembe kell venni, hogy amellett, hogy a választott módszereket „meg kell védeni” az MNB előtt, be kell tudni mutatni a saját tőkeszámítás és az 1. pillérbeli tőkekövetelmény közötti kapcsolatokat is. Ez a feladat pedig annál bonyolultabb, minél messzebb van a 2. pillérben alkalmazott megközelítés az 1. pillérbelitől. Ezért nyilván elvárható, hogy az intézmények meg tudják indokolni a két pillérbeli definíciók

⁶⁴ A gyakorlatban ez a legelterjedtebb megoldás, az időtáv tipikusan 1 év, de bizonyos esetekben lehet hosszabb is.

⁶⁵ Az 1. pillérben előírt konfidenciaszintek inkább a szigorúbb felszámolási szemléletnek felelnek meg

közötti eltéréseket.⁶⁶ **2015. január 1-étől az MNB azonban már csak a CRR szerint elismerhető szavatoló tőke elemeket fogadja el a 2. pillérben a kockázatok fedezésére rendelkezésre álló tőkeként a SREP tőke megfelelés számítása során.**

V.3.3 Tőkeallokáció

A tőkeallokáció – a csoporttagok gazdasági tőkéjének meghatározását kivéve – elvileg nem tartozik szorosan a tőke megfelelés témaköréhez, valójában azonban a más módon meghatározott és összegzett tőke szervezeti egységekhez, kitettségekhez való hozzárendelésével, lebontásával kontrollt jelent a tőkeszámítással szemben. Amennyiben az allokáció teljesítményméréshez, illetve árazáshoz kapcsolódik, az azt jelenti, hogy az intézmény a tőkeszámítást komolyan veszi, mindennapi gyakorlatában is alkalmazza (use testt). Ezt az MNB lényeges szempontnak ítéli meg a tőkeszámítás realitásának, megbízhatóságának megítélésében.⁶⁷

V.3.4 A tőkeszükséglet megállapítása a felügyeleti felülvizsgálat után

A felügyeleti felülvizsgálat után az MNB meghatározza az intézmény tőkeszükségletét. Ennek során:

- meghatározza a pótlólagos többlettőke követelményeket, a 2. pilléres tőke követelmény meghatározása során az ún. Pillér 1+ módszert figyelembe véve,
- megteremti az összhangot a pótlólagos többlettőke követelmények, a kötelezően tartandó pufferek és az esetlegesen még figyelembe veendő makroprudenciális előírások között;
- meghatározza és kommunikálja a SREP tőke követelményt (TSCR), a SREP tőke követelmény mutatót, és a teljes tőke követelményt (OCR);
- értékeli a túlzott tőkeáttételből eredő kockázatot;
- értékeli, hogy a gazdasági ciklus alatt várhatóan elegendő-e az előírt SREP tőke követelmény és a teljes tőke követelmény.

V.3.4.1 Pótlólagos többlettőke követelmény meghatározása

Az MNB a pótlólagos többlettőke követelményeket úgy határozza meg, hogy fedezzék az intézménynél:

- a következő 12 hónap során felmerülő nem várt veszteségeket és a nem elegendő értékvesztés-képzésből eredő értékvesztés-hiányt;
- a modellek hiányosságaiból eredő kockázatokat, amelyek a különböző, a modellek által mért kockázatok alulbecsléséhez vezethetnek;
- azon potenciális kockázatokat, amelyeket az 1. pillérben alkalmazott módszerek nem vagy nem megfelelő módon kezelnek;
- az irányítás és kontroll funkciókból, valamint más hiányosságokból eredő kockázatokat.

Az MNB által meghatározott, a váratlan kockázatok fedezésére szolgáló pótlólagos többlettőke követelményeknek az intézményeknek folyamatosan (jellemzően a következő felügyeleti felülvizsgálat lezárásáig) meg kell felelniük. Az MNB a többlettőke követelményeket kockázatonként határozza meg és

⁶⁶ A tipikus eltérés várhatóan az lesz, hogy egyes külföldi tulajdonban lévő bankok a második pillérben IFRS szerinti értelmezést fognak használni az egyes pillérbeli magyar számviteli értelmezések helyett.

⁶⁷ Több helyen is tapasztaltuk, hogy van ugyan teljesítménymérési és árazási célú allokáció, de ebben nem a 2. pillérben meghatározott tőkét (hanem tipikusan az 1. pillérben alkalmazottat) osztják fel. Ez az MNB számára mindenképpen a 2. pilléres tőkeszámítás nem kellően kiforrott voltát, belső elfogadottságának hiányát jelenti.

ehhez a felügyeleti értékítélet mellett felhasználja az intézményi ICAAP kalkulációt, a felügyeleti benchmark számítások eredményét és a rendelkezésére álló további információkat. A többlettőke követelmény meghatározásánál az MNB – amennyiben elfogadhatónak tartja, akkor – az ICAAP kalkulációt veszi alapul, ezt módosítja – amennyiben szükséges – a felügyeleti benchmark számítások, illetve az egyéb releváns információk alapján. Amennyiben az ICAAP számításokat az MNB nem tartja elfogadhatónak, akkor a felügyeleti benchmark számításokból indul ki és szükség esetén ezt módosítja a releváns információk alapján.

Az ICAAP számítások megbízhatóságát az MNB az alábbi szempontok szerint értékeli:

- **kellő részletezettség:** az alkalmazott módszereknek, eljárásoknak kockázattípusonként és nem csak az összesített kockázat számítására kell alkalmasnak lennie;
- **hitelesség:** az alkalmazott módszereknek, számításoknak megfelelőeknek kell lenniük az adott kockázat mérésére, értékelésére és elismert, adekvát modelleken és konzervatív feltételezéseken kell alapulniuk;
- **megalapozottság:** az alkalmazott módszerek, számítások alapját pontosan meg kell határozni, a „fekete doboz”, mint számítási módszer nem elfogadható. Az intézményeknek felügyeleti kérésre képesnek kell lenniük bemutatni, hogy mely területeken tapasztalható az alkalmazott modelleknél pontatlanság, tévedés és hogyan veszik ezt figyelembe az ICAAP kalkuláció során;
- **összehasonlíthatóság:** az ICAAP számításnál alkalmazott tartási időnek, kockázati horizontnak és konfidencia szintnek értékelhetőnek és összehasonlíthatónak kell lennie a hasonló intézmények változóival és a felügyeleti benchmark becslésekkel.

Az MNB az intézményi ICAAP számítások eredményeinek megbízhatóságát az ugyanolyan kockázatokra készült felügyeleti benchmark számítások eredményének összehasonlításával, valamint a rendelkezésére álló egyéb releváns információk alapján is értékeli.

Az MNB a 2. pilléres tőkekövetelmény meghatározása során a Pillér 1+ módszert alkalmazza, a szabályozói tőkekövetelményt tekinti kockázatonként a minimális tőkeszintnek, azaz nem fogadja el a többlettőke követelmény fedezésére a CRR 92. cikke szerint a kockázatok fedezéséhez szükséges szavatoló tőkét sem kockázatonként, sem összes tőkekövetelmény szintjén. A CRDIV. 98. cikke (1)(f) előírásainak megfelelően az MNB minden jelentős kockázati kategórián belül értékeli a kockázaton belüli diverzifikációs hatás figyelembe vételét a tőkekövetelmény számításban, de a diverzifikációs hatás figyelembe vétele nem eredményezheti az adott kockázatra számított tőkekövetelménynek a CRR 92 cikke szerinti minimális szabályozói tőkekövetelmény alá történő csökkenését.

A kockázatok közötti diverzifikációs hatás nem vehető figyelembe a 2. pilléres tőkekövetelmény meghatározása során.

Az MNB úgy határozza meg a pótlólagos többlettőke követelményeket, hogy azok minden releváns kockázatot megfelelően fedezzenek. Amennyiben az MNB által számított pótlólagos többlettőke követelmény jelentősen eltér az intézmény által számított ICAAP eredménytől, akkor az MNB a számításának eredményét indokolja. Ha az MNB nem egyedi intézmény-specifikus szempontokat vesz csak figyelembe, akkor az alkalmazott módszertant konzervensen alkalmazza, így biztosítja az egyenszilárdságot az intézmények között.

V.3.4.2 SREP tőkekövetelmény (TSCR)

A SREP tőkekövetelményt (TSCR) az MNB a Pillér 1+ módszer alapján a következő összetevők összegeként határozza meg:

- a CRR 92. cikkében meghatározott szabályozói minimum tőkekövetelmény összege
- és a pótlólagos többlettőke követelmények, valamint - amennyiben szükséges – a különböző kockázattípusoknál együttesen jelentkező, lényeges koncentrációk fedezéséhez meghatározott pótlólagos tőkekövetelmény összege.

Az MNB a SREP tőkekövetelményt a teljes kockázati kitétség érték (TREA) százalékában adja meg.

Az intézmény számára adott időpontig folyamatosan tartandó SREP tőkekövetelmény összetétele a következő:

- 8% (amelynek összetétele minimum 56% CET1, minimum 75% T1 és maximum 25% T2.) a CRR 92. cikkében meghatározott szabályozói minimum tőkekövetelmény;
- ... % a felügyeleti felülvizsgálati folyamat eredményeként előírt pótlólagos többlettőke-követelmény (amelynek összetétele minimum 56% CET1, minimum 75% T1 és maximum 25% T2.).

Az MNB a pótlólagos többlettőke-követelmények megállapításánál az EBA vonatkozó útmutatója szerint jár el, amely a SREP tőkekövetelmény előírásánál legalább az 1. pillér szerinti szabályozói tőkekövetelményre vonatkozó arányok alkalmazását írja elő. A SREP lezáró levélben az MNB minden intézményre konkrétan meghatározza, hogy milyen elemekkel kell teljesíteni a tőkeszükségletet és adott esetben az 1. pillér szerinti arányoknál szigorúbb elvárás is előírásra kerülhet.

Az MNB azt is előírja, hogy a meghatározott kockázattípusokat milyen pótlólagos szavatoló tőke összetétellel kell fedezni. A TSCR meghatározásánál 2015. január 1-jétől az MNB csak és kizárólag a CRR szerinti elismerhető szavatoló tőke elemeket és instrumentumokat veheti figyelembe.

Az MNB következetes a pótlólagos tőkekövetelmény meghatározásában és kommunikálásban az intézmény és – szükség esetén – más felügyeleti hatóságok felé. Az intézmény felé történő kommunikáció minimálisan tartalmazza a teljes SREP tőkekövetelményt a teljes kockázati kitétség százalékában, a teljes SREP tőkeszükséglet kockázatonkénti megbontását és a tőkeszükséglet összetételének részletezését.

Az MNB először a 2014-re vonatkozó SREP tőkekövetelmény meghatározásánál fogja előírni, hogy az intézményeknek milyen tőkeelemekkel kell teljesítenie a tőkekövetelményt. Az EBA vonatkozó útmutatója a SREP tőkekövetelmény előírásánál az 1. pillér szerinti szabályozói tőkekövetelményre vonatkozó arányok alkalmazását írja elő.

CRR szerint	CET1 mutató minimum értéke	4%	4,5%
	T1 mutató minimum értéke	5,5%	6%
	Teljes TMM minimum értéke	8%	8%

V.3.4.3 SREP tőkekövetelmény mutató

A SREP tőkekövetelmény mutató kiszámítása a SREP tőkekövetelmény és a teljes kockázati kitettség alapján a következő képlet szerint történik:

$$\text{TSCR mutató} = 8\% \times \frac{\text{TSCR} \times 12,5}{\text{TREA}}$$

Az MNB-nek lehetősége van a fenti számítási módszertantól kivételes esetben eltérni annak érdekében, hogy a pótlólagos tőkekövetelmény ne kerüljön egy meghatározott szint alá.

V.3.4.4 Teljes tőkekövetelmény (OCR)

A teljes tőkekövetelmény tartalmazza a szabályozói minimum tőkekövetelményt, a felügyeleti felülvizsgálat eredményeként előírt pótlólagos többlettőke-követelményt és a makroprudenciális tőkepuffereket.

A teljes tőkekövetelmény (OCR) felépítése a következő:

- ...% a SREP tőkekövetelmény (TSCR), amelynek az intézménynek folyamatosan meg kell felelnie
- ...% a Hpt. 86-92. § szerinti kombinált pufferkövetelmény (100% CET1), amelyből
 - ...% a Hpt. 86. §-a szerinti tőkefenntartási puffer;
 - ...% a Hpt. ...§-a szerinti tőkepuffer.

A Hpt. 86. §-a szerinti tőkefenntartási puffert kizárólag elsődleges alapvető tőkével lehet teljesíteni, előírása 2016. január 1-jétől kötelező, a Hpt. 298. §-ában meghatározott – fokozatosan növekvő – mértékben.

A Hpt. alapján az anticiklikus tőkepuffer, a globálisan és egyéb rendszerszinten jelentős hitelintézetekre vonatkozó tőkepuffer, valamint a rendszerkockázati tőkepuffer előírása a makroprudenciális feladatkörében eljáró MNB feladata.

Az intézményspecifikus anticiklikus tőkepuffert kötelezően legkésőbb 2016. január 1-jétől kell képezni a Hpt. előírásai szerint, azonban az MNB-nek lehetősége van már korábban is ilyen tőkepuffert meghatározni a Hpt. 299. §-ában előírtak figyelembe vételével. A Hpt. 87. §-a szerint az anticiklikus tőkepuffert kizárólag elsődleges alapvető többlettőkével lehet teljesíteni.

A Hpt. 89-91. §-a tartalmazza a globálisan és egyéb rendszerszinten jelentős hitelintézetekre vonatkozó tőkepufferre vonatkozó szabályokat. Ezt a tőkepuffert 2016. január 1-jétől kell a rendszerszinten jelentős hitelintézeteknek teljesíteniük, figyelembe véve a Hpt. 301. §-ában előírt átmeneti rendelkezéseket is.

A Hpt. 92. §-a szerint a rendszerkockázati tőkepuffert a makroprudenciális feladatkörében eljáró MNB határozza meg a vonatkozó paragrafusban előírtakat figyelembe véve. A rendszerkockázati tőkepuffert elsődleges alapvető tőkéből kell képezni a CRR 92. cikkében meghatározott minimum tőkekövetelményen, a tőkefenntartási pufferen, az intézményspecifikus anticiklikus tőkepufferen és a felügyeleti felülvizsgálat keretében előírt többlettőke-követelményen felül. A rendszerkockázati tőkepufferráta mértéke legalább 1 százalék azzal, hogy ez a százalékérték a növekvő érték meghatározásakor 0,5 százalékponttal vagy annak valamely egész számértékkel szorzott többszörösével

növekedhet. A CRR alapján az összevont alapú felügyelet alá tartozó hitelintézet számára az MNB határozatban előírhatja, hogy egyedi és összevont alapon is képezzen rendszerkockázati tőkepuffert.

Az MNB – figyelembe véve a CRR-ben foglaltakat – azt is előírja, hogy a teljes tőkekövetelményt (OCR) milyen tőkeösszetétellel kell az intézménynek teljesítenie:

- minimum X% elsődleges alapvető tőkében (CET1);
- minimum Z% alapvető tőkében (T1).

Példa

A felügyeleti többlet tőkekövetelmény az I. pillér 137,5%-ában került meghatározásra, ami a TREA-ra vetítve +3%-os tőkekövetelményt jelent.

Az intézmény szavatoló tőkéje 100, CET1 tőkéje 70, T1 tőkéje 85.

Teljes kockázati kitettsége 1000, I. pillér szerinti teljes tőkekövetelménye 80 (1000*8%), I. pillér szerinti teljes tőkemegfelelési mutatója: 100/1000=10%

A felügyeleti többlet tőkekövetelmény összességében: $80 * 0,375 = 30$

Első lépésként ki kell számítani a felügyeleti többlet tőkekövetelmény CET1 és T1 tőkével teljesítendő részét:

CET1 tőkével teljesítendő rész (a minimum tőkekövetelmények arányában számítva, 2014-ben): $30 * (4/8) = 15$

2015-ben ugyanez az érték: $30 * (4,5/8) = 16,9$

T1 tőkével teljesítendő rész (a minimum tőkekövetelmények arányában számítva, 2014-ben): $30 * (5,5/8) = 20,6$

2015-ben ugyanez az érték: $30 * (6/8) = 22,5$

TMM mutatók II. pillér kiigazításaival együtt		
A CET1 tőkemegfelelési mutató a II. pillér kiigazításainak figyelembe vételével	$70 / (1000 + 12,5 * 15) = 5,89\%$	$70 / (1000 + 12,5 * 16,9) = 5,78\%$
A T1 tőkemegfelelési mutató a II. pillér kiigazításainak figyelembe vételével	$85 / (1000 + 12,5 * 20,6) = 6,76\%$	$85 / (1000 + 12,5 * 22,5) = 6,63\%$
A teljes tőkemegfelelési mutató a II. pillér kiigazításainak figyelembe vételével	$100 / (1000 + 12,5 * 30) = 7,27\%$	$100 / (1000 + 12,5 * 30) = 7,27\%$

Az MNB 10/2014-es számú rendelete alapján, amely az átmeneti időszakra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza, a 2014. évre a minimum CET1 mutató 4,5% helyett 4%. Ezt a II. pillér kiigazításaiból számított CET1 célértéknél lehet figyelembe venni, oly módon, hogy ha például az MNB által előírt többlet tőkekövetelmény 137,5% volt, ami TREA-ra vetítve +3%-os tőkekövetelményt jelent, akkor az intézmény a +3% tőkekövetelmény arányos részét ($4/8 * 3 = 1,5$) hozzáadja a 4%-os minimum értékhez, így a CET1 II. pillérrel korrigált célértéke $4 + 1,5 = 5,5$ lesz, a T1 II. pillérrel korrigált célértéke pedig $5,5 + (5,5/8 * 3) = 7,6$.

Felügyeleti többlet tőkekövetelmény +3%

TMM mutatók II. pillér kiigazításaival együtt		
A CET1 tőke megfelelési mutatónak a II. pillér kiigazításaiból eredő célértéke	$4 + (4/8 * 3) = 5,5\%$	$4,5 + (4,5/8 * 3) = 6,2\%$
A T1 tőke megfelelési mutatónak a II. pillér kiigazításaiból eredő célértéke	$5,5 + (5,5/8 * 3) = 7,6\%$	$6 + (6/8 * 3) = 8,2\%$
A teljes tőke megfelelési mutatónak a II. pillér kiigazításaiból eredő célértéke	$8 + 3 = 11\%$	$8 + 3 = 11\%$

V.3.4.5 Tőke megfelelés a gazdasági cikluson keresztül

Az MNB a jövőben az ICAAP értékelése során azt is értékeli, hogy az intézmény szavatoló tőkéje elégséges-e a gazdasági ciklusban tapasztalható volatilitás fedezésére vagy szükségesek-e intézkedések a volatilitásból eredő esetleges hiányosságok kezelésére. Ennek során az MNB a gazdasági ciklussal kapcsolatos előrejelzések alapján is vizsgálja a SREP tőkeszükséglet (TSCR) és a teljes tőkekövetelmény (OCR) megfelelését.

VI. Az ILAAP összetevői és felügyeleti felülvizsgálata

VI.1 A likviditási és finanszírozási kockázat belső, intézmény általi értékelése

A likviditás az intézmény azon képessége, hogy az eszközei növekedését, lejáráó kötelezettségeit anélkül tudja finanszírozni, illetve teljesíteni, hogy emiatt jelentős, nem tervezett veszteség érné. A rövid távú források hosszú távú kihelyezése, azaz a jövedelmezőség érdekében végrehajtott lejárat transzformáció, a lejárat előtti tömeges forráskivonás, a források megújíthatósága, a forrás költségek változása, a környezeti hatások és más piaci szereplők magatartásának bizonytalansága jelentik a likviditási kockázatot.

Hatékony likviditáskezelés révén biztosítható, hogy az intézmény minden körülmények között képes legyen megfelelni kötelezettségeinek.

A likviditási kockázatnak két síkját különböztetjük meg:

- a likviditási kockázatot, amely annak a kockázata, hogy az intézmények napon belül, operatív (30 nap), rövid (1-3 hónap) és közép (3-12 hónap) távú időhorizonton nem képesek határidőre eleget tenni a vállalt pénzügyi kötelezettségeiknek vagy a kapcsolódó piaci likviditási kockázatok miatt csak számottevő veszteséggel tudják értékesíteni a kiegyensúlyozó kapacitásaikat a piac nem megfelelő mélysége, vagy egyéb piaci zavarok miatt. (A piaci likviditási kockázat annak a kockázata, hogy az intézmény nem képes a megfelelő piaci árakon a pozícióit realizálni, vagyis a piaci likviditási kockázat alatt annak veszélye értendő, hogy egy piaci pozíció nem zárható megfelelően rövid idő alatt piaci áron, csak kedvezőtlenebb árfolyamon, így a megfelelő piaci ár realizálása megkívánja a pozíció fenntartását, ami likvid eszközök lekötését vagy felvételét igényelheti.)
- a finanszírozási kockázatot, amikor is hosszú, éven túli időhorizonton az intézmények nem képesek eleget tenni a vállalt pénzügyi kötelezettségeiknek - a finanszírozási költségeik elfogadhatatlan mértékű emelkedése nélkül. Így az intézmények hosszú távon nem tudják stabilan fenntartani a finanszírozhatóságukat.

Az intézménynek kötelessége, hogy hatékonyan kezelje a likviditási kockázatait. Ennek elérése érdekében megfelelő likviditási kockázatkezelési keretrendszerrel kell rendelkeznie, hatékony kockázatcsökkentő eszközöket kell alkalmaznia, melyek biztosítják számára a megfelelő likviditási szintet, benne egy megfelelő likviditási pufferral (többlettartalékkal), mely fedezetül szolgál váratlan piaci sokkhatások kivédésére.

A kialakított keretrendszerrel az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- Az intézmény egyértelműen határozza meg azt a likviditási kockázati szintet, melyet üzleti modelljét és piaci pozícióját tekintve el tud viselni.
- Az intézmény ügyvezetése dolgozzon ki stratégiát és szabályozási irányelveket, melyet követve a likviditási kockázat szintjét a megállapított kritikus szint alatt tartja, valamint biztosítja az intézmény számára a megfelelő likviditást. Ezen stratégiát és irányelveket legalább évente vizsgálja felül. A jóváhagyásról és a módosításokról az ügyvezetés vagy a kompetens testület (ALCO) hozza meg a döntést, és számoljon be az igazgatóságnak.
- Az intézmény ügyvezetése vagy kompetens testülete (ALCO) építse be a likviditási költségeket, bevételeket és kockázatot a belső árazásába.
- Az intézménynek megbízható rendszerrel, mutatókkal, kulcsmutatókkal (KRI) és kapcsolódó limitekkel kell rendelkeznie a likviditási kockázatok azonosítására, mérésére, nyomon követésére és ellenőrzésére. A kockázatazonosítás során az intézménynek rögzítenie kell, hogy a likviditási kockázat mely elemei jelennek meg működésében. Elvárt, hogy a kialakított

rendszer képes legyen figyelembe venni legalább a szerződésük szerint egy éven belüli eszközökből, kötelezettségekből és mérlegen kívüli tételekből származó pénzáramlásokat.

- Az intézménynek külön létre kell hoznia és alkalmaznia kell korai figyelmeztető mutatókat (EWI), amelyek segítségével előre tudja jelezni a likviditási kockázatok előzetes erősödését.
- Az intézménynek folyamatosan felügyelnie és ellenőriznie kell a likviditási kockázati kitettségeit és finanszírozási igényeit, figyelembe véve a likvid eszközök helyét és azok áthelyezhetőségére vonatkozó jogi, szabályozási és működési korlátokat.
- A likviditási koncentrációs kockázatok kezelése érdekében elvárt, hogy az intézmény mind az eszközeinek, mind a forrásainak a szerkezetét feltérképezze. Az üzleti tevékenységét figyelembe véve állapítsa meg a koncentrációs kockázatok forrásait és ezek kivédésére tegye meg a szükséges lépéseket. A vizsgálatok során fontos, hogy a mérlegen kívüli tételek is kerüljenek figyelembe vételre.
- A kialakított kockázatkezelési rendszernek képesnek kell lennie a források és a finanszírozási futamidők szerinti hatékony diverzifikálásra és elő kell segítenie a finanszírozási források diverzifikálását. Az intézménynek nyomon kell követnie a finanszírozási koncentrációkat (az összes forrás 1%-át meghaladó forrás). Az intézménynek rendszeresen fel kell mérnie, milyen gyorsan képes a különböző források megújítására. Meg kell határozni és nyomon kell követnie azon tényezőket, melyek befolyásolják a különböző források elérhetőségét és azok költségét.
- A devizaszámlákat is vezető intézmények esetén elvárható, hogy a likviditáskezelés és -tervezés devizanemenként is megtörténjen. A kockázatkezelési keretrendszer mérje fel és vegye figyelembe a mérlegen kívüli fedezeti ügyletek likviditást érintő hatásait, különös tekintettel a forint árfolyamának gyengülésére, illetőleg a swap piacok esetleges működési zavaraira.
- A csoporthoz tartozó intézmények likviditáskezelési rendszerével szemben elvárás a likviditáskezeléssel kapcsolatos csoporton belüli munkamegosztás, a hatás- és felelősségi körök egyértelmű rögzítése. A szabályzat tartalmazza az irányító intézmény irányított intézményekkel kapcsolatban vállalt felelősségét, kötelezettségét, illetőleg a likviditáskezelés terén az irányított intézményekhez delegált felelősséget, feladatokat.
- Az intézménynek aktívan kezelnie kell a napközbeni (intraday) likviditási pozícióit és kockázatait, mely cél eléréséhez megfelelő fizetési és elszámolási rendszereket kell működtetnie.
- Rendszeresen végzett intézményi, illetve piaci szintű forgatókönyvek alapján kialakított stressz-tesztek során az intézménynek azonosítania kell a potenciális likvid eszközöket és biztosítania kell, hogy az aktuális kitettségek az intézmény által felállított küszöbön belül maradjanak. A stressz-tesztelés keretében az egy hónapos túlélési időszak alkalmazása minimális elvárás, melyen belül az első egy hetes periódus kiemelése is célszerű. Ugyanakkor fontos a stressz-tesztek kifuttatása addig a határnapig, amikortól az intézmény már nem képes a nettó kiáramlásokat likvid eszközökkel fedezni (time-to-wall). A stressz-tesztek eredményeit figyelembe kell venni a likviditáskezelési folyamatokban, a kockázatkezelési stratégiában és politikában, a készenléti tervben, a szükségesnek tartott likviditási puffer mértékében, és esetlegesen a tőkekövetelményben.
- Az intézménynek likviditási válsághelyzetre vonatkozóan készenléti tervvel (contingency plan) kell rendelkeznie, melyben meghatározza azokat a lépéseket, melyeket egy váratlan sürgősségi szituációban a likviditás fenntartása érdekében kell végrehajtania. A készenléti terv aktualitását évente tesztelni szükséges, felelősök, feladatkörök, riportolás és elérhetőségek tekintetében.

- Az intézménynek jó minőségű likvid eszközökből likviditási puffert kell képeznie, melynek révén biztosítja magát a stressz-forgatókönyvek által prognosztizált helyzetek kivédésére. A likviditási pufferként figyelembe veendő eszközök köréről, azok likviditás szerinti belső rangsorolásáról az intézménynek belső szabályzatban kell rendelkeznie. A likviditási pufferek képzése nem helyettesíti a stressz helyzetekre való gondos felkészülést, illetve a nettó finanszírozási hiány és a finanszírozási források menedzselése érdekében teendő többi intézkedést.

Az intézménynek rendszeresen információkat kell közzé tennie, mely alapján a piaci szereplők a likviditási pozícióját és a likviditási kockázat kezelési rendszerét meg tudják ítélni.

Az intézmény elemezheti likviditási helyzetének várható alakulását a követelése és a kötelezettségei időbeli ütemezésének (lejáratí összhangjának) összevetésével. Végezhető ún. statikus elemzés, mikor az intézmény azt feltételezi, hogy követelése és kötelezettségei szerződés szerint realizálódnak (nincsenek új hitelek és új betételhelyezések), és ún. dinamikus elemzés, ami az állományok megújulásával számol. Az elemzéseknek normál üzletmenetre és likviditási stresszhelyzetre egyaránt kell vonatkozniuk.

A likviditási kockázatkezelési rendszer fontos eleme a limitrendszer és a limitek konkrét mértéke. Az MNB elvárja a likviditási kockázatkezelési szabályzatokban a limitek és a limitsértés esetén követendő eljárások rögzítését, illetve a limitek kihasználtságáról szóló kimutatás készítését. Utóbbinak tartalmaznia kell az illetékes szervezeti egységnek az esetleges limitsértés megszüntetésére irányuló döntését. A limitek mértékeit legalább évente felül kell vizsgálni.

Amennyiben az adott intézmény a likviditási kockázatát, vagy annak bizonyos elemeit más kockázati típus égíse alatt veszi figyelembe, az MNB elvárja ennek szabályzatokban történő rögzítését. A likviditási kockázatok méréséről/kezeléséről az adott kockázat szabályzatai részletes leírást kell, hogy tartalmazzanak.

VI.2 A likviditás megfelelőségének felügyeleti felülvizsgálati folyamata

VI.2.1 A likviditási és finanszírozási kockázatok átfogó értékelése

A válság kibontakozását követően jelentős figyelem összpontosult a hitelintézetek napon belüli, rövid és középtávú likviditásának és az éven túli finanszírozhatóságuk fenntarthatóságának kérdéskörére. A fokozatosan hatályba lépő Basel III-as szabályozói keretrendszer, majd a CRD IV, és különösen a CRR, továbbá az EBA különböző iránymutatásai foglalkoznak szignifikáns módon a likviditás kérdéskörével.

A likviditási kockázatok monitoringja a felügyeleti hatóságok szemszögéből kiemelten fontos szerepet játszik a pénzügyi stabilitási kockázatok mikro- és makroprudenciális szintű elemzésében. Ennek alapvető oka, hogy az egyes pénzügyi intézményeket ért likviditási sokkok különböző fertőzési csatornákon keresztül áttérjedhetnek nem csak egy másik hitelintézetre, hanem a pénzügyi rendszer egészére, veszélyeztetve annak stabilitását.

Az intézmények alapvető tevékenysége a pénzáramlások transzformációjára irányul, így ebből fakadóan inherens módon ki vannak téve a likviditási és a finanszírozási kockázatoknak. Az MNB ezért a likviditási és a finanszírozási kockázatokot is minden esetben a 2. pillér alatt kötelezően kezelendő, materiális kockázatok között tartja számon. Elvárja továbbá, hogy az intézmények mindenkor törekedjenek diverzifikált forrásszerkezet kialakítására és a finanszírozási függőségük aktív menedzselésére.

Az MNB elvárja, hogy az intézmények a fent hivatkozott dokumentumokkal és a szabályozási változások lényegével tisztában legyenek és igazodjanak ahhoz – különösen a Basel III-as likviditási mutatók tekintetében.

Az MNB a felügyeleti felülvizsgálati folyamat keretében értékeli

- az intézmény inherens likviditási kockázatát,
- inherens finanszírozási kockázatát,
- a likviditási és a finanszírozási kockázat menedzselését és kezelését,
- és hogy az intézmény milyen mértékben mérte fel a likviditás szempontjából releváns kockázati faktorait, és ezekre alapozva mennyiben sikerült megbízható módon kezelnie a kapcsolódó kockázati kitétségeket.

Az inherens likviditási kockázat értékelése során az MNB

- felméri az intézmény rövid- és középtávú likviditási kockázatát. Ennek keretében áttekinti az intézmény lejáratilikviditási mérlegét, ezen belül a devizánkénti szerződéses lejáratilikviditási részeket, és a koncentrációjukat, a going concern likviditási mérleget, és a gap-eket, továbbá vizsgálja a pénzügyi függést, különösen az anyabanki rövid forrásokat;
- áttekinti az intézmény saját stressz-tesztjét, a likviditási fedezetlenséget, a lehívási likviditási kockázatot, a túlélési periódust (time to wall survival analyses);
- értékeli a felügyeleti hatósági likviditási stressz-teszt eredményeit⁶⁸;
- értékeli a szabad likviditás nagyságát, a likviditási puffer, a kiegyensúlyozó kapacitások (counterbalancing capacity), ezen belül az átruházható eszközök, továbbá a rendkívül magas/ magas likviditású és hitelminőségű átruházható eszközök mennyiségét és minőségét, a kapcsolódó piaci likviditási kockázatot; az intézmény LCR (likviditás fedezettségi) mutatóját a kapcsolódó számításokkal és azok elemzésével.

Az inherens finanszírozási kockázat értékelése során az MNB

- áttekinti az intézmény finanszírozási profilját a forrásszerkezettel, a -koncentrációval és időbeli alakulásával együttesen, figyelembe véve az anyabanki finanszírozás nagyságát, részarányát, szerkezetét, a piaci finanszírozási forrásokhoz való hozzáférési lehetőségeket,
- értékeli az intézmény finanszírozhatóságának stabilitását, és fenntarthatóságát, a devizabeli lejáratilikviditási transzformációt a DMM⁶⁹, és NSFR⁷⁰ mutatóval,
- kiértékeli az intézmény üzleti modellje alapján a finanszírozási tervet a kapcsolódó strukturális gap-ekkel.

A likviditási és a finanszírozási kockázat menedzselése és kezelése értékelésének keretében az MNB

- felülvizsgálja az üzleti modell ismeretében felülvizsgálja az intézmény likviditási stratégiáját, kockázati étvágát a kapcsolódó szabályozói és belső limitekkel, valamint célértékekkel;
- megítéli a napon belüli likviditási kockázat menedzselését, amely során áttekinti a devizánkénti napi likviditási pozíció menedzselését, az IG1⁷¹ és IG2 pénzforgalom lebonyolítását a kapcsolódó fedezetekkel, és a kötelező jegybanki tartalékolás teljesítésének folyamatát;

⁶⁸ Az új európai elvárásoknak (CRD 100. cikk) megfelelően a felügyeletnek is rendszeresen különböző stressz-teszteket kell futtatniuk. A likviditási felügyeleti stressz-tesztekkel lehetővé válik, hogy az MNB a vizsgálatok során egységes körülmények alapján tudja az MNB megítélni az egyes intézmények likviditási kockázatát különböző időtávokon és stressz-szenáriók mellett, valamint többlet információkhoz jusson az intézmények saját belső stressz-tesztjeihez képest, azonosítani és mérni tudja a likviditási kockázat speciális területeit, és segítséget kapjon az egyes intézmények általános, valamint – az egyéb intézményekhez mért – relatív likviditási kockázatának megítéléséhez.

⁶⁹ devizafinanszírozás megfelelési mutató

⁷⁰ nettó stabil forrás ellátottsági mutató

⁷¹ Intergiro

- értékeli az intézmény kockázatkezelési folyamatait, és kontrollpontjait, a szabályozói limitek teljesítésének megfelelőségét, a belső mutató- és limitrendszerét, a kulcsindikátorait, a korai figyelmeztető mutató rendszerét, a belső, és külső riportokat,
- értékeli a likviditási üzletfolytonossági tervet (LCP).

VI.2.2 A megfelelő mennyiségű, megalapozott és hatékony likviditási fedezettség számszerűsítése

A likviditási és a finanszírozási kockázat jellemzően nem tőkével fedezett kockázattípus, az intézmények folyamatokkal, limitekkel, a forrásaik diverzifikációjával és likviditási pufferral kezelik. A likviditási és finanszírozási kockázatok jelentős mértéke és a kockázatkezelési rendszerek, eljárások, mutatók és limiteik, valamint azok mérésének hiányosságai esetén az MNB – az arányosság elvét szem előtt tartva és a kockázatkezelési eljárások javítására vonatkozó előírásokon túlmenően – előírhatja pótlólagos likviditás tartását a megfelelő likviditási fedezettség fenntartása érdekében.

Az egyedi likviditási követelmények meghatározása során az MNB-nek a Hpt. 181.§-a alapján figyelembe kell vennie

- a hitelintézet üzleti modelljét,
- a Hpt. 108. § (5) bekezdés f) pontjában meghatározott rendszereket, eljárásokat és mechanizmusokat, és azok megfelelőségét,
- a felügyeleti felülvizsgálat és értékelés eredményét, valamint
- a Magyarországot fenyegető rendszerszintű likviditási kockázatot.

A pótlólagos likviditás mértékére vonatkozóan az MNB előírhatja:

- a megfelelő mennyiségű és minőségű (összetételű) szabad rendelkezésű likvid eszköz állomány minimális nagyságának teljesítését,
- a likviditási mutatók szabályozói szint feletti teljesítését,
- a kiegyensúlyozó kapacitások akkora mennyiségét, amely egy előírt minimális túlélési periódust biztosít,
- a maximális kiáramló cash-flow (MCO⁷²) mutató nagyságát egy adott időszakra vonatkozóan,
- egy, az intézmény üzleti modelljéhez legjobban illeszkedő felügyeleti hatósági likviditási benchmark-hoz igazított minimális likvid eszköz mennyiséget.

Mivel az intézmények üzleti modelljei, likviditási kockázati profiljai különböznek egymástól, ezért az MNB-nek mindig a rendelkezésre álló legjobb benchmarkot kell alkalmaznia, illetve az üzleti modell sajátosságainak figyelembe vételével átvértékelheti a használt benchmarkot.

⁷² MCO = maximum cash outflow

VII. Stressz-tesztek

A stressz-tesztelés, mint fogalom magában foglalja mindazon kvantitatív, illetve és kvalitatív elemzési technikákat és kockázatkezelési módszereket, melyek segítségével a pénzügyi intézmények átfogó képet kaphatnak kockázati kitettségeikről és sebezhetőségükről olyan kivételes, ám valószínű helyzetekben, melyek ritka és súlyos következményekkel járó külső kockázati események következtében állhatnak elő. A közelmúltbeli pénzügyi és gazdasági válsághelyzet okán az MNB kiemelt fontosságot tulajdonít a stressz-teszteknek.

Az ICAAP keretében előírt, 2. pilléres stressz-tesztek előrettekintő jelleggel, átfogó módon, integrált keretben hivatottak felmérni az intézmény összes materiálisnak tekintett kockázatát. A stressz-tesztek köre így – a korábban tárgyalt kockázati típusokat magában foglalva, ám azokon túlmenően is – felöleli mindazon piaci, gazdasági, intézményi vagy politikai jellegű kockázati faktorok hatásának számbavételét, melyek az adott intézmény prudens és szolvens működését, illetve eredményességét érdemben befolyásolhatják. Ebben az értelemben az itt tárgyalt stressz-tesztelési módszertan egyértelműen túlmutat a CRR előírásain, mind a belső hitelkockázati modelleket használó (IRB) intézmények által az 1. pillérben alkalmazandó hitelkockázati stressz-tesztek⁷³ vonatkozásában, mind pedig a 2. pilléres stressz-tesztek⁷⁴ érintő általános rendelkezések tekintetében.

Az MNB álláspontja szerint nincs egyetlen "helyes" stressz-tesztelési módszertan. Egy adott intézmény szempontjából elfogadható megközelítések köre nagyban függ annak méretétől, tevékenységétől, kockázati étvágától, illetve a kockázatkezelés minőségétől. Az arányosság elve alapján azonban az MNB elvárja, hogy az alkalmazott stressz-tesztelési módszertan kifinomultsága arányban álljon a fent említett tényezőkkel.

A különböző stresszelési technikák segítségével különféle módon lehet számba venni az intézmények kockázatait, azoknak mindig csak bizonyos aspektusait jól megragadva. Emiatt az MNB a szofisztikált megközelítés híve, és kívánatosnak tartja különböző módszertanok (érzékenységvizsgálatok, forgatókönyv-elemzések, stb.) egyidejű alkalmazását. Egészen addig nem kívánjuk korlátozni az intézményeket saját elképzelésük érvényesítésében, amíg azok megfelelnek az itt részletezett szabályozói elvárásoknak. Ez a gyakorlatban azt is jelenti, hogy alkalmas esetben a kvalitatív, szakértői becslések alkalmazását nem tekintjük kevésbé célravezetőnek, mint kvantitatív módszerek és statisztikai modellek használatát.

ICAAP felülvizsgálat

Az Útmutatóban foglaltakkal összhangban az MNB értelmezése alapján a stressz-tesztek fogalmilag egy átfogó eszköz- és eljárásrendet jelentenek. A stressz-tesztelésben mint megközelítésben rejlő nagyfokú szabadságot és rugalmasságot különösen két okból kifolyólag szükséges kihasználni. Egyrészt az egyes kockázattípusok önálló számbavételére irányuló tőkeszámítási módszertan nem igazán teszi lehetővé a kockázatok kölcsönhatásának vizsgálatát. A hazai kontextusban ez elsősorban (ám közel sem kizárólagosan) azt jelenti, hogy hitelkockázat és az árfolyamkockázat, a piaci és a likviditási kockázat, illetve újabban a szuverén kockázat kölcsönös függőségi viszonyai csak egy átfogó, az egyedi kockázati módszereket kiegészítő stressz-teszt keretében ragadhatók meg. Másrészt, az egyedi kockázatok kapcsán alkalmazott tőkeszámítási eljárások természetesen olyan korlátozó és leegyszerűsítő (pl. függetlenség, normalitásra vonatkozó) feltevésekkel élnek, ami a tényleges kockázati kitettség jelentős alulbecslését eredményezheti.

⁷³ A CRR 177. cikkének teljesítése az IRB-módszer bevezetéséhez szükséges felügyeleti engedély egyik feltétele, miszerint az intézménynek stressz-tesztek segítségével megfelelően fel kell tudnia mérni potenciálisan kedvezőtlen események hatását hitelportfóliójára, illetve ezekkel szemben ellenállónak kell mutatkoznia.

⁷⁴ A 2. pilléres tesztek kérdéskörét a CRR meglehetősen általános szinten szabályozza, bizonyos kockázati típusok esetén azonban valamivel konkrétabb rendelkezéseket is tartalmaz (pl. banki könyvi kamatláb-kockázat, hitelezés koncentrációs kockázata stb.)

A közelmúltban a gyakorlati tapasztalatok mellett több elméleti kutatás (pl. BIS [2012]) is igazolta a stressz-tesztek korlátozott alkalmasságát az előzetes figyelmeztető (ún. *early warning*) szerep betöltésére. A stressz-tesztek azonban ezzel együtt is a kockázattudatos működés, illetve az esetleges válsághelyzetekre való felkészülés alapvető építőkövei. Az MNB ezért a felügyeleti felülvizsgálat keretében minden felügyelt intézménytől elvárja, hogy részletesen ismerje a nemzetközi felügyeleti közösség stressz-tesztelésre vonatkozó iránymutatásait, a legfontosabb környezeti tényezők megváltozásának az intézmény helyzetére gyakorolt számszerű hatásait, illetve a tőkeszámítás során alkalmazott módszerek főbb hiányosságait. A komplex ICAAP és ILAAP felülvizsgálat alá tartozó intézmények esetében ezen túlmenően azt is megköveteli, hogy a stressz-tesztek a jelentősebb kockázati típusokkal megegyező szakmai igényességgel kerüljenek kialakításra, a gazdasági tőkeszámításnak pedig szerves elemét képezzék. Erre az MNB álláspontja szerint csak akkor nyílik mód, amennyiben

- az egyes stressz-tesztek kérdésfeltevése világos, koncepciója átgondolt, módszertana pedig annak tudatában került kialakításra, hogy a legtöbb kockázati típus tőkekövetelménye már önmagában is egy szélsőséges stressz-helyzetre vonatkozó potenciális veszteségként adódik;
- a stressz-tesztek egyik legfőbb eleme, a külső környezeti sokkok transzmisszióját (vagyis intézményre gyakorolt hatását) meghatározó modell módszertani igényességgel, a múltbeli tapasztalatokat és (lehetőség szerint) elemi szintű portfólióadatokat is felhasználva kerül kialakításra;
- egyes stressz-tesztek lehetővé teszik a hitel- és árfolyamkockázat együttes megragadását, csakúgy, mint a piaci és likviditási kockázatok egységes keretben történő vizsgálatát;
- a stressz-tesztek – amennyiben lehetséges – számolnak a visszacsatolásokkal (pl. intézményi reakciók, kockázatcsökkentő lépések) és másodlagos hatásokkal (pl. kockázatok átgyűrűzése, kockázatkerülés lehetőségei);
- a stressz-tesztek kiterjednek a gazdasági tőkeszámítás keretében alkalmazott egyedi tőkeszámítási módszerek hiányosságainak feltérképezésére, és lehetőség szerint megmutatják az egyes kockázati típusokhoz rendelt tőkekövetelmény érzékenységet a módszertan és az alkalmazott feltevések megváltoztatására.

Mivel a legtöbb kockázattípus tőkekövetelménye már eleve egy lehetséges szélsőséges veszteség fedezeteként kerül meghatározásra, az MNB a stressz-tesztelésre elsősorban, mint diagnosztikai eszközre tekint. Ezzel összhangban nem követeli meg az intézményektől, hogy a stressz-tesztek eredményét minden esetben kockázati tőkekövetelményként számolják el. Elvárja mindazonáltal a megfelelő mértékű tőkeképzést a következő esetekben:

- az egyes kockázattípusok kapcsán végzett, modellfeltevésekre vonatkozó stressz-tesztek a kockázati tőkekövetelmény nagyfokú érzékenységet mutatják;
- a több kockázattípus együttes számbavételére irányuló (pl. a hitel- és devizakockázatot egységes módszertani keretben vizsgáló) stressz-elemzések a kockázati kitettség (részkockázatok összegét meghaladó) koncentrációját mutatják;
- prociklikus tőkeképzési politikát szolgáló, a tőkekövetelmény szintjét indikátorváltozók értéke alapján befolyásoló stressz-tesztelési módszertan esetén, amennyiben az adott indikátor értéke a kijelölt küszöbértéket meghaladja.

Az MNB a kockázati kitettség megfelelő körülhatárolásának fontosságára tekintettel a stressz-tesztek vonatkozásában tapasztalt jelentős hiányosságok fennállása esetén a komplex ICAAP és ILAAP felülvizsgálat alá tartozó intézményeknél a 2. pilléres tőkeszükségletet pótlólagosan megemelheti.

VII.1 Az alkalmazott kockázati modellek megbízhatósága

Az intézmények kockázati kitétségét a pénzügyi rendszer mint összetett hálózat működése határozza meg, melynek kölcsönhatásai, illetve ezek bizonytalansága nagyon megnehezítik a kockázatok egyértelmű azonosítását, pontos árazását, illetve megfelelő kezelését. A rendszer komplexitásából következően a gazdasági tőkeszámítási modellek csak áttételesen tudják megragadni az intézmény összes kockázatát, és különböző feltevésekkel kénytelenek élni az eszközárak és kockázati faktorok közötti korrelációkra vonatkozóan. Empirikus tapasztalat, hogy utóbbiak stresszhelyzetben hajlamosak (abszolút értékben) jelentősen megemelkedni, így a normál működésre koncentráló modellek krízis esetén gyakran alulbecslik a tényleges kockázatokat. Ez a probléma nem csak az egyes kockázati típusokon belüli, hanem az azok közötti kockázatok vonatkozásában is fennáll. Az MNB ezért elvárja, hogy az intézmények behatóan ismerjék, hogyan teljesítenek kockázati modelljeik válsághelyzetekben.

VII.2 Integrált kockázatkezelési szemlélet érvényesítése

Számos okból kifolyólag a jelenlegi üzleti és szabályozói gyakorlat a kockázati típusokat önállóan tárgyalja, melyek így egymástól függetlenül alkotják a gazdasági tőkeszámítás inputjait. Az utóbbi időszak fejleményei (a pénz- és tőkepiacok integrálódása, értékpapírosítás, gazdasági alapú könyvvezetési technikák, származékos termékek elterjedése stb.) azonban sok szempontból elmosták a kockázatok közötti különbségeket. Tipikus példaként említhetők a – magyar pénzügyi rendszer szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró – változó kamatozású, illetve devizában folyósított hiteltermékek, melyek esetében nem választhatók el egymástól a piaci és hitelkockázati jellegű kockázati faktorok; a válság pedig a likviditási kockázat előző két kockázati típusával való szerves kapcsolatára világított rá.

Az integrált, átfogó szemléletű kockázatkezelést az MNB azért tartja kiemelten fontosnak, mert a kereszthatásokat figyelembe véve számos esetben sokkal nagyobb kockázati kitétség adódik, mint az egyes kockázati típusok akár additív – vagyis minden diverzifikációt nélkülöző – összegzésével.

A fentiek tükrében a kizárólag a kockázati modellek inputparamétereinek változtatására (pl. PD-k eltolása, LGD-k növelése) kiterjedő stressz-tesztelési módszertant az MNB nem tartja elégségesnek. Elvárja továbbá, hogy az intézmény stressz-tesztelési programja minden esetben jól körülhatárolt és azonosítható legyen, és megfelelő minőségű szabályzatba legyen foglalva. Szükségesnek ítéljük még ezen túlmenően, hogy az intézmény stressz-tesztjeinek eredményét a felügyelt intézmények értelmezzék, szükség esetén arra alapozva pedig egyértelmű kockázat-mérséklő intézkedések meghozatala váljon lehetővé. Ennek mintegy előfeltételeként az MNB előírja az intézmény legfelsőbb vezetői testületének felelősségét, megfelelő tájékozottságát és aktív részvételét a stressz-tesztelési program működtetésében és a hatások értékelésében.

A mértékek tekintetében az MNB elvárja, hogy a stressz-tesztek valóban kivételesnek tekinthető, jelentős környezeti sokkok hatását (is) tükrözzék⁷⁵. A közelmúltban megfigyelt pénzügyi, gazdasági és üzleti folyamatokra tekintettel az MNB elengedhetetlennek tartja, hogy az intézmények a válság során szerzett tapasztalataikat felhasználják a kockázati mértékek és módszerek megválasztása során, és kellően konzervatív módon járjanak el.

A stressz-teszteket tehát az intézmény portfóliójának jellemzőivel és vállalt kockázataival, illetve a külső környezet állapotával összhangban kell meghatározni. Ezek bármilyen változása (vagy várható változása) esetén az alkalmazott teszteket felül kell vizsgálni. Az MNB elvárja, hogy az említett felülvizsgálat legalább éves gyakorisággal akkor is megtörténjen, ha azt a fenti tényezőkben bekövetkezett változások egyébként nem indokolnák. A stressz-tesztek futtatását ennél rövidebb időközönként várja el az MNB.

⁷⁵ A nemlineáris kockázati kapcsolatok léte miatt az MNB hasznosnak tartja különböző súlyosságú és valószínűségű stressz-helyzetek vizsgálatát.

A jelenlegi helyzetben az MNB feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a stressz-tesztek szervesen épüljenek be az intézmények kockázatkezelési gyakorlatába, azok eredményét pedig az intézmény felhasználja az alábbi területeken:

- a tőkeszámítás eredményének ellenőrzése, illetve megbízhatóságának körülhatárolása során;
- a likviditási helyzet értékelése és a tőketervezés során;
- a kockázati stratégia kialakítása folyamán;
- az általános felsővezetői döntéshozatal keretében, így például vészforgatókönyvek kidolgozása, limitek felállítása, stb.;
- esetlegesen pótlólagos szabályozói tőkeszükséglet meghatározása céljából, az MNB-vel történő egyeztetést követően, illetve;
- amennyiben szükséges, megfelelő kockázatcsökkentő intézkedések meghozatala érdekében (tőkeemelés, stratégia, limitek szigorítása, stb.).

A szabályozói elvárások gyakorlati teljesülése érdekében az MNB előírja, hogy az intézmény rendelkezzen részletesen dokumentált, az intézmény felső-vezetése által jóváhagyott, átfogó stressz-tesztelési politikával. Ennek tartalmaznia kell a stressz-tesztelési folyamat összes lényeges aspektusát (alkalmazott módszer részletes leírása, eredmények összevetése és felhasználása, felelős szervezeti egységek, stb.). Fontos továbbá, hogy az adott intézmény megfelelő erőforrással és szakemberrel rendelkezék a stressz-tesztek elvégzéséhez. Megemlítendő, hogy a több-féle stressz-teszt módszer kiegészítéseként a fordított stressz-teszt is elvégezhető. A módszer lényege, hogy olyan scenáriókat, paramétereket keres, amelyek az intézmény „megrogyását” (például jelentős veszteség, tőkevesztés, feszült likviditási helyzet kialakulását okozzák). Az így kapott paramétereket kell elemezni az előfordulási valószínűségük alapján (monitoring). A módszer alkalmazása nem kötelező, de hozzájárulhat a tudatosabb kockázatkezeléshez.

A rendszerszintű kockázatok megbízhatóbb felmérése érdekében az MNB fenntartja annak lehetőségét, hogy konkrét stressz-szenáriók alkalmazását írja elő a felügyelt intézmények részére. Ennek előnye lenne, hogy az eredmények és a modellek keresztmetszeti összehasonlításával mind az MNB, mind az intézmények jobb képet kaphatnának kockázati kitétségükről és stressz-tesztelési eljárásaik alkalmasságáról.

A fenti általánosságokon túlmenően az MNB a CEBS Guideline on Stress Testing (GL32) című, 2010. augusztus 26-án megjelent irányelvét tekinti magára nézve irányadónak és alkalmazza az intézmények stressz-tesztjeinek megítélése során. Az MNB elvárja a felügyelt intézményektől, hogy részletesen tanulmányozzák annak tartalmát, és törekedjenek megfelelni az abban foglaltaknak.

VIII. A kis intézmények belső tőkeszükséglet-számítására, likviditás megfelelőségére vonatkozó felügyeleti elvárások és a vonatkozó felügyeleti felülvizsgálati folyamat

VIII.1 Arányosság elvének alkalmazása

Az arányosság elve a felügyeleti felülvizsgálatok során kiemelt szempont. A belső tőkeszükséglet számítására, a likviditás megfelelőségre vonatkozó felügyeleti elvárások mértéke függ az adott intézmény

- típusától,
- méretétől,
- tevékenységének összetettségétől
- és természetesen annak kockázatosságától.

Az arányos követelmény tehát relatív fogalom és a fenti több tényező vizsgálatának eredménye. Megjegyzendő, hogy az arányosság elvének érvényesítése az összes CRD hatálya alá tartozó intézményre vonatkozik, azaz a fenti tényezők alapján a felügyeleti felülvizsgálati folyamat mélysége és az intézménnyel folytatott dialógus is különböző intenzitású lesz. A felügyeleti felülvizsgálat során külön meg kell említeni és meg kell különböztetni az úgynevezett kis intézményeket.

VIII.2 A kis intézmény meghatározása

Kis intézménynek azok a hitelintézetek vagy befektetési vállalkozások tekinthetők, amelyek megfelelnek az alábbiakban felsorolt jellemzők többségének:

- tevékenysége nem bonyolult és csak termékek egy jól behatárolható körére irányul,
- relatíve kis piaci részesedéssel rendelkezik,
- nem alkalmaz az MNB által jóváhagyott módon fejlett módszert a hitelezési, a működési vagy a piaci kockázati tőkekövetelmény számítására,
- elsősorban Magyarország területén nyújtja szolgáltatásait és nem végez jelentős határon átnyúló szolgáltatásokat,
- saját véleménye szerint kis intézménynek minősíthető.

Arról, hogy egy intézmény kis intézményként kezelhető, a végső döntést az MNB hozza meg.

A kis intézmények belső tőkeszükséglet-számítási és likviditás megfelelőség-biztosítási rendszereinek kidolgozása során az MNB ajánlja, hogy az érdekképviselői szervezetek, központi szervezetek, szakmai szövetségek koordináló, irányító szerepet töltsenek be. Ezen szervezetek kidolgozhatnak olyan útmutatást és belső tőkeszükséglet-számítási, likviditás megfelelőség-biztosítási módszert a tagintézmények számára, amelyet azok átvesznek és a működésük során alkalmaznak. Ebben az esetben az MNB egyeztet a módszereket kidolgozó érdekképviselői és más központi szervezetekkel a módszerek megfelelőségéről, de a módszerek alkalmazását az intézmények működésének vizsgálata során egyedileg is ellenőrzi.

VIII.3 Kis intézmények belső tőkeszükséglet-számítására vonatkozó felügyeleti elvárások

Annak ellenére, hogy az egyes elvek arányosan alkalmazhatóak, a kisebb intézményeknek is meg kell felelniük valamennyi, az intézmények belső tőkeszükséglet számításával kapcsolatban megfogalmazott felügyeleti elvárásnak⁷⁶.

A belső tőkeszükséglet-számítási folyamat során tehát valamennyi releváns kockázatot figyelembe kell venni. A belső tőkeszükséglet-számítás előírásának célja nem pusztán a tőkekövetelmény-szabályozásnak való megfelelés biztosítása, hanem az, hogy az váljon a törvény hatálya alá tartozó pénzügyi szereplők vezetésének egyik kulcseszközévé. A belső tőkeszükséglet-számítás bevezetésének és rendszeres alkalmazásának célja az intézmények kockázat-tudatos vezetésének erősítése, az adott intézmény kockázati szintjének rendszeres mérése, valamint az előre nem látható veszteségekre fedezetül szolgáló tőke mértékének meghatározása. A belső tőkeszükséglet-számítás rendszere több olyan elemet tartalmaz, amelyet az intézmények már eddig is alkalmaztak részben a szokásos éves üzleti terv és a stratégiai tervezés keretében, részben pedig a mindmáig egységesen előírt tőkemegfelelési mutató számításának elvégzésekor.

A kis intézmények oly módon is megfelelhetnek a hazai szabályozás belső tőkeszükséglet-számítási kötelezettségeinek, hogy megvizsgálják a jelen ajánlásban felsorolt kockázati típusoknak való kitettségüket és az azok fedezetéül szolgáló tőke összegét. Felmerülhetnek azonban olyan kockázatok is, amelyek jelen anyagban nem szerepelnek, ebben az esetben az intézmény felelőssége, hogy a belső tőkeszükséglet-számítás az ilyen kockázatokot is figyelembe vegye. A pénzügyi intézményeknek azzal is tisztában kell lenniük, hogy a tőke a kockázatok fedezésének csak végső eszköze, amelynek mértékét a hatékonyabb kockázatkezelési és ellenőrző funkciók alkalmazása révén a kockázatok mértékének csökkentésével mérsékelni lehet.

VIII.4 Kis intézmények által alkalmazott módszertanok

A belső tőkeszükséglet-számítás módszerére nem csak egyetlen megközelítési lehetőség létezik. A kis intézmények például választhatnak olyan módszert, amely az 1. pillérben meghatározott tőkekövetelményből indul ki, és azt méri, hogy szükség van-e az 1. pillérben nem szereplő kockázati típus miatt többlet tőkekövetelményre.

Annak az intézménynek, amelyik ezt a módszert választja, annak az alábbiakat kell megbecsülnie:

- az 1. pillér szerint számított tőkekövetelmény kockázatonként megfelelően tükrözi-e a tényleges kockázatokot;
- mennyi tőkét kell allokálni a 2. pillér, valamint a külső tényezők miatti kockázatokra.

Ugyanígy a kis intézmények választhatják az építőkövek elven működő módszert, amely valamennyi kockázati típusra külön-külön kiszámított tőkekövetelményeket összegzi. A módszer választása során az intézménynek figyelembe kell vennie, hogy mennyire képes a módszer működtetéséhez szükséges információk összegyűjtésére, valamint rendelkezik-e a tőkekövetelmény számításához szükséges eszközökkel.

Az az intézmény, amelyik ezt a módszert választja, külön-külön méri fel valamennyi 1. és 2. pillér szerinti, valamint a külső tényezőkből származó kockázatokot, és összegzi a kockázati típusokra egyenként számított tőkekövetelményeket. Annak meghatározása, hogy egy kockázati típus relevánsnak minősül-e, érzékenység-vizsgálati elemzésekkel történhet.

⁷⁶ Az arányosság a felügyeleti elvárásban csak az ICAAP 6-10 alapelvek érvényesülésére értendő. Az első öt ICAAP alapelvnek minden intézménynek maradéktalanul meg kell felelnie.

VIII.5 A belső tőkeszükséglet-számítás lépései

Bármelyik módszert is választja az intézmény, mindenképpen szükséges, hogy annak eredményét összehasonlítsa a jelenlegi, valamint a jövőbeni várhatóan rendelkezésre álló tőkéjével. A tőketerv készítése kiemelt fontosságú. A belső tőkeszükséglet-számítás több részből áll, egyrészt a kockázati kitétségek meghatározásából, másrészt azok alapján a tőkekövetelmény számításából:

- Kockázatok azonosítása - az intézménynek első lépésben el kell készítenie a releváns kockázati típusok listáját. Ennek meghatározása során azt kell megvizsgálni, hogy a múltban elsősorban milyen okokból következtek be veszteségek, és mennyire valószínű, hogy hasonló veszteségek újra be fognak következni. A lista összeállítása során a múltbeli információkon túl, a várható jövőbeli eseményeket is figyelembe kell venni.
- A tőkeszükséglet-számítás - valamennyi, a releváns kockázatok listáján szereplő kockázati típus esetén meg kell becsülni, hogy abból az intézménynek mekkora vesztesége származhat, amelyeket összegezve számítható az azok fedezetére számítható szolgáló tőke összege.
- Tőketervezés - az intézménynek nem csak a jelen helyzetre, hanem a jövőre nézve is meg kell becsülnie, hogy várhatóan mennyi tőke fog a rendelkezésre állni, és hogy az összhangban van-e az üzleti tervéből valószínűsíthető jövőbeni tőkeszükségletére.
- Eredmény.

Az intézménynek a fentiek alapján az aktuális helyzetre és a várható jövőbeni eseményekre becsült eredmények alapján kell meghatározni a belső tőkeszükséglet összegét és fel kell mérnie, hogy a kockázatok fedezéséhez milyen minőségű és arányú tőkeelemekre van szükség.

VIII.6 Kis hitelintézetek tipikus kockázatai

A kis hitelintézetek vonatkozásában jellemzően az alábbi fő kockázatok értékelendők:

- ellenőrzési/vezetési kockázat (internal governance),
- hitelkockázat,
- koncentrációs kockázat (egyedi ügyfelek, földrajzi, szektorális),
- kamatláb-kockázat,
- likviditási kockázat,
- működési kockázat,
- stratégiai kockázat,
- külső tényezők kockázata.

Természetesen egyes hitelintézeteknél további kockázatok is lehetnek, amelyeket az intézménynek értékelnie kell.

VIII.7 A befektetési vállalkozások esetében a szokásostól eltérő többlet kockázatot generáló tevékenységek

A befektetési vállalkozások vonatkozásában többlet kockázat jellemzően az alábbi tevékenységeknél fordulhat elő:

- nagy tőkeáttételű ügyletekre vonatkozó szolgáltatás nyújtása vagy közvetítése,
- „high frequency trading” szolgáltatás nyújtása vagy közvetítése,

- befektetési hitel vagy halasztott pénzügyi teljesítés szolgáltatás,
- saját számlás kereskedés (saját számláról ügyfél javára végrehajtott ügyletek esetében).

VIII.8 Felügyeleti felülvizsgálatok a kis intézményeknél

A kis intézmények esetében az MNB évente egyszerűsített, kérdőíves felülvizsgálatot folytat le, illetve a 3-5 éves gyakoriságú átfogó vizsgálatok során végez nagyobb intenzitású felülvizsgálatot. Ezzel a módszerrel biztosítható, hogy a kis intézmények nagy száma mellett is hatékonyan begyűjthetők és feldolgozhatók legyenek mindazon információk, amelyekre a felügyeleti felülvizsgálatok keretében az MNB-nek a döntései meghozatalához szüksége van.

A kérdőíves felmérést az MNB minden évben elvégzi, annak eredményeit összehasonlítja az adatszolgáltatásból, valamint a helyszíni és nem helyszíni ellenőrzésekből szerzett információkkal, melynek eredményeképpen kiszűri azokat az intézményeket, amelyekkel szemben a felügyeleti felülvizsgálat keretében valamilyen felügyeleti intézkedés meghozatala szükséges.

Amennyiben a kis intézmény a maga számára az ICAAP alkalmazása során magasabb tőkekövetelményt tart szükségesnek, és az MNB ezen felül nem állapít meg többlet tőke követelményt, az intézmény által számított magasabb tőkekövetelményt tekinti az MNB a SREP tőkeszükségletének.

Az egyes intézmények likviditás megfelelőségének értékelése is a felügyeleti felülvizsgálati folyamat része. A felülvizsgálat során az MNB értékeli az intézmény likviditási pufferét, finanszírozási politikáját, szabályzatát és mechanizmusait a likviditási és finanszírozási kockázatok mérésére, kezelésére. A kis intézmények likviditási megfelelőségének értékelésekor az MNB a megfelelő kockázatkezelést preferálja többlettőke-puffer megképezésével szemben.

VIII.9 Felügyeleti intézkedések a kis intézményekkel szemben

A felügyeleti felülvizsgálat fő célja a kis intézmények esetében sem a pótlólagos tőkeképzés, hanem a kockázattudatos működés és a hatékony prudenciális felügyelet biztosítása. Amennyiben azonban az 1. pilléres vagy ICAAP tőkekövetelményt az MNB az intézmény belső vagy külső sajátosságai alapján nem találja a vállalt kockázatokkal összhangban állónak, úgy a nagyobb intézményekhez hasonlóan pótlólagos tőkeszükségletet ír elő.

A kis intézményeknél feltárt hiányosságok és a felügyeleti felülvizsgálat keretében alkalmazandó felügyeleti lépések közötti kapcsolatot mellékletben szereplő táblázatok mutatják be (a befektetési vállalkozások esetén a tipikusan előforduló működési kockázat tevékenységenkénti megbontását külön táblázat részletezi). A táblázatokat, a hiányosságok kategóriába sorolását és többlettőke előírás megadását az MNB kiinduló alapnak szánja, a gyakorlatban további szempontok is felmerülhetnek, és mérlegelésre kerülhetnek.

A felügyeleti felülvizsgálat keretében hozott intézkedéseknek nem kizárólagos eszköze a többlet tőkekövetelmény meghatározása, hanem az lehet a kockázatok csökkentésére szóló felhívás, a kockázatkezelés minőségének a javítására, a belső szabályzat módosítására, szervezeti átalakításra való felszólítás, belső oktatás, képzés megkövetelése, új vezető vagy szakértő alkalmazására vonatkozó javaslat. Amennyiben az adott probléma vagy hiányosság megoldásra kerül, az MNB azt a következő felülvizsgálat keretében veszi figyelembe. Indokolt esetben, ha az intézmény piaci pozíciójában, üzleti tevékenységében, kockázati profiljában vagy kockázatkezelési rendszerében a belső tőkeszükséglet számottevően befolyásoló változások történnek, az intézmények kezdeményezhetik az előírt tőkearány évközi felülvizsgálatát, illetve az MNB dönthet soron kívüli felülvizsgálat lefolytatásáról.

VIII.9.1 Felügyeleti intézkedések kis hitelintézeteknél

A felügyeleti felülvizsgálat keretében intézkedésre kell felszólítani azokat a hitelintézeteket, illetve esetlegesen többlet tőkekövetelményt kell számukra előírni, amelyeknél a következőkben felsorolt kockázatok valamelyike fennáll, és ez hiányos belső kontrollrendszerrel párosul, tőkével nem megfelelően fedezett, és így a prudens működés összességében nem biztosított:

- az átlagoshoz képest kockázatosabb körülmények között (pl. földrajzi környezet, magasabb kockázatú ügyfélkör) működnek,
- valamely mutatójuk magasabb kockázati szintet jelez (pl. rossz eszközminőség, működési veszteségek, likviditási nehézségek, magas kamatláb kockázat, koncentrációs kockázat stb.),
- az MNB vagy egyéb külső vizsgálat, vezetési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel,
- olyan csalás, visszaélés vagy működési probléma állt fent a közelmúltban, ami veszélyezteti a hosszú távú működést,
- olyan tevékenységet végez, amely nem megszokott egy kis intézménytől (pl. határon átnyúló szolgáltatások, fejlett derivatív eszközökkel való kereskedés, külföldi értékpapírok vásárlása),
- az intézmény működésére várhatóan döntő hatással járó új típusú tevékenységbe kezd, vagy új piacokra tör be,
- az intézmény stratégiai céljaival ellentétben jelentősen veszít működési területének piaci részarányából, a további működést veszélyeztető mértékben csökken az ügyfélszáma és üzleti volumene,
- az intézmény által kínált pénzügyi kondíciók lényegesen eltérnek a piacon megszokottól, és az MNB értékelése szerint ez hosszú távon nem fenntartható üzleti modellt jelent.
- az intézmény nem tart be alapvető, felügyeleti ajánlásokban és módszertani útmutatókban leírt eljárásokat, amelyek veszélyeztetik a prudens működését,
- nem áll rendelkezésére olyan vezetői, szakértői ismeret vagy technikai, informatikai feltétel, amely az általa végzett tevékenységhez, annak kockázataihoz feltétlenül szükséges lenne,
- az intézménnyel szembeni bizalom az ügyfelei vagy piaci partnerei részéről megromlott,
- az intézmény stratégiája a várható makrogazdasági és szektoron belüli körülmények, valamint az intézmény helyzete, gazdálkodása alapján nem tekinthető megalapozottnak,
- az intézmény által alkalmazott ICAAP minősége nem megfelelő,
- az intézmény érzékenységi vizsgálatokat vagy stressz-teszteket nem végez annak megállapítására, hogy jelentős gazdasági recessziók esetén milyen mértékben növekednek meg lényeges kockázatai, és mekkora a fedezésükhöz szükséges tőke mennyisége.
- az intézmény tulajdonosainak magatartása nem teszi lehetővé a hatékony tulajdonosi kontroll működését.

A személyre szabott értékelés korlátozott lehetősége miatt a többlettőke követelmény nagysága előre szabályozott módon, az MNB által súlyosnak (I. kategóriás), közepesnek (II. kategóriás) és gyengének (III. kategóriás) ítélt kockázatok relatív előfordulási arányának megfelelően kerül kiszámításra. Irányadó jelleggel a gyenge, közepes, és erős kockázatok jellemző fennállása a szabályozói tőkekövetelmény 33, 66, illetve 100 százalékát kitevő többlettőke-előírást eredményez, ugyanakkor a végső mérték legtöbbször további mérlegelés eredményeképp alakul ki.

VIII.9.2 Felügyeleti intézkedések befektetési vállalkozásoknál

A befektetési vállalkozások esetén az MNB a szokásostól eltérő többlet kockázatot generáló üzleti modellnek vagy szervezeti mechanizmusnak különösen az alábbiakat tekinti:

- ügyfélszámlák felett az üzletkötő meghatalmazással rendelkezhet,
- az üzletkötők a megszokottnál magasabb limitekkel és/vagy hatáskörrel rendelkeznek,
- függő számlák, átvezetési számlák, technikai számlák megnyitása, vezetése (indokolatlanul, kontrollálatlanul),
- határon átnyúló szolgáltatások,
- fejlett derivatív eszközökkel való kereskedés, külföldi értékpapírok vásárlása,
- harmadik fél letétkezelők igénybevétele,
- a front office terület méretéhez képest nem biztosítanak elegendő anyagi vagy humán erőforrást a back office vagy az ellenőrzési terület számára,
- a kereskedési és a back office rendszerek fizikai és logikai elkülönítésének a hiánya,
- az intézmény tulajdonosi viszonyai nem teszik lehetővé a hatékony tulajdonosi kontroll működését,
- az MNB vagy egyéb külső vizsgálat, vezetési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel,
- olyan csalás, visszaélés vagy működési probléma állt fent a közelmúltban, ami veszélyezteti a hosszú távú működést,
- az intézmény működésére várhatóan döntő hatással járó új típusú tevékenységbe kezd, vagy új piacokra tör be,
- az intézmény nem tart be alapvető, felügyeleti ajánlásokban és módszertani útmutatókban leírt eljárásokat, amelyek veszélyeztetik a prudens működését,
- nem áll rendelkezésére olyan vezetői, szakértői ismeret vagy technikai, informatikai feltétel, amely az általa végzett tevékenységhez, annak kockázataihoz feltétlenül szükséges lenne,
- az intézménnyel szembeni bizalom az ügyfelei vagy piaci partnerei részéről megromlott,
- az intézmény stratégiája a várható makrogazdasági és szektoron belüli körülmények, valamint az intézmény helyzete, gazdálkodása alapján nem tekinthető megalapozottnak,
- az intézmény által alkalmazott ICAAP minősége nem megfelelő.

Befektetési vállalkozások esetében amennyiben a felügyeleti felülvizsgálati eljárás, illetve az adatszolgáltatások vagy felügyeleti vizsgálatok során feltárt problémák túlnyomó részt a III. kategóriába esnek, a SREP tőkekövetelmény 8-10% TMM vagy 100-120% induló tőke; amennyiben a II. kategóriába esnek 8-12% TMM vagy 100-160% induló tőke; amennyiben az I. kategóriába esnek 8-16% TMM vagy 100-200% induló tőke.

A hatályos jogszabályok a felügyeleti felülvizsgálat keretében előírható maximum többlet tőkekövetelményt az 1. pillér szerint kiszámított tőkekövetelmény alapján állapítják meg úgy, hogy a SREP tőkekövetelmény (az 1. pillér szerinti tőkekövetelmény és a felügyeleti felülvizsgálati eljárásban előírt többlet tőkekövetelmény összege) legfeljebb a Bszt. 105.§ (2) bekezdésében meghatározott tőkekövetelmény kétszerese lehet. A SREP tőkekövetelmény azoknál a befektetési vállalkozásoknál, amelyeknél az I. pilléres tőkekövetelményt a Bszt. 105. (1) bekezdés b) pontja határozza meg 8%-tól 16%-ig terjedő tőkemegfelelési mutató elérésének előírásaként, míg azoknál a befektetési vállalkozásoknál, amelyeknél az I. pilléres tőkekövetelményt a Bszt. 105. (1) bekezdés a) pontja

határozza meg, a tevékenység megkezdéséhez szükséges induló tőke 100%-tól 200%-ig terjedő előírásaként kerül meghatározásra.

VIII.10 A felügyeleti felülvizsgálat lezárása

A kérdőívek feldolgozása után a felülvizsgálat eredményéről (esetleges konzultációk eredményével egyetemben) az MNB prudenciális levélben tájékoztatja az intézményeket. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat számszerű eredményét az MNB a prudenciális levélhez csatolt SREP áttekintő lapon dokumentálja. Amennyiben az előírt SREP tőkekövetelménynek (TSCR), teljes tőkekövetelménynek (OCR) való megfelelést az MNB nem látja biztosítottnak, a szükséges tőkepótlásra határozatban hívhatja fel az intézményt.

Ha az MNB átfogó vizsgálat keretében folytatja le a felügyeleti felülvizsgálatot, a lezárásra a vizsgálat lezárásának keretében kerül sor.

IX. Dokumentum-lista

A felügyeleti felülvizsgálatra az intézményeknek az általuk alkalmazott tőke megfelelés belső értékelési eljárását be kell mutatniuk. Az MNB-nek átadott, hivatalos ICAAP és ILAAP dokumentációnak minden esetben a már felső vezetői jóváhagyással bíró, implementált módszerek bemutatását kell tartalmaznia.

A megfelelő következtetések levonásához szükséges, hogy a dokumentációban beadott adatok a legfrissebb információkat tartalmazzák. Ellenkező esetben az MNB kénytelen pótlólagos konzervatívizmust érvényesíteni a tőkeellátottság, likviditás megfeleléség megítélésékor, amennyiben nem fér hozzá az aktualizált számokhoz, módszertanokhoz.

Ez a fejezet csak javaslatot ad a beadandó anyag elkészítésénél megfontolandó témakörökkel kapcsolatban, de mind a forma, mind a tartalom az intézmények döntésére van bízva. A dokumentáció összeállításánál azonban szükséges figyelemmel lenni arra, hogy a tőkeszámítás módszereit és eredményét, a likviditás megfelelést biztosító rendszert az intézménynek kell bemutatnia és meg kell védenie. A benyújtott anyaggal szemben felügyeleti elvárás, hogy az intézmény hozzon fel minden érvet a kalkulációi védelmére.

IX.1 Összefoglaló

- Egyéni, illetve csoport szintű kockázati stratégia bemutatása önálló dokumentumként (az ICAAP és az ILAAP folyamatának dokumentálásánál többek között kellő hangsúlyt kell fektetni az intézmény kockázatkezelési szervezeti, irányítási és felügyeleti funkciójának, valamint a belső ellenőrzési mechanizmusainak bemutatására).
- Az intézmény/csoport lényeges tevékenységeinek/üzletágainak rövid bemutatása. Csoport esetében kerüljön ismertetésre, hogy a tőke- és a likviditás megfeleléségi folyamat mely cégcsoport- tagokat fed le.
- Áttekintés az alkalmazott belső tőkeszükséglet számítási módszerekről, az alkalmazott módszer(ek) esetleges változtatásáról.
- Use teszt dokumentálása. Szükséges bemutatni, hogy milyen területeken használja fel a tőkeszámítás eredményét az intézmény, a bemutatás jelentősen befolyásolhatja a tőkeszámítások megbízhatóságának felügyeleti megítélését. A belső tőkeszükséglet-számítás eredménye és a rendelkezésre álló tőke kapcsolata.
- Az intézmény kockázatkezelési módszerei megfeleléségének értékelése.
- Az intézményi belső önértékelések (GAP analízis) és ezek alapján megfogalmazott feladattervek ismertetése, ICAAP és ILAAP éves felülvizsgálat eredményének bemutatása.
- Az intézmény lényeges kockázatainak rövid értékelése, az előző értékeléshez képest bekövetkezett változások.
- A tőke-megfeleléségi, likviditás megfeleléségi vizsgálat ideje, mely cégcsoport-tagokra terjed ki, ki végezte és ki hagyta jóvá.

IX.2 A jelenlegi és a tervezett tőkehelyzet bemutatása

A tőketerv részletezése, ezen belül a tőkeigény-tőkefelhasználás, belső/külső források, osztalék-politika.

IX.3 Tőke megfelelési számítás részletes ismertetése

- a kockázatok (ezen belül az egyéb kockázatok) feltárására és kezelésére kialakított módszertan dokumentációja;
- a számítási módszer és eredmény részletes ismertetése, gazdasági tőkeszámítási módszer esetében a konfidencia-szint, feltételek megadása;
- a számítás időpontja és időhorizontja;
- a kockázatok (ezen belül az egyéb kockázatok) térképe, a kockázatok definíciója;
- a számítás során figyelembe vett lényeges kockázatok ismertetése, ahol szükséges, összehasonlítás az 1. pillér számítás eredményével, az adott kockázatra vonatkozó intézményi kockázati étvággal (limittel) való összehasonlítás;
- a kockázatot csökkentő elemek;
- a módszertan és feltételezések ismertetése (a kockázatok mérésének módszere);
- az egyéb kockázatok belső tőkeallokáció folyamatában történő figyelembevétele;
- a stressz-teszt és forgatókönyv-teszt eljárások feltevéseinek és eredményeinek ismertetése;
- az aggregálási eljárás ismertetése, a figyelembe vett korrelációs, diverzifikációs hatások és azok indoklása;
- az intézmény kockázatkezelési módszereinek és folyamatainak megfelelőségi értékelése (önértékelés: gyenge pontok, hiányosságok, cselekvési terv (action plans)).

A benyújtott dokumentációval kapcsolatosan követelmény, hogy az általános módszertani rész (elmélet, modellek, stb.), illetve a konkrét számszerű eredmények (tőkeszámok, modellparaméterek, stb.) ne váljanak el egymástól, mivel ez megnehezíti a számszerű eredmények megítélését, illetve a tőke megfelelés elégségességének vizsgálatát. Részletesen be kell mutatni, hogy a vonatkozó kockázattípus tőkekövetelménye milyen módon áll elő. Az MNB a vonatkozó kockázati tőkekövetelményt csak az alkalmazott modellek ismeretében és fényében tudja megítélni. Ennek hiányában kénytelen fenntartásokkal kezelni a számszerű eredményeket. Amennyiben az intézmény folyamatokkal (vagyis nem tőkével) fedez egy adott kockázati típust - tipikusan pl. stratégia, reputációs kockázatot - elvárás, hogy döntését meggyőző érvekkel támassza alá.

IX.4 A belső tőkeszükséglet-számítási módszertan beépülése a folyamatokba

- annak értékelése, bemutatása, hogy a belső tőke megfelelés folyamatai mennyire képezik a döntési folyamat integráns részét;
- ICAAP felülvizsgálat eredménye, főbb megállapítások;
- az ICAAP folyamatokban tervezett, illetve folyamatban lévő változtatások.

Az ICAAP-et az MNB a kockázati ciklushoz kapcsolódóan, a vizsgálati tervben meghatározottak szerint, annak keretében vizsgálja. Ezért a vonatkozó dokumentációt az MNB kérésére kell benyújtani, kivéve, ha lényeges változások következnek be az ICAAP mechanizmusban. Ebben az esetben a jelentősebb változtatásokról az MNB-t tájékoztatni szükséges.

IX.5 A likviditás megfelelőségének belső értékelési folyamatának ismertetése

Az ILAAP folyamat értékeléséhez minimálisan az alábbi dokumentumokat kell az intézménynek benyújtania:

- aktuális likviditási stratégia, kiemelve a megelőző likviditási stratégiához képesti változásokat;
- a vizsgálatot megelőző év likviditási terve visszamérve, , aktuális likviditási terv és aktuális likviditási válságterv (LCP);
- likviditási kockázati riportok (negyedéves és havi riportok az elmúlt egy évre vonatkozóan, heti és napi riportok a vizsgálat vonatkozási napjának hónapjára vonatkozóan);
- likviditási stressz-tesztek (feltételezések, eredmények);
- kapcsolódó aktuális belső likviditási szabályzatok és a belső finanszírozási transzferárak szabályzata;
- korai figyelmeztető jelek elmúlt egy évi értékei, küszöbértékei (early warning indicators), esetleges jelzésekre történt reakció bemutatásával;
- betétkiáramlás számszerűsítéséhez alkalmazott modellek, feltételezések, szegmentációk, idősorok;
- likviditási kockázattal összefüggő belső ellenőri jelentés;
- limitek teljes listája a vizsgálatot megelőző év változásait feltüntetve, valamint gyakoriságuknak megfelelően a limitkihasználtságok mérésének adatai Excel táblában a vizsgálat időpontját megelőző 1 évre vonatkozóan ;
- likviditási fedezeti ráta (LCR), nettó stabil finanszírozási mutató (NSFR) számításának levezetése a vizsgálat vonatkozási dátumára vonatkozóan;
- csoportfinanszírozási ügyletek listája.

X. Mellékletek

1. számú melléklet: A feltárt hiányosságokra adható felügyeleti válaszlépések a kis hitelintézeteknél
2. számú melléklet: A feltárt hiányosságokra adható felügyeleti válaszlépések a befektetési vállalkozásoknál
3. számú melléklet: A befektetési vállalkozásoknál tipikusan előforduló működési kockázatok tevékenységenkénti bontásban
4. számú melléklet: Kockázatos portfóliókról szóló tájékoztató (külön található az MNB honlapján)
5. számú melléklet: „A devizaárfolyam-kockázat számítására alkalmazni kért belső modell” (külön található az MNB honlapján)

1. számú melléklet: A feltárt hiányosságokra adható felügyeleti válaszlépések a kis hitelintézeteknél

Feltárt hiányosság, probléma	Felügyeleti intézkedés	Probléma kategória	Elsődleges információforrások
Az átlagoshoz képest kockázatosabb körülmények közötti működés, makrogazdasági ciklusok negatív hatásai	Felhívás a tevékenység diverzifikációjára	II.	Adatszolgáltatás, kérdőív, MNB vizsgálatok
Magas geográfiai koncentrációs kockázat	Fokozottabb figyelem a kockázatkezelés során	III.	Kérdőív, MNB vizsgálat, szektorelemzés
Az intézmény stratégiája nem megalapozott	Felhívás a stratégia megváltoztatására	II.	MNB vizsgálat, adatszolgáltatások
A tulajdonosok osztalékpolitikája nem teszi lehetővé a szavatoló tőke szükséges növekedését	A tulajdonosok figyelmének felhívása a lehetséges problémákra	II.	Adatszolgáltatás, kérdőív
Bizalom megromlása (reputációs kockázat)	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	I.	MNB vizsgálat, piaci információk, kérdőív
Tulajdonosi kontroll hiánya, vagy gyengesége	Felhívás a tulajdonosi kontroll erősítésére	III.	Adatszolgáltatás, MNB vizsgálat
Vezető állású személy képességeiben meglévő vagy szakértői hiányosságok	Felszólítás a hiányosságok megszüntetésére, oktatás, továbbképzés elrendelése	I.	MNB és egyéb szervezetek vizsgálati, prudenciális megbeszélések tapasztalatai.
Nem engedélyezési hatáskörbe tartozó vezetők végzettségével, szakmai gyakorlatával kapcsolatos problémák	Szakmai továbbképzésre felhívás	III.	Kérdőív, MNB vizsgálatok
Korábbi felügyeleti határozatok be nem tartása	Felügyeleti határozatok betartására kötelezés, bírság	I.	MNB vizsgálat, kérdőív
MNB ajánlások, módszertani útmutatók be nem tartása	Ajánlások, útmutatók betartására való	II.	MNB vizsgálat

	figyelemfelhívás		
Egyéb felügyeleti felhívás (pl. vezetői levél, vezetői körlevél) figyelmen kívül hagyása	A felügyeleti felhívások követésének szorosabb figyelemmel kísérése	II.	MNB vizsgálat, kérdőív
Az MNB vagy egyéb külső vizsgálat vezetési-ellenőrzési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	MNB és más szervek vizsgálati anyagai
Jelentős hiányosságok a piaci kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	MNB vizsgálatok, adatszolgáltatás
Az intézmény által nyújtott szolgáltatások és termékek elavultak, nem illeszkednek a piaci igényekhez	Felhívás termék és szolgáltatási kínálatának, üzleti modelljének módosítására	III.	MNB és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
Kis intézménytől nem megszokott tevékenység végzése	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	III.	Kérdőív, MNB vizsgálat, adatszolgáltatás
Új típusú tevékenységek, piacok	Új tevékenységek és piacok fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	III.	Adatszolgáltatás, MNB vizsgálat, kérdőív
Piaci részarány csökkenése/növekedési ütem elmaradása a szektor átlagtól	Felhívás üzleti modelljének, üzletpolitikájának módosítására	III.	MNB vizsgálat, kérdőív, adatszolgáltatás, Pszáf elemzések
Az intézmény ügyfélstruktúrája problémás, erősen koncentrált ágazat, termék vagy kor szerint.	Felhívás ügyfélstruktúrájának módosítására	II.	MNB és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
Az MNB vagy egyéb külső vizsgálat engedély nélküli tevékenységet tár fel	Az engedély nélküli tevékenységek megszüntetésére kötelezés	II.	MNB és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás

Az intézmény megengedhetetlen eszközöket alkalmaz akvizíciós, marketing és közzétételi politikájában.	Felhívás akvizíciós, marketing és közzétételi politikájának megváltoztatására.	II.	MNB és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
Eszközminőség a hasonló hitelintézetekhez képest az alsó 10 és 20% között van	Hitelkockázatok csökkentésére szóló felhívás	III.	Adatszolgáltatás
Eszközminőség a hasonló hitelintézetekhez képest az alsó 10%-ban van	Hitelkockázatok csökkentésére szóló felhívás	II.	Adatszolgáltatás
Jelentős, éves szinten a saját tőke 5 %-át meghaladó hitelezési veszteségek az elmúlt 3 évben.	Hitelezési veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	MNB vizsgálat, adatszolgáltatás, Kérdőív
A függővé tett kamatok aránya legalább 30 %-kal magasabb a szektorátlagnál.	Hitelezési veszteségek keletkezésének kivizsgálása	III.	Adatszolgáltatás
Jelentős hiányosságok a hitelezési kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	MNB vizsgálat, más szervezetektől kapott vizsgálati anyagok
Átlagosnál nagyobb hitelkockázatú partnerkör a minősítések és az ágazati kockázatok alapján.	Részletesebb jelentések, szigorúbb kockázatkezelési eljárások megkövetelése	III.	Kérdőív, MNB vizsgálat
Új hitelezési termékek bevezetése, különös tekintettel a magyar piacon nem szokványos és bejáratott konstrukciókra.	Új termékek figyelemmel kísérése	III.	Kérdőív, MNB vizsgálat
A hitelintézet a jogszabályokban előírt prudenciális korlátok határértékeihez közeli mutatókkal működik (10 %-nál alacsonyabb eltérés)	Prudenciális korlátok szigorúbb figyelemmel kísérése	III.	Adatszolgáltatás
Magas országhoz tartozó kockázat	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	Többlet tőkekövetelmény előírása külön	Adatszolgáltatás

		módszertan szerint	
Jelentős, a piaci kockázatból jelentkező veszteségek az elmúlt 3 évben	Piaci kockázat veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Kérdőív
Átlagostól eltérő kondíciójú termékek	Kondíciók felülvizsgálatára való felhívás	III.	MNB vizsgálatok, kérdőív
Kamatláb érzékenységi vizsgálat magas kockázatot jelez	Kamatláb kockázat kezelési technikák fejlesztésére felhívás	Többlet tőkekövetelmény előírása külön módszertan szerint	MNB vizsgálatok, adatszolgáltatás
Gyakori likviditási nehézségek, többlet forrásbevonási lehetőségek hiánya, GAP analízis magas lejáratú különbségeket mutat	Likviditási kockázat kezelési technikák fejlesztésére felhívás	II.	Kérdőív, adatszolgáltatás, MNB elemzés
Jelentős, működési kockázatból származó veszteségek az elmúlt 3 évben	Működési kockázat veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Kérdőív
Jelentős tevékenységek kiszervezése, nem kellő figyelem a kiszervezett tevékenységet végzőre	Kiszervezett tevékenység fokozottabb figyelemmel kísérésére felhívás	III.	Adatszolgáltatás, MNB ellenőrzés, kérdőív
Nyilvántartási, adminisztrációs problémák (Nem csak a működési kockázatok nyilvántartásának vonatkozásában)	Nyilvántartási hiányosságok kiküszöbölésére vonatkozó felhívás	II.	MNB vizsgálat, ügyfélpanaszok, adatszolgáltatások

Informatikai hiányosságok	Informatikai hiányosságok kiküszöbölésére vonatkozó felhívás	II.	Helyszíni és nem helyszíni vizsgálatok, ügyfélpanaszok
Az 1. pillérnél magasabb ICAAP érték	Többlet tőkekövetelmény előírása ICAAP értéktől és az MNB kockázatértékelés eredményétől függően	I.	Adatszolgáltatás, kérdőív
Szavatoló tőke előző év végi állapothoz képest 10%-nál nagyobb csökkenése	Tőketerv készítésére kötelezés	II.	Adatszolgáltatás

2. számú melléklet: A feltárt hiányosságokra adható felügyeleti válaszlépések a befektetési vállalkozásoknál

Feltárt hiányosság, probléma	Felügyeleti intézkedés	Probléma kategória	Elsődleges információforrások
Az átlagoshoz képest kockázatosabb körülmények közötti működés, makrogazdasági ciklusok negatív hatásai	Felhívás a tevékenység diverzifikációjára	II.	Adatszolgáltatás, kérdőív, felügyeleti vizsgálatok
Tulajdonosi kontroll hiánya, vagy gyengesége	Felhívás a tulajdonosi kontroll erősítésére	III.	Adatszolgáltatás, felügyeleti vizsgálat
Az intézmény stratégiája nem megalapozott	Felhívás a stratégia megváltoztatására	II.	Felügyeleti vizsgálat, adatszolgáltatások
Bizalom megromlása (reputációs kockázat)	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	I.	Felügyeleti vizsgálat, piaci információk, kérdőív
Vezető állású személy képességeiben meglévő vagy szakértői hiányosságok	Felszólítás a hiányosságok megszüntetésére, oktatás, továbbképzés elrendelése	I.	Felügyeleti és egyéb szervezetek vizsgálatai, prudenciális megbeszélések tapasztalatai.

Nem engedélyezési hatáskörbe tartozó vezetők végzettségével, szakmai gyakorlatával kapcsolatos problémák	Szakmai továbbképzésre felhívás	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálatok
Korábbi felügyeleti határozatok be nem tartása	Felügyeleti határozatok betartására kötelezés, bírság	I.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
Felügyeleti ajánlások, módszertani útmutatók be nem tartása	Ajánlások, útmutatók betartására való figyelemfelhívás	II.	Felügyeleti vizsgálat
Egyéb felügyeleti felhívás (pl. vezetői levél, vezetői körlevél) figyelmen kívül hagyása	A felügyeleti felhívások követésének szorosabb figyelemmel kísérése	II.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
Az MNB vagy egyéb külső vizsgálat vezetési-ellenőrzési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai
Az intézmény által nyújtott szolgáltatások és termékek elavultak, nem illeszkednek a piaci igényekhez	Felhívás termék és szolgáltatási kínálatának módosítására	III.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
Új típusú tevékenységek, piacok	Új tevékenységek és piacok fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	III.	Adatszolgáltatás, Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
Az intézmény ügyfélstruktúrája erősen koncentrált ágazat vagy termék szerint.	Felhívás ügyfélstruktúrájának módosítására	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
Az MNB vagy egyéb külső vizsgálat engedély nélküli tevékenységet tár fel	Az engedély nélküli tevékenységek megszüntetésére kötelezés	I.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
Az intézmény megengedhetlen eszközöket alkalmaz akvizíciós, marketing és közzétételi politikájában.	Felhívás akvizíciós, marketing és közzétételi politikájának	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás

	megváltoztatására.		
Jelentős hitelezési kockázatból jelentkező veszteségek az elmúlt 3 évben	Hitelezési veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Felügyeleti vizsgálat, adatszolgáltatás, Kérdőív
Jelentős hiányosságok a hitelezési kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti vizsgálat, más szervezetektől kapott vizsgálati anyagok
Jelentős piaci kockázatból jelentkező veszteségek az elmúlt 3 évben	Piaci kockázat veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Kérdőív
Jelentős hiányosságok a piaci kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kondíciók felülvizsgálatára való felhívás	III.	Felügyeleti vizsgálatok, kérdőív
Gyakori likviditási nehézségek	Likviditási kockázat kezelési technikák fejlesztésére felhívás	II.	Kérdőív, adatszolgáltatás, felügyeleti elemzés

3. számú melléklet: A befektetési vállalkozásoknál tipikusan előforduló működési kockázatok tevékenységenkénti bontásban

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Megbízás felvétele és továbbítása, megbízás végrehajtása, portfóliókezelés		
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	ügylet végrehajtása megbízás adása nélkül	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	megbízás felvétele nem megfelelően dokumentált módon (pl. hangrögzítés hiánya)	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	megbízások felvételére vonatkozó előírások be nem tartása (előírt üzleti helyiségeken kívüli üzletkötés, mobil eszközök alkalmazása a belső szabályokban meghatározottaktól eltérő módon)	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat	dolgozói tévedés, hiba (ügyfélmegbízás hibás rögzítése, fat finger)	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	fedezet nélküli ügyletkötések	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy	téves allokáció	II.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Belső csalás (amennyiben szándékos)		
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	ügyfelek kereskedési aktivitása és a megfelelési tesztek esetleges ellentmondásainak feltárása, figyelmeztető jelzések hiánya	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	helytelen végrehajtás, hibás teljesítés (pl. duplikált végrehajtás, végrehajtás elmulasztása)	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	kockázatos ügyletek korlátozásának hiánya, fokozott ellenőrzés hiánya (magas tőkeáttételes ügyletek)	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	üzletkötői mulasztás, tájékoztatás hiányossága	II.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	személyes üzleti tevékenység szabályozásának hiánya (korlátok nélküli kereskedési lehetőség)	II.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	ügyszámlák fölött üzletkötő rendelkezhet meghatalmazással (kvázi portfóliókezelés)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	az ügyfelek és alkalmazottak közötti kapcsolat ellenőrzésének hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	kereskedési rendszerekben beállított limitek hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és	üzletkötői limitek hiánya	II.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
folyamatkezelés		
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	limitek rendszeres felülvizsgálatának hiánya	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	programozott kereskedési rendszerek kontroll nélküli alkalmazása (robotok, algoritmusok (High-frequency Tradingnek (HFT), azaz magas frekvenciájú kereskedés)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	brókereknek biztosított túlzott hatáskör (Rogue trader)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	jogosultságok kezelése (üzleti terület back-office rendszerhez hozzáfér, ügyfeladatokhoz való jogosulatlan hozzáférés)	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat	ügylet teljesülését követő monitoring hiánya (pl. üzleti terület készlet teljesítési visszaigazolást)	II.
Pénzügyi eszköz letéti őrzése és nyilvántartása, valamint az ehhez kapcsolódó ügyfélszámla vezetése, a letétkezelés, valamint az ehhez kapcsolódó értékpapírszámla vezetése, nyomdai úton előállított értékpapír esetében ennek nyilvántartása és az ügyfélszámla vezetése		
Belső csalás	hamis egyenlegközlők, számlakivonatok, egyéb dokumentumok készítése az ügyfél részére	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat	nem jutnak el a visszaigazolások az ügyfélhez (helyben maradónak kéri, üzletkötőn keresztül kapja meg)	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	rögzítési hiba, stornó tételek ellenőrzésének hiánya, nem megfelelő dokumentáltság	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	partnerkockázat - harmadik fél letétkezelővel szembeni magas kitettség, partnerkockázati limitek hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	Ügyfélszámlák (tartozások) kezelése, tartozást felhalmozó ügyfelek	III.
Végrehajtás, teljesítés és	Szegregációs hiányosságok	I.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
folyamatkezelés		
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	az ügylet megkötését követően az ügylet adatai és bizonylatai nem jutnak el haladéktalanul a back-office területéhez	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	függő számlák, átvezetési számlák, technikai számlák megnyitása, vezetése (indokolatlanul, kontrollálatlanul)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	fiktív számlák megnyitásának lehetősége, fiktív számlák kiszűrésének hiánya (fiktív kliensszámlákat kreálva egymásra épülő pozíciók felvétele a viszonylag alacsony kereskedési limitet sokszorosán meghaladó értékben)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	határidők be nem tartása (pl. utalás, transzfer indításánál) informatikai leálláson kívül	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincs kölcsönös megerősítés, visszaigazolás egymás felé az üzleti partnerekkel az ügylet részleteit illetően	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	az elszámolás alapját képező bizonylatokat a back-office nem ellen jegyzi	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	a front-office és back-office rendszerek között nem egyeztetnek	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	az üzletkötések napi egyeztetésének hiánya az ellenoldali partnerrel	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nyitott pozíciók és a hozzájuk tartozó fedezetek összhangjának hiánya (fedezet nem megalapozott, pozíciók nem pontos nyilvántartása)	I.
Sajátszámlás kereskedés		
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincsenek limitek meghatározva	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	limitek napi ellenőrzésének hiánya	II.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Kockázatkezelés, ellenőrzés		
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincs megfelelő testület a működési kockázat kezelésére	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	ügynökök nem megfelelő ellenőrzése	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	fiókok tevékenységének nem megfelelő ellenőrzése	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nem tartják nyilván a veszteség eseményeket, az incidenseket nem elemzik (jelszósértések, egyéb visszaélések, fiktív dokumentumok előállítása)	III.
Üzletmenet rendszerhiba fennakadása és	a rendszerek behatolás és beavatkozás elleni védelmének nem megfelelő biztosítása	I.
Üzletmenet rendszerhiba fennakadása és	IT kockázat, rendszerhiba, rendszerleállítás, megszakadt hálózati kapcsolat (pénzügyi tranzakciókat nem tudják időben indítani)	I.
Üzletmenet rendszerhiba fennakadása és	új informatikai fejlesztés élessé tétele nem megfelelő tesztelés után (fedezetszámítás, stb.)	II.
Üzletmenet rendszerhiba fennakadása és	éles és teszt rendszerek nem megfelelő elkülönítése (átjárás ne legyen)	II.
Üzletmenet rendszerhiba fennakadása és	kereskedési rendszer leállása, megakadó üzletmenet	I.
Üzletmenet rendszerhiba fennakadása és	zárt és manipulálhatatlan informatikai rendszer alkalmazásának hiánya	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	front office terület méretéhez képest nem biztosítanak megfelelő humán erőforrást az ellenőrzéshez	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	front office terület méretéhez képest nem biztosítanak megfelelő humán erőforrást a back-office területen	II.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	üzleti területet érintő nem megfelelő ellenőrzések gyakorisága (napi szintű kontroll hiánya)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	üzleti terület működését nem ellenőrzik folyamatosan	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	a kereskedési és back-office rendszerek fizikai és logikai elkülönítésének hiánya)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	a hibás, módosított és érvénytelenített tranzakciók felülvizsgálatának hiánya (tranzakciók száma, gyakoriság, indokoltság, stb.)	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincs napi riport a szokatlan eseményekről (ügyletek visszavonása, kereskedési időn kívüli, vagy piaci ártól eltérő kereskedés adatai, elszámolási hibák)	II.
Humán kockázatok kezelése		
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	nincs olyan eszközrendszer amelyek alkalmazásával kiszűrhetők a potenciális munkavállalók közül azok, akik erkölcsileg, mentálisan veszélyeket hordoznak a cég számára	II.
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	felvétel, kiválasztás során referenciák kérésnek hiánya	I.
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	kereskedők és az üzleti partnerek kapcsolatára vonatkozó szakmai elvárások megfogalmazásának hiánya	III.
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	kereskedők és kereskedési partnerek közötti kapcsolat felügyeletének, nyomonkövetésének hiánya	III.
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	kilépés, áthelyezés nem megfelelő szabályozása	II.
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	kötelező szabadságolás hiánya (egy bizonyos ideig más üzletkötő tartsa a kapcsolatot az ügyféllel)	II.
Munkáltatói munkabiztonság gyakorlat és	kötelező vizsgák hiánya (belső, külső)	III.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
munkabiztonság		
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	veszteséget nem hárítják tovább a felelős személyre	III.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	ügyvezetésben nincs olyan szakember, aki átlátja a kereskedési tevékenységet	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	nem megfelelő javadalmazási politika alkalmazása (jutalékbevétel maximalizálására törekvés az ügyfél érdekei ellen hatnak)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	nem megfelelően részletezett hatásköri szabályozás az üzleti területre (üzletkötések jellege, mérete, vállalható pozíciók nagysága előre meghatározott limiteken belül maradjon)	I.

